

mîna fermecată

proză fantastică franceză

**

Ilustrația copertei : *Domó István*

mîna fermecată

proză fantastică franceză

★ ★

ANTOLOGIE ŞI PREZENTĂRI DE
IRINA MAVRODIN

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI ● 1982
EDITURA MINERVA ● BUCUREŞTI

GÉRARD DE NERVAL

(Paris, 22 mai 1808 — Paris, 26 ian. 1855)

Principalele opere: *Piquillo* (colab. A. Dumas), 1837, piesă de teatru; *L'Alchimiste (Alchimistul)*, 1839; *Voyage en Orient (Călătorie în Orient)*, I—II, 1851; *Les Illuminés ou Les précurseurs du socialisme (Iluminații sau precursorii socialismului)*, 1852; *Lorely, souvenirs d'Allemagne (Lorely amintiri din Germania)*, 1852; *Petits Châteaux de Bohême (Mici castele din Boemia)*, 1853; *Contes et facéties (Povești și istorisiri poznașe)*, 1853; *Les Chimères (Himerele)*, 1854, sonete; *Les Filles du feu (Fiicele focului)*, 1854; *Le Rêve et la vie (Visul și viața)*, *Aurélia*, 1855; *Faust, tragèdie de Goethe (Faust, tragedie de Goethe)*, 1828; *Poésies allemandes* (Bürger, Klopstock...) *(Poezii germane)*, 1830; *Second Faust (Cel de-al doilea Faust)*, 1840 — traduceri.

Descoperit de suprarealiști, este unul dintre cei mai importanți poeți ai secolului al XIX-lea și ai întregii literaturi franceze înainte de Rimbaud și Lautréamont, „revoluționează" poezia, făcînd-o să fie ceea ce este ea astăzi. Prozele sale „fantastice" ar putea la fel de bine să figureze într-o antologie a poeziei moderne. Am putea vorbi, în cazul său, de un fantastic ce decurge dintr-o structură poematică producătoare de sensuri multiple.

Aventura spirituală relatată în *Aurélia* are ca sursă o experiență personală nespus de dureroasă, poemul acesta fiind dealtfel scris chiar în camera pe care Nerval o ocupa în clinica doctorului Blanche, unde fusese internat pentru o boală de nervi cîteva luni

mai tîrziu, poetul va fi găsit spînzurat în străduţa Vieille-Lanterne din Paris).

Scrisă într-o primă perioadă a creaţiei lui Nerval *Mîna fermecată* conţine numeroase detalii împrumutate *Romanului burghez* al lui Furetière.

MÎNA FERMECATĂ

I. PIAŢA DAUPHINE

Nimic nu-i mai frumos decît casele acelea din veacul al şaptesprezecelea care, în Piaţa Regală, alcătuiesc un atît de majestuos ansamblu. Cînd faţadele lor de cărămidă, întretăiate şi încadrate cu brîie şi colţare de piatră, şi cînd ferestrele lor înalte sînt cuprinse de flăcările splendidelor raze ale asfinţitului, te simţi, văzîndu-le, pătruns de aceeaşi veneraţie ca în faţa unui tribunal suprem, cu judecători în robe roşii căptuşite cu hermină ; şi dacă n-ar fi prea copilărească această comparaţie, s-ar putea spune că lunga masă verde, în jurul căreia sînt aşezaţi aceşti înfricoşători magistraţi, în careu, e închipuită oarecum de şirurile de tei ce mărginesc cele patru laturi ale Pieţii Regale completînd solemna-i armonie.

Se mai află şi o altă piaţă în Paris, care oferă nu mai puţină satisfacţie prin regularitatea şi forma sa, fiind în triunghi cam ceea ce este cealaltă în pătrat. Ea a fost clădită sub domnia lui Henric cel Mare, care a numit-o *piaţa Dauphine*, şi pe vremea aceea s-a socotit cu admiraţie cît de puţin timp le-a trebuit caselor ce-o-mprejmuiesc, ca să acopere locul viran al insulei Gourdaine. Invadarea acestui teren a fost o crudă neplăcere pentru slujbaşii din cancelariile notarilor care veneau aici să se zbenguie cu mare zarvă, ca şi pentru avocaţii ce, tot aici, îşi gîndeau pledoariile : o promenadă verde şi înflorită la ieşirea din infecta curte a Palatului.

Abia se ridicară aceste trei rînduri de case pe porticurile lor greoaie, încărcate și brăzdate de bosaje și ziduri despărțitoare ; abia fură îmbrăcate în cărămidă, străpunse de ferestrele lor cu balustre și li se terminară acoperișurile masive, că tagma oamenilor justiției invadă întreaga piață, fiecare ins după rangul și mijloacele sale, adică în ordine inversă cu înălțimea etajelor. Deveni astfel un soi de curte a miracolelor[1] pe picior mare, locul de strînsură al pungașilor privilegiați, bîrlog al ginții *chițibușarilor*, precum cealaltă era a ginții cerșetorilor : aceasta din cărămidă și piatră, cealaltă din chirpici și lemn.

Într-una din aceste case ce alcătuiesc piața Dauphine locuia, pe vremea ultimilor ani ai domniei lui Henric cel Mare, un personaj destul de important, care se numea Godinot Chevassut, și avea titulatura de locotenent civil al șefului jandarmeriei din Paris ; funcție bine plătită și grea totodată în secolul acela în care hoții erau mult mai numeroși decît astăzi, căci cinstea s-a rărit în Franța noastră ; iar numărul femeilor destrăbălate era mult mai mare într-atît se depravaseră moravurile ! — Omenirea neschimbîndu-se deloc, s-ar putea spune, precum zicea un vechi autor, că dacă sînt mai puțini tîlhari pe galere, rămîn mai mulți pe-afară.

Trebuie, de asemenea, spus că pungașii din vremea aceea erau mult mai puțin mîrșavi decît cei de astăzi și că această nenorocită meserie era atunci un fel de artă pe care nici unii tineri de familie bună nu se dădeau în lături să o practice. Multe capacități, respinse în afară sau în rîndul cel mai de jos al unei societăți cu nenumărate opreliști și privilegii, se dezvoltau viguros în acest sens : dușmani mult mai primejdioși pentru particulari decît pentru stat, a cărui mașină poate ar fi explodat fără această gură de aerisire. De aceea, fără îndoială, justiția de atunci proceda cu menajamente cînd era vorba de tîlhari cu renume, și nimeni nu practica mai zelos această toleranță decît loco-

[1] Cartierul cerșetorilor din Paris. (N.t.)

tenentul civil din piața Dauphine, din motive pe care le veți afla. În schimb nimeni nu era mai sever cu cei nevolnici : aceștia plăteau pentru ceilalți și împodobeau spînzurătorile de care Parisul era umbrit, după cum spunea d'Aubigné. spre marea satisfacție a burghezilor, care din această pricină nu erau mai puțin jefuiți, și spre marea desăvîrșire a artei *tîlhăriei*

Godinot Chevassut era un om scund și rotofei care începea să încărunțească, și spre deosebire de bătrîni, îndeobște, el se bucura de acest lucru, fiindcă albindu-i, părul urma, firește, să piardă tonul puțin c-am aprins ce-l avea din naștere, și care-i atrăsese porecla neplăcută de *Roșcovanul*, prin care cunoștințele îi înlocuiseră numele, ca fiind mai lesne de pronunțat și de ținut minte. Avea apoi ochii sașii foarte vioi, deși totdeauna erau pe jumătate închiși sub sprincenele lor stufoase, o gură destul de mare, ca a oamenilor cărora le place să rîdă. Și cu toate acestea, deși trăsăturile lui aveau mai tot timpul un aer malițios, nu-l vedeai niciodată rîzînd în hohote sau *să crape de rîs*, cum spuneau bătrînii noștri, atît doar că, de fiecare dată cînd spunea ceva hazliu, își puncta vorbele la sfîrșit cu un *ha !* sau cu un *ho !* ce-i ieșea din adîncul plămînilor, dar nemaipomenit, și cu un efect ciudat ; ceea ce se întîmpla destul de des, căci magistratului nostru îi plăcea să-și presare vorbirea cu glume, calambururi și cuvinte fără perdea, pe care nu și le stăpînea nici măcar la tribunal. Dealtminteri, acesta era felul obișnuit de a vorbi al tuturor magistraților din vremea aceea și pe care astăzi și l-au însușit aproape exclusiv cei din provincie.

Pentru a termina descrierea lui, ar trebui să-i înfigem, la locul său firesc, un nas lung și pătrat în vîrf, și apoi niște urechi destul de mici, dar atît de agere încît erau în stare să audă cum sună un sfert de scud de la un sfert de leghe distanță, iar un pistol de aur de la o distanță mult mai mare. Așa că tocmai de acestea ținînd cont, cînd un avocat oarecare a întrebat dacă dl locotenent civil nu are

cumva anumiţi prieteni care ar putea fi solicitaţi şi folosiţi să intervină pentru el, i s-a răspuns că într-adevăr. existau prieteni pe care Roşcovanul îi preţuia foarte mult; că între alţii era vorba de monseniorul Dublon, de jupînul Ducat şi chiar de domnul Scud : că trebuia astfel făcut încît să acţioneze mai mulţi deodată. şi-atunci putea fi sigur că va fi servit cu mult sîrg.

II. DESPRE O IDEE FIXĂ

Sînt oameni care apreciază mai mult cutare sau cutare calitate, cutare sau cutare virtute. Unul pune mare preţ pe mărinimie şi curajul războinicului, şi nu-i plac decît poveştile despre frumoase fapte de arme; altul pune mai presus de orice geniul şi plăsmuirile artelor, literelor sau ştiinţei : alţii sînt mai impresionaţi de generozitatea şi de faptele virtuoase ale celor ce vin în ajutorul semenilor şi se consacră mîntuirii lor, fiecare urmîndu-şi astfel o înclinaţie firească. Dar părerea caracteristică pentru Godinot Chavassut era aceeaşi ca şi a înţeleptului Charles al nouălea, adică, după el, nici o calitate nu putea sta deasupra minţii şi deşteptăciunii. iar oamenii înzestraţi cu aceste haruri sînt singurii demni. în această lume, să fie admiraţi şi onoraţi ; şi nicăieri el nu găsea aceste calităţi mai strălucit şi mai bine dezvoltate decît la marea naţie de manglitori, şarlatani, hoţi de buzunare şi saltimbanci a căror *viaţă generoasă* şi nemaipomenite renghiuri se desfăşurau zi de zi în faţa ochilor lui cu o nemărginită varietate.

Eroul lui favorit era meşterul François Villon, parizian, vestit în arta poetică la fel ca şi în arta ciorditului şi a măsluitului ; de aceea *Iliada* împreună cu *Eneida* şi cu romanul nu mai puţin minunat al lui Huon din Bordeaux le-ar fi dat pe poema ***Ghiftuielii pe săturate,*** ba chiar şi pentru *Legenda jupînului Faifeu*, care sînt epopeile versificate ale tagmei borfaşilor ! Cărţi ca *Închipuirile lui Du-*

bellay, *Aristoteles peripoliticon* și *Cymbalum mundi* îi păreau foarte slabe în comparație cu *Jargonul, urmat de Statele generale ale Regatului Cerșetorilor* și cu *Gîlceava găinarului cu cerșetorul prefăcut*, tipărită cu încuviințarea *regelui din Thunes* ; legată la Fiacre ; Tours 1603. Și cum, firește, cei care fac caz de o anume virtute au cel mai mare dispreț față de defectul contrar, nu existau oameni care să-i pară mai odioși decît prostănacii, persoanele grele de cap și cei săraci cu duhul. Și asta pînă într-atîta încît ar fi vrut să schimbe rînduielile după care se împărțea dreptatea astfel că atunci cînd s-ar fi descoperit o mare tîlhărie spînzurat să fie nu hoțul, ci păgubașul. Era, mă rog, o părere ; părerea lui. Socotea că acesta ar fi singurul mijloc de a grăbi emanciparea intelectuală a prostimii și de a face ca oamenii veacului să ajungă la progresul suprem al inteligenței, deșteptăciunii și inventivității, despre care el spunea că alcătuiesc adevărata coroană a omenirii și desăvîrșirea cea mai plăcută Domnului.

Asta în privința moralei. Cît despre latura politică, pentru el era dovedit că hoția organizată la scară mare ajuta mai mult ca orice la împărțirea marilor averi și la risipirea celor mai mici, și era știut că numai dintr-asta putea să rezulte pentru clasele de jos bunăstarea și dezrobirea.

Vă dați seama că așa stînd lucrurile, nu-l minunau decît matrapazlîcurile bine ticluite, sforăriile și vicleniile șarlatanilor de soi, vechile farse ale jupînului Gonin care și-au păstrat proaspăt duhul vreme de două sute de ani ; și că Villon, mucalitul, era cîrdașul lui ; și nicidecum oameni de teapa ostașilor fără căpătîi, care prădau pe unde se nimerea, precum Guilleris, sau căpitanul Carrefour. Firește că nelegiuitul care, pîndind la drumul mare, jefuiește fără cruțare un drumeț neînarmat îl scîrbea nespus de mult, ca pe orice om drept : la fel și cei care, fără să-și forțeze închipuirea, pătrund prin spargere în cine știe ce casă singuratică, o pradă, ba adesea îi mai și căsăpesc pe

proprietari. Dar dacă ar fi aflat despre un tilhar mai deosebit, care, străpungînd un zid ca să pătrundă într-o locuință, ar fi avut grijă să facă spărtura în formă de treflă gotică, pentru ca a doua zi, descoperindu-se furtul, să se vadă că l-a săvîrșit un om de bun gust și de artă, este sigur că jupîn Godinot Chevassut l-ar fi stimat pe acela mult mai mult decît pe Bertrand de Clasquin sau pe împăratul Cezar ; și cu asta încă n-am spus tot.

III. PANTALONII MAGISTRATULUI

Acestea fiind zise, cred că a sosit momentul să ridicăm cortina și, așa precum se obișnuiește în vechile noastre comedii, să-i tragem un picior în dos Prologului care devine peste măsură de vorbăreț, dovadă că de cînd și-a început exordiul a trebuit să mucărim de trei ori luminările. Să se grăbească așadar a termina, precum Buscambille, rugîndu-i pe spectatori „să curețe stîngăciile spuselor sale cu periile omeniei lor, și să primească un clistir de iertăciuni în mațul nerăbdării lor“ ; ceea ce a și fost spus, iar acțiunea poate începe.

Sîntem într-o încăpere destul de mare, întunecoasă și căptușită cu lemn. Bătrînul magistrat, așezat într-un uriaș fotoliu sculptat, care are picioarele răsucite și speteaza îmbrăcată într-o husă de damasc cu franjuri, probează o pereche de pantaloni bufanți nou-nouți, pe care tocmai i-i adusese Eustache Bouteroue, ucenic la meșterul Goubard, postăvar și croitor. Încopciindu-și egileții, jupînul Chevassut ba se ridică, ba se așază la loc, spunîndu-i din cînd în cînd cîte o vorbă tînărului care, încremenit ca o statuie de piatră, se așezase, după ce fusese poftit, pe colțul unui scaun fără spetează, și-l privea cu oarecare neîncredere și sfială.

— Ei ! ăștia și-au trăit traiul ! spuse el împingînd cu piciorul pantalonii vechi pe care și-i scosese ; urzeala le era atît de rărită că vedeai prin ea ca prin juvățul unei

spinzurători ; şi, dealtminteri, toate părţile din care erau alcătuiţi îşi spuneau adio, un... adio sfîşietor.

Glumeţul magistrat ridică totuşi vechii pantaloni ca să-şi scoată din ei punga, din care scutură în palmă cîteva monezi.

— E clar că pentru noi, oamenii legii, hainele sînt mult mai durabile din cauza robei, sub care le putem purta atîta vreme cît ţesătura şi cusăturile rămîn în fire ; de aceea, şi pentru că toţi trebuie să trăiască, chiar şi hoţii, deci şi postăvarii şi croitorii, n-o să scad nimic din cei şase scuzi pe care meşterul Goubard mi i-a cerut ; ba chiar le adaug cu dărnicie încă un scud tocit, pentru ucenic, cu condiţia să nu-l schimbe cu rabat, ci să-l strecoare ca ban bun unui netrebnic de burghez, folosindu-se în acest scop de toată agerimea minţii sale ; că altfel păstrez scudul de care vorbeam ca să-l dau mîine, la cheta de duminică la Notre-Dame.

Eustache Bouteroue luă cei şase scuzi şi scudul tocit, salutînd cu adîncă plecăciune.

— Şi ia zi, băiete, ai început să *muşti* din meseria de postăvar ? Ai învăţat cum să cîştigi din măsurat şi din tăiat, şi cum să-i *vîri pe gît* clientului vechiturile la preţ de marfă nouă, sau postavul prost, zicînd că-i a-ntîia ?... adică, mă rog, ai învăţat să duci mai departe vechea faimă a negustorilor din Hale ?

Eustache ridică ochii spre magistrat oarecum îngrozit ; apoi, bănuind că glumeşte, începu să rîdă ; dar magistratul nu glumea.

— Nu-mi place deloc pungăşiile negustorilor, adăugă el : tîlharul fură dar nu înşeală : negustorul fură şi înşeală. Vine un cumătru bun de gură şi uns cu toate alifiile să cumpere o pereche de pantaloni ; se tocmeşte la preţ de te-apucă ameţeala şi pînă la urmă dă pe ei şase scuzi. Vine apoi un creştin cumsecade, dintr-ăia cărora unii le spun *fraieri*, iar alţii *clienţi ca lumea* ; dacă ia cumva o pereche de pantaloni la fel ca ai celuilalt şi, încrezîndu-se în pos-

tăvar care se jură pe Maica Precista și pe toți sfinții că-i cinstit, plătește opt scuzi, eu unul nu-l plîng, pentru că-i un prost. Numai că în timp ce negustorul, numărînd cele două sume pe care le-a încasat, și cintărește satisfăcut în mînă cei doi scuzi care sînt diferența față de primul preț, pe dinaintea prăvăliei trece un amărît pe care-l duc la galere pentru că a șterpelit din buzunarul unuia o batistă ruptă și murdară : — Ia te uită un mare ticălos, strigă negustorul : dacă justiția ar fi dreaptă, nemernicul ar fi tras pe roată, iar eu aș merge cu dragă inimă să-l vad, continuă el, ținînd în mînă cei doi scuzi... Eustache, ce crezi tu că s-ar intîmpla dacă justiția ar fi dreaptă după cum dorește negustorul ?

Eustache Bouteroue nu mai rîse : paradoxul era prea nemaiauzit ca să-i mai treacă prin minte vreun răspuns ; iar gura care-l rostise îl făcea să pară oarecum îngrijorător. Jupîn Chevassut, văzîndu-l pe tînăr că rămîne năuc precum un lup prins în capcană, începu să rîdă cu rîsul lui caracteristic, îi dădu o palmă ușoară pe obraz și-l trimise la plimbare. Eustache coborî scările cu balustradă de piatră dus pe gînduri, deși auzea de departe, în curtea Palatului, trompeta lui Galinette la Galine, bufon în vestita trupă a lui Geronimo, care-i chema pe cei ce căscau gura pe-acolo să-i vadă comicăriile și să cumpere din leacurile stăpînului său : rămase surd de data asta și-și văzu de treabă, traversînd Podul Nou spre a ajunge în cartierul Halelor.

IV. PODUL NOU

Podul Nou, terminat sub Henric al IV-lea, este principalul monument al acestei domnii. Nimic nu se poate asemui cu entuziasmul stîrnit la sfîrșitul marilor lucrări cînd lumea l-a văzut trecînd peste Sena cu arcadele sale în număr de douăsprezece și legînd strîns cele trei mari cartiere din inima orașului.

De aceea și deveni în curînd locul de întîlnire al tuturor trîndavilor parizieni, al căror număr era mare și, prin urmare, al saltimbancilor, al vînzătorilor de alifii și al găinarilor, ale căror meșteșuguri sînt puse în mișcare de mulțime așa cum roata morii e învîrtită de apă.

Cînd Eustache ieși din triunghiul Pieții Dauphine, soarele își revărsa din înaltul amiezii razele colbuite peste podul înțesat de lume, locurile de plimbare cele mai căutate din tot Parisul fiind, de obicei, cele pe care înfloreau numai tarabele, pe care le acopereau doar pietrele caldarîmului și le umbreau numai zidurile și casele.

Eustache răzbătea cu greu prin fluviul acela de oameni, care se încrucișa cu celălalt fluviu și se scurgea cu încetineală de la un capăt la altul al podului, oprit de cel mai neînsemnat obstacol, precum sloiurile de gheață pe care le cară apa, formînd din loc în loc mii de vîrtejuri și mii de vîltori în jurul unor scamatori, cîntăreți sau negustori ce-și lăudau marfa. Mulți se opreau de-a lungul parapetelor ca să vadă trecînd pe sub arcade plutele de bușteni și șalupele, sau ca să se uite la minunata priveliște a Senei în jos de pod, Sena care se mărginea, la dreapta, cu șirul lung de clădiri ale Luvrului, la stînga cu întinsa pajiște *Pré-aux-Clercs* dungată de frumoasele ei alei de tei, mărginită de sălcii cenușii și zbîrlite și de sălcii verzi care plîngeau în apă ; apoi, pe fiecare mal, turnul Nesle și turnul Bois care păreau că stau de strajă la porțile Parisului ca niște uriași din romanele de odinioară.

Deodată, un puternic bubuit de petarde făcu să se întoarcă spre un singur punct ochii tuturor celor ce se plimbau sau căscau gura, vestind un spectacol demn să le rețină atenția. Punctul acela era în centrul uneia din micile platforme în formă de semilună, în dreptul cărora, pe vremuri, se ridicau chioșcuri de piatră, și care formau atunci spații goale deasupra fiecărui pilon al podului și în afara drumului. Acolo se așezase un scamator ; întinsese o masă, iar pe masă se plimba o foarte frumoasă maimuță îmbră-

cată într-un costum de diavol roșu și negru, cu coadă naturală, și care fără urmă de sfială făcea risipă de petarde și focuri de artificii spre marea pagubă a bărbilor și a gulerelor plisate care nu se dăduseră din timp deoparte.

În ceea ce-l privea pe stăpîn, avea chipul leit al țiganului, un chip obișnuit cu o sută de ani în urmă, dar devenit rar încă din vremea aceea, și înecat astăzi în uriciunea și insignifianța capetelor noastre burgheze : profil ca de secure, frunte înaltă dar îngustă, nas foarte lung și foarte corioat, care totuși nu se prelungea, ca nasul roman, în jos, ci dimpotrivă, avea vîrful ridicat și abia depășea gura cu buze foarte proeminente și bărbia mică ; apoi ochii alungiți și despicați piezîș sub sprîncenele ce desenau un V, părul negru și lung întregeau ansamblul fizionomiei ; în sfîrșit, în gesturile și în întreaga atitudine a corpului se simțea o mlădiere și o agerime ce vădeau o îndemînare cam ciudată a mîinilor și o mai veche deprindere cu nenumărate meserii și cu multe alte treburi pe deasupra.

Era îmbrăcat cu un vechi costum de bufon pe care-l purta cu demnitate ; pe cap avea o pălărie mare cu boruri largi, foarte ponosită și mototolită : toată lumea îi spunea jupîn Gonin, fie din pricina abilității și a demonstrațiilor lui de dibăcie, fie pentru că se trăgea, într-adevăr, din acel faimos scamator care, sub Carol al VII-lea, a fondat teatrul Enfants-sans-Souci și a fost primul purtător al titlului de Prinț al Proștilor, deținut în vremea acestei povestiri de seniorul d'Engoulevent ce-i apără prerogativele suverane chiar și în fața celor mai înalți magistrați.

V. CE SCRIE ÎN PALMĂ

Văzînd jonglerul că s-a strîns destulă lume, începu să facă felurite scamatorii care stîrniră o gălăgioasă admirație. Este adevărat că pehlivanul își alesese locul în semilună, și nu numai pentru a nu stînjeni circulația, cum

se părea: dar în felul acesta n-avea spectatori decît în față, nu și în spate.

Drept e că pe atunci arta nu era ceea ce a devenit astăzi, cînd scamatorul lucrează înconjurat de public. Terminîndu-se scamatoriile, maimuța se duse prin mulțime și strînse o grămadă de mărunțiș, pentru care mulțumi foarte curtenitor, însoțindu-și salutul cu un țipăt ușor asemănător cu țîrîitul greierului. Scamatoriile nu erau însă decît preludiul altor lucruri, și printr-un prolog foarte bine ticluit, noul jupîn Gonin înștiință că mai avea, pe deasupra, și talentul de a prezice viitorul prin cartomancie, chiromancie și numerele pitagorice; ceea ce nu se putea plăti în bani, dar el o va face pentru un sol numai pentru a-i îndatora. Spunînd acestea amestecă un pachet de cărți de joc, apoi maimuța, căreia el îi spunea Pacolet, împărți cărțile cu multă iscusință, dîndu-le tuturor celor ce întindeau mîna.

După ce satisfăcu toate cererile, stăpînul ei chemă rînd pe rînd curioșii în semilună, strigîndu-i pe numele cărții lor și le prezise tuturor soarta, bună sau rea, în vreme ce Pacolet, căreia îi dăduse o ceapă, ca răsplată pentru munca ei, înveselea lumea cu schimonoselile pricinuite de acest prînz, încîntată și în același timp nenorocită, rîzînd cu gura și plîngînd cu ochii, făcînd la fiece mușcătură un mormăit de mulțumire și o strîmbătură jalnică.

Eustache Bouteroue, care luase, de asemenea, o carte, se întîmplă să fie chemat ultimul. Jupîn Gonin privi cu atenție fața lui prelungă și nătîngă, și îi vorbi pe un ton emfatic:

— Iată trecutul: ți-ai pierdut tatăl și mama; ești de șase ani ucenic de postăvar în Hale. Iată prezentul: patronul ți-a făgăduit-o pe unica sa fiică; nădăjduiește să se retragă și să-ți lase prăvălia lui. Pentru viitor, întinde mîna.

Eustache, foarte mirat, îi întinse palma; scamatorul îi cercetă cu multă curiozitate liniile, își încruntă sprîncenele cu un aer de șovăială și chemă maimuța ca pentru a-i

cere sfatul. Aceasta luă mîna, o privi, apoi se urcă pe umărul stăpînului ei de parcă i-ar fi spus ceva la ureche; dar numai își mișca buzele foarte repede, așa cum fac aceste animale cînd sînt nemulțumite.

— Ciudat lucru! strigă jupînul Gonin în cele din urmă, că o existență atît de simplă la început, atît de burgheză, tinde spre o transformare atît de puțin obișnuită, spre un loc atît de înalt!... Ah! cocoșelule, o să-ți spargi găoacea; o să ajungi sus, într-un loc foarte sus pus... vei muri mai mare decît ești.

„Las'! spuse Eustache în sinea lui, c-așa zic totdeauna oamenii ăștia. Numai că de unde știe lucrurile pe care mi le-a spus la început? Asta-i nemaipomenit!... doar dacă nu mă cunoaște cumva de mai știu eu unde."

Între timp scoase din pungă scudul tocit al magistratului, rugîndu-l pe scamator să-i dea restul. Poate c-a vorbit prea încet; oricum, acela nu-l auzi deloc, căci continuă astfel, răsucind scudul între degete:

— Văd bine că știi să-ți trăiești viața: de aceea voi mai adăuga cîteva amănunte la prezicerea foarte adevărată dar cam în doi peri pe care ți-am făcut-o. Da, prietene, bine-ai făcut că nu m-ai plătit cu un sol, ca ceilalți, deși scudul tău a pierdut mai bine de un sfert din valoare; dar n-are importanță, această monedă albă îți va fi o strălucitoare oglindă în care se va reflecta adevărul curat.

— Bine, dar ceea ce mi-ai spus despre înălțarea mea nu era adevărat? întrebă Eustache.

— M-ai întrebat care-ți va fi soarta și ți-am spus, dar spuselor mele le lipsește glosarul... Așa că te-ntreb, ce-ai înțeles cînd în prezicerea mea ți-am spus că vei ajunge sus?

— Înțeleg că aș putea deveni sindic al postăvarilor și croitorilor, epitrop, magistrat municipal...

— Iată ce-nseamnă să nimerești cu oiștea de-a dreptul în gard!... Da' de ce să nu ajungi marele sultan al turci-

lor, Amorabachinul ?... Ei, nu, nu stimabile, astea altfel trebuie înțelese ; și pentru că dorești o lămurire a acestui oracol sibilin, îți voi spune că în vorbirea noastră a fi *sus pus* înseamnă pentru cei trimiși să pască oile sub lună același lucru ca și a *ajunge departe* pentru cei ce sînt trimiși să-și scrie povestea vieții lor pe ocean cu pene de cincisprezece picioare...

— Aha ! acum dacă o să-mi explici și explicația asta a dumitale, de bună seamă că voi înțelege totul.

— Află că astea sînt două fraze cinstite pentru a înlocui vorbele : *spînzurătoare* și *galere*. Dumneata vei ajunge sus iar eu departe. Treaba asta e arătată la mine foarte limpede de această linie mediană tăiată în unghi drept de alte linii mai puțin apăsate ; la dumneata, de linia care o taie pe cea din mijloc fără să se prelungească dincolo de ea, și de o alta care le taie pieziș pe amîndouă.

— Spînzurătoarea ! strigă Eustache.

— Da ce, dumneata ții neapărat la o moarte orizontală ? întrebă jupîn Gonin. Ar fi o copilărie ; cu atît mai mult cu cît, iată, ai garanția că vei scăpa de orice alt fel de obștesc sfîrșit la care e sortit fiece muritor. Mai mult, e cu putință ca atunci cînd maistrul juvăț te va ridica de gît cu brațul întins, dumneata să fii un bătrîn dezgustat de lume și de toate... Ei, dar iată că sună clopotele de amiază și ăsta-i ceasul la care porunca primăriei ne alungă de pe Podul Nou pînă spre seară. Dacă însă vei avea vreodată nevoie de un sfat oarecare, de vreo vrăjitorie, de un descîntec sau de o băutură de leac pentru propria dumitale folosință, în caz de primejdie, de dragoste sau de răzbunare, eu locuiesc acolo, la capătul podului, în Château-Gaillard. Vezi turnulețul acela cu acoperișul țuguiat ?...

— Numai o vorbă te-aș mai ruga să-mi spui, zise Eustache tremurînd, fi-voi fericit în căsnicie ?

— Adu-mi-o pe nevasta dumitale și-ți voi spune... Pacolet, fă-i o plecăciune domnului și sărută-i mîna.

Jonglerul își strînse masa, o puse sub braț, luă maimuța pe umăr și se îndreptă spre Château-Gaillard fredonînd printre buze un foarte vechi cîntec.

VI. CRUCE ȘI NIMICNICIE

E foarte adevărat că Eustache Bouteroue urma să se căsătorească în curînd cu fiica postăvarului-croitor. Era un băiat bun, în comerț, se înțelege, și care nu-și pierdea timpul liber cu fel și fel de jocuri, ca mulți alții, ci făcînd socoteli, citind *Îngrădirile celor șase corporații* și învățînd puțin spaniola, căci era folositor pentru negoț să știi s-o vorbești așa cum astăzi se vorbește engleza, datorită marelui număr de persoane de această naționalitate care locuiau la Paris. Așadar vreme de șase ani, jupînul Goubard convingîndu-se de cinstea desăvîrșită și de caracterul foarte bun al slujbașului său și, pe deasupra băgînd de seamă că fiică-sa și el nutresc o oarecare dragoste, foarte virtuoasă și cu multă strășnicie stăpînită de amîndouă părțile, se hotărîse să-i unească de Sfîntu-Ion din vară, și-apoi să se retragă la Laon, în Picardia, unde avea o proprietate.

Eustache n-avea nici o avere ; dar pe vremea aceea nu se obișnuia totdeauna să se mărite un sac de scuzi cu un alt sac de scuzi ; părinții mai țineau uneori seamă de gusturile și de simpatiile viitorilor soți și își dădeau osteneala să cerceteze vreme mai îndelungată caracterul, purtarea și capacitatea persoanelor pe care le hărăzeau logodnei : erau foarte diferiți de tații de astăzi care cer mai multe garanții morale din partea unui servitor, cînd vor să-l angajeze, decît de la viitorul ginere.

Or, prevestirile jonglerului condensaseră într-o asemenea măsură ideile destul de puțin fluide ale ucenicului postăvar încît îl lăsaseră năuc de-a binelea în mijlocul semilunei, și surd la vocile argintii care sporovăiau în clopotni-

țele de la Samaritaine și repetau *amiaza ! amiaza !*... Numai că la Paris amiaza sună vreme de un ceas, și în curînd luă cuvîntul, cu mai multă solemnitate, orologiul de la Luvru ; apoi cel de la Grands-Augustins, apoi cel de la Châtelet , astfel încît Eustache, înspăimîntat că a întîrziat atît de mult, începu să alerge din toate puterile și, în cîteva minute, lăsă în urma lui străzile Monnaie, Borel și Tirechappe ; abia atunci încetini pasul și, după ce trecu de colțul străzii Boucherie-de-Beauvais, fața i se lumină văzînd umbrelele roșii din piața Halelor, estrada pe care juca trupa *Les Enfants-sans Souci*, scara și crucea, și frumosul felinar al pilonului pe care se ridica un acoperiș din plumb. Acolo, în piața aceea, sub una din umbrele, viitoarea lui soție, Javotte Goubard, aștepta ca el să se reîntoarcă. Majoritatea negustorilor țineau astfel o tarabă în piața Halelor, păzită de cineva din familie și servind drept sucursală a prăvăliei lor întunecoase. Javotte își lua în fiecare dimineață locul lîngă taraba tatălui ei și, ba stătea așezată printre mărfuri lucrînd la o dantelă, ba se ridica pentru a chema trecătorii, sau ca să-i apuce zdravăn de braț și să nu le mai dea drumul pînă nu cumpărau ceva : ceea ce n-o împiedica să fie, de fapt, cea mai sfioasă dintre fetele ajunse la *vîrsta unui bou bătrîn*, fără să se fi măritat încă ! deși era plină de farmec, drăguță, blondă, înaltă și ușor adusă din spate, ca cea mai mare parte a fetelor care se ocupă de negoț și al căror mijloc e subțire și gingaș : în sfîrșit, se făcea roșie ca fraga la cea mai neînsemnată vorbă ce-ar fi rostit-o în afara timpului petrecut la tarabă, deși le întrecea pe toate negustoresele din piață cu gura care-i *mergea ca o moară stricată* și cu *limba ei ascuțită* (în vorbirea negustorească de atunci).

De obicei, Eustache venea la amiază s-o înlocuiască sub umbrela roșie, iar ea pleca să prînzească la prăvălie, împreună cu tatăl ei. Către această îndatorire se îndrepta acum Eustache, foarte îngrijorat că întîrzierea lui o fi scos-

din răbdări pe Javotte : dar decum o zări din depărtare, i se păru că-i foarte liniştită, cu cotul proptit de un balot de marfă, şi numai urechi la pălăvrăgeala zgomotoasă a unui frumos militar, aplecat peste acelaşi balot, fără să pară că ar vrea să cumpere ceva şi de care nu-ţi puteai da seama ce hram păzeşte pe-acolo.

— El e viitorul meu soţ ! spuse Javotte zîmbindu-i necunoscutului, care făcu o uşoară mişcare din cap, fără să-şi schimbe poziţia : atît numai că îl cîntări pe ucenicul postăvar cu o privire de jos în sus, şi cu dispreţul acela pe care militarii îl nutresc pentru persoanele din tagma burgheziei al căror aspect e prea puţin impozant.

— Seamănă cu un trompet de la noi, observă el cu gravitate ; numai că ălălalt are mai multă *corpurenţă* în picioare ; să ştii însă, Javotte, că într-un escadron trompetul înseamnă mai puţin decît un cal şi ceva mai mult decît un cîine...

— Iată-l pe nepotul meu, îi spuse Javotte lui Eustache, deschizînd spre el ochii ei mari şi albaştri, cu un zîmbet de neţărmurită satisfacţie : a obţinut un concediu ca să vină la nunta noastră. Ce bine s-a potrivit, nu-i aşa ? ! E archebuzier cavalerist... Oh ! ce uniformă frumoasă ! Dac-ai fi şi tu îmbrăcat la fel, Eustache... dar nu eşti destul de înalt, şi nici destul de puternic...

— Şi cît timp, întrebă timid tînărul, ne va face domnul bucuria de a locui la Paris ?

— Depinde, spuse militarul îndreptîndu-se din şale după ce lăsă să se facă puţin aşteptat răspunsul său. Am fost trimişi în Berri ca să-i nimicim pe ţăranii răsculaţi ; şi dacă ăştia mai vor să stea liniştiţi o vreme, stau pe puţin o lună ; dar oricum, de Sîn-Martin venim la Paris ca să înlocuim regimentul domnului d'Humières, şi-atunci voi putea să vă văd zilnic, şi asta pînă nu se ştie cînd.

Eustache îl examina pe archebuzierul cavalerist atît cît o putea face fără să-i întîlnească privirile și, ajunse la părerea că, hotărît lucru, depășea toate proporțiile fizice ce s-ar potrivi unui nepot.

— Cînd spun zilnic, reluă acesta din urmă, mă înșel ; căci joia e marea paradă... dar ne rămîne seara și, de fapt, aș putea în ziua aceea să iau cina cu voi.

„Oare are de gînd să cineze cu noi și în celelalte seri" ? gîndi Eustache — Dar nu mi-ați spus domnișoară Goubard că nepotul dumeavoastră e atît de...

— Atît de bine făcut ? Ei, da, a crescut într-adevăr ! Doamne, uite, au trecut șapte ani de cînd nu l-am mai văzut pe sărmanul Joseph ; și de-atunci a curs destulă apă pe gîrlă...

„Iar lui destul vin pe sub nas, gîndi ucenicul, uluit de fața strălucitoare a viitorului său nepot ; că doar nu ți se îmbujorează obrajii numai cu apă vopsită, iar sticlele de vin ale jupînului Goubard o să se ducă pe gîtlejul ăstuia înainte de nuntă, și poate și după..."

— Să mergem la masă, tata cred că nu mai are răbdare ! spuse Javotte ieșind de după tarabă. Oho, acum o să te iau de braț, Joseph !... Și cînd te gîndești că eu eram cea mai mare, cînd aveam doisprezece ani și tu zece ; mi se spunea mama... Dar ce mîndră o să fiu acum la brațul unui archebuzier ! O să mă scoți la plimbare, nu-i așa ? Că eu ies foarte puțin : fiindcă nu pot merge singură ; și duminica seara trebuie să iau parte la procesiune, pentru că fac parte din confreria Fecioarei de la Saints-Innocents ; țin o panglică de la prapore...

Sporovăiala fetișcanei, întreruptă la intervale egale de pașii răsunători ai cavalerului, silueta ei grațioasă și ușoară ce sălta înlănțuită de cealaltă, masivă și țeapănă, se pierdură în curînd în întunecimea surdă a pilonilor ce mărginesc strada Tonnellerie și nu lăsară în ochii lui Eustache decît ceață și în urechile lui doar un zumzet confuz.

VII. NIMICNICIE ȘI CRUCE

Am urmat pînă aici, pas cu pas, această acțiune burgheză care nu ne-a cerut ca s-o povestim mai mult timp decît i-a luat ei înseși propria-i desfășurare ; și-acum, în ciuda respectului nostru, sau mai degrabă a profundei noastre stime față de riguroasa respectare a regulei celor trei unități chiar și în roman, ne vedem constrînși să facem, în privința uneia dintre ele, un salt de cîteva zile. Frămîntările pe care i le-a pricinuit lui Eustache apariția viitorului său nepot ar fi poate destul de interesante ca să fie relatate ; deși, la drept vorbind, au fost mai puțin amare decît ne-ar putea lăsa să credem expunerea lor. Eustache s-a liniștit în curînd *în privința* logodnicei sale : într-adevăr, Javotte nu făcuse altceva decît să păstreze o impresie prea proaspătă despre amintirile ei din copilărie care, într-o viață lipsită de întîmplări neobișnuite ca a sa, dobîndeau o importanță mult prea mare. La început, ea nu văzuse în archebuzierul cavalerist decît copilul vesel și gălăgios, pe vremuri tovarășul ei de joacă, dar nu întîrzie să bage de seamă că acest copil crescuse, că avea altă purtare, drept care deveni mai reținută față de el.

În ceea ce-l privea pe militar, în afară de anumite familiarități cît se poate de obișnuite, nu arăta față de tînăra lui mătușă intenții necuviincioase ; zicea, precum Tabarin, că acum *damigeana e iubita lui.* În primele trei zile de la sosire n-o părăsise o clipă pe Javotte, ba chiar o conducea seara pe Promenada Reginei, fata find însoțită numai de bătrîna servitoare a casei, spre marea nemulțumire a lui Eustache. Dar toate astea se terminară repede ; el se plictisi în curînd de tovărășia ei și luă obiceiul de a ieși singur, cît era ziua de lungă, avînd însă grijă, e-adevărat, să se reîntoarcă acasă la orele de masă.

Prin urmare, singurul lucru care-l neliniștea pe viitorul soț era că vede această rudă instalată atît de bine în

casa care urma să devină a sa după nuntă, încît nu i se părea prea ușor s-o dea afară cu binișorul ; fiindcă de la o zi la alta parcă se așeza tot mai temeinic la ei în locuință. Totuși, nu era nepotul Javottei decît prin alianță, fiind născut dintr-o fiică pe care răposata nevastă a jupînului Goubard o avusese dintr-o primă căsătorie.

Cum să-i dai însă de înțeles că e pe cale să exagereze importanța legăturilor de familie și că în privința drepturilor și a privilegiilor pe care ți le conferă înrudirea, avea păreri prea largi, prea categorice și, într-un anume fel, prea patriarhale ?

Era probabil totuși că în curînd avea să-și dea el însuși seama că-i nelalocul lui, iar Eustache se văzu silit să mai aibă răbdare.

După nuntă însă nimic nu se schimbă în obiceiurile archebuzierului, care chiar trăgea nădejde că va putea rămîne la Paris pînă la sosirea unității sale, dat fiind faptul că răsculații stăteau liniștiți. Eustache încercă să facă unele aluzii mușcătoare cum că anumiți oameni socotesc prăvăliile drept hanuri, și multe altele care nu fură luate în seamă, sau părură slabe : dealtminteri, deocamdată nu îndrăznea să le vorbească deschis despre treaba asta soției și socrului, nevoind ca încă din primele zile de căsnicie să lase impresia că e un om al interesului, tocmai el care lor le datora totul.

Pe lîngă toate astea, tovărășia soldatului nu era deloc distractivă : nu făcea decît să-și ridice în slăvi gloria care, pe jumătate, se baza pe victoriile lui în lupte nemaipomenite și-i aduseseră faima de spaima armatei ; și jumătate pe vitejiile lui împotriva *crocanților*, nenorociții de țărani francezi cu care se războiau soldații regelui Henric pentru că nu puteau plăti birurile, și care nu păreau că se bucurau de faimoasa *găină din oală* promisă de rege.

Această lăudăroșenie nemăsurată era atunci destul de obișnuită, așa cum se poate vedea din existența unor ti-

puri ca Taillebras sau Căpitanul Matamore, reproduşi foarte des în piesele comice ale epocii, şi cred că trebuie atribuită invaziei victorioase a gasconilor, veniţi la Paris în urma Navarezului. Acest cusur a slăbit în curînd, răspîndindu-se, iar cîţiva ani mai tîrziu, baronul de Foeneste îl întruchipa mult mai îndulcit, dar cu un comic mai perfect, şi, în sfîrşit, comedia *Mincinosul* îl arăta, în 1662, redus la proporţii aproape comune.

Dar ceea ce-l supăra mai mult pe bunul Eustache în felul de a se purta al militarului era o tendinţă neîntreruptă de a-l trata ca pe un copilaş, de a scoate în evidenţă laturile mai puţin favorabile ale fizionomiei sale, în sfîrşit, de a-l pune faţă de Javotte, în orice prilej, într-o postură ridicolă, foarte neavantajoasă în acele prime zile în care un proaspăt căsătorit are nevoie să-şi asigure respectul şi o poziţie solidă pentru viitor : adăugaţi, de asemenea, că nu-i nevoie de cine ştie ce mare lucru ca să jigneşti mîndria încă proaspătă şi băţoasă a unui om aşezat în propria lui prăvălie, cu patenta plătită şi jurămîntul depus.

Un ultim necaz nu întîrzie să pună capac la toate. Cum urma să facă parte din corpul de pază al meseriaşilor, şi cum nu voia, întocmai ca preacinstitul jupîn Goubard, să-şi facă serviciul în haine de burghez şi cu o halebardă împrumutată de prin vecini, Eustache îşi cumpărase o sabie cu gardă, care nu mai avea garda, un coif şi o cămaşă de zale din aramă roşie scăpate prin minune de ciocanul arămarului, şi petrecîndu-şi trei zile ca să le curețe şi să le lustruiască, reuşise să le dea un oarecare luciu pe care nu-l avuseseră înainte ; dar cînd le îmbrăcă şi începu să se plimbe prin prăvălie, mîndru de el însuşi, şi întrebă dacă-i vin bine noile veşminte, archebuzierul începu să rîdă cu gura pînă la urechi şi îl asigură că arată de parcă şi-ar fi pus pe el toate cratiţele şi oalele din bucătărie.

Astfel stînd lucrurile, se nimeri că într-o seară, să fi fost în 10 sau în 13, în orice caz într-o zi de joi, Eustache își închise prăvălia mai devreme : lucru pe care nu și l-ar fi îngăduit dacă n-ar fi lipsit jupînul Goubard, plecat cu două zile în urmă să-și vadă averea din Picardia, fiindcă-și făcuse socoteala că în trei luni avea să se mute acolo, după ce succesorul său se va fi fost bine pus pe picioare în locul lui și va fi dobîndit deplina încredere a clienților și a celorlalți negustori.

Or, în seara aceea, archebuzierul întorcîndu-se acasă ca de obicei, găsi ușa încuiată și luminile stinse. Fapt care-l miră foarte mult, deoarece ora rondului de noapte nu sunase încă la Châtelet ; și, cum niciodată nu se-ntorcea spre casă fără să fie oarecum aghezmuit cu vin, își arătă uimirea printr-o înjurătură zdravănă, care-l făcu pe Eustache să tresară, și să se înspăimînte de îndrăzneața sa hotărîre, deoarece urcase la mezanin dar nu se culcase încă.

— Hei, hei ! strigă celălalt dînd cu piciorul în ușă, da' ce-i azi, e zi de sărbătoare ? O fi Sîn-Mihai, ziua postăvarilor, a manglitorilor și-a hoților de buzunare ?...

Și începu să bată cu pumnul în obloanele prăvăliei ; ceea ce nu avu nici un rezultat, de parcă toți ar fi asurzit.

— Hei ! unchiule și mătușo !... da' ce, vreți să mă lăsați să dorm pe-afară, în stradă, ca să mă sfîșie cîinii și alte animale ?... Hei, hei ! ale dracului rude ! Chiar c-ar fi în stare !... Hai bă ; hai ! coboară odată burghezule, c-am venit să te-ngrop în bani !... Dar-ar boala în tine de mitocan !

Fața de lemn a ușii rămase însă de neclintit la dojenile sărmanului nepot ; vorbea în van, precum venerabilul Béde, care se apucase să predice unei grămezi de pietre.

Dar dacă ușile sînt surde, ferestrele nu sînt deloc oarbe, și există un mijloc foarte simplu de a le lumina privirea ; făcîndu-și pe loc această socoteală, soldatul ieși de sub galeria întunecată și se trase înapoi pînă-n mijlocul străzii

Tonnellerie, după care, luînd de pe jos o zburătură, nimeri cu ea atît de bine încît chiorî una din ferestruicile de la mezanin. Era un incident la care Eustache nu se gîndise, un semn de întrebare formidabil pus după această nedumerire la care se rezuma întregul monolog al militarului : De ce naiba nu-mi deschid ușa ?...

Eustache luă pe nepusă masă o hotărîre ; căci un poltron care și-a vîrît ceva în cap seamănă cu un sărîntoc pus pe cheltuială, și împinge totdeauna lucrurile dincolo de orice măsură ; ba mai mult, acum voia să arate de ce e în stare față de proaspăta lui soție, care poate că îl cam disprețuia văzînd că de cîteva zile a ajuns calul de bătaie al militarului, cu deosebirea că și calul îi mai trage uneori o copită celui care-l lovește mereu. Își puse deci pălăria în grabă pe cap și coborî val-vîrtej pe scara îngustă la parter, înainte ca Javotte să mai apuce să-l oprească. Trecînd prin încăperea din spatele prăvăliei își luă sabia și numai cînd simți în palmă arsura rece a mînerului ei de aramă se opri o clipă, continuînd apoi să meargă cu pași ca de plumb spre ușa a cărei cheie o ținea în cealaltă mînă. Dar o a doua fereastră se sparse cu mare zgomot, și pașii soției sale, pe care-i auzea în urma lui, îl făcură să-și recîștige întreaga-i energie ; deschise hotărît ușa masivă și se înfipse în prag cu sabia scoasă din teacă, precum un arhanghel la *porțile paradisului pămîntesc.*

— Ce mai vrea și vagabondul ăsta noctambul ? bețivul ăsta ordinar ? scandalagiul ăsta nerușinat ?... strigă el pe un ton care dacă ar fi fost luat cu numai două note mai jos ar fi putut părea speriat. Încă n-ai învățat cum să te porți cu oamenii cumsecade ?... Ia șterge-o imediat de aici și cară-te să dormi împreună cu stîrvurile de teapa ta, că altminteri chem vecinii sau paznicii de noapte să pună mîna pe tine !

— O-ho-ho ! i-auzi ce-mi cîntă acum zmeul ăsta!... În seara asta iți luași inima-n dinți ? Ei da, e cu totul altceva...

Îmi place să te-aud vorbind înălțător, ca Tranchemontagne, iar oamenii curajoși sînt slăbiciunea mea... Vino să te pup, cocoșelule !...

— Vezi-ți de treabă, dezmățatule ! N-auzi că s-au trezit vecinii de zarva ta și-or să te ducă la primul corp de gardă ca pe-un zurbagiu și pungaș ce ești ? Cară-te-ți spun ; fără vorbă și să nu te mai prind p-aci !

Numai că, dimpotrivă, soldatul înaintă pe sub pilonii galeriei, ceea ce mai potoli puțin sfîrșitul replicii lui Eustache :

— Că bine-ai mai glăsuit ! îi spuse militarul acestuia din urmă : iar vorba cinstită merită răsplată...

Cît ai zice pește ajunse lîngă el și-i dădu peste nas un bobîrnac care-l făcu pe tînărul negustor să roșească pînă în vîrful urechilor :

— Păstrează restul dacă n-ai mărunțiș ! strigă el ; și să nu ne luăm rămas-bun, unchiule !

Eustache nu putu îndura acest afront, mai umilitor decît o palmă, ce-i fusese adus de față cu proaspăta lui soție ; și, în pofida strădaniilor ei de a-l potoli, se avîntă spre adversarul său care tocmai își lua tălpășița și-i trase o lovitură de sabie ce i-ar fi făcut cinste chiar și neînfricatului Roger, dacă spada ar fi fost ascuțită ; dar ea nu mai tăia încă de pe vremea războaielor religioase, și nu făcu nici măcar o zgîrietură pe vesta din piele de bivol a soldatului ; acesta îl apucă de amîndouă mîinile, în așa fel încît într-o clipă Eustache scăpă sabia, după care începu să țipe cît îl ținea gura, și să dea furios cu picioarele în cismele moi ale călăului său.

Noroc că Javotte veni să-i despartă, căci vecinii priveau lupta din dosul ferestrelor, dar nici prin gînd nu le trecea să coboare ca să-i pună capăt ; și Eustache, trăgîndu-și degetele învinețite din menghina naturală care le strînsese, trebui să le frece multă vreme pentru a le face să piardă forma pătrată ce-o luaseră între mîinile militarului.

— Nu mi-e teamă de tine, strigă el, şi-o să ne mai întîlnim noi ! Vino, dacă ai curaj măcar cît un cîine, vino mîine dimineaţă în Pré-aux-Clercs !... la orele şase, golanule, şi-o să ne batem pe viaţă şi pe moarte, tîlharule !

— Locul e bine ales, cocoşelule, şi-o să facem treaba ca nişte gentilomi. Pe mîine deci, şi mă jur pe sfîntu-Gheorghe că noaptea asta o să-ţi pară foarte scurtă.

Militarul rosti aceste vorbe cu un dispreţ pe care nu-l mai arătase pînă acum. Eustache se-ntoarse mîndru spre nevastă-sa : felul cum îşi provocase adversarul îl făcuse să crească în proprii-i ochi cu vreo zece coţi. Îşi ridică sabia şi împinse uşa cu mare zgomot.

IX. CHATEAU-GAILLARD

Trezindu-se, tînărul negustor postăvar se pomeni că-i trecuse tot curajul din ajun. Nu-i fu deloc greu să recunoască în sinea lui că fusese cît se poate de ridicol propunînd să se bată în duel cu archebuzierul, tocmai el care nu ştia să mînuiască altă armă decît jumătatea de cot, folosită adesea în chip de sabie, pe vremea uceniciei, cînd se hîrjonea cu tovarăşii săi de joacă pe pajiştea de la Chartreux. Prin urmare luă fără zăbavă hotărîrea de a rămîne acasă şi de a-şi lăsa adversarul să-l aştepte în Pré-aux-Clercs pînă s-o sătura.

După ce trecu ora hotărîtă, se sculă, deschise prăvălia şi nu-i pomeni nimic soţiei sale de întîmplarea din ajun, aşa cum şi ea evită să facă vreo aluzie la cele petrecute cu o seară în urmă. Îşi luase micul dejun în tăcere ; după care Javotte se duse, ca de obicei, să se aşeze sub umbrela roşie, lăsîndu-şi soţul ocupat să cerceteze, împreună cu servitoarea, o bucată de postav şi să însemneze defectele. Trebuie spus că îşi întorcea foarte des privirea spre uşă şi tremura de teamă că redutabila sa rudă ar putea veni să-l

facă de două parale pentru lașitatea și lipsa lui de cuvînt. Or, spre ceasurile opt și jumătate, zări de departe uniforma archebuzierului răsărind sub galeria cu piloni cufundată încă în întuneric, precum unul din mercenarii lui Rembrandt, pe silueta căruia lucesc trei puncte, cel al coifului, cel al cămășii de zale și cel al nasului ; funestă apariție care creștea și se limpezea cu repeziciune, și al cărei pas metalic părea că bate fiecare minut din ultimul ceas al postăvarului.

Numai că aceeași uniformă nu îmbrăca același tipar căci, ca să vorbim mai simplu, acesta era un alt militar, camarad de-al celuilalt, care, oprindu-se în fața prăvăliei lui Eustache, a cărui spaimă se potoli cu mare greutate, îi adresă cuvîntul foarte calm și foarte politicos.

Îi aduse la cunoștință în primul rînd faptul că adversarul său, așteptîndu-l vreme de două ore la locul de întîlnire fără să-l vadă venind, și socotind că un accident neprevăzut l-a împiedicat să ajungă acolo, se va întoarce a doua zi, în același loc, unde va rămîne tot atîta timp, și că dacă așteptarea lui va fi tot zadarnică, va veni el însuși la prăvălia lui, îi va tăia urechile și i le va vîrî în buzunar, așa cum făcuse, în 1605, celebrul Brusquet cu un scutier de-al ducelui de Chevreuse, pentru aceeași pricină, faptă care a fost aplaudată de întreaga Curte și, în general, a fost socotită de bun gust.

La acestea Eustache răspunse că adversarul său îi nesocotește curajul cu o asemenea amenințare și că îi va da înzecit socoteală ; adăugă că piedica era datorată numai faptului că nu reușise încă să găsească pe cineva care să-i fie martor.

Celălalt păru satisfăcut de această explicație și voi să-l lămurească bine pe negustor că ar putea găsi excelenți martori pe Pont Neuf, în față la Samaritaine, unde aceștia se plimbau de obicei ; oameni care nu aveau altă meserie și care pentru un scud erau gata să îmbrățișeze pricina

oricui, ba chiar să aducă duelişti într-ajutor. După aceste vorbe, făcu o plecăciune adîncă şi plecă.

Rămas singur, Eustache căzu pe gînduri şi o bună bucată de vreme se simţi foarte descumpănit : mintea-i zăbovea între trei hotărîri principale. Ba se gîndea să-l înştiinţeze pe locotenentul civil că militarul îi face necazuri şi il ameninţă, şi să-i ceară autorizaţia de a purta arme ca să se poată apăra ; dar asta ducea tot la o luptă. Ba se hotăra să se ducă pe teren, prevenindu-i însă pe sergenţi, în aşa fel încît aceia să sosească chiar în clipa cînd ar fi început duelul ; da, dar puteau sosi după ce se va fi sfîrşit. În fine, se mai gîndea să-i ceară sfat ţiganului de pe Pont Neuf, şi în cele din urmă rămase la această hotărîre.

La amiază, servitoarea o înlocui, sub umbrela roşie, pe Javotte, care veni să ia prînzul cu soţul său : acesta nu scoase o vorbă în timpul mesei despre vizita ce o primise ; apoi însă o rugă să stea ea în prăvălie pînă el va merge *să-i prezinte marfa* unui gentilom de curînd venit în oraş şi care voia să-şi facă nişte haine. Îşi luă într-adevăr sacul cu mostre şi se îndreptă spre Pont Neuf.

Château-Gaillard, situat la marginea apei, în partea de miazăzi a podului, era o clădire mică deasupra căreia se ridica un turn rotund, care pe vremuri fusese folosit ca închisoare, iar acum începea să se părăginească şi să crape, nefiind deloc bun de locuinţă decît pentru cei ce n-aveau alt adăpost. După ce mersese o vreme cu paşi nesiguri printre pietrele risipite pe jos, Eustache nimeri în faţa unei mici uşi în mijlocul căreia era ţintuit în cuie un liliac. Bătu uşurel în uşă şi maimuţa jupînului Gonin îi deschise imediat ridicînd un zăvor, treabă pentru care fusese dresată, aşa cum uneori sînt şi pisicile de casă.

Scamatorul stătea la o masă şi citea. Se întoarse cu gravitate şi-i făcu semn tînărului să se aşeze pe un scăunel. După ce acesta îi povesti păţania lui, ţiganul îi spuse

ca era vorba de lucrul cel mai puțin neplăcut ce i se poate întîmpla cuiva, dar că a făcut bine venind la el.

— Dumneata îmi ceri un *farmec*, un farmec magic ca să fii sigur că-ți învingi adversarul ; nu-i așa că asta vrei ?

— De bună seamă, dacă e cu putință.

— Deși o grămadă de lume știe cică să facă farmece, nicăieri nu vei găsi ceva mai sigur decît la mine : las' că nici nu sînt, așa ca altele, făcute cu artă drăcească ; ci rezultă dintr-o cunoaștere adîncă a magiei albe, așa că nu pot, în nici un chip, primejdui mîntuirea sufletului.

— Asta e bine, spuse Eustache, altminteri m-aș fi păzit să mă folosesc de ele. Aș vrea să știu însă cît mă costă meșteșugul dumitale magic, ca să-mi dau seama dacă aș putea plăti.

— Gîndește-te că dumneata îți cumperi aici viața, ba încă și gloria pe deasupra. Fiind deci înțeleși în privința asta, socotești că pentru aceste două minunate lucruri s-ar putea cere mai puțin de o sută de scuzi ?

— O sută de draci să te ia ! mormăi Eustache a cărui față se posomorî : păi asta înseamnă mai mult decît am eu !... și ce se va alege de viața mea fără pîine și de glorie fără îmbrăcăminte ? Las' că poate nici nu-i vorba decît de o făgăduială mincinoasă de șarlatan care vrea să ducă de nas pe proști.

— Nu plătești decît după.

— Asta ar fi ceva... Și, mă rog, ce zălog ai vrea pîn-atunci ?

— Doar mîna dumitale.

— Ei asta-i... Zău dacă nu sînt un mare nătărău că-ți ascult balivernele ! păi nu mi-ai prevestit c-o s-o sfîrșesc în ștreang ?

— Nici vorbă, și nu mă dezic.

— Ei, și dacă așa stau lucrurile, de ce să mă tem eu de duelul ăsta ?

— N-ai de ce să te temi, doar de cîteva împunsături și tăieturi, care să deschidă sufletului dumitale cele mai largi porți. După care vei fi luat și ridicat pe *jumătate de cruce*, spînzurat, viu sau mort, precum cere ordonanța ; și-n felul acesta soarta ți se va împlini. Înțelegi ?

Postăvarul înțelese atît de bine încît se grăbi să dea mîna cu scamatorul, în chip de consimțămînt, cerîndu-i răgaz zece zile ca să facă rost de sumă, lucru cu care celălalt se învoi după ce însemnă pe zid ziua sorocită pentru plată. Apoi luă cartea marelui Albert, comentată de Corneille Agrippa și de abatele Trithème, o deschise la articolul *dueluri* și, pentru a-l asigura și mai mult pe Eustache că treaba pe care o face el nu are nimic drăcesc, îi spuse că între timp ar putea să rostească niște rugăciuni fără teamă că-i va pricinui vreo încurcătură. Ridică apoi capacul unui cufăr din care scoase o oală de pămînt nesmălțuită, făcu în ea un amestec din diverse ingrediente ce păreau să-i fie arătate de carte, rostind în același timp pe șoptite un fel de descîntec. Cînd termină, luă mîna lui Eustache care, cu cealaltă, își făcu semnul crucii, și îl unse pînă la încheietura palmei cu mixtura ce tocmai o făcuse.

În sfîrșit, mai scoase din cufăr o sticlă foarte veche și foarte unsuroasă și, înclinînd-o ușor, răspîndi cîteva picături pe dosul palmei, rostind cuvinte latinești ce semănau cu formula folosită de preoți la botez.

Abia atunci simți Eustache, în tot brațul, un fel de comoție electrică de care se sperie peste măsură ; mîna i se părea înțepenită și, în același timp, lucru deosebit de ciudat, i se răsuci și i se întinse de mai multe ori de-i pocniră încheieturile, ca un animal ce se trezește, apoi nu mai simți nimic, i se păru că circulația revine la normal, iar jupîn Gonin strigă că totul s-a isprăvit și că de-acum putea să înfrunte *cele mai temute* săbii, de la Curte sau din armată și să le străpungă cîte o butonieră pentru toți nasturii fără rost cu care moda de atunci le împopoțona veșmintele.

A doua zi de dimineață patru oameni traversau aleile înverzite din Pré-aux-Clercs, căutînd un loc potrivit și destul de ascuns. Ajunși la poalele unei coline ce mărginea partea de miazăzi, se opriră într-un loc pregătit pentru jocul de bile, loc care li se păru un teren foarte bun ca să se dueleze nestînjeniți. Atunci Eustache și adversarul său își lepădară vestele iar martorii, potrivit obiceiului, le făcură un control *pe sub cămăși și pe sub pantaloni*. Nu se poate spune că postăvarul nu era tulburat, dar avea totuși încredere în farmecele țiganului ; știut fiind că meșteșugurile magice, farmecele, băuturile de descîntec și vrăjile n-au avut nicicînd mai mult credit decît în epoca aceea, cînd au prilejuit un mare număr de procese, de care registrele tribunalelor sînt pline și fac dovada că judecătorii înșiși împărtășeau credulitatea generală.

Martorul lui Eustache, pe care-l năimise pe Pont Neuf pentru un scud, îl salută pe prietenul archebuzierului și-l întrebă dacă ar vrea să se bată și el ; cînd celălalt îi răspunse că nu, el își încrucișă brațele cu nepăsare și se trase îndărăt ca să-i poată vedea pe dueliști.

Postăvarul nu-și putu stăpîni un soi de greață cînd îl văzu pe adversarul său salutîndu-l cu sabia și nu-i răspunse la salut. Rămase nemișcat, ținînd sabia înaintea lui ca pe o lumînare și atît de stînjenit încît militarul, care de fapt nu era rău la suflet, își făgădui să nu-i facă decît o zgîrietură. Dar abia se atinseseră săbiile că Eustache simți cum mîna-i trage după sine întregul braț și se mișcă strașnic de ager. Mai bine zis nici n-o mai simțea decît prin puterea cu care-i trăgea mușchii întregului braț ; mișcările ei aveau o forță și o elasticitate nemaipomenite, care puteau fi asemuite numai cu cele ale unui arc de oțel ; drept care militarul aproape că-și scrînti încheietura mîinii parînd o lovitură de terță ; iar cuarta îi aruncă sabia la zece pași distanță, în timp ce spada lui Eustache, fără să

se oprească și din aceeași mișcare, îi străpunse trupul cu atîta violență încît garda îi rămase întipărită pe piept. Eustache, care nu fandase și se lăsase tras pe neașteptate înainte de propria-i mînă, și-ar fi crăpat capul, căzînd cît era de lung, dacă nu s-ar fi izbit cu fruntea de burta adversarului său.

— Doamne sfinte, ce mînă are !... strigă martorul soldatului ; tînărul ăsta e mai ceva decît cavalerul *Tord-Chêne !* Nu-l ajută nici ținuta, nici fizicul ; dar are brațul mai năpraznic decît un arc din Țara Galilor !

Între timp Eustache se ridicase cu ajutorul martorului și rămase o clipă năucit de cele petrecute ; cînd însă îl văzu pe archebuzier zăcînd întins la picioarele sale, pironit în pămînt cu sabia, o luă la fugă în neștire și atît de repede încît uită în iarbă vesta sa de duminică garnisită cu fireturi de mătase.

Or, cum soldatul era mort de-a binelea, cei doi martori nu mai aveau nimic de cîștigat rămînînd la fața locului, drept care plecară în mare grabă. Făcură vreo sută de pași cînd cel al lui Eustache, dîndu-și o palmă peste frunte, strigă :

— Ia uite, am uitat să-mi iau sabia pe care i-am împrumutat-o !

Îl lăsă pe celălalt să-și vadă de drum și, revenind la locul luptei, începu plin de curiozitate să întoarcă pe dos buzunarele mortului, în care nu găsi decît niște zaruri, un capăt de sfoară și o pereche de cărți de taroc jerpelite și rupte pe la colțuri.

— M-a șmecherit ! fir-ar să fie, m-a șmecherit ! șopti el ; încă un prăpădit care n-are un *sfanț !* Îți suflă vîntul prin buzunare, măi suflă-n-feștilă !

Educația enciclopedică a secolului ne scutește de a desluși, în această frază, și altceva decît spun ultimele cuvinte, care fac aluzie la meseria de archebuzier a defunctului.

Omul nostru neîndrăznind să ia nimic din uniformă, ca să nu se compromită în caz c-ar fi încercat să vîndă ceva,

ar mulțumi să scoată cismele militarului, le înfășură sub mantie împreună cu vesta lui Eustache și plecă bodogănind.

XI. OBSESIE

Postăvarul rămase cîteva zile închis în casă, cu inima îndurerată de acea moarte tragică pe care o provocase pentru jigniri destul de neînsemnate, printr-un mijloc de condamnat și afurisit, pe lumea asta ca și pe cealaltă. Erau momente cînd inclina să creadă că totul a fost un vis, și dacă n-ar fi fost vesta uitată în iarbă, care *strălucea prin absență,* ar fi zis că memoria îl minte.

În sfîrșit, într-o seară, vrînd să vadă cu proprii-i ochi locul acelor întîmplări, se duse la Pré-aux-Clercs așa, ca în plimbare. Vederea i se împăienjeni cînd recunoscu locul unde se duelase, și fu silit să se așeze. Precum le era obiceiul, procurorii jucau aici bile înainte de cină; și lui Eustache, de îndată ce se risipi ceața care-i acoperea ochii, i se păru că vede pe teren, printre picioarele unuia dintre ei, o mare pată de sînge. Se ridică foarte încordat și grăbi pasul ca să iasă din alee, avînd mereu în fața ochilor pata de sînge care, păstrîndu-și forma se așeza pe toate obiectele asupra cărora privirea i se oprea în trecere, precum acele pete alburii ce le vezi multă vreme zburînd în jurul tău după ce ți-ai ațintit ochii spre soare.

Revenind acasă i se păru că fusese urmărit; și abia atunci îi trecu prin minte că oamenii de la palatul reginei Marguerite, prin fața căruia trecuse dimineața cealaltă și chiar și în acea seară, poate că l-au recunoscut; și cu toate că legile asupra duelului nu erau în vremea aceea aplicate cu strășnicie, se gîndi că de data asta ar fi fost cît se poate de potrivit să spînzure un biet negustor, ca să fie de învățătură pentru oamenii de la Curte, de care atunci nu avea

nimeni curajul să se lege aşa cum avea să se întîmple mai tîrziu.

Aceste gînduri, împreună cu multe altele, îl tulburară toată noaptea : nu reuşea o clipă să închidă ochii fără să vadă o mie de spînzurători amenințîndu-l cu pumnul, şi de fiecare atîrna în funie un mort care rîdea îngrozitor, sau un schelet ale cărui coaste se desenau foarte limpede pe fața lată a lunii.

O idee fericită mătură însă toate aceste vedenii *diavoleşti* : Eustache îşi aduse aminte de locotenentul civil, vechi muşteriu de-al socrului său, şi care îl mai primise înainte vreme cu destulă bunăvoință ; îşi făgădui că va merge să-l caute în ziua următoare ca să-i mărturisească totul, convins fiind că îl va proteja, dacă nu din alte motive măcar din considerație pentru Javotte, pe care o ştia de cînd era mică, şi pentru jupîn Goubard, pe care-l prețuia foarte mult. În cele din urmă, sărmanul negustor reuşi să adoarmă şi se odihni pînă dimineața pe perna acestei hotărîri înțelepte.

A doua zi, pe la ceasurile nouă, bătea la uşa magistratului. Presupunînd că vine spre a-i lua măsură pentru nişte haine sau ca să-i vîndă ceva, valetul îl introduse imediat la stăpînul său care, pe jumătate răsturnat într-un fotoliu, cu spătar înalt, citea ceva foarte plăcut. Ținea în mîini vechiul poem al lui Merlin Coccaie şi se desfăta nespus de mult cu povestea vitejiilor lui Balde, vajnicul prototip al lui Pantagruel, ca şi de şiretlicurile şi pungăşiile lui Cingar, acest tipar grotesc după care s-a modelat atît de fericit Panurge al nostru.

Jupînul Chevassut ajunsese tocmai la povestea mieilor, de care Cingar descotorosi corabia aruncîndu-l în mare pe cel plătit de el şi pe care toți ceilalți îl urmară numaidecît, cînd băgă de seamă că venise cineva la el şi, punînd cartea pe o masă, se întoarse spre postăvar foarte bine dispus

Îl întrebă de sănătatea neveste-si şi a socrului şi făcu pe socoteala lui tot felul de glume privind situația lui de proaspăt căsătorit. Eustache se folosi de această ocazie pen-

tru a ajunge la pățaniile lui și, după ce-i povesti fără zăbavă despre cearta lui cu archebuzierul, încurajat fiind și de aerul patern al magistratului, îi mărturisi, de asemenea, și tristul ei deznodămînt.

Celălalt îl privi atît de uimit de parcă în locul jupînului Eustache Bouteroue, negustor în galeria cu piloni, ar fi fost bunul uriaș Fracasse din cartea lui, sau credinciosul Falquet, care era jumătate om jumătate iepure : căci deși aflase între timp că era bănuit susnumitul Eustache, nu dăduse deloc crezare raportului și nici faptei, pusă pe seama unui negustor, înalt cît Gribouille sau Triboulet, care cică pironise la pămînt, cu sabia, un soldat al regelui.

Cînd însă nu se mai putu îndoi în privința faptelor, îl asigură pe sărmanul postăvar că va face tot ce-i va sta în putință ca să potolească lucrurile și să-i abată pe oamenii justiției de pe urmele lui, făgăduindu-i că dacă martorii nu vor veni să-l acuze, va putea în curînd să-și trăiască viața în liniște, fără să se mai teamă de funie.

Ba jupînul Chevassut îl petrecu pînă la ușă, asigurîndu-l din nou că toate se vor aranja cînd, în clipa în care să-și ia cu umilință rămas bun de la el, Eustache îndrăzni să-i tragă o palmă zdravănă, o palmă care lăsă fața magistratului jumătate roșie, jumătate vînătă, ca emblema Parisului, o palmă de care acesta rămase incremenit ca o stană de piatră, cu gura căscată de-un cot și la fel de mut ca un pește fără limbă.

Sărmanul Eustache fu atît de înspăimîntat de această faptă încît se aruncă la picioarele jupînului Chevassut, și îi ceru iertare pentru necuviința lui cu vorbele cele mai rugătoare și cu cea mai mare umilință, jurîndu-se pe toți sfinții că fusese vorba de o mișcare convulsivă, de care nu și-a dat seama, și făcută fără voia lui, pentru care se roagă ca de Dumnezeu să aibă îndurare. Bătrînul îl ridică mai mult uimit decît mînios ; dar abia se văzu Eustache în picioare că-i dădu, cu dosul mîinii, pe celălalt obraz, perechea primei palme, atît de puternică încît cele cinci

degete lăsară o scobitură adîncă în care li s-ar fi putut turna tiparul.

De data aceasta, faptele depășind orice măsură, jupînul Chevassut alergă spre clopoțel, să sune ca să-și cheme oamenii; dar postăvarul îl urmărea, continuînd să-l croiască, ceea ce dădu loc unei scene nemaipomenite, deoarece la fiecare palmă cu care își gratifica protectorul, nenorocitul se pierdea în scuze plîngărețe și în rugăminți încîlcite, al căror contrast cu faptele era de tot hazul: zadarnic însă căuta el să se oprească din elanul în care mîna îl tîra, căci semăna cu un copil ce ține o pasăre mare legată cu o sfoară de picior. Nenorocitul de Eustache era astfel tras de mînă în urmărirea locotenentului civil, care se învîrtea în jurul meselor și al scaunelor, și suna, și țipa, turbat de mînie și de durere. În sfîrșit, valeții intrară, puseră mîna pe Eustache Bouteroue și îl aruncară la pămînt gîfîind și fără vlagă. Jupînul Chevassut, care nu credea deloc în magia albă, nu putea înțelege altceva decît că fusese dus de nas și maltratat de tînărul Eustache dintr-o pricină pe care nu și-o putea explica: de aceea chemă sergenții și-l lăsă pe tînăr în seama lor, sub dubla acuzație de moarte provocată în duel și ultragii prin lovire aduse unui magistrat în propria-i locuință. Eustache nu se trezi din leșin decît atunci cînd auzi scîrțîitul zăvoarelor care deschideau ușa celulei ce-i fusese destinată.

— Sînt nevinovat!... îi strigă el temnicierului care-l împingea înăuntru.

— I-auzi, drăcie! îi replică acesta cu gravitate, da' unde crezi că te afli? Păi aici nu avem decît dintr-ăștia!

XII. DESPRE ALBERT CEL MARE ȘI DESPRE MOARTE

Eustache fu vîrît într-una din celulele acelea în care, după cum spunea Cyrano, dacă l-ai fi văzut, ai fi putut crede că-i o lumînare pusă sub o ventuză.

— Dacă mi se dă, adăugă el după ce cercetase toate colţurile făcînd o invîrtitură pe loc, dacă mi se dă această haină de piatră ca veşmînt, e prea largă ; dacă mi se dă ca mormînt, e prea strîmtă. Păduchii au aici dinţii mai lungi decît trupul, şi suferi întruna de pietre, care sînt afurisit de dureroase deşi-s in afara mădularelor.

Eroul nostru putea acolo să se gîndească în linişte la soarta lui nefericită şi să blesteme fatalul ajutor primit de la scamator, care-i scosese o mînă de sub autoritatea firească a capului : fapt din care, prin forţa lucrurilor, avea să rezulte tot felul de încurcături. De aceea mare-i fu mirarea cînd îl văzu coborînd într-o bună zi la el în temniţă şi întrebîndu-l cît se poate de liniştit cum o mai duce.

— Vedea-te-aş spînzurat ! palavragiule şi vrăjitorule, pentru farmecele tale afurisite ! făcu el.

— Da' ce te-a apucat, răspunse celălalt ; parcă din vina mea n-ai venit în a zecea zi să-mi aduci suma stabilită ca să-ţi ridic vraja ?

— Ehe !... de unde să fi ştiut eu că ai nevoie atît de repede de banii ăia, spuse Eustache ceva mai puţin pornit, tocmai dumneata care faci aur cît pofteşti, precum scriitorul Flamel ?

— Nici pomeneală ! făcu celălalt, ba dimpotrivă ! O s-ajung eu, fără îndoială, să săvîrşesc această mare faptă ermetică, şi tocmai sînt pe drumul cel bun ; dar încă n-am reuşit decît să transform aurul fin în fier foarte bun şi foarte curat : secret pe care l-a descoperit şi marele Raymundus Lullus spre sfîrşitul vieţii sale...

— Ehe, ce mai ştiinţă ! spuse postăvarul. Şi-acum, prin urmare, ai venit să mă scoţi, în sfîrşit, de-aici ; nu-i aşa ? ai picat la ţanc ! tocmai cînd nu mai trăgeam nici o nădejde...

— Ai înţeles bine care-i tărăşenia, prietene ! Că-ntr-adevăr tocmai asta nădăjduiesc să pot face, să deschid por-

ţile fără chei, ca să intru şi să ies ; şi-o să vezi îndată prin ce mijloace o să reuşesc.

Spunînd acestea, ţiganul scoase din buzunar cartea lui Albert cel Mare şi, la lumina felinarului ce-l adusese cu sine, citi paragraful ce urmează :

MIJLOC EROIC DE CARE SE SLUJESC MIŞEII PENTRU A PĂTRUNDE ÎN CASE

„Se ia mîna tăiată a unui spînzurat, pe care trebuie să i-o fi cumpărat înainte de moarte ; se cufundă, avînd grijă să fie ţinută cu pumnul aproape închis, într-un vas de aramă conţinînd zimac şi salpetru, împreună cu grăsime de *spondilis*. Se pune vasul la un foc făcut cu ferigă şi verbină ; în aşa fel încît după un sfert de ceas mîna să fie cu desăvîrşire uscată şi aptă să se conserve multă vreme. Apoi, după ce se va fi făcut o lumînare din untură de viţel de mare şi de sesam din Laponia, mîna se foloseşte ca sfeşnic pentru a ţine această lumînare aprinsă ; şi în orice loc merge cel ce-o poartă înaintea sa, zăbrelele cad, zăvoarele se deschid, şi toate persoanele ce-i ies în cale rămîn încremenite.

Această mînă, astfel pregătită, primeşte numele de *mîna slăvită*".

— Ce născocire minunată ! strigă Eustache Bouteroue.

— Aşteaptă numai ; deşi dumneata nu mi-ai vîndut mîna, ea-mi aparţine de fapt, pentru că nu ţi-ai răscumpărat-o în ziua hotărîtă, probă că sorocul fiind odată trecut, ea s-a purtat, prin spiritul de care e posedată, în aşa fel încît eu să intru cît mai grabnic în stăpînirea ei. Mîine, tribunalul te va condamna la spînzurătoare ; poimîine, sentinţa va fi executată, şi în seara aceleiaşi zile eu voi culege acest fruct atît de rîvnit şi îl voi pregăti aşa cum se cuvine.

— Ba asta nu ! strigă Eustache ; şi chiar mîine vreau, să le spun *domnilor* acelora toată taina.

— Foarte bine, n-ai decît... atît doar că atunci vei fi ars de viu pentru că te-ai folosit de magie, ceea ce te va obișnui din timp cu frigarea jupînului dracu... Numai că lucrurile nu se vor petrece deloc așa, fiindcă horoscopul dumitale arată ștreangul, și nimic nu-ți poate schimba soarta.

Atunci nenorocitul de Eustache începu să țipe atît de tare și să plîngă cu atîta foc, că te-apuca mila.

— Ei haide, haide ! dragă prietene, îl luă cu binișorul jupîn Gonin, de ce să-nchizi ochii în fața destinului ?

— Maică Precistă ! îți dă mîna să vorbești așa, hohoti Eustache, dar cînd simți că moartea-i colea...

— Ei bine, și la urma urmelor ce-i moartea asta de care atîta ne tot minunăm ?... După mine moartea-i o gogoriță ! „Nimeni nu moare înainte de a-i fi sosit ceasul !“ spune Seneca Tragicul.

„Ce, ești oare singurul vasal al acestei doamne cîrne ? Îi sînt și eu, și celălalt, și al treilea, ș-al patrulea, ș... Martin, și Philippe !... Moartea nu respectă pe nimeni. E atît de îndrăzneață încît osîndește, răpune și ia fără deosebire papi, împărați, regi, ba și magistrați, sergenți și alte canalii de aceeași teapă.

Prin urmare n-are nici un rost să te jelui că vei face ceea ce toți ceilalți vor face mai tîrziu ; situația lor e chiar mai nenorocită decît a dumitale ; căci dacă moartea e un rău, ea nu e un rău decît pentru cei ce au să moară. Așa că dumneata nu mai ai decît o zi din acest rău, în timp ce majoritatea celorlalți vor avea parte de el douăzeci sau treizeci de ani, dacă nu chiar mai mult.

Un înțelept de demult spunea : „Ceasul care v-a dat viața v-a și ciuntit-o“. Căci ești în moarte în timp ce ești în viață ; și cînd nu mai ești în viață, ești după moarte ; sau, mai bine zis și ca să închei : moartea nu te privește nici mort nici viu ; viu, pentru că ești ; mort, pentru că nu mai ești.

Ajungă-ţi prietene aceste raţionamente pentru a avea curajul să bei fără să te strîmbi pelinul ce ţi-e dat, şi pîn-atunci mai gîndeşte-te la un frumos vers de Lucreţiu al cărui sens e acesta : „Trăieşte cît de mult cu putinţă, căci nu vei ştirbi cu nimic veşnicia morţii !"

După aceste frumoase maxime, luate de la antici şi de la moderni, ajustate şi răstălmăcite potrivit gustului epocii, jupînul Gonin îşi ridică felinarul, bătu în uşa celulei, pe care gardianul veni să i-o deschidă, şi peste deţinut bezna se lăsă din nou precum o mantie de plumb.

XIII. ÎN CARE IA CUVÎNTUL AUTORUL

Persoanele care doresc să cunoască toate amănuntele procesului lui Eustache Bouteroue le vor găsi în *Hotărîri memorabile ale Tribunalului din Paris*, care se află la biblioteca de manuscrise şi a căror cercetare le va fi facilitată cu obişnuita-i solicitudine de dl Paris. Acest proces se află în ordine alfabetică imediat după cel al baronului de Boutteville, foarte curios, de asemenea, din cauza duelului său nemaipomenit, cu marchizul de Bussi, pentru care, spre a sfida şi mai pe faţă decretele, veni anume din Lorena la Paris şi se bătu chiar în Piaţa Regală, la ceasurile trei după-amiază, şi tocmai în ziua de Paşte (1627). Dar nu despre acesta ne ocupăm aici. În procesul lui Eustache Bouteroue este vorba numai de duel şi ultragii aduse locotenentului civil, nu şi de farmecul magic care a fost cauza tuturor nenorocirilor. Dar o notă anexă la celelalte piese face trimitere la *Culegere de povestiri tragice de Belleforest* (ediţia de la Haga, cea de la Rouen fiind incompletă) ; acolo se mai găsesc şi alte detalii ce urmează să le dăm în legătură cu această întîmplare, pe care Belleforest o intitulează în chip destul de fericit *Mîna posedată.*

În dimineața execuției sale, Eustache, pe care-l strămutaseră într-o celulă mai bine luminată decît prima, primi vizita unui confesor, venit să-i aducă o oarecare alinare sufletească.

La orele două, ieși din Châtelet. *Tremura ca varga* făcîndu-și rugăciunile și fu condus în piața Augustinilor, între cele două arcade formate de Pont Neuf și intrarea străzii Dauphine unde avu cinstea să aibă o spînzurătoare de piatră. Urcă scara cu destulă îndrăzneală, căci il privea multă lume, acest loc de execuție fiind unul dintre cele mai frecventate. Dar pentru că înainte de a face acest mare *salt în nimic* osînditul caută cît mai multe pricini de zăbavă, în clipa cînd călăul se pregătea să-i așeze ștreangul la gît cu atîta ceremonie de parc-ar fi fost lîna de aur, căci aceste persoane exercitîndu-și profesiunea în fața publicului pun, de obicei, multă îndemînare și chiar o anume grație în treaba ce-o fac, Eustache îl rugă să binevoiască a se opri un moment fiindcă ar mai avea de spus două rugăciuni pentru sfîntul Ignațiu și sfîntul Ludovic de Gonzague, pe care, dintre toți sfinții, îi lăsase anume la urmă, dat fiind faptul că fuseseră beatificați tocmai în acel an 1609 ; dar omul acela îi răspunse că publicul mai avea și alte treburi și că ar-fi o necuviință să-l lase să aștepte mai mult pentru un spectacol atît de neînsemnat cum este o simplă spînzurare ; iar funia pe care o stringea în timp ce-i făcea vînt de pe scară tăie în două replica lui Eustache.

Se spune c-ar fi lucru sigur că tocmai cînd totul părea să se fi terminat și călăul se pregătea să plece acasă, jupînul Gonin se arătă la una din ferestrele de la Château-Gaillard care dădea spre piață. În aceeași clipă, deși trupul postăvarului era cu desăvîrșire țeapăn și neînsuflețit, mîna începu să i se zbată veselă, precum coada unui cîine care-și

vede stăpînul. Ceea ce stîrni în mulţime un prelung strigăt de uimire, şi cei care între timp porniseră să-şi vadă de drum, se întoarseră în mare grabă, ca nişte oameni care au crezut că piesa-i terminată şi află c-a mai rămas de jucat încă un act.

Călăul propti din nou scara, pipăi picioarele spînzuratului în dosul gleznei : pulsul nu mai bătea ; îi tăie o arteră : nu ţîşni nici o picătură de sînge, dar braţul continua totuşi să se mişte în neştire.

Omul roşu nu înţelegea însă să stea cu braţele încrucişate ; încercă să se caţere pe umerii osînditului atrăgînd asupra sa huiduielile asistenţei ; dar mîna se purtă cu obrazul lui bubos la fel de necuviincios ca şi cu cel al jupînului Chevassut, drept care omul, înjurînd de toţi dumnezeii, scoase un cuţitoi pe care totdeauna îl purta pe sub veşminte şi, din două lovituri, tăie mîna *posedată*.

Ea făcu un salt uluitor şi căzu însîngerată în mijlocul mulţimii care se retrase înspăimîntată din faţa ei : atunci, făcînd alte multe salturi, prin elasticitatea degetelor sale, şi cum toţi i se fereau din cale, ea ajunse în curînd la picioarele turnului de la Château-Gaillard ; apoi, agăţîndu-se, tot cu degetele, ca un crab, de asperităţile şi de crăpăturile zidului, urcă astfel pînă la ambrazura unde ţiganul o aştepta.

Belleforest se opreşte la această concluzie ciudată şi încheie cu următoarele cuvinte : „Această întîmplare, adnotată, comentată şi ilustrată, a fost multă vreme subiect de conversaţie pentru lumea bună, ca şi pentru oamenii de rînd, totdeauna ahtiaţi de povestiri bizare şi supranaturale ; dar poate că nu e vorba decît de încă o istorioară de adormit copiii care nu trebuie crezută cu uşurinţă de persoanele serioase şi cu scaun la cap."

Traducere de MIHAI MURGU

AURELIA
sau
VISUL ŞI VIAŢA

Partea intîi

I

Visul e o a doua viaţă. N-am putut niciodată pătrunde fără să ma cutremur prin aceste uşi de ivoriu sau corn, care ne despart de lumea invizibilă. Primele clipe ale somnului sînt imagini ale morţii : o toropeală neguroasă ne cuprinde gîndirea, şi nu mai putem determina exact clipa în care *eul*, sub o altă formă, continuă opera existenţei. E o subterană obscură care se luminează încetul cu încetul, şi unde se desprind din umbră şi noapte palidele chipuri de o imobilitate solemnă, ce sălăşluiesc în lăcaşurile drepţilor. Apoi tabloul ia formă mai desluşită, o limpezime nouă îl luminează şi pune în mişcare aceste apariţii stranii ; — lumea Spiritelor se deschide în faţa noastră.

Swedenborg numea aceste viziuni *Memorabilia* ; el le atribuia reveriei mai degrabă decît somnului ; *Măgarul de aur* al lui Apuleius, *Divina comedie* a lui Dante, sînt modelele poetice ale acestor studii ale sufletului omenesc. Voi încerca, luîndu-i ca exemplu, să transcriu impresiile unei îndelungate boli ce s-a consumat în întregime în tainele sufletului meu ; — şi nici nu ştiu de ce folosesc termenul de boală, căci niciodată, în ceea ce mă priveşte, nu m-am simţit mai sănătos. Uneori îmi venea să cred că puterile şi activitatea mi s-au dublat ; mi se părea că ştiu totul, că înţeleg totul ; imaginaţia îmi oferea delicii fără de margini. Trebuie oare să regret că le-am pierdut, redobîndind ceea ce oamenii numesc raţiune ?

Această *Vita nuova* a avut pentru mine două faze. Iată notele ce se referă la prima. — O doamnă pe care am iubit o multă vreme, şi pe care o voi numi Aurelia, era pier-

dută pentru mine. N-au nici o importanță circumstanțele acestui eveniment care urma să aibă o foarte mare influență asupra vieții mele. Oricine poate găsi în propriile-i amintiri emoția cea mai sfîșietoare, lovitura cea mai îngrozitoare prin care destinul i-a pecetluit sufletul ; atunci trebuie să hotărăști dacă mai trăiești sau mori : — voi spune mai tîrziu de ce nu am ales moartea. Osîndit de cea pe care o iubeam, vinovat fiind de o greșeală în a cărei iertare nu mai nădăjduiam, nu mi-a mai rămas decît să mă cufund în bețiile cele mai vulgare ; mă prefăceam că sînt vesel și nepăsător, mă vînturam prin lume, îndrăgostit nebunește de varietatea ei și de capriciu ; îmi plăceau mai ales costumele și moravurile bizare ale populațiilor îndepărtate, și mi se părea că strămut astfel condițiile binelui și răului ; limitele, ca să spun așa, a ceea ce, pentru noi francezii, înseamnă *sentiment*. — Ce nebunie, îmi spuneam, să iubești cu o dragoste platonică o femeie care nu te mai iubește. Această greșeală o datorez lecturilor mele ; am luat în serios născocirile poeților, și am făcut o Laura sau o Beatrice dintr-o persoană obișnuită a veacului nostru... Să trec deci la alte aventuri amoroase, și aceea va fi repede uitată. — Beția unui vesel carnaval dintr-un oraș italian mi-a alungat toate ideile melancolice. Eram atît de fericit de ușurarea ce-o simțeam încît le-am împărtășit bucuria tuturor prietenilor mei, și în scrisorile mele le prezentam ca o stare de spirit permanentă ceea ce nu era decît o surescitare febrilă.

La un moment dat sosi în oraș o doamnă foarte renumită care-mi arătă multă prietenie și, obișnuită fiind să placă și să strălucească, mă atrase foarte ușor în cercul admiratorilor ei. După o serată, cînd ea fusese în același timp firească și plină de un farmec care ne-a cucerit pe toți, m-am simțit îndrăgostit de ea într-o asemenea măsură încît n-am mai vrut să aștept o clipă măcar pentru a-i scrie. Eram atît de fericit să-mi simt inima în stare de o dragoste nouă !... Am împrumutat, în acest entuziasm

factice, chiar formulele care, cu puțin timp în urmă, îmi slujiseră pentru a descrie o iubire adevărată și trăită vreme îndelungată. Odată scrisoarea expediată, aș fi vrut s-o rețin, și am început să mă gîndesc în singurătate la ceea ce mi se părea o profanare a amintirilor mele.

Seara restitui noii mele iubiri întregul farmec ce-l avusese în ajun. Doamna se arătă impresionată de cele ce i le scrisesem, manifestînd totodată o oarecare mirare față de brusca mea înflăcărare. Trecusem, într-o singură zi, peste mai multe trepte ale sentimentelor ce le poți nutri, cu o aparență de sinceritate, pentru o femeie. Mi-a mărturisit că o uimeam și că, în același timp, o făceam să se simtă mîndră. M-am străduit să o conving; dar orice-aș fi voit să-i spun mai pe urmă, n-am reușit să regăsesc în convorbirea noastră tonul celor scrise de mine astfel încît am fost silit să-i mărturisesc, cu lacrimi în ochi, că mă înșelasem eu însumi amăgind-o. Confidențele mele înduioșătoare au avut totuși un oarecare farmec, și o prietenie mult mai puternică prin căldura sa urmă vanelor declarații de dragoste.

II

Mai tîrziu, am întîlnit-o într-un alt oraș, unde se afla și doamna pe care o iubeam mereu fără speranță. Întîmplarea făcu să se cunoască, și prima avu prilejul, fără îndoială, s-o înduioșeze în privința mea pe cea care mă exilase din inima ei. Astfel că într-o zi, găsindu-mă într-o societate din care făcea și ea parte, am văzut-o venind spre mine și dîndu-mi mîna. Cum să interpretez acest demers și privirea adîncă și tristă care îi însoți salutul? Mi s-a părut că pot vedea în toate acestea un semn că mi-a iertat trecutul; accentul divin al milei dădea neînsemnatelor cuvinte ce mi le adresa o valoare inexprimabilă, ca și cum ceva de natură religioasă se amesteca în

căldura unei iubiri pînă atunci profane, şi îi imprima un caracter de eternitate.

O obligaţie imperioasă m-a silit să revin la Paris, dar am luat imediat hotărîrea de a nu rămîne decît puţine zile şi de a mă reîntoarce alături de cele două prietene ale mele. Bucuria şi nerăbdarea mi-au provocat atunci un soi de ameţeală ce se amplifica datorită preocupărilor legate de afacerile pe care trebuia să le termin. Într-o seară, spre miezul nopţii, mergeam prin cartierul în care-mi aveam locuinţa, cînd, ridicînd intîmplător ochii, am remarcat numărul unei case luminat de un felinar. Acest număr era cel al vîrstei mele. Apoi, îndată, coborîndu-mi privirea, am văzut în faţa mea o femeie cu faţa lividă, cu ochii adînciţi in orbite, care mi se păru a avea trăsăturile Aureliei. Mi-am zis : ni se vesteşte astfel *moartea ei* sau a mea ! Dar nu ştiu de ce am rămas la ultima supoziţie, şi am fost cutremurat de ideea că faptul ar urma să se petreacă a doua zi la aceeaşi oră. În noaptea aceea am avut un vis care mi-a confirmat gîndul. — Rătăceam printr-un vast edificiu alcătuit din mai multe săli, dintre care unele erau consacrate studiului, altele colocviilor sau discuţiilor filozofice. M-am oprit cu interes într-una din primele, unde mi s-a părut că-i recunosc pe foştii mei profesori şi pe foştii mei colegi. Lecţiile despre autorii greci şi latini se desfăşurau într-un murmur monoton ce părea o rugăciune către zeiţa Mnemosina. — Am trecut într-o altă sală unde se ţineau conferinţe filozofice. Am zăbovit o vreme acolo, apoi am ieşit ca să-mi caut camera într-un fel de han cu scări imense, plin de călători aferaţi.

M-am rătăcit de cîteva ori prin lungile coridoare şi, traversînd una din galeriile centrale, am fost izbit de un spectacol ciudat. O fiinţă nemăsurat de mare — bărbat sau femeie, nu ştiu — plutea cu greutate deasupra spaţiului şi părea că se zbate printre norii groşi. Lipsită de suflu şi de putere căzu, în cele din urmă, în mijlocul curţii întunecoase, zgîriindu-şi şi mototolindu-şi aripile de-a-

perişuri şi de balustre. Am reuşit s-o contemplu o clipă. Era colorată în tonuri de roşu, şi aripile-i străluceau în mii de reflexe schimbătoare. Îmbrăcată în robă lungă, drapată în cute antice, semăna cu Îngerul din *Melancolia* lui Albrecht Dürer. — Nu mi-am putut stăpini un ţipăt de spaimă, şi m-am trezit tresărind.

În ziua următoare am pornit în grabă să-mi văd toţi prietenii. În sinea mea îmi luam rămas bun de la ei şi, fără să le spun ce anume îmi frămînta gîndurile, le-am vorbit cu înflăcărare despre diferite subiecte mistice ; îi uimeam prin marea mea elocvenţă, şi mi se părea că ştiu totul, şi că misterele lumii mi se revelează în acele ore supreme.

Spre seară, cînd ora fatală părea că se apropie, la masă cu un grup de prieteni, am discutat cu doi dintre ei despre pictură şi muzică, definind din punctul meu de vedere geneza culorilor şi sensul numerelor. Unul din ei, numit Paul ***, voi să mă conducă acasă, dar i-am spus că merg în altă parte. „Unde ?" mă întrebă el. — *„Spre Orient !"* Şi în timp ce mergeam împreună, am început să caut pe cer o stea ce mi se părea cunoscută, de parcă ar fi avut o anume influenţă asupra destinului meu. Găsind-o, mi-am continuat drumul urmînd străzile din care o puteam vedea, mergînd ca să spun aşa în calea destinului meu, şi voind să-mi văd steaua pînă-n clipa cînd moartea avea să mă lovească. Ajuns între timp la confluenţa a trei străzi, n-am vrut să merg mai departe. Mi s-a părut că prietenul meu se străduia cu o forţă supraomenească să mă facă să-mi schimb locul ; creştea sub ochii mei şi lua trăsăturile unui apostol. Credeam că văd locul în care ne aflam înălţîndu-se şi pierzînd formele ce-i dădeau configuraţia urbană ; — pe o colină, înconjurată de vaste pustietăţi, această scenă devenea o luptă între două Spirite şi era parcă o ispită biblică. — Nu ! i-am spus, nu aparţin cerului tău. În steaua aceea sînt cei

ce mă așteaptă. Ei sînt anteriori revelației pe care ai anunțat-o. Lasă-mă să merg la ei, pentru că cea pe care o iubesc le aparține lor, și acolo trebuie să ne regăsim.

III

Aici a început pentru mine ceea ce voi numi revărsarea visului în viața reală. Începînd din acel moment, totul lua uneori un aspect dublu. — și aceasta fără ca rațiunea să fie lipsită vreodată de logică, fără ca memoria să piardă fie și cel mai neînsemnat amănunt din ceea ce mi se întîmpla. Atît doar că faptele mele, necugetate în aparență, se supuneau iluziei din punctul de vedere al rațiunii omenești...

M-am gîndit de multe ori că în unele momente grave ale vieții, un Spirit al lumii exterioare se încarnează deodată în forma unei persoane obișnuite și acționează sau încearcă să acționeze asupra noastră, fără ca această persoană să fi avut cunoștință sau să-și fi amintit de aceasta.

Prietenul meu mă părăsise văzînd că eforturile sale sînt zadarnice și crezîndu-mă fără îndoială în prada vreunei idei fixe de care plimbarea mă va scăpa. Rămînînd singur, m-am ridicat cu mare efort și am pornit-o în direcția stelei spre care îmi ațintеam neîntrerupt ochii. Mergînd, cîntam un imn misterios despre care parcă-mi aminteam că-l auzisem într-o altă existență, și care mă umplea de o inefabilă bucurie. În același timp îmi lepădam straiele mele terestre, împrăștiindu-le în jurul meu. Drumul părea că urcă necontenit și steaua creștea. Apoi, am rămas cu brațele întinse, așteptînd momentul în care sufletul avea să se despartă de trup, atras magnetic în raza stelei. Atunci am simțit un fior: îmi părea rău de pămînt și de prietenii de aici pe care îi iubeam, și regretele îmi năpădeau inima, și în sinea mea m-am rugat cu atîta ar-

doare Spiritului care mă atrăgea spre el, încît mi s-a părut că din nou cobor printre oameni. Eram înconjurat de gardieni care făceau rondul de noapte : — mi-a trecut atunci prin minte ideea că aş fi foarte mare, — şi că inundat, cum eram, de forţe electrice, aveam să răstorn pe oricine s-ar fi apropiat de mine. Era întrucîtva comică grija cu care încercam să-mi temperez puterea şi să menajez vieţile soldaţilor care mă luaseră cu ei.

Dacă n-aş crede că misiunea unui scriitor este de a analiza cu sinceritate ceea ce simte în împrejurările grave ale vieţii, şi dacă nu mi-aş propune un scop pe care-l consider util, m-aş opri aici şi nu aş mai încerca să descriu ceea ce am trăit mai apoi într-o serie de viziuni nebuneşti poate, sau vulgar bolnăvicioase... Întins pe un pat de campanie, mi s-a părut că văd cerul dezvăluindu-se şi deschizîndu-se în privelişti de o măreţie nemaipomenită. Destinul sufletului eliberat părea să se ridice împotriva mea pentru a mă face parcă să regret că am vrut din toate puterile minţii mele să revin pe pămîntul ce urma să-l părăsesc... Imense cercuri se desenau în infinit, ca undele ce se formează în apa tulburată de căderea unui corp : fiecare regiune populată de figuri radioase se colora, se mişca şi se topea rînd pe rînd : şi o divinitate, mereu aceeaşi, îşi arunca zîmbind măştile trecătoare ale diverselor sale încarnări, refugiindu-se, în sfîrşit, insesizabilă în misticele splendori ale cerului Asiei.

Această viziune celestă, printr-unul din acele fenomene pe care toată lumea le-a putut încerca în anumite vise, nu mă înstrăina de cele ce se petreceau în jurul meu. Culcat pe un pat de campanie, auzeam cum soldaţii vorbesc de un necunoscut arestat ca mine, şi a cărui voce se auzise în aceeaşi sală. Printr-un ciudat efect de vibraţie, mi se părea că vocea aceea răsună în pieptul meu şi că sufletul mi se dedublează, ca să spun astfel, — împărţit distinct între viziune şi realitate. O clipă am avut impre-

sia că mă reîntorc cu efort spre cel despre care era vorba, apoi m-am cutremurat amintindu-mi o tradiție bine cunoscută în Germania care spune că fiecare om are o *dublură*, și cînd o vede, moartea-i este aproape. — Am închis ochii și am intrat într-o stare de spirit confuză, iar figurile fantastice sau reale ce mă înconjurau se spărgeau în mii de aparențe fugitive. O clipă văzui lîngă mine doi prieteni de-ai mei care voiau să mă ia de acolo, și soldații mă arătară pe mine : dar ușa se deschise, și cineva de talia mea, a cărui față nu o vedeam, ieși cu prietenii mei pe care eu îi strigam zadarnic. — Dar se înșeală ! strigai : au venit să mă ia pe mine și un altul iese în locul meu ! — Am făcut atîta gălăgie încît m-au băgat într-o carceră.

Am rămas acolo mai multe ore într-o stare de abrutizare ; în fine, cei doi prieteni pe care *am crezut că-i văzusem*, au venit să mă ia cu o trăsură. Am luat cina cu ei destul de liniștit, dar pe măsură ce se înnopta mi se părea că aveam de înfruntat cu teamă aceeași oră care în ajun fusese cît pe ce să-mi fie fatală. I-am cerut unuia dintre ei un inel oriental ce-l avea la deget și pe care-l socoteam un străvechi talisman, l-am petrecut pe un fular, și mi-am legat fularul la gît, avînd grijă să întorc partea unde era montată o turcoază spre un punct din ceafă în care simțeam o durere. După mine, punctul acela era locul prin care sufletul ar fi riscat să iasă în momentul cînd a anume rază, pornită din steaua ce-o văzusem în ajun, ar fi coincis, raportată la mine, cu zenitul. Fie din întîmplare, fie datorită obsesiei mele, am căzut ca trăznit, la aceeași oră ca și în ziua precedentă. Am fost pus în pat, și multă vreme am pierdut sensul și legătura imaginilor ce mi se înfățișau. Această stare o durat mai multe zile. Am fost internat într-un sanatoriu. Multe rude și prieteni au venit să mă vadă, fără ca eu să-mi fi dat seama de prezența lor. Pentru mine, singura deosebire dintre starea de veghe și cea de somn era că, în prima

stare, totul se transfigura în ochii mei ; fiecare persoană ce se apropia de mine părea schimbată, obiectele materiale aveau un fel de penumbră care le modifica formele, iar jocurile luminii, combinațiile de culori se descompuneau în așa fel încît mă mențineau într-un șir constant de impresii ce se legau între ele, și cărora visul, mai despovărat de elementele exterioare, le continua probabilitatea.

IV

Într-o seară am crezut cu certitudine că sînt transportat pe malurile Rinului. În fața mea se găseau stînci sinistre a căror priveliște se contura în întuneric. Intram într-o casă primitoare, prin ale cărei obloane verzi, încadrate în viță de vie, pătrundeau vesele razele soarelui ce scăpăta. Mi se părea că intram într-o locuință cunoscută, cea a unchiului meu, pictor flamand, mort de mai bine de un veac. Tablourile schițate erau atîrnate ici colo ; unul din ele o reprezenta pe zîna vestită a acestui rîu. O bătrînă servitoare, căreia ii spuneam Marguerite și pe care mi se părea că o cunosc din copilărie, îmi spuse : „Nu vreți să vă culcați ? căci veniți de departe, iar unchiul dumneavoastră se întoarce tîrziu ; o să vă trezesc la ora mesei." M-am întins pe un pat cu baldachin din pînză persană pe care erau pictate mari flori roșii. În fața mea, agățat pe perete, se afla un orologiu rustic, iar pe acest orologiu era o pasăre care începu să vorbească asemenea unui om. Și mie-mi trecu prin minte că sufletul strămoșului meu sălășluia în pasărea ceea ; dar nu mă mai miram de vorbirea și de forma ei așa cum nu mă miram nici că sînt dus parcă în urmă cu un veac. Pasărea îmi vorbea despre persoane din familia mea, în viață sau răposate de-a lungul timpului, ca și cum ele ar fi existat simultan, și-mi spuse : „Vezi că unchiul dumitale a avut grijă să-i

facă portretul mai dinainte... acum *ea* e cu noi." Mi-am îndreptat ochii spre o pînză ce reprezenta o femeie îmbrăcată într-un vechi costum german, aplecată pe malul rîului și cu privirea ațintită spre o tufă de nu-mă-uita. — Între timp se înnopta pe nesimțite, și aspectele, sunetele și sentimentele acestor locuri se amestecau în mintea mea somnolentă ; mi s-a părut că mă prăbușesc într-un abis ce străpungea întreg globul. M-am simțit luat fără nici o suferință de un curent de metal topit, și mii de alte fluvii asemănătoare, ale căror culori indicau deosebirile chimice, brăzdau sinul pămîntului ca niște corăbii și ca venele ce șerpuiesc prin lobii creierului. Toate curgeau, se mișcau și vibrau, și am avut sentimentul că acești curenți erau compuși din suflete vii, în stare moleculară, pe care numai rapiditatea acestei deplasări mă împiedica să le disting. O lumină alburie se infiltra puțin cîte puțin în aceste conducte, și, în sfîrșit, văzui lărgindu-se, asemenea unei vaste cupole, un orizont nou în care se desenau insule înconjurate de valuri luminoase. Mă găseam pe o coastă iluminată de ziua aceea fără soare, și am văzut un bătrîn lucrîndu-și pămîntul. L-am recunoscut ca fiind acela care-mi vorbise prin vocea păsării și, fie că-mi vorbea, fie că-l înțelegeam în sinea mea, devenise limpede pentru mine că strămoșii luau forma anumitor animale ca să ne viziteze pe pămînt, și că ei asistau astfel, ca martori muți, la fazele existenței noastre.

Bătrînul își lăsă treaba ca să mă însoțească pînă la o casă ce se înălța în apropiere. Peisajul ce ne înconjura îmi amintea de un loc din Flandra franceză unde părinții mei trăiseră și se aflau acum înmormîntați : ogorul înconjurat de boschete la marginea pădurii, lacul din vecinătate, rîul și locul unde se spălau rufele, satul cu ulițe ce urca în pantă, colinele de gresie întunecată și tufele de drobiță și iarbă-neagră, — imagine întinerită a ținuturilor pe care le-am iubit. Numai casa în care intram nu-mi era deloc cunoscută. Am înțeles că ea existase în nu știu

ce timp, și că în lumea aceea în care mă aflam atunci, fantomele lucrurilor le însoțesc pe cele ale trupurilor.

Intram într-o vastă sală unde se strînsese multă lume. Peste tot regăseam figuri cunoscute. Trăsăturile rudelor moarte și pe care le plînsesem, se găseau reproduse în alte chipuri ; înveșmîntate în costume mai vechi, ele îmi făceau aceeași primire părintească. Păreau să se fi întrunit pentru un banchet de familie. Una dintre rude veni și mă îmbrățișă cu multă dragoste. Purta un costum de demult, a cărui culoare părea spălăcită, iar fața-i zîmbitoare, sub părul pudrat, semăna oarecum cu a mea. Mi se părea mult mai viu decît ceilalți și, ca să spun așa, într-un raport mai voluntar cu spiritul meu. — Era unchiul. Mă așeză alături de el și între noi se stabili un fel de comunicare : fiindcă nu pot spune că-i auzeam vocea ; atît doar că, pe măsură ce gîndul mi se îndrepta spre un anume punct, explicația sa îmi devenea mai limpede, și imaginile se precizau în fața ochilor mei ca niște picturi animate.

— Așadar e adevărat, spuneam eu cu încîntare, sîntem nemuritori și păstrăm aici imaginile lumii în care am locuit. Ce fericire cînd te gîndești că tot ceea ce am iubit va dăinui veșnic în jurul nostru !... Eram foarte obosit de viață !

— Nu te grăbi să te bucuri, spuse el, căci aparții încă lumii de sus și mai ai de îndurat ani grei de încercări. Locul acesta care te încîntă are și el durerile, frămîntările și primejdiile sale. Pămîntul pe care am trăit rămîne mereu teatrul unde se înnoadă și se deznoadă destinele noastre ; noi sîntem razele focului central care îl însuflețește, dar care a și început să slăbească...

— Dar cum ? spusei, pămîntul ar putea să moară, iar noi să fim înghițiți de neant ?

— Neantul, spuse el, nu există în sensul în care e înțeles ; dar pămîntul este el însuși un corp material al că-

rui suflet este totalitatea spiritelor. Materia nu poate pieri, așa cum nici sufletul, dar ele se pot modifica după bine și după rău. Trecutul nostru și viitorul sînt solidare. Trăim în rasa noastră, și rasa noastră trăiește în noi.

Această idee deveni pentru mine evidentă și, de parcă pereții sălii s-ar fi fost deschis spre perspective infinite, mi se păru că văd un lanț neîntrerupt de bărbați și femei în care eram eu și care era în mine însumi ; costumele tuturor popoarelor, imaginile tuturor țărilor apăreau cu limpezime în același timp, ca și cum facultățile atenției mele s-ar fi multiplicat fără să se confunde, printr-un fenomen de spațiu asemănător celui de timp care concentrează un secol de acțiune într-un minut de vis. Uimirea mea crescu văzînd că această imensă înșiruire se compunea numai din persoanele ce se găseau în sală și ale căror imagini le văzusem divizîndu-se și combinîndu-se în mii de aspecte fugitive.

— Sîntem șapte, i-am spus unchiului meu.

— Într-adevăr, acesta este numărul tipic al familiei omenești, și, prin extensie, de șapte ori cîte șapte, și mai mult [1].

Nu sper că voi putea face înțeles acest răspuns care pentru mine însumi a rămas foarte obscur. Metafizica nu-mi oferă termeni pentru ceea ce am perceput atunci din raportul acestui număr de persoane cu armonia generală. Se poate concepe în tată și în mamă analogia forțelor electrice ale naturii ; dar cum să stabilești centrii individuali emanați de ei, — pe care ei îi emană, ca o *figură animică* colectivă, a cărei combinație ar fi în același timp

[1] Șapte era numărul familiei lui Noe : dar unul din șapte se leagă în chip misterios de generațiile de dinainte de Elhoimi !... ...Imaginația, ca un fulger, îmi reprezintă zeii multipli ai Indiei ca imagini ale familiei condensată la originile sale, dacă mă pot exprima astfel. M-am cutremurat atunci gîndindu-mă că aș putea merge mai departe, deoarece în Trinitate rezidă încă o taină înfricoșătoare... Noi sîntem născuți sub legea biblică...

multiplă și mărginită ? Ar însemna să-i ceri socoteală florii pentru numărul petalelor sale sau al diviziunilor corolei... pămîntului pentru formele ce le alcătuiește, soarelui pentru culorile ce le produce.

V

Toate își schimbau forma în jurul meu. Duhul cu care mă întrețineam nu mai avea același aspect. Era un tînăr care acum mai degrabă primea ideile mele decît mi le împărtășea pe ale sale... Mers-am oare prea departe pe acele înălțimi care te amețesc ? Parcă înțelegeam că astfel de întrebări erau obscure sau primejdioase, chiar și pentru duhurile lumii pe care o percepeam atunci... Poate, de asemenea, că o putere superioară îmi interzicea aceste cercetări. Mă văzui rătăcind pe străzile unui mare oraș, plin de lume și necunoscut. Printre locuitorii acestei capitale, distingeam anumiți oameni ce păreau să aparțină unei nații deosebite : vioiciunea și îndrăzneala comportamentului lor, trăsăturile lor energice mă duseră cu gîndul la rasele independente și războinice din regiunile de munte sau din anumite insule puțin frecventate de străini ; oricum, ei reușeau să-și păstreze astfel individualitatea lor sălbatică în mijlocul unui mare oraș și al unei populații amestecate și banale. Cine erau acești oameni la urma urmelor ? Ghidul meu m-a condus pe niște străzi abrupte și gălăgioase unde răsunau zgomotele felurite ale meșteșugarilor. Am urcat mai departe pe niște lungi șiruri de scări, dincolo de care se deschidea o largă perspectivă. Ici-colo, terase acoperite cu umbrare de viță, grădinițe amenajate pe unele porțiuni de teren plat, acoperișuri, chioșcuri pictate și sculptate cu o capricioasă răbdare ; esplanade legate între ele prin lungi ghirlande de plante agățătoare încîntau ochiul și bucurau spiritul ca vederea unei oaze minunate, de o singurătate neștiută

deasupra tumultului și a zgomotelor de jos, care aici nu se auzeau decît ca un murmur. S-a vorbit adesea de națiuni proscrise, trăind în întunecimea necropolelor și a catacombelor ; aici era fără îndoială contrariul. O rasă fericită și-a creat acest refugiu îndrăgit de păsări, flori, de aerul pur și de lumină. Aceștia sînt, îmi spuse ghidul, vechii locuitori ai muntelui care domină orașul unde sîntem în momentul de față. Multă vreme au dus aici o viață simplă, iubitori și drepți, păstrînd virtuțile naturale din primele zile ale lumii. Poporul din preajmă. îi respecta și le urma pilda.

Din punctul unde eram atunci, am coborît, urmîndu-mi ghidul, într-una din acele înalte locuințe, ale căror acoperișuri lipite între ele aveau acea înfățișare ciudată. Aveam impresia că picioarele mi se afundă în straturile succesive ale edificiilor din diferite epoci. Aceste construcții fantomatice dădeau mereu la iveală altele și altele în care se vădea gustul specific al fiecărui secol, semănînd cu săpăturile ce se fac în cetățile antice, numai că acestea erau aerate, vii, inundate de lumină. Mă găseam, în fine, într-o vastă cameră unde văzui un bătrîn așezat la o masă și meșteșugind ceva. — În momentul cînd am intrat pe ușă, un bărbat îmbrăcat în alb, a cărui figură n-o prea distingeam, mă amenință cu o armă ce o avea în mînă ; dar însoțitorul meu îi făcu semn să se dea la o parte. Mi se părea c-ar fi voit să mă împiedice să descopăr taina acestor locuri retrase. Fără să-l întreb pe ghidul meu, am înțeles prin intuiție că aceste înălțimi, ca și adîncimile acelea, erau refugiul locuitorilor de baștină ai muntelui. Înfruntînd necontenit valul invadator al mulțimilor de rase noi, ei duceau aici o viață simplă, iubitori și drepți, isteți, dîrji și îndemînateci, — pașnici învingători ai maselor oarbe care le invadaseră de atîtea ori moștenirea. Da ! nici corupți, nici nimiciți, nici sclavi ; puri, deși învinseseră neștiința ; păstrînd în belșugul lor virtuțile sărăciei. — Un copil potrivea în țărînă bucățele de

cristal, scoici și pietre gravate : învăța, fără îndoială, jucîndu-se. O femeie în vîrstă, dar încă frumoasă, vedea de treburile gospodăriei. În clipa aceea, mai mulți tineri gălăgioși intrară, ca și cum s-ar fi întors de la muncă. Eram mirat văzîndu-i pe toți îmbrăcați în alb ; se părea însă că era doar o iluzie a vederii mele : pentru a o pune în evidență, ghidul meu începu să deseneze costumele lor, pe care le vopsi în culori vii, dîndu-mi de înțeles că așa erau ele în realitate. Albeața care mă uimea provenea probabil dintr-o strălucire aparte, dintr-un joc de lumină în care se amestecau tonurile obișnuite ale prismei. Am ieșit din cameră și m-am pomenit pe terasa din fața casei. Acolo se plimbau și se jucau tinere fete și copii. Veșmintele lor mi se păreau albe ca și celelalte, dar erau împodobite cu broderii de culoare roz. Aceste făpturi erau atît de frumoase, trăsăturile lor erau atît de grațioase, și strălucirea sufletelor lor răzbătea atît de vie prin formele lor delicate, încît toate inspirau un fel de iubire fără preferințe și fără dorință, rezumînd întreaga beție a pasiunilor nedeslușite ale tinereții.

Nu pot să exprim sentimentul pe care-l încercam aflîndu-mă printre aceste ființe fermecătoare, ce-mi erau dragi fără să le fi cunoscut. Erau ca o familie străveche și cerească, iar ochii lor îi căutau pe-ai mei cu o dulce compasiune. Am început să plîng cu lacrimi fierbinți, de parcă mi-aș fi amintit de un paradis pierdut. Acolo, am simțit cu amărăciune că eram cu trecător prin această lume, străin și în același timp îndrăgit, și m-am cutremurat la gîndul că trebuie să mă reîntorc în viață. Zadarnic femeile și copiii se strîngeau în jurul meu ca pentru a mă reține. Formele lor încîntătoare începeau de-acum să se topească în aburi cu contururi neclare ; frumoasele fețe păleau, trăsăturile puternice, ochii scînteietori se pierdeau într-o întunecime unde încă mai licărea doar ultima sclipire a zîmbetului...

Aceasta a fost viziunea sau acestea au fost principalele amănunte a căror amintire am păstrat-o. Starea cataleptică în care mă aflasem mai multe zile mi-a fost explicată științific, iar relatările celor ce mă văzuseră astfel îmi provocau un fel de iritare cînd vedeam că atribuiau aberației minții mișcările sau cuvintele care coincideau cu diversele faze ale celor ce constituiau pentru mine o serie de evenimente logice. Îi îndrăgeam și mai mult pe acei prieteni care, datorită unei răbdări binevoitoare sau unor idei analoage ideilor mele, îmi cereau să le povestesc pe larg despre cele văzute cu ochii sufletului. Unul din ei îmi spuse plingînd : „E-adevărat, nu-i așa, că există un Dumnezeu ? — Da !" i-am răspuns eu cu entuziasm. Și ne-am îmbrățișat ca doi frați ai acelei patrii tainice pe care eu o întrezărisem. — În primul rînd, găseam o mare fericire în această convingere ! Căci astfel această veșnică îndoială privind nemurirea sufletului era pentru mine rezolvată. Nu mai exista moarte, nici tristețe, nici neliniște. Cei pe care-i iubeam, rude, prieteni îmi dădeau semne sigure despre existența lor eternă, și eu nu mai eram despărțit de ei decît prin ceasurile zilei. Le așteptam pe cele ale nopții cu o dulce melancolie.

VI

Încă un vis pe care l-am avut mi-a întărit această convingere. Mă aflam deodată într-o sală ce făcea parte din locuința strămoșului meu. Părea doar să se fi mărit. Bătrînele mobile lustruite aveau o minunată strălucire, covoarele și draperiile erau ca noi, o lumină de trei ori mai strălucitoare decît cea naturală pătrundea prin fereastră și prin ușă, iar în aer stăruia o prospețime și un parfum ca în primele dimineți călduțe ale primăverii. În această odaie lucrau trei femei, ce semănau, dar nu întru totul, cu prietene și rude din tinerețea mea. Mi se părea că fie-

care are trăsăturile mai multora din persoanele de care-mi aminteam. Contururile fețelor lor se modificau ca flacăra unei lămpi, și în fiece moment ceva de la una trecea la cealaltă ; zîmbetul, vocea, culoarea ochilor, a părului, înălțimea, gesturile specifice se schimbau ca și cum ele ar fi trăit aceeași viață, și fiecare era astfel un compus al tuturora, asemenea acelor tipuri pe care pictorii le imită după mai multe modele, pentru a realiza o frumusețe completă.

Cea mai vîrstnică dintre ele îmi vorbea cu o voce vibrantă și melodioasă, pe care-mi aminteam că o auzisem în copilărie, și-mi spunea nu știu ce, izbindu-mă prin adîncul adevăr al cuvintelor sale. Dar ea îmi îndreptă atenția asupra mea însumi, și mă văzui îmbrăcat într-un ușor veșmînt cafeniu de modă veche, țesut în întregime cu acul din fire subțiri ca cele ale pînzei de păianjen. Era cochet, grațios și impregnat cu mirosuri suave. Mă simțeam întinerit și fercheș în acest veșmînt ieșit din mîinile lor de zînă, și le mulțumeam roșindu-mă ca și cum n-aș fi fost decît un copil în fața unor frumoase doamne. Atunci una din ele se ridică și se îndreptă spre grădină.

Toată lumea știe că în vis nu vezi niciodată soarele, deși de multe ori percepi o lumină mult mai puternică. Obiectele și corpurile sînt luminoase prin ele însele. Mă văzui într-un mic parc unde se întindeau ghirlande de viță de vie încărcate cu struguri albi și negri ; pe măsură ce doamna înainta pe sub aceste ghirlande, umbra spalierelor încrucișate făcea să se schimbe în fața ochilor mei formele și veșmintele sale. Ieșirăm în cele din urmă de acolo și ne găsirăm într-un spațiu deschis, în care abia de se mai zăreau urmele vechilor alei ce odinioară îl tăiaseră în curciș. Culturile erau lăsate în paragină de mulți ani, și din tufe răzlețe de clematite, de hamei, de caprifoi, de iasomie, de iederă se întindeau, între pomii care creșteau viguroși, lungi trene de liane. Crengile li se aplecau pînă la pămînt încărcate de fructe, și printre smocurile

de ierburi creşteau cîteva flori de grădină întoarse la sălbăticie.

Din loc în loc se ridicau plopi masivi, salcîmi şi pini, printre care se vedeau statui înnegrite de vreme. Înaintea mea am zărit o grămadă de stînci învăluite în iederă ; de sub ele izvora un pîrîiaş care curgea clipocind armonios într-un bazin cu apă stătătoare pe jumătate acoperită cu frunze late de nufăr.

Doamna pe care o urmam, înălţîndu-se din mijlocu-i svelt cu o mişcare ce făcea să sclipească pliurile rochiei sale de tafta, înconjura foarte graţios, cu braţul ei gol, tulpina prelungă a unei nalbe, apoi începu să tot crească într-o limpede rază de lumină, în aşa fel încît încetul cu încetul grădina lua forma ei, şi răzoarele de flori şi arborii deveniseră podoabele şi festoanele veşmintelor ce le purta ; în vreme ce chipul şi braţele ei îşi imprimau contururile pe norii purpurii de pe cer. Astfel, pe măsură ce se transfigura, o pierdeam din vedere, căci mi se părea că dispare în propria-i mărire. „O ! nu fugi ! strigai... căci natura moare împreună cu tine !“

Spunînd aceste cuvinte, mergeam cu greutate printre stînci, pentru a prinde parcă umbra ce crescuse şi pe care n-o puteam apuca, dar m-am izbit de o rămăşiţă de zid, lîngă care zăcea un bust de femeie. Ridicîndu-l am avut convingerea că este *al ei*... I-am recunoscut chipul drag, şi privind în jurul meu văzui că grădina luase înfăţişarea unui cimitir. Voci ziceau ; „Peste Univers s-a lăsat noaptea !“

VII

Acest vis, atît de fericit la început, îmi pricinui o mare nedumerire. Ce semnificaţie avea ? N-am aflat decît mai tîrziu. Aurelia murise.

Mai întîi n-am aflat decît vestea bolii ei. Datorită stării mele, nu am simțit decît o vagă tristețe, amestecată cu speranță. Credeam că eu însumi nu mai am decît puțin de trăit și eram sigur acum de existența unei lumi în care inimile ce se iubesc se regăsesc. Dealtminteri ea-mi aparținea mult mai mult moartă decît vie... Gînd egoist pe care rațiunea mea avea să-l plătească mai tîrziu cu amare regrete.

N-aș vrea să abuzez de presentimente ; hazardul dă naștere la lucruri ciudate : dar atunci am fost foarte adînc impresionat de amintirea unei întîmplări din timpul preascurtei noastre logodne. Îi dădusem un inel în care era montat un opal tăiat în formă de inimă. Cum inelul era prea mare pentru degetul ei, mi-a venit ideea fatală de a-l tăia ca să-l strîmtez, și nu mi-am dat seama de greșeala mea decît în clipa cînd am auzit zgomotul fierăstrăului. Mi se părea că văd curgînd sînge...

Preocupările artistice mi-au redat sănătatea dar nu au restabilit încă în mintea mea cursul regulat al rațiunii umane. Casa în care mă aflam, așezată pe o înălțime, avea o grădină foarte mare, plantată cu arbori prețioși. Aerul pur al colinei pe care clădirea era situată, primele adieri ale primăverii, amabilitatea ce mi-o arăta o societate foarte simpatică îmi aduceau multe zile liniștite.

Primele frunze de sicomor mă încîntau prin strălucirea coloritului lor, asemănător cu panașul cocoșilor din Egipet. Priveliștea ce se deschidea peste cîmpie oferea vederii, de dimineața și pînă seara, orizonturi fermecătoare, al căror colorit nuanțat îmi încînta imaginația. Populam colinele și norii cu figuri divine pe care mi se părea că le văd deslușit. — Am vrut să-mi fixez și mai bine gîndurile mele favorite, și, cu ajutorul cărbunilor și al bucățelelor de cărămidă pe care le culegeam de pe jos, am acoperit în curînd zidurile cu o serie de fresce unde erau exprimate impresiile mele. O figură le domina totdeauna pe celelalte : era cea a Aureliei, pictată sub trăsă-

turile unei divinități, așa cum îmi apăruse ea în vis. Sub picioarele ei se învîrtea o roată, iar zeii o urmau în cortegiu. Am reușit să colorez acest grup folosindu-mă de sucuri din ierburi și flori. — De cîte ori n-am visat în fața acestui idol iubit ! Ba, mai mult, am încercat să modelez din pămînt trupul celei pe care o iubeam ; și în fiecare dimineață trebuia să iau treaba de la capăt, fiindcă nebunilor, geloși pe fericirea mea, le făcea plăcere să-mi distrugă lucrarea.

Mi s-a dat hîrtie, și multă vreme m-am străduit să reprezint, prin mii de figuri însoțite de versuri și de inscripții în toate limbile cunoscute, un fel de istorie a lumii amestecată cu amintiri din lecturile mele și crîmpeie din visurile cărora preocuparea mea le dădea mai multă pregnanță sau le prelungea durata. Nu mă opream la tradițiile moderne ale creației. Gîndirea mea se ridica dincolo de ele : întrevedeam, ca într-o aducere aminte, primul pact încheiat între genii prin mijlocirea talismanelor. Încercasem să adun laolaltă pietrele *Sfintei Mese* și să reprezint în jurul ei pe cei șapte primi *Elhoimi* care și-au împărțit lumea.

Acest sistem de istorie, inspirat din tradițiile orientale, începea prin fericitul acord al Puterilor naturii, care alcătuiau și organizau universul. — În timpul nopții care-mi precedase munca, mi s-a părut că sînt transportat pe o planetă întunecoasă unde se zvîrcoleau primii germeni ai creației. Din sînul argilei încă moi se înălțau palmieri gigantici, aliore veninoase și acante răsucite în jurul cactușilor ; — figurile aride ale stîncilor se ridicau ca și cum ar fi fost scheletele acestei schițe a creației, și hidoase reptile șerpuiau, se lungeau sau se încolăceau în mijlocul unei inextricabile rețele de vegetație sălbatică. Palida lucire a astrelor lumina doar priveliștile albăstrii ale acestui straniu orizont ; între timp, pe măsură ce acele creaturi se alcătuiau, o stea mai strălucitoare sorbea de acolo germenii luminii.

Apoi, monştrii îşi schimbară forma, şi lepădîndu-şi primele lor piei se ridicară, şi mai puternici, pe labe gigantice ; masa enormă a corpurilor lor strivea ramurile şi ierburile şi, în dezordinea naturii, duceau o luptă neîntreruptă la care luam şi eu parte, căci aveam un corp la fel de ciudat ca al lor. Deodată, în singurătăţile noastre, răsună o nemaiauzită armonie, şi se părea că ţipetele, răgetele şi şuierăturile fără noimă ale fiinţelor primitive aveau să se moduleze de-acum înainte pe această arie divină. Variaţiile se succedau la inifinit, planeta se lumina încetul cu încetul, forme divine se desenau pe pajiştile verzi şi în adîncul pădurilor, şi, îmblînziţi, toţi monştri pe care-i văzusem se despuiau de formele lor bizare şi deveneau bărbaţi şi femei ; altele, transformîndu-se, luau înfăţişări de animale sălbatice, de peşti şi păsări.

Cine săvîrşise prin urmare acest miracol ? O zeiţă luminoasă îndruma, în aceste noi *avataruri*, evoluţia rapidă a oamenilor. Atunci se stabili o deosebire de rase care, începînd cu ordinul păsărilor, cuprindea şi animalele, peştii şi reptilele. Acestea erau Divele, Perisiile, Ondiniile şi Salamandrele ; de fiecare dată cînd murea una din aceste fiinţe, ea renăştea numaidecît sub o formă mai frumoasă şi cînta imnuri întru slava zeilor. — Între timp, unul din Elhoimi se gîndi să creeze o a cincea rasă, compusă din elementele pămîntului, pe care o numi rasa *Afriţilor*. — Acesta fu semnalul unei răscoale printre Spiritele care nu voiră să-i recunoască pe noii stăpînitori ai lumii. Nu ştiu cîte mii de ani au durat aceste lupte care au însîngerat pămîntul. Trei dintre Elhoimi împreună cu Spiritele din rasa lor au fost în cele din urmă surghiuniţi în partea de miazăzi a pămîntului unde întemeiară regate întinse. Ei au luat la plecare tainele divinei *cabale* care leagă lumile, şi îşi trăgeau puterile din adorarea anumitor stele cărora le corespund şi acum. Aceşti necromanţi, iz-

goniţi la capătul pămîntului, se înţeleseseră să-şi transmită puterea. Înconjuraţi de femei şi sclavi, fiecare din suveranii lor îşi asigurase renaşterea puterii sub forma unuia din copiii săi. Trăiau o mie de ani. Puternicii cabalişti îi închideau, cînd li se apropia moartea, în morminte bine păzite, unde ei se hrăneau cu elixire şi substanţe conservante. Multă vreme încă mai păstrau aparenţele vieţii, apoi, asemenea crisalidei care-şi face singură gogoaşa de mătase, adormeau timp de patruzeci de zile pentru a renaşte sub forma unui copil care mai tîrziu era chemat la conducerea imperiului.

În acest timp, forţele care menţineau viaţa pămîntească se vlăguiau pentru a hrăni aceste familii, al căror sînge, mereu acelaşi, năştea necontenit vlăstare noi. În vaste subterane, săpate sub hipogee şi sub piramide, ei strînseseră toate comorile raselor trecute şi anumite talismane ce-i apărau de mînia zeilor.

Aceste stranii mistere aveau loc în centrul Africii, dincolo de munţii Lunii şi de antica Etiopie : acolo am zăcut eu multă vreme in captivitate, la fel ca o parte din rasa umană. Crîngurile pe care le văzusem atît de înverzite nu mai aveau decît flori palide şi frunziş veşted : un soare implacabil devora întreaga regiune, şi copiii slăbănogi ai acestei dinastii păreau copleşiţi de povara vieţii. Măreţia impozantă şi monotonă, rînduită de etichetă şi de ceremoniile hieratice, îi apăsa pe toţi, şi nimeni nu indrăznea să nu i se supună. Bătrînii îşi tîrau zilele istoviţi de greutatea coroanelor şi a podoabelor lor imperiale, intre vraci şi preoţi a căror ştiinţă le garanta nemurirea. În ceea ce priveşte poporul, fărîmiţat pentru totdeauna in diviziunile castelor, nu mai putea conta nici pe viaţă nici pe libertate. Pe sub copacii atinşi de moarte şi de sterilitate, la gurile izvoarelor secate, se ofileau pe iarba pîrjolită copii şi tinere femei vlăguite şi livide. Splendoarea camerelor regale, măreţia porticurilor, strălucirea veşmintelor şi a

podoabelor nu erau decît o slabă consolare pentru tristețea veșnică a acestor pustietăți.

În curînd popoarele au fost decimate de boli. animalele și plantele au murit, iar nemuritorii înșiși piereau cu încetul în hainele lor pompoase. — Un flagel mai mare decît altele veni deodată să întinerească și să salveze lumea. Constelația Orion deschise în cer cataractele apelor ; pămîntul. prea îngreunat de gheţurile de la polii opuși, se răsuci pe jumătate din locul său, și mările, trecînd dincolo de țărmuri, se revărsară peste podișurile din Africa și Asia : inundația se întinse peste nisipuri, pătrunse în morminte și piramide și, vreme de patruzeci de zile, o arcă misterioasă a cutreierat mările purtînd cu sine speranța unei creații noi.

Trei Elhoimi s-au refugiat pe cel mai inalt pisc al munților din Africa. Între ei se încinse o bătălie. Aici memoria mi se tulbură. și nu mai știu cum s-a sfîrșit această luptă supremă. Mai văd doar cum pe un pisc înconjurat de ape. stătea o femeie părăsită de ei, care striga cu părul răvășit, luptîndu-se cu moartea. Strigătele ei tînguitoare acopereau zgomotul apelor... A fost salvată ? nu știu. Zeii. frații ei. o condamnaseră : dar deasupra-i strălucea Steaua serii, care îi revărsa pe frunte văpăi de raze.

Imnul neîntrerupt al pămîntului și al cerurilor răsună armonios spre a consacra acordul raselor noi. Și în vreme ce fiii lui Noe munceau din greu sub razele unui soare nou, necromanții, adăpostiți în sălașurile lor subterane, își păstrau acolo în continuare comorile, complăcindu-se în muțenie și în beznă. Uneori ieșeau temători din lăcașurile lor și veneau să-i sperie pe cei vii sau ca să răspîndească printre cei răi învățăturile funeste ale științei lor.

Acestea sînt amintirile pe care le povesteam, redîndu-le printr-un fel de intuire vagă a trecutului : mă cutremuram reproducînd trăsăturile hidoase ale acestor rase blestemate. Peste tot murea, plîngea sau zăcea vlăguită imaginea bolnavă a Mamei eterne. De-a lungul existenței

acestor vagi civilizații din Asia și Africa, vedeam reinnoindu-se mereu o scenă sîngeroasă de orgie și măcel pe care aceleași spirite o reproduceau sub forme noi. Ultima se petrecea la Grenada, unde talismanul sfînt se prăbușea sub loviturile dușmane ale creștinilor și ale maurilor. Cîți ani încă va mai avea lumea de suferit, căci trebuia ca răzbunarea acestor eterni dușmani să se reînnoiască în alte locuri ! Acestea sînt tronsoanele despărțite ale șarpelui ce înconjoară pămîntul... Separate cu tăișul spadei, ele se unesc într-un hidos sărut cimentat cu sîngele oamenilor.

IX

Iată imaginile ce mi se arătară rînd pe rînd în fața ochilor. Încetul cu încetul sufletul mi s-a liniștit, și eu am părăsit casa aceea care era pentru mine un paradis. O seamă de întîmplări fatale au pregătit apoi, mult mai tîrziu, o revenire a bolii, care reînnodă seria întreruptă a acestor ciudate vise. — Eram la țară și mă plibam preocupat de o lucrare legată de anumite idei religioase. Trecînd prin fața unei case am auzit o pasăre care vorbea, rostind cîteva cuvinte pe care le învățase, dar a cărei flecăreală fără de noimă mi se păru că are un sens ; îmi amintea de cel al viziunii relatate mai sus, și am simțit o cutremurare rău prevestitoare. După cîțiva pași, am întîlnit un prieten care locuia într-o casă vecină. Voi să-mi arate proprietatea sa, și în timp ce o vizitam, mă invită pe o terasă de unde se deschidea un vast orizont. Era pe la asfințitul soarelui. Coborînd treptele unei scări rustice, făcui un pas greșit, și pieptul mi se izbi de colțul unei mobile. Am mai avut puterea să mă ridic și am alergat pînă în mijlocul grădinii, crezîndu-mă rănit de moarte, dar voind, înainte de a muri, să arunc o ultimă privire spre soarele ce scăpăta. Cuprins de regretele firești într-un

asemenea moment, mă simțeam totodată fericit că mor astfel, la ceasul acela, printre arbori, umbrare de viță și flori de toamnă. De fapt doar leșinasem, dar pe urmă am mai avut destulă putere ca să merg acasă și să mă culc în pat. Am făcut febră ; amintindu-mi de locul unde am căzut, mi-am adus aminte că priveliștea pe care o admirasem dădea spre un cimitir și anume chiar spre cel unde se afla mormîntul Aureliei. Doar atunci m-am gîndit, într-adevăr, la această împrejurare, fără de care aș fi putut pune căderea mea pe seama impresiei produsă asupră-mi de priveliștea aceea. — Faptul mă făcu să mă gîndesc la o fatalitate și mai precisă. Regretam cu atît mai mult că moartea nu m-a unit cu ea. Apoi, reflectînd la cele întîmplate, mi-am spus că nu eram demn să fiu alături de Aurelia. Mi-am rememorat cu amărăciune viața pe care am dus-o după moartea ei, reproșîndu-mi nu că am uitat-o, deoarece n-am uitat-o deloc, ci că i-am pătat memoria cu iubiri ușuratice. Mi-a venit ideea de a întreba somnul, dar imaginea *ei*, care-mi apăruse atît de des, nu mai reveni în visurile mele. La început n-am avut decît vise confuze, amestecate cu scene sîngeroase. Se părea că o rasă fatală se dezlănțuise asupra lumii ideale ce o văzusem altădată și căreia îi era acum stăpînă. Spiritul care mă amenințase — cînd am intrat în casa acelor familii pure care locuiau pe înălțimile *Orașului misterios* — trecu pe dinaintea mea, nu în veșmîntul alb purtat odinioară, asemănător cu al celor din rasa sa, ci îmbrăcat ca un prinț din Orient. M-am avîntat spre el, amenințîndu-l, dar el se întoarse liniștit spre mine. O, ce groază ! o, ce mînie ! avea chipul meu, avea întru totul înfățișarea mea idealizată și mărită... Atunci mi-am amintit de cel care fusese arestat în aceeași noapte cu mine și pe care, după cum socotisem eu, îl eliberaseră sub numele meu, de la corpul de gardă, cînd au venit cei doi prieteni să mă ia de acolo. Ținea în mînă o armă a cărei formă o distingeam cu greu, și unul din cei care-l însoțeau spuse : „Cu asta l-a lovit".

Nu știu cum să explic faptul că în gîndurile mele evenimentele pămîntești puteau să coincidă cu cele din lumea supranaturală, pentru că acest lucru e mai ușor de *simțit* decît de enunțat cu claritate [1]. Dar cine era prin urmare acest Spirit care era eu și în afara mea. Să fi fost *Dublura* din legende, sau acel frate mistic pe care orientalii îl numesc *Ferouer ?* — Nu fusesem oare impresionat de povestea cavalerului acela care s-a luptat o noapte întreagă, într-o pădure, cu un necunoscut care nu era altcineva decît el însuși ? Orice-ar fi, eu cred că imaginația omenească n-a inventat nimic ce să nu fie adevărat, în această lume sau în cealaltă, și nu puteam să mă îndoiesc de ceea ce *văzusem* atît de clar.

Îmi veni în minte o idee înspăimîntătoare : omul e dublu, mi-am spus.

„Simt doi oameni în mine", a scris un părinte al bisericii. Uniunea dintre două suflete a depus acest germen mixt într-un corp care el însuși înfățișează vederii două porțiuni similare reproduse în toate organele structurii sale. Există în orice om un spectator și un actor, cel care vorbește și cel care răspunde. Orientalii au văzut într-asta doi dușmani : geniul bun și cel rău. Sînt eu cel bun ? sînt cel rău ? îmi spuneam. În orice caz, *celălalt* mi-este ostil... Cine știe dacă nu există o anume circumstanță sau o anume epocă în care cele două spirite se despart ? Legate amîndouă de același corp printr-o afinitate materială, poate că unul este sortit gloriei și fericirii, celălalt pieirii sau suferinței veșnice ? — Un fulger fatal străbătu deodată această obscuritate... Aurelia nu mai era a mea. !... Mi s-a părut că aud vorbindu-se despre o ceremonie ce se petrecea altundeva și de pregătiri pentru o căsătorie mistică — a mea — dar de care, datorită erorii prietenilor mei și a Aureliei înseși, avea să profite *celălalt*. Persoanele cele mai dragi care veneau să mă vadă și să mă consoleze mi

[1] Pentru mine asta e o aluzie la lovitura ce o primisem în timpul căderii.

se păreau în prada incertitudinii, adică cele două părţi ale sufletelor lor se separau şi faţă de mine, una fiind iubitoare şi neşovăielnică, cealaltă parcă lovită de moarte în privinţa mea. În ce-mi spuneau aceste persoane exista un sens dublu, deşi ele nu-şi dădeau seama, pentru că nu erau *în spirit* asemenea mie. Mi s-a părut chiar, pentru o clipă, că această idee e comică, gîndindu-mă la Amfitrion şi la Sosie. Dar dacă acest simbol grotesc era altceva, — dacă, la fel ca şi în alte fabule ale antichităţii, acesta era adevărul fatal ascuns sub masca nebuniei ? Ei bine, mi-am spus, atunci să luptăm împotriva spiritului fatal să luptăm chiar împotriva zeului însuşi cu armele tradiţiei şi ale ştiinţei. Orice s-ar întîmpla în întuneric şi noapte, eu exist, — şi am pentru a-l învinge, tot timpul ce-mi mai este dat să trăiesc pe pămînt.

X

Cum să descriu nemaipomenita desperare în care m-au aruncat, încetul cu încetul, aceste idei ? Un geniu rău mi-a luat locul în lumea sufletelor, — pentru Aurelia, el era eu însumi, şi spiritul dezolat care-mi însufleţea trupul, sfîrşit, dispreţuit, necunoscut de ea, se vedea sortit pentru totdeauna desperării sau neantului. M-am folosit de toate puterile voinţei mele pentru a pătrunde mai adînc în misterul de pe care ridicasem cîteva văluri. Visul îşi bătea joc uneori de strădaniile mele şi nu-mi aducea decît chipuri schimonosite şi fugare. Nu pot da aici decît o imagine destul de bizară a ceea ce a rezultat din această încordare a minţii. Mă simţeam de parcă aş fi alunecat pe un fir întins a cărui lungime era infinită. Pămîntul, străbătut de vene colorate din metale în fuziune, aşa cum îl mai văzusem şi înainte, se lumina încetul cu încetul datorită înteţirii focului central, a cărui albeaţă se amesteca dimpreună cu tonurile vişinii ce colorau marginile discului interior. Mă miram că întîlnesc din cînd în cînd băltoace mari de apă, suspendate precum norii în văzduh,

dar fiind totodată de o asemenea densitate încît puteai să desprinzi din ele fulgi ; era clar însă că aveam de-a face cu un lichid diferit de apa terestră, și care, fără îndoială, era evaporarea celui ce figura marea și fluviile pentru lumea spiritelor.

Am ajuns la o vastă plajă muntoasă și în întregime acoperită cu o specie de stuf de culoare verzuie, îngălbenit la extremități de parcă focul soarelui l-ar fi uscat în parte, — dar soarele nu l-am văzut, așa cum nu l-am văzut nici în alte dăți. — Un castel domina coasta pe care am început să urc. Pe celălalt versant, am văzut întinzîndu-se un oraș imens. În timp ce traversam muntele, se lăsase noaptea și am zărit luminile din locuințe și de pe străzi. Coborînd, m-am pomenit într-o piață unde se vindeau fructe și legume asemănătoare cu cele din sudul Franței.

Am coborît pe o scară întunecoasă și m-am pomenit în stradă. Se anunța deschiderea unui cazinou și amănuntele programului erau enunțate pe articole. Chenarul tipografic era făcut din ghirlande de flori atît de bine desenate și colorate încît păreau naturale. — O parte a clădirii era încă în construcție. Am intrat într-un atelier unde am văzut niște muncitori care modelau în humă un animal enorm de forma unei lame, dar care părea că urmează să fie înzestrat cu aripi mari. Acest monstru era parcă străbătut de un șuvoi de foc care-l însuflețea încetul cu încetul, astfel că animalul se răsucea străpuns de mii de filamente purpurii, formînd venele și arterele și fecundînd ca să spun așa materia inertă ce se îmbrăca pe dată într-o vegetație de apendici fibroși și de smocuri lînoase. M-am oprit să contemplu această capodoperă în care se părea că sînt surprinse secretele creației divine. „Avem aici, mi s-a spus, focul originar care a însuflețit primele ființe... Odinioară el se ridica pînă la suprafața pămîntului, dar izvoarele i-au secat." Am văzut de ase-

m[illegible]nd bijutieri care foloseau două metale necunoscute pe pămînt : unul roșu ce părea să corespundă cinabrului, și celălalt albastru-azuriu. Podoabele nu erau lucrate cu ciocanul, nici cizelate, ci se alcătuiau, se colorau și înfloreau ca plantele metalice care se formează din anumite amestecuri chimice. „Nu s-ar putea crea și oameni ?“ l-am întrebat pe un muncitor ; dar el îmi spuse : „Oamenii vin de sus, nu din jos : putem oare să ne creăm pe noi înșine ? Aici nu facem decît să fabricăm, datorită progreselor succesive ale meșteșugurilor noastre, o materie mai subtilă decît cea care alcătuiește scoarța terestră. Aceste flori care vi se par naturale, acest animal care vă pare viu, nu vor fi decît produsele artei ridicate la cel mai înalt punct al cunoștințelor noastre, și nimeni nu le va socoti altceva.“

Acestea au fost cu aproximație cuvintele care, fie mi-au fost spuse, fie mi s-a părut că le înțeleg semnificația. Am început să parcurg sălile cazinoului și-am văzut acolo o mare mulțime în care am distins cîteva persoane ce-mi erau cunoscute, unele în viață, altele răposate în diverse epoci. Primele păreau să nu mă vadă, în timp ce celelalte îmi răspundeau fără să pară că m-ar cunoaște. Am ajuns în cea mai mare sală, care era în întregime capitonată în catifea stacojie cu benzi de aur urzit alcătuind desene foarte bogate. În mijlocul ei se găsea o sofa în formă de tron. Unii vizitatori se așezau pe ea ca să-i încerce elasticitatea ; dar, pregătirile nefiind încă terminate, se îndreptau spre alte săli. Se vorbea de o căsătorie și de soțul care trebui să sosească pentru a vesti începerea ceremoniei. Imediat o nebunească și violentă pornire puse stăpînire pe mine. Îmi imaginam că cel așteptat era *dublura* mea, ce urma s-o ia în căsătorie pe Aurelia, și am făcut un scandal ce păru că produce consternare în întreaga asistență. Am început să vorbesc cu vehemență explicînd de ce anume protestez și chemîndu-i în ajutor pe cei ce mă cunoșteau. Un bătrîn îmi spuse : „Dar nu

trebuie să te porți astfel ; i-ai speriat pe toți". Atunci am strigat : „Știu foarte bine că m-a mai lovit cu armele sale, dar îl aștept fără teamă și cunosc semnul care-l va putea învinge."

În clipa aceea intră unul din muncitorii din atelierul pe care-l vizitasem. Părea că ține în mîini un drug lung, al cărui capăt era format dintr-o măciulie înroșită în foc. Am vrut să mă arunc asupra lui, dar măciulia pe care o ținea neclintită era tot timpul îndreptată amenințătoare spre capul meu. Se părea că cei din juru-mi rîd de neputința mea... Atunci m-am dat înapoi pînă la tron, cu sufletul plin de un nespus orgoliu, și am ridicat brațul ca să fac un semn ce mi se părea că are o putere magică. Țipătul unei femei, distinct și vibrant, din care răzbătea o durere sfîșietoare, mă trezi dintr-o dată ! Silabele unui cuvînt necunoscut pe care urma să-l rostesc pieriră pe buzele mele... M-am aruncat la pămînt și am început să mă rog cu ardoare plîngînd cu lacrimi fierbinți. — Dar a cui era oare vocea aceea pe care tocmai o auzisem răsunînd in noapte cu atîta durere ?

Ea nu ținea de vis ; era vocea unei persoane vii, și totuși era pentru mine vocea Aureliei, timbrul ei...

Am deschis fereastra ; era liniște peste tot și țipătul nu se mai repetă. — Am întrebat pe-afară, nimeni nu auzise nimic. — Și totuși, eu sînt încă și acum sigur că strigătul era real și a răsunat în lumea celor vii... Fără îndoială, mi se va putea spune că întîmplător, în clipa aceea, o femeie suferindă a țipat pe undeva prin apropierea locuinței mele. — Dar după judecata mea, evenimentele terestre erau legate de cele din lumea invizibilă. Este vorba de una din acele relații ciudate pe care nici eu însumi nu mi le pot lămuri, și care sînt mai ușor de arătat decît de definit...

Ce făcusem ? Tulburasem armonia universului magic din care sufletul meu se adăpa cu certitudinea unei existențe nemuritoare. Poate eram blestemat fiindcă voisem

să descopăr un mister înspăimîntător încălcînd legea divină : nu mă mai puteam aștepta la nimic altceva decît la mînie și dispreț ! Umbrele mîniate fugeau țipînd și desenînd prin văzduh cercuri fatale, ca păsările cînd simt apropierea furtunii.

Partea a doua

Euridice! Euridice!

I

Pierdută pentru a doua oară !

Totul s-a sfîrșit, totul s-a terminat ! Acum eu trebuie să mor, și să mor fără speranță. — Dar ce e moartea ? Dacă ar fi neantul... Dea Domnul ! Dar nici Dumnezeu însuși nu poate preschimba moartea în neant.

De ce oare, după atîta amar de vreme, acum mă gîndesc pentru prima dată la *el* ? Sistemul fatal ce se crease în mintea mea nu admitea această regalitate solitară... sau mai degrabă ea era absorbită în suma ființelor : era Dumnezeul lui Lucrețiu, neputincios și pierdut în imensitatea sa.

Ea credea totuși în Dumnezeu, și-odată am auzit numele lui Isus rostit de buzele ei cu atîta gingășie încît am plîns O Doamne ! lacrima aceea, — lacrima aceea... S-a uscat de foarte multă vreme ! Lacrima aceea, Doamne ! dă-mi-o înapoi !

Cînd sufletul plutește nesigur între viață și vis, între tulburările judecății și reîntoarcerea la reflecția rece, numai în gîndirea religioasă trebuie căutat ajutor ; — eu n-am reușit niciodată să găsesc în acea filozofie, care nu ne oferă decît maxime despre egoism sau cel mult despre reciprocitate, altceva decît o experiență vană, îndoieli amare ; — ea luptă împotriva durerilor morale nimicind sensibilitatea ; asemenea chirurgiei, nu știe decît să taie organul care ne face să suferim. — Dar pentru noi, cei născuți în zile de revoluție și

de furtuni, in care toate credințele au fost sfărîmate ; — cei crescuți cel mult în credința aceea vagă ce se mulțumește cu cîteva practici exterioare și față de care adeziunea indiferentă e poate mai vinovată decît împietatea sau erezia, — e foarte greu ca de îndată ce îi simțim nevoia, să reconstruim edificiul mistic, a cărui figură preconcepută numai naivii și cei săraci cu duhul o admit în inimile lor. „Pomul științei nu este pomul vieții !" Și totuși, putem să alungăm din mintea noastră ceea ce atîtea generații inteligente au revărsat in ea ca bun sau ca funest ? Neștiința nu se învață.

Am cea mai deplină speranță în bunătatea lui Dumnezeu : poate că vom ajunge în epoca prezisă cînd știința, după ce va fi fost săvîrșit întregul ei cerc de sinteze și analize, de credință și negație, ar putea să se purifice ea însăși, înălțînd din dezordine și ruine cetatea minunată a viitorului... Nu trebuie să punem un preț atît de mic pe rațiunea umană încît să credem că ea cîștigă ceva dacă se umilește în totalitatea sa, căci aceasta ar însemna să încriminezi originea ei divină... Dumnezeu va aprecia fără îndoială puritatea intențiilor și cărui părinte i-ar fi oare pe plac să-și vadă fiul abdicînd in fața sa la rațiune și mîndrie ! Apostolul care voise să-l pipăie ca să creadă n-a fost blestemat pentru aceasta !

Dar ce-am scris aici ? Oh ! acestea sînt blasfemii. Umilința creștină nu poate vorbi în acest fel. Asemenea gînduri sînt departe de a îmblînzi sufletul. Ele poartă pe fruntea lor fulgerele de orgoliu ale coroanei lui Satan... Un pact cu Dumnezeu ?... O ! știință ! o ! vanitate !

Mi-am procurat cîteva cărți de cabală. M-am cufundat în studierea lor și am ajuns să mă conving că tot ce-a acumulat mintea omenească de-a lungul veacurilor în această

privință e adevărat. Convingerea pe care mi-o formasem despre existența unei lumi exterioare coincidea prea bine cu lecturile mele ca să mă mai pot îndoi de-acum înainte de revelațiile din trecut. Dogmele și riturile diverselor religii îmi păreau că se referă la această convingere într-un fel din care reieșea că fiecare religie posedă o anume parte din acele mistere ce constituie mijloacele sale de propagare și de apărare. Aceste forțe puteau să slăbească, să se împuținеze și să dispară, ceea ce ducea la cotropirea unor rase de către altele, nici unele neputînd fi victorioase sau învinse altminteri decît prin Spirit.

Oricum, îmi spuneam, este sigur că aceste științe cuprind și o seamă de erori umane. Alfabetul magic, hieroglifele misterioase nu ajung la noi decît incomplete sau falsificate, fie de timp, fie chiar de aceia care sînt interesați ca noi să rămînem ignoranți ; să regăsim litera pierdută sau semnul șters, să recompunem gama disonantă, și vom dobîndi putere asupra lumii spiritelor.

Astfel credeam eu că întrevăd raporturile lumii reale cu lumea spiritelor. Pămîntul, locuitorii săi și istoria lor erau teatrul unde se săvîrșeau acțiunile fizice care pregăteau existența și condiția ființelor nemuritoare legate de destinul său. Fără să răscolească misterul de nepătruns al eternității lumilor, gîndirea mea se ridică pînă în perioada cînd soarele, asemenea plantei ce-l reprezintă, care cu floarea sa aplecată urmărește revoluția mersului său celest, semăna pe pămînt germenii roditori ai plantelor și animalelor. Căci el nu era altceva decît focul însuși care, fiind compus din suflete, alcătuia instinctiv sălașul comun. Spiritul Ființei-Dumnezeu reprodus și, ca să spun astfel, reflectat pe pămînt, devenea tipul comun al sufletelor omenești care, în consecință, erau, fiecare în parte, om și Dumnezeu în același timp. Aceștia au fost Elhoimii.

Cînd ești nefericit, te gîndești la nefericirea altora. Am tot neglijat să-i fac o vizită unuia dintre prietenii mei cei

mai dragi despre care mi se spusese că era bolnav. În timp ce mă duceam să-l văd la sanatoriul unde se internase, îmi făceam mii de reproșuri din această pricină. Am fost și mai dezolat cînd prietenul mi-a povestit că în ajun s-a simțit foarte rău. Am intrat într-o cameră de ospiciu spoită cu var. Soarele decupa unghiuri vesele pe pereți răsfrîngîndu-și razele jucăușe pe o vază cu flori pe care o călugăriță tocmai o așezase pe masa bolnavului. Încăperea semăna cu chilia unui anahoret italian. — Fața lui slăbită, lividă, aducînd la culoare cu fildeșul îngălbenit, paloarea scoasă în evidență de barba lui neagră și de păr, ochii-i iluminați de o ușoară febră, poate și mantaua cu glugă aruncată pe umeri făceau să mi se pară că e pe jumătate diferit de cel pe care-l cunoscusem. Nu mai era veselul meu prieten împreună cu care munceam și petreceam ; devenise un apostol. Mi-a povestit cum tocmai cînd boala îl chinuia mai rău a fost cuprins de un ultim acces care i se păru a fi clipa supremă. Dar imediat durerile au încetat ca prin minune. — Ceea ce mi-a povestit apoi e imposibil de redat : un vis sublim în spațiile cele mai vagi ale infinitului, o convorbire cu o ființă diferită dar care, în același timp, era și el însuși, și pe care, crezîndu-se mort, a întrebat-o unde e Dumnezeu. — Dar Dumnezeu e peste tot, i-a răspuns spiritul său ; e în tine însuți și în toate. El te judecă, te ascultă, te sfătuiește ; e tu și *eu* care gîndim și visăm împreună, — și nu ne-am despărțit niciodată și sîntem veșnici !

Nu pot cita altceva din această convorbire pe care poate că n-am auzit-o bine sau am înțeles-o greșit. Știu numai că mi-a produs o impresie foarte puternică. N-aș îndrăzni să atribui prietenului meu concluziile pe care le-am tras poate în mod greșit din spusele sale. Nu știu nici măcar dacă păreriile care rezultă din ele sînt conforme cu ideile creștinești...

Dumnezeu este cu el, strigai eu... dar nu mai este cu mine ! O nenorocire ! l-am alungat din mine, l-am amenințat, l-am blestemat ! Căci era într-adevăr el, fratele

mistic, care se îndepărta din ce în ce mai mult de sufletul meu şi zadarnic mă povăţuia ! Soţ preferat, rege al gloriei, el mă judecă şi mă osîndeşte, luînd pentru totdeauna, în cerul său, pe cea care mi-ar fi dăruit-o şi de care sînt nedemn de-acum înainte !

II

Nu pot descrie deprimarea care mi-au pricinuit-o aceste idei. Înţeleg, mi-am spus, am preferat creatura în locul creatorului ; am zeificat iubirea şi am adorat, după riturile păgîne, pe cea al cărei ultim suspin a fost consacrat lui Cristos. Dar dacă această religie spune adevărul, Dumnezeu mă mai poate încă ierta ; poate să mi-o redea dacă mă smeresc in faţa lui ; poate că spiritul ei se va reîntoarce în mine ! — Rătăceam pe străzi, la întîmplare, cufundat în aceste gînduri. Un convoi mortuar îmi tăie calea, îndreptîndu-se spre cimitirul în care şi ea fusese înmormîntată ; mi-a venit ideea să mă duc şi eu acolo alăturîndu-mă cortegiului. Nu ştiu, îmi spuneam, cine-o fi mortul pe care-l duc la groapă, dar acum ştiu că morţii ne văd şi ne aud, — şi poate că va fi mulţumit văzîndu-se urmat astfel de un frate întru durere, mai trist decît oricare din cei ce-l însoţesc. Aceste gînduri mă făcură să plîng, şi lumea credea fără îndoială că eram unul din cei mai buni prieteni ai defunctului. O, binecuvîntate lacrimi ! de multă vreme mi-a fost refuzată alinarea voastră !... Capul mi se desmeticea şi mă îndruma încă o rază de nădejde. Simţeam că am puterea să mă rog, şi mă bucuram din plin de ea.

Nici măcar nu m-am mai interesat de numele celui al cărui coşciug l-am urmat. Cimitirul unde intrasem îmi era sfînt din mai multe motive. Aici fuseseră înmormîntate trei rude dnspre partea mamei ; dar nu puteam merge să mă rog la mormintele lor, căci osemintele le fuseseră strămutate de mulţi ani într-un pămînt îndepărtat, la locul lor de

baștină. — Am căutat o bună bucată de vreme mormîntul Aureliei, și nu l-am putut găsi. Locurile din cimitir se schimbaseră între timp, — poate că și memoria mă înșela... Mi se părea că această împrejurare datorată hazardului, această uitare, se adăugau la osînda mea. — N-am îndrăznit să-i întreb pe paznici de numele unei moarte asupra căreia, în fața religiei, nu aveam nici un drept... Mi-am amintit că aveam acasă o schiță precisă cu locul mormîntului și am alergat într-un suflet s-o caut, cu inima strînsă, cu mintea încețoșată. Am mai spus că eu îmi înconjurasem iubirea cu superstiții bizare. — Într-un mic sipet care îi aparținuse *ei*, păstram ultima-i scrisoare. Îndrăzni-voi oare să mai mărturisesc că am făcut din acest sipet un fel de relicvariu ce-mi amintea de lungile călătorii în care gîndul la ea m-a însoțit mereu : un trandafir cules din grădinile din Șubrah, o bucată de bandă cu care se înfășurau mumiile adusă din Egipet, frunze de laur de la Beirut, două mici cristale aurite, bucăți de mozaic din Sfînta Sofia, o mărgea dintr-un șirag de mătănii, și cîte și mai cîte ?... în sfîrșit, hîrtia ce-mi fusese dată în ziua cînd i s-a săpat mormîntul, ca să-l pot găsi... Am roșit, m-am cutremurat răscolind această nebunească strînsură. Am luat cu mine cele două hîrtii, și în momentul cînd să mă îndrept din nou spre cimitir, mi-am schimbat hotărîrea. — Nu, mi-am spus, nu sînt demn să îngenunchez pe mormîntul unei creștine ; să nu mai adaug încă o profanare la atîtea altele !... Și pentru a potoli furtuna ce se dezlănțuise în capul meu, am plecat la cîteva leghe de Paris, într-un orășel unde petrecusem zile fericite pe vremea tinereții mele, la niște rude în vîrstă care între timp muriseră. Mi-a plăcut totdeauna să merg în locul acela ca să văd apusul soarelui lîngă casa lor. Se afla acolo o terasă umbrită de tei care-mi amintea de fetele, de rudele printre care crescusem. Una din ele...!

Dar mă gîndisem oare măcar o clipă să pun față în față această dragoste din copilărie cu iubirea care mi-a mistuit tinerețea ? Am văzut soarele scăpătînd peste valea ce se

cufunda în ceață și întuneric ; a dispărut scăldînd într-un foc roșiatic vîrfurile arborilor care mărgineau colinele înalte. Cea mai mohorîtă tristețe pătrunse în inima mea. — M-am dus să dorm la un han unde eram cunoscut. Proprietarul mi-a povestit despre unul din foștii mei prieteni de prin partea locului care, în urma unor speculații bancare nereușite, s-a sinucis cu un foc de pistol... Somnul îmi aduse vise îngrozitoare. Nu mi le mai amintesc decît vag. — Mă găseam într-o sală necunoscută și discutam cu cineva din lumea exterioară, — prietenul despre care pomenisem, poate. În spatele nostru se afla o oglindă foarte înaltă. Aruncînd întîmplător o privire spre ea, mi s-a părut că o recunosc pe A***. Părea foarte tristă și gînditoare, și deodată, fie că ieșise din oglindă, fie că trecînd prin sală se reflectase o clipă în ea, acest chip dulce și drag ajunse lîngă mine. Îmi întinse mîna, îmi aruncă o privire îndurerată și-mi spuse : „Ne vom revedea mai tîrziu... acasă la prietenul tău."

Într-o clipă mi-am amintit de căsătoria ei, de blestemul care ne despărțea... și-mi spusei : Este cu putință ? se va întoarce iar la mine ? „M-ai iertat ?" am întrebat-o cu lacrimi in ochi. Dar toate dispăruseră. Mă găseam într-un loc deșert, pe o înălțime sălbatecă, presărată cu stînci și înconjurată de păduri. O casă, pe care mi se părea că o știu, domina această regiune pustiită. Mergeam încoace și-ncolo făcînd ocoluri inextricabile. Ostenit de mersul printre pietre și stînci, căutam din cînd în cînd un drum mai bun pe potecile pădurii. — Sînt așteptat acolo ! am gîndit. — Sună o anume oră... Îmi spusei : E prea tîrziu ! Voci răspunseră : „*Ea e pierdută !*" O noapte adîncă mă înconjura, casa îndepărtată strălucea de parc-ar fi fost iluminată pentru o serbare și plină de oaspeți care au și sosit. — E pierdută ! strigai, și de ce ?... Înțeleg, — a făcut o ultimă forțare ca să mă salveze ; — mi-a scăpat momentul suprem cînd iertarea mai era încă posibilă. Din înaltul cerului, ea putea să se roage pentru mine la Soțul divin... Și

ce importanță mai are însăși mîntuirea mea ? Abisul și-a primit prada. Ea e pierdută pentru mine și pentru toți !... Mi se părea că o văd parcă la strălucirea unui fulger, palidă și pe moarte, purtată de sumbri călăreți... și m-am trezit gîfîind la țipătul de durere și furie pe care-l scosei în momentul acela.

— Doamne Dumnezeule ! pentru ea și numai pentru ea, iertare ! strigai, aruncîndu-mă în genunchi.

Se lumina de ziuă. Dintr-o pornire care mi-e greu s-o înțeleg, m-am hotărît să distrug cele două documente ce le scosesem din vechiul sipet : scrisoarea, vai ! pe care am reciti-o udînd-o cu lacrimi, și actul funebru care purta ștampila cimitirului. — Să găsesc mormîntul acum ? îmi spuneam, dar ieri ar fi trebuit să mă întorc la cimitir. — și visul meu fatal nu este decît un reflex al fatalei mele zile.

III

Flacăra a devorat acele relicve de iubire și de moarte, care se legau de fibrele cele mai dureroase ale inimii mele. Am plecat să-mi plimb jalea și remușcările tardive la țară, căutînd să-mi amorțesc mintea prin umblet și osteneală, căutînd poate certitudinea că în noaptea următoare voi avea un somn mai puțin funest. Deoarece credeam că visul deschide omului o cale de comunicare cu lumea spiritelor, speram... mai speram ! Poate că Dumnezeu se va mulțumi cu acest sacrificiu. — Aici mă opresc : ar însemna să fiu prea orgolios pretinzînd că starea de spirit în care mă găseam ar fi fost pricinuită numai de amintirea unei iubiri. Să zicem mai degrabă că involuntar prin ea mă puneam la adăpost de remușcările mult mai grave ale unei vieți risipite nebunește, în care răul triumfase de multe ori, și ale cărei greșeli nu le recunoșteam decît atunci cînd simțeam loviturile nenorocirii. Nu mă mai socoteam

demn nici măcar să mă gîndesc la cea pe care am chinuit-o în moarte, după ce i-am întristat viața, și a cărei ultimă privire de iertare o datorez numai blîndei și sfintei sale milostenii.

Noaptea următoare n-am reușit să dorm decît vreo cîteva clipe. În vis îmi apăru o femeie ce se îngrijise de mine pe vremea tinereții mele și îmi făcu reproșuri pentru o greșeală pe care o săvîrșisem mai demult. O recunoșteam, deși ea apărea mult mai bătrînă decît ultima dată cînd o văzusem. Din această cauză am ajuns să mă gîndesc cu amărăciune că am neglijat s-o mai vizitez în ultimele momente ale vieții ei. Mi se părea că-mi spune : „Nu ți-ai plîns părinții cu atîta durere cum ai plîns-o pe femeia aceea. Cum mai poți deci nădăjdui să fii iertat ?“ Visul deveni confuz. Chipuri de oameni pe care-i cunoscusem de-a lungul timpului trecură repede prin fața ochilor mei. Treceau pe dinaintea mea luminîndu-se, pălind și căzînd din nou în beznă, ca mărgicile dintr-un șirag de mătănii care s-a rupt. Am văzut apoi alcătuindu-se vag imagini plastice din antichitate care se schițau, se stabileau și păreau să reprezinte simboluri ale căror înțelesuri nu le puteam desluși decît cu mare greutate. Mi s-a părut numai că ele ar vrea să spună : toate acestea au fost făcute ca să te învețe secretele vieții, iar tu nu le-ai înțeles. Religiile și parabolele, sfinții și poeții s-au străduit împreună ca să explice enigma fatală, iar tu ai interpretat greșit... Acum e prea tîrziu !

M-am ridicat îngrozit, spunîndu-mi : Aceasta-i ultima mea zi ! La zece ani distanță, aceleași gînduri despre care am scris în prima parte a acestei relatări, îmi reveneau în minte mai precise și mai amenințătoare. Dumnezeu mi-a lăsat acest scurt răgaz de căință, iar eu n-am știut să-l folosesc. — După ce am primit vizita *comeseanului de piatră*, am continuat banchetul.

Sentimentele pe care le-au trezit în mine aceste viziuni și reflecțiile ce mi le prilejuiau ceasurile mele de singurătate, erau atît de triste încît mă simțeam parcă sfîrșit. Toate faptele săvîrșite de-a lungul vieții îmi apăreau sub latura cea mai defavorabilă, și, în timpul acestui, ca să spun așa, examen de conștiință căruia mă consacram, memoria îmi reprezenta întîmplările cele mai de demult cu o claritate nemaipomenită. Nu-mi dau seama ce falsă rușine m-a împiedicat să mă spovedesc ; poate teama de a mă lăsa prins în dogmele și practicile unei religii redutabile, față de care, în anumite privințe, păstrasem unele prejudecăți filozofice. Primii mei ani au fost prea impregnați de ideile născute din revoluție, educația mea a fost prea liberă, viața prea zănatecă, pentru ca să accept cu ușurință un jug care din multe puncte de vedere mi-ar umili rațiunea. Mă cutremur gîndindu-mă ce creștin ar ieși din mine dacă anumite principii împrumutate din libera cugetare a ultimelor două secole, dacă noi studii privind diversele religii nu m-ar împiedica să alunec pe această pantă. — N-am cunoscut-o pe mama care, la fel ca femeile vechilor germani, a vrut să-l urmeze pe tata în campaniile armatei ; a murit de febră și oboseală într-o regiune friguroasă din Germania, iar tatăl meu n-a putut să-mi îndrume primele mele idei în această privință. Locul unde am fost crescut era plin de legende și superstiții bizare. Un unchi, care a avut cea mai mare influență asupra educației mele din primii ani ai copilăriei, se ocupa, ca amator, de antichitate romană și celtică. Uneori găsea în ogorul său, sau prin împrejurimi, chipuri de zei și de împărați pe care admirația sa de savant mă îndemna să-i venerez la rîndu-mi și a căror istorie o învățam din cărțile lui. Un Marte din bronz aurit, o Pallas sau o Venus înarmată, un Neptun și o Amfitrită sculptați deasupra fîntînii unui conac, și mai cu seamă chipul rotofei și bărbos al zeului Pan, zîmbind la intrarea

vreunei grote printre ghirlandele de iederă, erau zeii domestici și protectori ai acestor locuri. Trebuie să mărturisesc că-mi inspirau atunci mai multă venerație decît sărmanele imagini creștine din biserică și decît cei doi sfinți hidoși de pe portal despre care unii învățați de prin partea locului pretindeau că ar fi Esus și Cernunnos ai galilor. Derutat de aceste felurite simboluri, l-am întrebat odată pe unchiul meu ce e Dumnezeu. „Dumnezeu e soarele, mi-a spus el." Acesta era gîndul intim al unui om cinstit care a trăit creștinește toată viața, dar a trecut prin revoluție și era originar dintr-o regiune unde multă lume avea aceeași concepție despre divinitate. Ceea ce nu împiedica femeile și copiii să meargă la biserică, și îi datorez unei mătuși cele cîteva învățături care m-au făcut să înțeleg frumusețea și măreția creștinismului. După 1815, un englez care venise prin regiunea aceea m-a învățat predica de pe munte și mi-a dăruit *Noul Testament*... Nu amintesc aceste detalii decît pentru a arăta cauzele unei oarecare nehotărîri ce s-a îmbinat adesea în mine cu spiritul religios cel mai pronunțat.

Vreau să explic cum, îndepărtat multă vreme de calea cea dreaptă, m-am întors pe drumul cel bun datorită amintirii scumpe a unei persoane moarte, și cum nevoia de a crede că ea continuă să existe, a făcut să revină în spiritul meu sentimentul clar al diverselor adevăruri care pînă atunci nu puseseră cu destulă tărie stăpînire pe sufletul meu. Desnădejdea și sinuciderea sînt rezultatul anumitor situații fatale pentru cei ce nu cred în nemurire, în chinurile și bucuriile ei ; — voi crede că am făcut un lucru bun și util enunțînd cu naivitate sucesiunea de idei prin care mi-am găsit liniștea și o nouă putere ca să mă apăr de viitoarele nenorociri ale vieții.

Viziunile care s-au succedat în timpul somnului meu m-au aruncat într-o asemenea desperare încît abia mai puteam vorbi ; tovărășia prietenilor nu mă putea distrage decît foarte puțin de la gîndurile mele ; mintea, cu desă-

vîrşire copleşită de aceste iluzii, refuza cea mai neînsemnată părere contrară ; nu puteam să citesc şi să înţeleg nici măcar zece rînduri. Îmi spuneam pînă şi despre lucrurile cele mai frumoase : Ce importanţă au ! acestea nu există pentru mine. Un prieten, numit Georges, încercă să mă scoată din acea stare de depresiune. Mă ducea prin diverse locuri din împrejurimile Parisului, şi accepta să vorbească singur, în timp ce eu nu îi răspundeam decît în fraze puţine şi fără noimă. Figura sa expresivă, aproape ascetică, a amplificat mult efectul unor lucruri foarte sugestive pe care el le spusese odată împotriva anilor aceia de scepticism şi descurajare politică şi socială care au urmat după revoluţia din iulie. Eu fusesem unul din tinerii acelei epoci, unul din cei care-i gustaseră din plin înflăcărarea şi amărăciunea. În mine s-a petrecut o schimbare ; mi-am spus că astfel de lecţii nu puteau fi date fără o anume intenţie a Providenţei, şi că, fără îndoială, prin el vorbea un duh... Într-o seară luam cina sub un umbrar de viţă, într-un sat din împrejurimile Parisului : o femeie veni să cînte lîngă masa noastră, şi un nu ştiu ce, în vocea ei cam istovită dar plăcută, îmi aminti de cea a Aureliei. Am privit-o : chiar şi trăsăturile aveau o oarecare asemănare cu ale celei pe care am iubit-o. I s-a spus să plece, iar eu n-am îndrăznit s-o opresc, dar mi-am spus: Cine ştie dacă *duhul ei* nu e în această femeie ! şi m-am simţit fericit că i-am dat ceva de pomană.

Îmi spuneam : Mi-am trăit destul de anapoda viaţa, dar dacă morţii iartă, pot fără îndoială ierta numai cu condiţia să te abţii pentru totdeauna de la rău, şi să-l repari pe cel săvîrşit. Se poate oare ?... Din această clipă, să mă străduiesc să nu mai fac nici un rău, şi să restitui echivalentul ce-l datorez pentru cele săvîrşite. Greşisem de curînd faţă de o persoană ; nu fusese vorba decît de o neglijenţă oarecare, dar m-am dus şi i-am cerut scuze. Bucuria pe care mi-a produs-o repararea greşelii mi-a făcut extrem de bine ;

de-acum înainte aveam un motiv să trăiesc şi să acţionez, şi îmi recîştigam interesul faţă de lume.

S-au ivit dificultăţi : evenimente inexplicabile pentru mine păreau să se alieze pentru a zădărnici hotărîrea mea cea bună. Starea mea mintală făcea imposibilă îndeplinirea celor ce le stabilisem. Crezîndu-mă de-acum sănătos, lumea devenea mai exigentă şi, cum eu renunţasem la neadevăruri, m-am pomenit că sînt înşelat de oameni care nu se temeau să facă uz de minciuni. Nenumăratele îndreptări ce le aveam de făcut mă striveau datorită neputinţei mele. O seamă de evenimente politice acţionau indirect, atît pentru a mă mîhni, cît şi pentru a mă împiedica să-mi orînduiesc treburile. Moartea unuia dintre prieteni se adăuga la aceste motive de descurajare. I-am văzut cu durere locuinţa, tablourile pe care mi le arătase bucuros cu o lună înainte ; tocmai treceam pe lîngă sicriu cînd se bătea capacul în cuie. Cum era de vîrsta mea îmi spusei : Ce s-ar întîmpla dacă aş muri şi eu aşa deodată ?

Duminica următoare m-am trezit cu o durere surdă. M-am dus să-i fac o vizită tatălui meu, a cărui servitoare se îmbolnăvise, şi care părea să fie în toane rele. A ţinut să-şi aducă singur lemne din pod şi n-am reuşit să-i fac alt serviciu decît de a-i da la mînă un buştean de care avea nevoie. Am plecat consternat. Pe stradă am întîlnit un prieten care a vrut să mergem să luăm cina la el acasă pentru a mă distra puţin. Am refuzat şi, fără să fi mîncat, m-am îndreptat spre Montmartre. Cimitirul era închis, ceea ce mi se păru a fi o prevestire rea. Un poet german mi-a dat să traduc cîteva pagini şi mi-a avansat nişte bani pentru această muncă. M-am îndreptat spre casa lui ca să-i restitui banii.

Ocolind bariera Clichy, am fost martor la o dispută. Am încercat să-i despart pe cei încăieraţi, dar n-am reuşit. În clipa aceea, un muncitor foarte înalt trecu chiar prin locul unde avea loc lupta, purtînd pe umărul stîng un copil îmbrăcat într-o rochie de culoare albastru-violet.

Mi-am imaginat că acesta era sfîntul Cristofor purtîndu-l pe Cristos, și că eu eram osîndit pentru că fusesem lipsit de energie în încăierarea care tocmai avusese loc. Începînd din acel moment, am început să rătăcesc, în prada disperării, prin locurile virane ce despart cartierul de barieră. Era prea tîrziu ca să mai fac vizita proiectată. M-am reîntors așadar, străbătînd mai multe străzi, spre centrul Parisului. Înspre strada Victoriei am întîlnit un preot și, tulburat cum eram, am vrut să mă spovedesc. Mi-a spus că nu era din parohia aceea și că mergea să-și petreacă seara la un prieten : dar dacă voiam să stau cu el de vorbă a doua zi la Notre-Dame n-aveam decît să întreb de abatele Dubois.

Desperat, m-am îndreptat plîngînd spre Notre-Dame de Lorette, unde aveam să îngenunchez în fața unui altar consacrat Fecioarei, cerînd iertare pentru greșelile mele. Ceva în mine îmi spunea : Fecioară e moartă și rugăciunile tale sînt inutile. M-am dus să îngenunchez pe ultimele locuri din cor și mi-am scos inelul de argint pe care erau gravate aceste trei cuvinte arabe : *Allah ! Mohamed ! Ali !* Pe loc, în cor s-au aprins mai multe lumînări și a început o slujbă religioasă căreia încercam să mă alătur în spirit. Cînd s-a ajuns la *Ave Maria*, preotul s-a întrerupt în mijlocul rugăciunii și a început-o de șapte ori fără ca eu să-mi pot aminti cuvintele următoare. S-a terminat apoi rugăciunea și preotul a ținut o predică în care mi se părea că face aluzie numai la mine. După ce s-au stins toate lumînările, m-am ridicat și am plecat, îndreptîndu-mă spre Champs-Elysées.

Ajuns în piața Concorde m-am gîndit să-mi pun capăt zilelor. De mai multe ori m-am îndreptat spre Sena, dar ceva mă împiedica să-mi ating țelul. Stelele străluceau pe firmament. La un moment dat mi se păru că s-au stins toate deodată, ca lumînările pe care le văzusem la biserică. Am crezut că timpul s-a săvîrșit, și că ne apropiem de sfîrșitul lumii prevestit în Apocalipsul sfîntului Ioan. Mi se

părea că văd un singur soare negru pe cerul pustiu și un glob roșu de sînge deasupra palatului Tuileries. Îmi spusei : „Noaptea cea veșnică începe, și va fi înfricoșătoare. Ce se va întîmpla cînd oamenii vor băga de seamă că nu mai există soare ?" Am revenit pe strada Saint-Honoré și deplîngeam țăranii întîrziați pe care-i întîlneam. Ajuns înspre Luvru, am mers pînă în piață, unde mă aștepta un spectacol ciudat. Printre norii alungați repede de vînt, am văzut mai multe luni care treceau cu mare repeziciune. M-am gîndit că pămîntul a ieșit de pe orbită și că rătăcea pe firmament ca o corabie fără catarge, apropiindu-se sau depărtîndu-se de stelele ce se măreau sau se micșorau rînd pe rînd. Vreme de două sau trei ore am contemplat această răvășeală și, în cele din urmă, m-am îndreptat înspre partea halelor. Țăranii își aduceau mărfurile, și eu îmi spuneam : „Ce mirați vor fi cînd vor vedea că noaptea se prelungește..." Între timp cîinii lătrau ici-colo și cocoșii cîntau.

Frînt de oboseală, m-am întors acasă și m-am aruncat în pat. Trezindu-mă, am fost foarte mirat văzînd că din nou s-a făcut lumină. Un fel de cor misterios îmi ajunse la urechi ; voci de copii repetau în cor : „*Cristos ! Cristos ! Cristos !*" M-am gîndit că s-au adunat în biserica din apropiere (Notre-Dame-des-Victoires) mai mulți copii ca să-l invoce pe Cristos. — Dar Cristos nu mai există ! îmi spuneam ; numai că ei încă nu știu ! — Invocarea a durat cam o oră. În sfîrșit m-am ridicat și m-am dus sub galeriile Palatului Regal. Îmi spuneam că probabil soarele păstrase încă destulă lumină ca să mai lumineze pămîntul trei zile, dar că își consuma propria-i substanță și, într-adevăr, găseam că e rece și decolorat. Mi-am potolit foamea cu o prăjitură ; ca să am destulă putere pentru a merge acasă la poetul german. Intrînd, i-am spus că totul s-a sfîrșit și că trebuie să ne pregătim de moarte. Își chemă soția care mă întrebă : „Ce-ați pățit ? — Nu știu, i-am răspuns, sînt pierdut". Ea trimise după o trăsură și o tînără fată mă conduse la sanatoriul Dubois.

V

Acolo boala a reînceput trecînd prin diverse stadii. După o lună m-am însănătoşit. În cele două luni care urmară mi-am reluat peregrinările prin împrejurimile Parisului. Cea mai lungă călătorie pe care am făcut-o a fost pînă la Reims, ca să vizitez catedrala. Încetul cu încetul am început să scriu şi am compus una din cele mai bune nuvele. Am scris-o totuşi greu, aproape numai cu creionul şi pe foi detaşate, mai mult la întîmplare după cum mă îmboldeau reveriile sau plimbările mele. Corecturile mi-au dat multă bătaie de cap. La cîteva zile după ce am publicat-o, am avut o insomnie persistentă. Mă plimbam toată noaptea pe colina Montmartre şi vedeam de acolo răsăritul soarelui. Discutam îndelung cu ţăranii şi muncitorii. În alte momente mă îndreptam spre hale. Într-o noapte m-am dus să mănînc într-o cafenea de pe bulevard şi m-am amuzat zvîrlind în aer monede de argint şi de aur. M-am dus apoi la hale unde m-am certat cu un necunoscut căruia i-am dat o palmă zdravănă ; nu ştiu cum de această întîmplare n-a avut alte urmări. La o anumită oră, auzind sunînd orologiul de la Saint-Eustache, am început să mă gîndesc la luptele dintre bourguignoni şi armagnaci, şi mi s-a părut că văd ridicîndu-se în jurul meu fantomele luptătorilor din epoca aceea. M-am luat la ceartă cu un factor poştal care purta pe piept o plăcuţă de argint, eu spunînd că el ar fi ducele Jean de Bourgogne. Voiam să-l împiedic să intre într-o cîrciumă. Printr-o ciudăţenie pe care nu mi-o pot explica, văzînd că îl ameninţ cu moartea, ochii i se umplură de lacrimi. M-am simţit înduioşat şi l-am lăsat să treacă.

M-am îndreptat spre palatul Tuileries, care era închis, şi-am mers apoi de-a lungul cheiului ; am urcat spre Luxembourg, după care m-am reîntors ca să iau masa cu un prieten. Am intrat apoi în biserica Saint-Eustache, unde

am îngenuncheat în fața altarului Fecioarei, gîndindu-mă la mama mea. Lacrimile pe care le-am vărsat mi-au liniștit sufletul și, ieșind din biserică, am cumpărat un inel de argint. De acolo m-am dus să-i fac o vizită tatălui meu, căruia i-am lăsat un buchet de margarete, căci lipsea de-acasă. De acolo m-am dus la Jardin des Plantes, unde era multă lume și am stat acolo o vreme uitîndu-mă la hipopotamul care se scălda într-un bazin. — M-am dus apoi să vizitez galeria de osteologie. Cele văzute m-au făcut să mă gîndesc la potop : cînd am ieșit, o înspăimîntătoare aversă cădea peste grădină. Îmi spusei : Ce nenorocire ! Toate aceste femei și toți copiii aceștia or să se ude leoarcă !... Apoi îmi spusei : Ba e chiar ceva mai mult ! începe adevăratul potop. Apa inundase străzile vecine ; am coborît în fugă pe strada Saint-Victor și, cu gîndul de a opri ceea ce credeam eu a fi inundația universală, am aruncat în locul cel mai adînc inelul pe care-l cumpărasem la Saint-Eustache. Cam în același moment furtuna s-a potolit și o rază de soare începu să strălucească.

În suflet îmi pătrunse speranța. Aveam întîlnire la orele patru cu prietenul meu Georges. M-am îndreptat spre locuința lui. Trecînd prin fața unui negustor de curiozități, mi-am cumpărat două paravane de catifea acoperite cu figuri hieroglifice. Mi se părea că prin ele cerul îmi spune că am fost iertat. Am ajuns la Georges la ora stabilită și i-am împărtășit speranța mea. Eram ud de ploaie și obosit. Mi-am schimbat hainele și m-am culcat pe patul lui. În timpul somnului, am avut o viziune miraculoasă. Mi se părea că zeița îmi apare, spunîndu-mi : „Sînt una cu Maria, sînt una cu mama ta, sînt, de asemenea, aceea pe care sub toate formele ai iubit-o mereu. La fiecare din încercările tale eu am aruncat cîte una din măștile care-mi acoperă trăsăturile, și îndată vei vedea că eu sînt." O livadă încîntătoare ieșea din nori în spatele ei, o lumină blîndă și pătrunzătoare scălda acest paradis, dar nu auzeam decît vocea ei, și mă simțeam cuprins de o beție fer-

mecătoare. — M-am trezit la puțin timp după aceea și i-am spus lui Georges : Să plecăm. În timp ce traversam podul Artelor, i-am explicat migrațiile sufletelor, spunîndu-i : Mi se pare că în seara aceasta am în mine sufletul lui Napoleon care mă inspiră și mă îndeamnă la fapte mari. — În strada Coq mi-am cumpărat o pălărie, și în timp ce Georges primea măruntișul de la moneda de aur pe care o aruncasem pe tejghea, eu mi-am continuat drumul și am ajuns în galeriile de la Palatul Regal.

Acolo mi se păru că toată lumea se uită la mine. O idee persistentă își făcuse loc în mintea mea, și anume că nu mai existau morți : am străbătut galeria Foy spunînd : Am făcut o greșeală, și nu mi-am putut da seama ce am greșit răscolindu-mi memoria despre care credeam că e cea a lui Napoleon... Pare-se că am uitat să plătesc ceva. Am intrat în cafeneaua Foy cu această idee în cap, și mi s-a părut că recunosc într-unul din obișnuiții localului pe părintele Bertin de la ziarul *Débats*. Am traversat apoi grădina și am privit cu oarecare interes joaca fetițelor. Am ieșit din galerii și m-am îndreptat spre strada Saint-Honoré. Am intrat într-o prăvălie ca să-mi cumpăr o țigară de foi, și cînd am ieșit mulțimea era atît de deasă încît era cît pe ce să fiu sufocat. Trei prieteni m-au scos din grămada aceea de lume spunînd că răspund ei de mine și m-au dus într-o cafenea, în timp ce unul dintre ei merse după o trăsură. Am fost condus la ospiciul Charité.

În cursul nopții, delirul s-a întețit, dar mai ales spre zori, cînd am băgat de seamă că sînt legat. Am reușit să scap de cămașa de forță și dimineață mă plimbam prin săli. Ideea că devenisem asemenea unui zeu și că aveam puterea să vindec mă făcu să pun mîinile pe capetele cîtorva bolnavi, în chip de binecuvîntare, și, apropiindu-mă de o statuie a Fecioarei, i-am luat coroana de flori artificiale pentru a arăta puterea pe care credeam că o am. Mergeam cu pași mari, vorbind cu însuflețire despre ignoranța

oamenilor care cred că pot vindeca numai cu știința, și văzînd pe o masă un flacon cu eter, l-am băut dintr-o înghițitură. Un intern, cu un chip ce mi se părea de înger, voi să mă oprească, dar forța nervoasă mă susținea și, fiind gata-gata să-l răstorn, m-am oprit spunîndu-i că nu-mi înțelege menirea. Au venit și alți doctori, iar eu mi-am continuat discursul despre neputința științei lor. Apoi am coborît scările, deși eram desculț. Ajungînd în grădină, am cules flori și m-am plimbat pe gazon.

Unul din prieteni s-a întors ca să mă ia de-acolo. Am ieșit atunci din grădină și, în timp ce vorbeam cu el, mi-au aruncat pe umeri o cămașă de forță, apoi m-au urcat într-o trăsură și am fost dus la un sanatoriu situat în afara Parisului. Am înțeles, văzîndu-mă printre nebuni, că toate nu fuseseră pînă atunci pentru mine decît niște iluzii. Totuși, promisiunile pe care le atribuiam zeiței Isis păreau să se îndeplinească printr-o serie de încercări prin care eram sortit să trec. Le-am acceptat deci cu resemnare.

Mă găseam într-o parte a sanatoriului ce dădea spre un vast loc de plimbare umbrit de nuci. Într-un colț se afla o mică movilă în jurul căreia unul dintre bolnavi se plimba în cerc ziua întreagă. Alții se mulțumeau, ca mine, să meargă pe alee sau pe terasa mărginită de gazon. Pe un zid situat la apus, erau desenate diverse figuri, dintre care una reprezenta luna cu ochii și gura schițate geometric ; pe această figură fusese pictată un soi de mască ; pe zidul din stînga erau diverse desene făcute din profil, dintre care unul reprezenta un fel de idol japonez. Mai încolo era turnat în ghips un cap de mort ; pe fața opusă, două blocuri de piatră fuseseră sculptate de unul din oaspeții grădinii și reprezentau două mici mascaroane destul de bine executate. Două uși dădeau spre pivnițe, și eu îmi închipuiam că sînt căi subterane, asemenea celor pe care le văzusem la intrarea în piramide.

VI

La început mi-am închipuit că toate persoanele din grădina aceea aveau o anume influență asupra astrelor, și că cel care se plimbă descriind mereu același cerc potrivea în felul acela mersul soarelui. Un bătrîn, pe care-l aduceau acolo la anumite ore și care făcea noduri privindu-și ceasul, mi s-a părut că e însărcinat să verifice mersul orelor. Îmi atribuiam și mie însumi o influență asupra mersului lunii, și mi s-a părut că acest astru a fost lovit de trăznetul A-tot-puternicului care a pus pe fața ei pecetea măștii remarcată de mine.

Atribuiam un sens misterios discuțiilor dintre gardieni și celor dintre pacienții internați. Mi se părea că ei sînt reprezentanții tuturor raselor de pe pămînt și că noi urma să fixăm un nou mers al astrelor și să dăm o dezvoltare mai mare sistemului. După părerea mea, în combinația generală a numerelor se strecurase o greșeală, și de aici se trăgeau toate relele omenirii. Mai credeam că spiritele cerești luaseră forme umane și asistau la acest congres general, părînd însă preocupate de treburi vulgare. Mi se părea că rolul meu era acela de a restabili armonia universală prin arta cabalistică și de a căuta o soluție evocînd forțele oculte ale diverselor religii.

În afară de promenadă, mai aveam și o sală ale cărei geamuri cu dungi perpendiculare dădeau spre un orizont de verdeață. Privind din spatele acestor ferestre linia clădirilor exterioare, vedeam decupîndu-se fațada și geamurile în mii de pavilioane ornamentate cu arabescuri și deasupra cărora se ridicau turnuri ce-mi aminteau de chioșcurile imperiale de pe malul Bosforului. Acestea îndreptară, firește, gîndurile mele spre preocupări orientale. Pe la orele două mi s-a făcut baia, și m-am crezut servit de Walkirii, fiicele lui Odin, care voiau să mă ridice în nemurire despuindu-mi trupul încetul cu încetul de tot ce avea el impur.

După ce se însera mă plimbam plin de seninătate sub razele lunii, și, ridicînd ochii spre arbori, mi se părea că frunzele se răsucesc capricios în așa fel încît să formeze imagini de cavaleri și doamne, purtați de cai în valtrapuri. Pentru mine acestea erau chipurile triumfătoare ale strămoșilor. Acest gînd mă duse către un altul, și anume că există o vastă conspirație a tuturor ființelor însuflețite ce urmărea a restabili armonia primară a lumii, și că, în acest scop, comunicațiile se făceau prin magnetismul astrelor, că un lanț neîntrerupt lega în jurul pămîntului toate inteligențele devotate acestei comunicări generale și că dansurile, cîntecele, privirile, magnetizate încetul cu încetul, traduceau aceeași aspirație. Luna era pentru mine refugiul sufletelor fraterne care, eliberate de corpul lor muritor, munceau mai libere pentru regenerarea universului.

Pentru mine, timpul fiecărei zile părea că a și început să fie mai mare cu două ore : astfel că sculîndu-mă la orele fixate de orologiile din sanatoriu, nu făceam decît să mă plimb prin imperiul umbrelor. Ceilalți internați din jurul meu mi se părea că dorm și că sînt asemenea spectrelor din Tartar pînă la ora cînd pentru mine răsărea soarele. Atunci salutam acest astru printr-o rugăciune și viața mea reală începea.

Din moment ce mă convinsesem într-o asemenea măsură că eram supus la încercările inițierii sacre, în spiritul meu pătrunse o forță invincibilă. Mă socoteam un erou ce trăia sub privirile zeilor ; întreaga natură lua o înfățișare nouă și voci secrete ieșeau din plante, din copaci, din animale, din cele mai umile gize, ca să mă îndrume și să mă încurajeze. Limbajul celorlalți internați avea formulări misterioase al căror sens îl înțelegeam, obiectele fără formă și fără viață se încorporau ele însele în calculele mele ; — din combinații de pietre, de figuri unghiulare, de crăpături sau deschizături, de frunze, culori, mirosuri și de sunete vedeam ivindu-se armonii necunoscute pînă

atunci. Cum am putut să exist atîta vreme, îmi spuneam, în afara naturii și fără să mă identific cu ea ? Totul trăiește, totul se mișcă, toate se leagă între ele, razele magnetice emanate de mine sau de alții traversează nestingherite lanțul infinit al lucrurilor create, într-o rețea transparentă care învăluie lumea și ale cărei fire subțiri se întind treptat pînă în planete și în stele. Captiv în această clipă pe pămînt, stau de vorbă cu corul astrelor, care iau parte la bucuriile și la durerile mele !

M-am cutremurat în aceeași clipă gîndindu-mă că acest mister ar putea fi descoperit. — Dacă electricitatea, îmi spuneam, care este magnetismul corpurilor fizice, poate lua o direcție ce-i este impusă de legi, cu atît mai mult spiritele ostile și tiranice pot aservi mințile luminate și se pot folosi de divizarea forței lor in scopul de a domina. Așa s-a făcut că zeii antici au fost învinși și aserviți de zei noi ; tot așa, mi-am mai spus, făcînd aple la amintirile mele despre lumea antică, necromanții au dominat popoare întregi, ale căror generații se succedau captive sub sceptrul lor etern. Ce nenorocire ! nici măcar Moartea nu le poate elibera ! căci noi renaștem in fiii noștri așa cum am trăit în părinții noștri, — și știința necruțătoare a dușmanilor noștri poate să ne recunoască peste tot. Ora în care ne naștem, punctul de pe pămînt unde apărem, primul gest, numele, odaia, — și toate consacrările, toate ritualurile care ni se impun, toate acestea stabilesc o serie fericită sau fatală de care depinde întregul viitor. Dar dacă toate acestea sînt înspăimîntătoare chiar și numai după calculele omenești, vă dați seama cum trebuie ele să fie cînd sînt legate de formulele misterioase care stabilesc ordinea lumilor. S-a spus pe bună dreptate : în univers nimic nu este indiferent, nimic nu este fără putere ; un atom poate distruge totul, poate salva totul !

O, grozăvie ! iată eterna distincție dintre bine și rău. Sufletul meu este oare molecula indestructibilă, globula pe care o umflă un strop de aer, dar care își va găsi locul

în natură, sau e chiar acest vid, imaginea neantului ce dispare în intensitate ? Este ea oare încă părticica fatală sortită să sufere sub toate transformările, răzbunarea ființelor puternice ? M-am văzut astfel adus în situația de a-mi cere socoteala pentru viața mea, și chiar pentru existențele mele anterioare. Dovedindu-mi că eram bun, mi-am dovedit că așa am fost probabil totdeauna. Și dacă am fost rău, îmi spuneam, viața mea actuală nu reprezenta o suficientă ispășire ? Acest gînd mă liniști, dar nu-mi risipi teama că aș putea fi pentru totdeauna așezat printre nefericiți. Mă simțeam aruncat într-o apă rece, iar o apă încă și mai rece șiroia pe fruntea mea. Mi-am îndreptat gîndul spre Isis, mama și soția sacră ; toate aspirațiile mele, toate rugăciunile se contopeau în acest nume magic, și mă simțeam retrăind în ea, iar uneori ea-mi apărea sub chipul anticei Venus, alteori cu trăsăturile Fecioarei creștinilor. Noaptea îmi aducea mai limpede această scumpă apariție, și totuși îmi spuneam : Ce poate face ea, care-i învinsă, asuprită poate, pentru sărmanii săi fii ? Palid și rupt, cornul lunii se împuțina seară de seară și avea în curînd să dispară : poate că n-o să-l mai vedem pe cer ! Mi se părea totuși că acest astru era refugiul tuturor sufletelor înrudite cu al meu, și îl vedeam populat de umbre tînguitoare sortite să renască pe pămînt cîndva...

Camera mea e la extremitatea unui coridor locuit într-o parte de nebuni, în cealaltă de slujbașii sanatoriului. E singura care are privilegiul unei ferestre, cu vedere spre curtea plantată cu arbori ce servește drept promenadă în timpul zilei. Privirile mele se opresc cu plăcere pe un nuc stufos și pe un dud. Pe deasupra lor se zărește nedeslușit o stradă destul de animată, printre grilajul vopsit în verde. La apus, orizontul se lărgește ; pare-ar fi cîteva căsuțe cu ferestre năpădite de verdeață, cu colivii de păsări, cu rufe puse la uscat, și din care se văd uneori ieșind un tînăr sau o bătrînă gospodină, capete roz de copii. Se aud strigăte, cîntece sau hohote de rîs ; totul ți se pare cînd vesel cînd

trist, după timpul cînd le auzi și după impresiile de moment.

Acolo am găsit rămășițele diverselor mele bunuri, resturile învălmășite ale mai multor mobile risipite sau vîndute vreme de douăzeci de ani. E o încăpere tixită de lucruri puse vraiște precum cea a doctorului Faust. O masă antică pe un trepied cu capete de vultur, o consolă susținută de un sfinx înaripat, o comodă din secolul al șaptesprezecelea, o bibliotecă dintr-al optsprezecelea, un pat din aceeași epocă, al cărui baldachin, cu cerul oval, e îmbrăcat în atlas roșu (dar pe acesta din urmă nu l-au mai putut monta) ; o etajeră rustică încărcată cu obiecte de faianță și porțelanuri de Sèvres, majoritatea destul de ciobite ; o narghilea adusă din Constantinopol, o cupă mare de alabastru, o vază de cristal : panouri de lambriu provenite din demolarea unei vechi case, în care am locuit prin preajma Luvrului, și acoperite cu picturi mitologice executate de prieteni astăzi celebri, două mari pînze în maniera lui Prudhon, reprezentînd muza istoriei și pe cea a comediei. Mi-am petrecut cîteva zile aranjînd toate acestea, creînd în strîmta mansardă un ansamblu bizar care aducea și a palat și a bordei, și care rezumă destul de bine existența mea rătăcitoare. Am agățat deasupra patului veșmintele mele arabe, cele două șaluri de cașmir cîrpite cu îndemînare, o ploscă de pelerin, o tolbă de vînătoare. Deasupra bibliotecii se întinde un plan mare al orașului Cairo ; o consolă de bambus, așezată la căpătîiul patului, susține o tavă indiană lăcuită pe care mi-am putut aranja ustensilele de toaletă. Am regăsit cu bucurie aceste umile rămășițe ale anilor mei cînd bogați, cînd mizeri, de care se leagă toate amintirile vieții mele. Fuseseră puse deoparte doar un mic tablou pe aramă, în maniera lui Corregio, reprezentînd pe *Venus și Amor*, niște panouri de sticlă cu amazoane și satiri, și o săgeată păstrată ca amintire de pe vremea tinereții cînd făcusem parte din compania arcașilor din Valois: armele s-au vîndut de cînd cu noile legi. Într-un cuvînt,

regăseam aici aproape tot ceea ce posedasem în ultima vreme. Cărțile mele, o adunătură bizară de știință din toate timpurile, de istorie, călătorii, religii, cabală, astrologie în măsură să fericească umbrele lui Picco della Mirandola, a înțeleptului Moeursius și ale lui Nicola Cusanus, — turnul Babel în două sute de volume, — îmi fuseseră toate lăsate ! Destule ca să ducă la nebunie un înțelept; să ne străduim să fie destule și pentru a face dintr-un nebun un înțelept.

Cu ce nespusă plăcere mi-am aranjat în sertare grămada de însemnări și de scrisori intime sau oficiale, obscure sau ilustre, după cum le-a rînduit hazardul întîlnirilor sau după cum proveneau din țările îndepărtate pe care le-am străbătut. În suluri învelite mai bine decît celelalte, am regăsit scrisori arabe, relicve din Cairo și Istambul. O, ce fericire ! o, ce tristețe de moarte ! caracterele acelea îngălbenite, ciornele spălăcite, scrisorile pe jumătate mototolite alcătuiesc comoara unicei mele iubiri... Să recitim ...Multe scrisori lipsesc, multe altele sînt rupte sau acoperite de ștersături ; iată ce am găsit :

: : : : : : : : : : : : :

Într-o noapte, vorbeam și cîntam cuprins de un fel de exaltare. Un slujitor al sanatoriului veni să mă ia din chilia mea și mă duse jos, într-o cameră de la parter unde mă încuie. Mi-am continuat visul și, cu toate că eram treaz, mă credeam închis într-un fel de chioșc oriental. I-am cercetat toate colțurile și am văzut că e octogonal. Un divan se întindea de-a lungul pereților, și mi se părea că aceștia din urmă erau făcuți din sticlă groasă, dincolo de care vedeam strălucind comori, șaluri și tapiserii. Un peisaj luminat de lună mi-a apărut printre zăbrelele ușii, și mi se părea că recunosc siluetele copacilor și ale stîncilor. Am mai stat în locul acela într-o altă existență, și mi se părea că recunosc grotele din Ellorah. Pe nesimțite, o lumină albăstrie pătrunse în chioșc făcînd să apară imagini bizare. Mi se păru

atunci că sînt într-un vast osuar unde istoria universală era scrisă cu litere de sînge. Corpul unei femei gigantice era pictat în fața mea, numai că diversele ei părți erau parcă tăiate cu sabia ; alte femei de rase diverse dominau tot mai mult vederea, reprezentînd pe alți pereți o grămadă sîngerîndă alcătuită din membre și capete, de împărătese și regine precum și de umile țărănci. Aceasta era istoria tuturor crimelor, și ajungea să-ți arunci ochii spre un punct sau altul pentru a vedea desenîndu-se o alegorie tragică. — Iată, îmi spuneam, la ce a dus puterea încredințată oamenilor. Ei au distrus încetul cu încetul și au tăiat în mii de bucăți tipul etern al frumuseții, astfel că rasele își pierd treptat din forță și perfecțiune... Și vedeam, într-adevăr, pe o linie de întuneric ce se strecura printr-una din crăpăturile ușii, generația coborîtoare a raselor din viitor

În cele din urmă am fost smuls din această contemplare. Chipul bun și compătimitor al excelentului meu medic m-a readus printre cei vii. M-a invitat să asist la un spectacol care m-a interesat în mod deosebit. Printre bolnavi se afla un fost soldat ce luptase în Africa. De șase săptămîni, acest tînăr refuza să mănînce. Cu ajutorul unui lung tub de cauciuc introdus în stomac, i se administrau substanțe lichide și nutritive. Dealtminteri, nu putea nici să vadă nici să vorbească, și nimic nu lăsa să se creadă că ar auzi.

Acest spectacol m-a impresionat nespus de mult. Închis pînă atunci în cercul monoton al senzațiilor mele sau al suferințelor mele morale, iată că întîlneam o ființă de nedefinit, taciturnă și răbdătoare, așezată ca un sfinx la porțile supreme ale existenței. Am început să-l iubesc, din cauza nefericirii și a abandonului său, și m-am simțit întărît de această simpatie și de această milă. Așezat astfel între moarte și viață, mi se părea că este un interpret sublim, un confesor predestinat să audă acele secrete ale sufletului pe care vorbele n-ar îndrăzni să le comunice sau

n-ar putea să le redea. Era urechea lui Dumnezeu fără amestecul gîndirii altuia. Am petrecut ore în șir examinîndu-mă mintal, cu capul plecat lîngă al lui și ținîndu-i mîinile. Mi se părea că un anume magnetism ne unea mințile, și m-am simțit încîntat cînd pentru prima oară buzele lui au rostit un cuvînt. Nimeni nu voia să creadă, și eu atribuiam voinței mele înflăcărate acest început de vindecare. În noaptea aceea am avut un vis încîntător, primul după multă vreme. Eram într-un turn ce cobora atît de adînc în pămînt și urca atît de sus înspre cer încît mi se părea că întreaga mea existență trebuia să mi-o petrec urcînd și coborînd. Puterile îmi erau sleite și nu mai aveam nici curaj, cînd s-a deschis o ușă laterală ; un duh mi se înfățișă și-mi spuse : „Vino, frate !..." Nu știu de ce mi-a trecut prin cap că s-ar numi Saturnin. Avea trăsăturile sărmanului bolnav, dar transfigurate și inteligente. Eram într-o cîmpie luminată de focurile stelelor ; ne-am oprit ca să contemplăm acest spectacol, și spiritul a pus mîna pe fruntea mea așa cum făcusem și eu în ajun cînd am căutat să-mi magnetizez tovarășul ; în aceeași clipă una din stelele pe care o vedeam pe cer începu să crească, și divinitatea din visele mele îmi apăru zîmbitoare, într-un costum aproape indian, așa cum o mai văzusem și altădată. Mergea între noi doi și cîmpiile înverzeau, florile și frunzișurile se ridicau din pămînt pe urmele pașilor noștri... Ea-mi spuse : „Încercarea la care ai fost supus s-a sfîrșit ; scările acelea fără de număr pe care tu te osteneai să le cobori sau să le urci erau chiar legăturile vechilor iluzii care-ți stînjeneau gîndirea, și acum amintește-ți de ziua cînd ai implorat-o pe sfînta Fecioară și, crezînd-o moartă, delirul a pus stăpînire pe mintea ta. Era nevoie ca ruga ta să-i fie dusă de un suflet simplu și descătușat de legăturile pămîntești. Acesta s-a întîmplat să fie lîngă tine, și iată de ce mi-e îngăduit mie însămi să vin să te încurajez." Bucuria pe care acest vis o aduse în sufletul meu făcu să mă trezesc plin de încîntare. Se lumina de ziuă. Am vrut să am un semn material

al apariției care mi-a adus alinarea, și am scris pe perete aceste cuvinte : „Ai venit la mine în noaptea aceasta."

Transcriu aici sub titlul de *Memorabile* impresiile mai multor vise care au urmat celui relatat mai adineauri.

. . . .

Pe un pisc înalt din Auvergue a răsunat cîntarea păstorilor. *Sărmană Marie !* regină a cerurilor ! ție-ți vorbește el cu pioșenie ! Această melodie rustică a ajuns la urechile coribanților. Ies din grotele secrete în care Amor le-a făcu adăposturi și cîntă la rîndul lor. — Osana ! pace pe pămînt și slavă în ceruri !

În munții Himalaia s-a născut o mică floare. — Nu mă uita ! — Privirea sclipitoare a unei stele a zăbovit o clipă asupra ei, și un răspuns s-a făcut auzit într-un dulce grai străin. — *Myosotis !*

O perlă de argint strălucea în nisip : o perlă de aur strălucea în cer... Lumea era creată. Caste iubiri, divine oftări ! înflăcărați sfîntul munte... căci aveți frați prin văi și surori sfioase care se ascund în sînul pădurii !

Boschete parfumate din Pafos, voi nu prețuiți cît aceste locuri în care respiri aerul dătător de viață al patriei. — Colo sus la munte omul trăiește mulțumit ; privighetoarea sălbatecă e desfătarea mea !

Oh ! mărita mea prietenă este frumoasă ! E atît de slăvită că iartă lumea, și atît de bună că m-a iertat. Noaptea trecută ea s-a culcat în nu știu ce palat, și eu n-am putut să merg la ea. Calul meu roib-arămiu s-a smuls de sub mine. Frîiele rupte îi atîrnau pe crupa-i asudată, și cu greu l-am oprit să nu cadă la pămînt.

În această noapte, bunul Saturnin mi-a venit în ajutor, și marea mea prietenă a venit alături de mine, pe iapa ei albă cu harnașamente de argint. Ea mi-a spus : „Curaj, frate ! căci aceasta e ultima etapă !" Și ochii ei mari devorau spațiul, și părul ei lung înmiresmat cu parfumuri din Yemen fiutura în văzduh.

Am recunoscut trăsăturile divine ale lui ***. Noi zburam spre victorie, și dușmanii erau la picioarele noastre. Pupăza mesageră ne îndruma spre înaltul cerurilor. și arcul de lumină s-a aprins între miinile divine ale lui Apollo. Cornul fermecat al lui Adonis răsuna prin păduri.

O, Moarte ! ce-a însemnat victoria ta, devreme ce Mesia învingător călărea între noi doi ? Rochia ei era din zambile galbene. și încheieturile miinilor, ca și gleznele îi scinteiau de diamante și rubine. Cînd nuiaua ei subțire a atins poarta de sidef a noului Ierusalim, am fost toți trei inundați de lumină. Și atunci am coborît eu printre oameni să le aduc fericita veste.

Mă trezesc dintr-un dulce vis ; am revăzut-o pe aceea pe care o iubisem transfigurată și radioasă. Cerul s-a deschis în toată slava sa, și-ntr-însul am citit cuvîntul *iertare* semnat cu singele lui Isus.

O stea a strălucit deodată și mi-a revelat secretul lumii și al lumilor. Osana ! pe pămînt pace și slavă în ceruri !

Din adîncul tenebrelor mute au răsunat două note, una gravă, alta acută, — și globul etern a început de îndată să se învîrtească. Fii binecuvîntată, o, primă octavă a imnului divin ! Leagă din duminică în duminică toate zilele în rețeaua ta magică. Munții să te cînte văilor, izvoarele pîraielor, pîraiele fluviilor, fluviile oceanelor ; văzduhul vibrează și lumina sărută armonios bobocii care înfloresc. Un suspin, un fior de iubire iese din sînul umflat al pămîntului, și corul astrelor se desfășoară în infinit ; se îndepărtează și se întoarce asupra sa însuși, se strîmtează și crește, și seamănă în depărtări germenii noii lor creații.

Pe culmea unui munte azuriu s-a născut o mică floare. — Nu mă uita ! — Privirea sclipitoare a unei stele a zăbovit o clipă asupra ei, și un răspuns s-a făcut auzit într-un dulce grai străin. — *Myosotis !*

Vai ție, zeu al Nordului, — care ai zdrobit cu o lovitură de ciocan sfînta masă alcătuită din cele șapte metale, cele mai prețioase ! căci n-ai putut sfărîma *Perla cea roz* care

stătea în centru. Ea a sărit de sub fier, — și iată că noi am luat armele pentru ea... Osana !

Macrocosmosul, sau marea lume, a fost construit prin arta cabalistică : *microcosmosul*, sau mica lume, e imaginea sa reflectată în toate inimile. Perla cea roz a fost colorată cu sîngele regal al Walkiriilor. Vai ție, zeu făurar, care ai vrut să zdrobești o lume !

Și totuși iertarea lui Cristos a fost rostită și pentru tine!

Fii tu însuți binecuvîntat, o Thor, uriașule — cel mai puternic dintre fiii lui Odin ! Fii binecuvîntat în Hela, mama ta, căci adesea moartea e dulce, — și în fratele tău Loki, și în cîinele tău Garmur !

Șarpele care înconjoară Pămîntul e și el binecuvîntat, căci își desface inelele, și gura lui căscată aspiră floarea de anxoka, floarea galbenă, — floarea strălucitoare a soarelui!

Aibă-i Domnul în pază pe divinul Balder, fiul lui Odin, și pe frumoasa Freya !

Mă găseam *ca spirit* la Saardam, pe care-l vizitasem anul trecut. Zăpada acoperea pămîntul. O fetiță de-o șchioapă mergea alunecînd pe pămîntul înghețat și se îndrepta, cred, spre casa lui Petru cel Mare. Profilul ei majestuos avea ceva burbonian. Gîtul, de o albeață strălucitoare, îi ieșea pe jumătate din gulerul unei pelerine de pene de lebădă. Cu micuța ei mînă roz apăra de vînt o lampă aprinsă și se pregătea să bată la ușa verde a casei, cînd o pisică slabă, care tocmai ieșea de acolo i se încurcă printre picioare și o făcu să cadă. — Ia te uită ! nu-i decît o pisică ! spuse fetița ridicîndu-se. — O pisică e ceva ! răspunse o voce dulce. Eram prezent la această scenă și țineam în brațe o pisicuță cenușie care începu să miaune. — E copilul bătrînei zîne ! spuse fetița, și intră în casă.

În noaptea aceea visul mă duse mai întîi la Viena. — Se știe că în fiecare piață a acestui oraș sînt ridicate coloane înalte cărora li se spune *iertări*. Se îngrămădesc nori

de marmură ce reprezintă ordinea solomonică și susțin globurile de unde veghează divinități așezate în jilțuri. Dintr-o dată. o ! minune ! am început să mă gîndesc la acea augustă soră a împăratului Rusiei, al cărei palat imperial îl văzusem la Weimar. — O blîndă melancolie mă făcu să văd cețurile colorate ale unui peisaj din Norvegia învăluit într-o lumină cenușie și dulce. Norii deveniră transparenți, și văzui deschizîndu-se în fața mea un abis adînc în care se prăvăleau tumultuoase valurile Balticii înghețate. Se părea că întreg fluviul Neva, cu valurile sale albastre, avea să fie înghițit de această crăpătură a globului. Corăbiile din Cronstadt și din Sanct-Petersburg se smuceau din ancore, gata să se dezlege de ele și să dispară în hăuri, cînd o lumină divină învălui de sus această scenă a nefericirii.

În lumina razei strălucitoare ce străpungea ceața, am văzut apărînd îndată stînca ce susținea statuia lui Petru cel Mare. Deasupra acestui solid piedestal începură să se strîngă nori care se ridicau pînă la zenit. Erau plini de chipuri radioase și divine, printre care se distingeau cele două Ecaterine, sfînta împărăteasă Elena, însoțite de cele mai frumoase prințese ale Moscovei și ale Poloniei. Privirile lor blînde. îndreptate spre Franța. apropiau spațiul prin mijlocirea unor lungi telescoape de cristal. Am văzut într-asta că patria noastră devenea arbitrul disputei orientale, și că ele așteptau de la ea o soluție. Visul mi se sfîrși cu dulcea speranță că, în sfîrșit, vom avea pace.

În felul acesta mă încurajam să întreprind o îndrăzneață încercare. M-am hotărît să fixez visul și să-i cunosc secretul. De ce, îmi spuneam, nu aș putea în cele din urmă să forțez aceste porți mistice înarmîndu-mă cu întreaga mea voință, și să-mi domin senzațiile în loc să le suport ? Nu este oare posibil să îmblînzesc această himeră atrăgătoare și redutabilă, să le impun o regulă acestor duhuri ale nopții care-și bat joc de rațiunea noastră ? Somnul ocupă o treime din viața noastră. El e o consolare pentru

suferinţele zilelor noastre sau pedeapsa plăcerilor lor; dar n-am simţit niciodată că somnul ar fi odihnă. După o toropeală de cîteva minute, începe o viaţă nouă, eliberată de condiţionările timpului şi spaţiului, şi asemănătoare fără îndoială cu cea care ne aşteaptă după moarte. Cine ştie dacă nu există o legătură între aceste două existenţe, şi dacă sufletul nu ar avea posibilitatea să se lege chiar de pe acum?

Din clipa aceea m-am străduit să aflu sensul viselor mele, şi această nelinişte îmi influenţă reflecţiile din starea de veghe. Mi s-a părut a înţelege că între lumea externă şi lumea internă exista o legătură; că nebăgarea de seamă sau confuzia spiritului falsifică numai raporturile lor aparente — şi că astfel se explica ciudăţenia anumitor tablouri, asemănătoare cu reflexele strîmbate ale obiectelor reale care se oglindesc într-o apă vălurită.

Acestea erau gîndurile ce mi le inspira noaptea; zilele mi le petreceam molcom în tovărăşia sărmanilor bolnavi, care-mi deveniseră prieteni. Conştiinţa că eram purificat de greşelile pe care le săvîrşisem îmi dădea neţărmurite bucurii morale; aveam, ca să spun aşa, certitudinea materială a nemuririi şi a coexistenţei tuturor oamenilor pe care îi iubisem, şi binecuvîntam sufletul frăţesc care m-a scos din adîncurile desperării mele aducîndu-mă iar pe căile luminoase ale religiei.

Sărmanul băiat a cărui viaţă conştientă se retrăsese atît de ciudat, primea îngrijiri care încetul cu încetul îl scoteau din toropeală. Aflînd că s-a născut la ţară, îmi petreceam ceasuri întregi cîntîndu-i vechi cîntece ţărăneşti, cărora încercam să le dau o interpretare cît mai emoţionantă. Am avut fericirea să văd că le înţelege şi că repetă unele fragmente din aceste cîntece. În sfîrşit, într-o bună zi deschise ochii pentru o clipă, şi am văzut că erau albaştri precum cei ai duhului ce-mi apăruse în vis. Cîteva zile mai tîrziu, într-o dimineaţă, a deschis larg ochii şi nu i-a mai închis. A început îndată să şi vorbească, dar numai din

cînd în cînd, şi m-a recunoscut, tutuindu-mă şi spunîndu-mi frate. Cu toate acestea nu se putea hotărî să mănînce. Într-o zi, întorcîndu-se din grădină, îmi spuse: „Mi-e sete." I-am adus de băut; paharul i-a atins buzele, fără însă ca el să poată bea. — De ce, l-am întrebat, nu vrei să mănînci şi să bei ca toată lumea? — Pentru că sînt mort, mi-a răspuns el; am fost înmormîntat în cutare cimitir, din cutare loc... Şi acum unde crezi că te afli? — În purgatoriu, îmi săvîrşesc ispăşirea.

Iată la ce idei bizare dau naştere astfel de maladii; am recunoscut în sinea mea că nici eu n-am fost prea departe de o convingere la fel de stranie. Îngrijirile primite mă redaseră familiei şi prietenilor, şi puteam să judec în chip mai sănătos lumea de iluzii în care am trăit o vreme. Mă simt totuşi fericit de convingerile dobîndite, şi compar şirul de încercări prin care am trecut cu ceea ce pentru antici însemna o coborîre în infern.

Traducere de MIHAI MURGU

PANDORA

Două suflete, vai, sălăşluiesc în pieptul meu, şi fiecare vrea să se despartă de celălalt: unul, arzînd de dragoste, se leagă de lume prin mijlocirea mădularelor trupului; un impuls supranatural îl avîntă pe celălalt departe de tenebre, spre înaltele lăcaşuri ale străbunilor.

Faust

Aţi cunoscut-o cu toţii, prieteni, pe frumoasa Pandora de la teatrul din Viena. V-a lăsat, fără îndoială, la fel ca şi mie, crude şi dulci amintiri. Ei, probabil — ei, într-ade-

văr — i se putea aplica indescifrabila ghicitoare săpată pe piatra de la Bolognia : AELIA LAELIA. — *Nec vir, nec mulier, nec androgyna*, etc. „Nici bărbat, nici femeie, nici androgin, nici fată, nici tînără, nici bătrînă, nici *castă*, nici *nebună*, nici sfioasă, ci toate acestea la un loc..." În sfîrşit, *Pandora*, ca să nu spun mai mult — pentru că nu vreau să spun totul.

O ! Viena, cea cu străşnicie păzită ! stînca de iubire a paladinilor ! cum spunea bătrînul Menzel, tu nu ai cupa binecuvîntată a Sfîntului Graal mistic, ci acel *Stock-im-Eisen* al băieţilor de viaţă. Muntele tău de magnet atrage implacabil vîrfurile săbiilor, şi maghiarul gelos, bohemul intreprid, lombardul generos mureau ca să te apere la picioarele divine ale *Mariei-Hilf !*

N-am reuşit să înfig eu însumi cuiul simbolic în trunchiul încărcat de fier *(Stock-im-Eisen)* aşezat la intrarea în Garben, la uşa unui bijutier ; dar am vărsat cele mai dulci lacrimi şi am încercat cele mai pure efuziuni ale inimii mele de-a lungul pieţelor şi străzilor, pe bastioane, prin aleile din Augarten şi pe sub boschetele din Prater. Mi-am plimbat reveriile pe taluzurile de gazon de la Schoenbrunn. Adoram palidele statui ale acestei grădini pe care o încorona *Glorietta* Mariei Tereza, şi himerele vechiului palat mi-au cucerit inima, în timp ce le admiram ochii divini şi tînjeam să mă alăptez la sînii lor de marmură strălucitoare.

Iartă-mă că am surprins o privire a frumoşilor tăi ochi, augustă arhiducesă, a cărei imagine, pictată pe firma unui magazin, o iubeam atît de mult. Tu-mi aminteai de cealaltă..., visul iubirii mele din tinereţe, pentru care am străbătut atît de des spaţiul ce despărţea casa mea natală de oraşul Stuarţilor ! Mergeam pe jos, traversînd cîmpii şi păduri, visînd la Diana din Valois, protectoarea familiei Medici ; şi cînd, pe deasupra caselor din Pecq şi a pavilionului lui Henric al IV-lea, zăream turnurile de cărămidă, înfăşurate în brîie de ardezie, traversam atunci Sena, ce se

tîra și se răsucea în jurul insulelor sale, și o luam printre ruinele solemne ale vechiului castel Saint-Germain. Înfățișarea întunecată a porticurilor înalte printre care zbura liliacul, alerga șopîrla și sălta iedul ce păștea verzile acante, mă umplea de bucurie și dragoste. Apoi, după ce ajungeam pe podișul de pe munte, chiar dacă răzbăteam prin vînt și furtună, ce nouă fericire mă cuprindea zărind, dincolo de case, Mareil, ca o dungă albăstrie, cu biserica în care se odihnește cenușa bătrînului senior de Monteynard !

Amintirea frumoaselor mele verișoare, care mergeau neînfricate la vînătoare și pe care, odinioară, le duceam la plimbare prin pădure, frumoase amîndouă ca două fiice ale Ledei, mă farmecă încă și mă îmbată. Totuși n-o iubeam decît pe ea, *atunci* !...

Era foarte frig la Viena în ziua de Sfîntul Silvestru, și eu mă simțeam cît se poate de bine în budoarul Pandorei. N-avea deloc spor la scrisoarea pe care se prefăcea că o scrie, și delicioasele mîzgăleli ale scrisului ei se amestecau zănatice cu nu știu ce arpegiu misterios pe care ea-l încerca la harfa a cărei cirjă dispărea în îmbrățișarea unei sirene aurite.

Deodată se aruncă de gîtul meu, mă sărută și-mi spuse în hohote de rîs :

— Uite-l pe micuțul popă ! E mult mai amuzant decît baronul meu !

M-am dus să mă aranjez în oglindă ; căci părul meu castaniu era foarte ciufulit, și am roșit de umilință simțind că nu eram iubit decît din cauza înfățișării mele oarecum eclesiastice pe care mi-o dădeau purtarea timidă și hainele negre.

— Pandora, i-am spus, să nu glumim nici cu dragostea și nici cu religia, căci în fond sînt același lucru.

— Dar ador preoţii, spuse ea ; nu-mi risipi iluziile.

— Pandora, i-am spus cu amărăciune, n-o să mai îmbrac niciodată costumul acesta negru şi; cînd voi reveni la dumneata, voi purta haina mea albastră, cu nasturi aurii, care-mi dă un aer semeţ.

— Nu te voi primi decît în costum negru, spuse ea.

Îşi chemă subreta.

— Röschen !... Dacă acest domn vine îmbrăcat în haină albastră, îl vei da afară şi nu-i vei mai deschide uşa !... M-am săturat de toţi ataşaţii de la ambasade cu nasturii lor cu coroane, de ofiţerii majestăţii sale imperiale, de maghiarii cu haine de catifea şi toci cu egrete ! Micuţul acesta va fi abatele meu.

— La revedere, abate. Ne-am înţeles, vii mîine să mă iei cu trăsura şi ne vom duce să petrecem în Prater... dar vii în costum negru.

Vorbele ei îmi intrau ca nişte ghimpi în inimă. O întilnire, o intilnire certă pentru a doua zi, prima zi a anului, şi tot în haine negre. Şi eram disperat nu atît din pricina hainelor negre : dar punga-mi era goală ! ce ruşine ! goală, vai, chiar de Sfîntul Silvestru !...

Împins de o speranţă nebunească am alergat la poştă, să văd dacă nu cumva mi-a trimis unchiul meu un mandat.

Ce fericire ! mi se cer doi florini şi mi se remite o epistolă cu un timbru din Franţa. O rază de soare căzu drept pe scrisoarea aceasta înşelătoare ; rîndurile se înşirau necruţătoare, fără a se suprapune însă pe forma unui mandat poştal sau a unor valori de schimb. Cuprindea, desigur, doar maxime morale şi sfaturi care mă îndemnau să fiu econom.

Am restituit-o prefăcîndu-mă cu prudenţă că am încurcat hainele, şi-mi loveam cu o mirare afectată buzunarele din care nu se auzeau nici un sunet metalic; apoi am pornit-o grăbit pe străzile înţesate de lume din jurul catedralei Sfîntul Ştefan.

Din fericire, aveam un prieten la Viena. Era un băiat foarte cumsecade, puțin cam nebun, ca toți nemții, doctor în filozofie, și care-și cultiva cu voioșie o vagă vocație de tenor.

Știam unde să-l găsesc, adică la iubita lui, o anume Rosa, figurantă la un teatru din Leopoldstadt ; mergea zilnic la ea de la orele două la cinci. Am trecut în grabă prin Rothenthor, am urcat strada în pantă, și încă din capul scărilor am auzit vocea prietenului meu care cînta langurос :

Ein Kuss von rosiger Lippe
Und ich fürchte nicht Sturm und nicht Klippe ![1]

Nefericitul se acompania la chitară, ceea ce la Viena încă nu e ridicul, și făcea pe trubadurul. L-am luat de o parte și i-am povestit în ce situație mă aflu.

— Bine, mi-a spus el, dar nu știi că astăzi e Sfîntul Silvestru ?...

— Oh ! e-adevărat ! am exclamat eu remarcînd pe șemineul Rosei o splendidă garnitură de vaze pline de flori. Prin urmare n-am decît să-mi străpung inima sau să fac un tur spre insula Lobau, acolo unde se găsește cel mai lat braț al Dunării ?

— Așteaptă puțin, spuse el, apucîndu-mă de braț.

Ieșirăm. Îmi spuse :

— Pe ăștia i-am salvat din mîinile Dalilei.. Uite, doi scuzi austrieci. Păstrează-i cu grijă și încearcă să nu-i cheltuiești pînă mîine, cînd e ziua cea mare.

Am coborît povîrnișul acoperit de zăpadă și m-am reîntors în Leopoldstadt, unde locuiam la niște spălătorese. Acasă am găsit o scrisoare ce-mi amintea că trebuie să particip la o strălucită reprezentație la care urma să asiste o parte din curte și din corpul diplomatic. Era vorba să se

[1] Atunci cînd te sărută buze trandafirii
De teamă de furtună și de furtuni nu știi.

joace-șarade. Eram prost dispus pentru că nu-mi studiasem deloc rolul. Kathi veni la mine, veselă și gătită, *bionda grassota*, ca de obicei, și-mi spuse lucruri încîntătoare în jargonul ei amestecat cu morava și venețiana. Nu prea știu ce floare purta la corsaj și i-am cerut să mi-o dea ca semn de prietenie. Mi-a spus pe un ton pe care încă nu-l cunoscusem :

— Nici nu mă gîndesc pentru mai puțin de *zehn-Gulden-Conventionsmünze* (zece florini în moneda convenției) !

M-am făcut că nu înțeleg. Ea plecă furioasă, și-mi spuse că merge să se întîlnească cu bătrînul ei baron care-i va da cele mai scumpe cadouri.

Iată-mă liber. Cobor în stradă studiindu-mi rolul pe care-l țineam în mînă. Am intîlnit-o pe tînăra țigancă Wahby, care mi-a aruncat o privire galeșă și plină de reproșuri. Am simțit nevoia să iau cina și m-am dus la Poarta-Roșie, unde mi-am inundat stomacul cu un tokay roșu, de trei creițari paharul, cu care am stropit un cotlet la grătar, niște cîrnăciori, și o gustare preparată din melci.

Prăvăliile puternic luminate erau ințesate de cumpărătoare, și mii de nimicuri. marionete și păpuși din Nürenberg se zgîiau de pe rafturi, acompaniate de un concert copilăresc de tobe și trompete de tinichea.

— Al naibii consilier intim de zahăr candel ! strigai eu amintindu-mi de Hoffmann.

Și am coborît în grabă treptele tocite ale tavernei *Vînătorilor*. Se cînta *Revista nocturnă* a poetului Zedlitz. Marea umbră a împăratului plana asupra veselei adunări, iar eu fredonam în sinea mea :

„O Richard !...“

O încîntătoare fată-mi aduse un pahar de *Bayerisch Bier*, și n-am îndrăznit s-o sărut pentru că mă gîndeam la întîlnirea de a doua zi.

Nu mai aveam astîmpăr. Am fugit de veselia tumultuoasă a tavernei și m-am dus să-mi iau cafeaua la Graben. Traversînd piața Sfîntul Ștefan fusei recunoscut de o bătrînă lustragioaică ; îmi strigă ca de obicei : „Sacré n... de D... !", singurele cuvinte franțuzești pe care le reținuse din vremea invaziei imperiale.

Îmi adusei astfel aminte de reprezentația din seara aceea ; căci altminteri m-aș fi proțăpit în cine știe ce sală de teatru de la poarta Carinthiei, unde obișnuiam să merg ca s-o admir pe domnișoara Lutzer. Mi-am lustruit pantofii pe care zăpada îi cam murdărise.

După ce am băut o ceașcă de cafea m-am simțit în stare să merg la palat. Străzile erau pline de lombarzi, boemi, unguri în costume de gală. Diamantele, rubinele și opalele străluceau pe piepturile lor și majoritatea se îndreptau spre *Burg* ca să prezinte omagiile lor familiei imperiale.

N-am îndrăznit să mă amestec prin această mulțime strălucitoare ; dar amintirea dragă a celeilalte... mă apără iarăși de farmecele prefăcutei Pandora.

Cînd am ajuns la palatul Franței mi s-a atras atenția că eram în mare întîrziere. Mînioasă, Pandora se distra făcînd instrucție cu un bătrîn baron și un tînăr prinț îmbrăcat grotesc în student de carnaval. Acest tînăr *vulpoi* șterpelise din oficiu o lumînare din care-și făcuse un pumnal. Amenința cu el tiranii declamînd versuri din tragedii și invocînd umbra lui Schiller.

Ca să ne omorîm timpul ne-am apucat să jucăm o șaradă *improvizată*. Cuvîntul celei dintîi era *mareșal*. Începutul lui era *maree*. — Vatel, sub înfățișarea unui tînăr atașat de ambasadă, rosti un soliloeviu înainte de a-și înfige în inimă vîrful spadei sale de paradă. Apoi, un amabil diplomat îi făcu o vizită doamnei gîndurilor sale ; avea în mînă un catren, iar din buzunarul hainei lăsa să-i atîrne franjurile unui *șal*. — Destul, opriți ! spuse șireata Pandora luînd șalul de Biétry, despre care se pretindea că e țesătură indiană din Golconda. Dansă un *pas de șal* cu o adorabilă dezinvol-

tură. Apoi începu a treia scenă în care apăru un ilustru *mareșal* purtînd pe cap o pălărie istorică.

Am continuat cu o altă șaradă al cărei cuvînt era *mandarin.* — Începea cu un *mandat* pe care trebuia să mă iscălesc, și l-am semnat cu gloriosul nume de Macaire (Robert), baron de Adrets, soț în a doua căsătorie a prea sensibilei Eloa. Am fost foarte aplaudat de această bufonerie. Al doilea termen al șaradei era *Rin.* Se cîntară versurile lui Alfred de Musset. După toate acestea apăru, firește, un adevărat mandarin, înfășurat în cașmir, care-și fuma alene huka, stînd cu picioarele încrucișate. — Și iarăși, seducătoarea Pandora ne-a oferit un spectacol imaginat de ea. Apăru îmbrăcată foarte ușor, într-o bluză țărănească albă cu bordură grena și o fustă largă din stofă scoțiană. Două cosițe împletite în formă de liră se ridicau deasupra părului ei negru ca două coarne majestuoase. Cîntă ca un înger romanța lui Déjazet : „Eu sînt Tching-Ka !..."

Se auziră, în sfîrșit, cele trei lovituri de gong care anunțau proverbul intitulat *Doamna Sorbet.* Eu apăream în chip de actor provincial, ca *Destinul,* în *Romanul comic.* Neînduplecata mea *Stea* observă imediat că nu știu o boabă din rol și se arătă foarte încîntată că mă poate încurca. Spectatoarele mă primiră chiar de la început cu un zîmbet de gheață care mă umplu de spaimă. Zadarnic se străduia vicontele să-mi sufle frumoasele fraze perlate ale domnului Théodore Leclercq ; am stricat întregul spectacol.

De mînie am răsturnat paravanul care închipuia salonul unei case de țară. — Ce scandal ! — Am luat-o la fugă din salon, cît mă țineau picioarele, îmbrîncind, de-a lungul scării, grămada de ușieri cu lanțuri de argint și de haiduci galonați, și m-am refugiat rușinat la Taverna vînătorilor.

Acolo am cerut o oală de vin nou, pe care am amestecat-o cu una de vin vechi, și i-am scris zeiței o scrisoare de patru pagini într-un stil abracadabrant. Îi aminteam de suferințele lui Prometeu, cînd a adus pe lume o ființă la

fel de depravată ca ea. Îi criticam cutia ei de răutăţi şi gătelile ei de baiaderă. Îndrăzneam chiar să mă leg de picioarele ei ca nişte şerpi, pe care le vedeam ieşind insidioase de sub rochie. — Apoi am plecat să las scrisoarea la locuinţa ei.

După care m-am întors în mica mea cameră din Leopoldstadt, unde n-am putut să dorm toată noaptea. O vedeam dansînd tot cu două coarne de argint cizelat, mişcîndu-şi tumultuos capul încărcat de podoabe, şi ondulîndu-şi gulerul de dantelă gofrată pe cutele rochiei de brocart.

Cît era de frumoasă în îmbrăcămintea ei de mătase şi purpură levantină, lăsînd cu neruşinare să-i strălucească umerii albi umeziţi de sudoare ! O îmblînzeam apucînd-o cu deznădejde de coarne şi mi se păru că recunosc în ea pe trufaşa Ecaterina, împărăteasa întregii Rusii. Eu eram prinţul de Ligne — şi ea-mi dărui fără să stea pe gînduri Crimeea şi vatra vechiului templu din Thoas. — Se făcea deodată că şedeam moleşit pe tronul de la Istambul.

— Nenorocito ! i-am spus, din vina ta, sîntem pierduţi, şi lumea va pieri ! Nu simţi că nu se mai poate respira aici ? Aerul e înveninat de otrăvurile tale, şi ultima lumînare care încă ne mai luminează pîlpîie şi începe să pălească de răsuflarea noastră impură... Aer ! aer ! Ne sfîrşim !

— Stăpîne, strigă ea, nu mai avem de trăit decît şapte mii de ani. Asta înseamnă încă o mie o sută patruzeci...

— Şaptezeci şi şapte de mii ! i-am spus, şi milioane de ani pe deasupra : necromancienii tăi s-au înşelat.

Atunci ea se avîntă, întinerită, din zdrenţele ce-o-nveleau, şi zborul ei se pierdu în cerul purpuriu al patului cu baldachin. Sufletul meu voi în van s-o urmărească plutind : dispăruse pentru veşnicie.

Eram pe cale să înghit cîteva seminţe de rodie. De pe urma acestei distracţii simţii în gît o senzaţie dureroasă. Eram gîtuit: Mi se tăie capul, care fu expus la uşa seraiu-

lui, și aș fi fost mort de-a binelea dacă un papagal, trecînd în zbor, n-ar fi ciugulit cîțiva din sîmburii care se găseau amestecați cu sîngele.

Mă transportă la Roma sub umbrarele înflorite ale Vaticanului, unde frumoasa Imperia trona la masa sacră, înconjurată de un conclav de cardinali. La vederea talerelor de aur, am simțit că încep iar să trăiesc, și i-am spus : „Te recunosc, Jesabel !" Apoi o trosnitură se auzi în sală. Se anunța *Potopul*, operă în trei acte. Mi se păru atunci că sufletul meu zărește pămîntul și, traversînd în înot bancurile de corali ale Oceaniei și marea împurpurată a tropicelor, m-am pomenit aruncat pe țărmul umbrit al insulei Iubirilor. Era plaja din Tahiti. Trei tinere fete veniră în jurul meu și încetul cu încetul mă aduseră în simțiri. Le-am vorbit. Ele uitaseră limba oamenilor : — Vă salut, surori din Cer, le spusei zîmbind.

Atunci mă ridicai din pat ca un nebun, — se făcuse ziuă de-a binelea ; trebuia să aștept pînă la amiază ca să merg să văd ce efect a avut scrisoarea mea. Pandora încă dormea cînd am ajuns la ea. Săltă de bucurie și-mi spuse : „Mergem în Prater, mă duc să mă-mbrac." În timp ce o așteptam în salon, prințul *** bătu la ușă și-mi spuse că venea de la castel. Eu îl crezusem la moșia sa. — Îmi vorbi multă vreme de forța spadei sale și de săbiile lungi pe care le folosesc studenții din Nord cînd se duelează. Tocmai ne făceam că ne duelăm cînd apăru dubla noastră Stea. Și-atunci trebui să se lămurească cine nu iese din salon. Ei începură să vorbească într-un jargon pe care nu-l înțelegeam ; dar n-am acceptat să pierd nici măcar o palmă de teren. Am coborît scările toți trei împreună, și prințul ne însoți pînă la intrarea în Kohlmarkt.

— Ai făcut-o boacănă, îmi spuse ea, Germania a luat foc pentru un secol.

Am însoțit-o la negustorul ei de partituri muzicale și, în timp ce ea răsfoia niște albume, îl văzui alergînd pe bă-

trînul marchiz în uniformă ungurească, dar fără bonetă, și strigîndu-i : „Ce imprudență ! Cei doi zăpăciți o să se omoare de dragul dumitale." Am pus capăt acestei conversații ridicole chemînd un cupeu. Pandora porunci să mergem în Dorothée-Gasse, la modista sa. Rămase acolo o oră, apoi, ieșind, spuse : „Sînt înconjurată numai de nătărăi. — Și eu ? am întrebat cu umilință. — Oh ! dumneata porți numărul unu. — Mulțumesc ! i-am replicat."

Am bîiguit ceva despre Prater ; dar vremea se schimbase. A trebuit s-o conduc rușinat acasă și cei doi scuzi austrieci abia-mi ajunseră ca să plătesc trăsura.

De furie m-am dus acasă și am făcut febră. A doua zi dimineața am primit un bilet prin care mi se poruncea să învăț rolul lui Valbelle, ca să joc în piesa intitulată *Două vorbe în pădure*. — Am avut grijă să nu mai îndur noi umilințe, și am plecat spre Salzburg, unde aveam să mă gîndesc la toate cu amărăciune, în fosta casă a lui Mozart, locuită astăzi de un negustor de șocolată.

N-am mai văzut-o pe Pandora decît anul următor, într-o friguroasă capitală din Nord. Trăsura ei se opri pe neașteptate în mijlocul pieții centrale, și un zîmbet divin mă făcu să încremenesc. — Iată-te iarăși, vrăjitoareo, strigai, și cu cutia fatală ce-ai făcut ?

— Am umplut-o pentru tine cu cele mai frumoase jucării din Nüremberg. Nu vii să le admiri ?

Eu însă am luat-o la goană cît mă țineau picioarele spre piața Monnaio. — Hei, fiu al zeilor, părinte al oamenilor ! strigă ea, stai puțin. Astăzi e Sfîntul Silvestru, ca și anul trecut... Unde ai ascuns focul din cer pe care l-ai furat de la Jupiter ?

N-am vrut să răspund : numele de Prometeu îmi displace tot nespus de mult, căci simt încă în pîntecele meu ciocul etern al vulturului de care m-a scăpat Alcide.

O, Jupiter ! cînd se va sfîrși chinul meu ?

Traducere de MIHAI MURGU

JULES AMÉDÉE BARBEY D'AUREVILLY

(Saint-Sauveur-le Vicomte, 2 nov. 1808 — Paris, 23 apr. 1889)

Principalele opere : *Memoranda* (1835—39 ; 1856 ; 1864) ; *Du Dandysme et de George Brummel (Despre dandism şi despre George Brummel)*, 1845 ; *Une Vieille maîtresse (O bătrînă amantă)*, 1851 ; *Les Prophètes du passé (Profeţii trecutului)*, 1815 ; *L'Ensorcelée (Vrăjita)*, 1854 ; *Poésies (Poezii)*, 1855 ; *Le Chevalier des Touches (Cavalerul des Touches)*, 1864 ; *Un prêtre marié (Un preot însurat)*, 1865 ; *Les Diaboliques (Diabolicele)*, 1874 ; *Une histoire sans nom (O poveste fără nume)*, 1882 ; *Les Oeuvres et les hommes du XIXe siècle (Operele şi oamenii secolului al XIX-lea)*, 20 vol., 1860—1909.

Această operă multiformă, ce poate fi cu greu clasificată, s-a impus mai ales prin dimensiunea ei fantastică, realizată cu precădere în volumul de nuvele *Les Diaboliques*.

PERDEAUA STACOJIE

Really[1]

Au trecut de-atunci ani o droaie ; mă duceam odată la vînătoare de păsări de baltă în mlaştinile din vestul Franţei, şi cum pe atunci nu exista drum de fier în ţinu-

[1] Cu adevărat (engl.) (N.t.)

tul unde călătoream, luasem diligența de ***, care trecea pe la răscrucea castelului Rueil, și care, la drumul cu pricina, nu transporta în cupeu decît o singură persoană. O persoană cu totul remarcabilă și din toate punctele de vedere ; o cunoșteam ca pe una ce-o întîlnisem deseori în societate : un bărbat pe care vă voi cere îngăduința să-l numesc vicontele de Brassard. Este o prevedere probabil fără rost ! Oricare dintre cele cîteva sute de persoane alcătuind ceea ce la Paris se numește „societatea" este prea în stare să-i dezvăluie adevăratul nume... Era către seară, cam pe la orele cinci. Soarele lumina cu văpăile sale încetinite o șosea prăfuită, străjuită de plopi și pajiști, pe care ne avîntam în galopul celor patru cai vînjoși, cărora le vedeam crupele mușchiuloase săltînd greoi la fiecare pocnet de bici al poștalionului — poștalionul, imaginea însăși a vieții, care întotdeauna pocnește prea mult din bici la plecare !

Vicontele de Brassard se afla în acel moment al vieții cînd nu-i prea mai ardea a pocni dintr-al său... Numai că avea o fire din acele ce merită a se numi englezești (fusese crescut în Anglia) și care, chiar rănite de moarte fiind, n-ar recunoaște-o odată cu capul și ar muri în picioare, susținînd că mai trăiesc încă. În societate și chiar în viață se obișnuiește a fi luate în derîdere veleitățile de tinerețe ale celor ce-au depășit fericita vîrstă a lipsei de experiență și a neroziei și, dealtfel, pe bună dreptate, mai ales atunci cînd înfățișarea acestor pretenții este ridicolă ; dar cînd nu este așa — cînd, dimpotrivă, ea apare impunătoare ca mîndria ce o stimulează și nu se dă învinsă, faptul poate fi nebunesc, nu zic, odată ce este zadarnic, dar este frumos, frumos ca atîtea alte fapte nebunești !... Dacă sentimentul Gărzii care, la Waterloo, *piere, dar nu se predă,* este un sentiment eroic, el nu se arată a fi mai prejos nici în fața bătrîneții ce nici măcar nu are, pentru

a ne nimici, poezia baionetelor. Or, pentru unele spirite croite într-un anume sens militărește, a nu se preda niciodată reprezintă, întotdeauna și în orice împrejurare, *problema cheie*, ca și la Waterloo!

Vicontele de Brassard, care nu s-a predat (trăiește încă, și voi spune mai departe și în ce fel, căci lucrul merită să fie știut), vicontele de Brassard era deci, în clipa cînd m-am urcat eu în diligența de ***, ceea ce societatea, necruțătoare ca o femeie tînără, numește cu reacredință „*o fostă frumusețe de bărbat*". Drept este că, în ochii cui nu se joacă cu vorbele sau cu cifrele în privința vîrstei, căci nu avem altă vîrstă decît cea pe care o arătăm, vicontele putea trece drept „*o frumusețe de bărbat*" și punct. Cel puțin marchiza de V..., care se pricepea la bărbați tineri și ar fi fost în stare să tundă, precum Dalila pe Samson, cel puțin o duzină, frumoasa marchiză de V..., purta, la vremea aceea, și încă cu multă ostentație, în medalionul cu fond albastru al unei brățări foarte late, cu model de tablă de șah pe aur și negru, un vîrf din mustața vicontelui, pîrlită desigur mai mult de satana decît de vreme... Oricum ar fi, „*fostă*" sau nu, v-aș ruga să nu puneți în spinarea acestei vorbe „*o frumusețe de bărbat*", născocită de societate nimic din micimea, din frivolitatea, din îngustimea ce i-o atribuie societatea în cauză, căci nu veți avea imaginea exactă a vicontelui meu, în care spiritul, manierele, figura, într-un cuvînt totul, era larg, împlinit, opulent, măsurat cu lentoare aristocratică, precum se și cuvine celui mai splendid *dandy* ce am cunoscut vreodată, eu care i-am văzut pe Brummel [1] ajuns nebun, și pe d'Orsay [2] în ceasul lui din urmă.

Căci, într-adevăr, vicontele de Brassard era un *dandy* în toată puterea cuvîntului. Să fi fost ceva mai puțin

---

[1] *George Brummel* (1778—1840), *dandy* englez, supranumit Regele Modei. (N.t.)

[2] *Conte d'Orsay* (1801—1802), *dandy* francez, celebru în vremea Restaurației. (N.t.)

dandy, ar fi ajuns cu siguranță mareșal al Franței. De foarte tînăr, fusese unul dintre cei mai străluciți ofițeri de la sfîrșitul primului Imperiu. Am auzit adesea spunîndu-se de către camarazii lui de regiment, că se remarca printr-o vitejie „*à la Murat*[1]“ altoită cu complexitatea unui Marmont[2]. Pe deasupra mai avînd — însă numai atunci cînd nu răpăiau tobele — și capul foarte pe umeri, iar sîngele foarte rece, ar fi putut, într-un timp extrem de scurt, să se avînte pînă la cele dintîi ranguri ale ierarhiei militare : dar mai era *dandysmul !*... Dacă sînt combinate laolaltă *dandysmul* și calitățile ce se cer unui ofițer : sentimentul disciplinei, punctualitatea în serviciu etc., etc., veți vedea îndată cum ofițerul explodează ca o pulberărie și cum nu rămîne mai nimic din el ! Ca vicontele de Brassard să nu fi explodat în cel puțin douăzeci de împrejurări ale vieții lui ofițerești, se datorește faptului că, precum orice *dandy*, era fericit. Mazarin l-ar fi luat în slujba lui, la fel și nepoatele-i, însă pentru cu totul alt motiv : vicontele era superb.

Avusese acea frumusețe mai necesară ostașului decît oricui altcuiva, căci nu există tinerețe fără frumusețe, iar armata este tinerețea Franței ! Această frumusețe, care, dealtfel, nu cucerește numai femeile, ci chiar și împrejurările — ce mai poame și ele ! — nu fusese însă unica protecție ce-și întinsese aripa asupra căpitanului de Brassard. Era, mi se pare, normand de origine, din neamul lui Wilhelm Cuceritorul și cucerise, zice-se, mult și multe... După abdicarea Împăratului, trecuse în mod firesc de partea Bourbonilor, dar în timpul celor 100 de

---

[1,2] *Murat*, *Marmont*, mareșali ai Franței în timpul primului Imperiu. (N.t.)

zile[1], le rămăsese, în mod cu totul nefiresc, credincios. Astfel încît atunci cînd Bourbonii s-au întors a doua oară, vicontele a fost făcut cavaler al ordinului Sfîntul Ludovic de chiar mîna lui Carol al X-lea (pe atunci, acesta nu era decît *Monsieur*[2]). De-a lungul întregii perioade a Restauraţiei, odată nu s-a întîmplat ca frumosul de Brassard să fie de gardă la Tuileries fără ca ducesa de Angoulême să nu-i adreseze, în treacăt, cîteva cuvinte amabile. Femeia aceasta, în care nefericirea ucisese drăgălăşenia, izbutea totuşi să şi-o regăsească pentru el. Ministrul, văzînd atîta favoare, ar fi făcut orice pentru avansarea celui pe care *Madame*[3] îl remarca astfel dar, chiar cu cea mai mare bunăvoinţă din lume, ce putea el face pentru un *dandy* îndrăcit care — într-o zi, la o inspecţie — pe rîndul de drapel al regimentului său fiind, scosese sabia la inspectorul general, din pricina unei simple observaţii de serviciu ?... Destulă bătaie de cap a avut să-l scape de tribunalul de război. Acest nepăsător dispreţ faţă de disciplină, vicontele de Brassard îl purtase pretutindeni după sine. Cu excepţia campaniilor, unde ofiţerul din el se regăsea pe de-a-ntregul, nu se supusese niciodată obligaţiilor militare. De nenumărate ori, de exemplu, fusese văzut, cu riscul chiar de-a se trezi vîrît la arest pe timp nelimitat, ştergînd-o pe furiş din garnizoană şi ducîndu-se să se distreze într-un oraş din vecinătate, de unde se întorcea numai în ziua inspecţiei sau a parăzii, înştiinţat fiind de cîte un soldat care-l iubea ; căci, dacă superiorii lui n-aveau nici un chef să aibă în subordine un om din fire răzvrătit împotriva oricărei discipline şi rutine, în schimb soldaţii îl adorau. Se purta minunat cu ei. Nu

[1] *Cele 100 de zile,* perioada de reîntoarcere a lui Napoleon I la tronul Franţei, cuprinsă între prima şi a doua sa abdicare (20 martie—22 iunie 1815). (N.t.)

[2] Titlu dat, sub vechiul regim, fratelui mai mic al regelui Franţei. (N.t.)

[3] Titlu acordat, la curtea Franţei, fiicelor regelui, ale Delfinului, precum şi soţiei lui *Monsieur.* (N.t.)

le cerea altceva decît să fie foarte viteji, foarte scrupuloşi şi foarte cocheţi, într-un cuvînt, să realizeze tipul clasic al soldatului francez, despre care *Permisia de zece ceasuri* şi alte trei-patru cîntece bătrîneşti, adevărate capodopere, ne păstrează o imagine atît de exactă şi de plină de farmec. Îi îndemna poate prea mult la duel, dar susţinea că, după el, duelul este cel mai bun mijloc de a dezvolta în ei spiritul ostăşesc. „Eu nu sînt un guvern, spunea, şi nu dispun de decoraţii pe care să le împart cînd se bat vitejeşte între ei ; însă decoraţiile ce le deţin ca mare-maestru (avea o avere personală foarte însemnată) sînt mănuşile, centiroanele cu diagonală de schimb şi toate cele cu cîte soldaţii se pot dichisi fără să contravină cu nimic regulamentului." Astfel încît compania ce-o comanda punea în umbră, prin frumuseţea mîndră a ţinutei, toate celelalte companii de grenadieri din regimentul Gărzii, el însuşi foarte strălucit. Şi astfel Brassard exalta peste măsură personalitatea ostaşului, întotdeauna gata, în Franţa noastră, de înfumurare şi cochetărie, aceste două permanente provocări, una datorată tonului ce-l adoptă, cealaltă, invidiei ce-o stîrneşte. Este deci de la sine înţeles că celelalte companii erau geloase pe compania lui. Oamenii s-ar fi bătut să fie primiţi într-însa, cum s-ar fi bătut şi ca să nu fie scoşi.

Aceasta fusese, în vremea Restauraţiei, poziţia cu totul neobişnuită a căpitanului viconte de Brassard. Şi cum în vremea aceea nu exista, ca pe timpul Imperiului, resursa unei vitejii zilnic treze, astfel ca totul să-i fie iertat turbulentului căpitan, nimeni n-ar fi putut să ghicească sau să prevadă cît s-ar mai fi prelungit această loterie a nesupunerii care stîrnea uimirea camarazilor şi la care Brassard juca împotriva superiorilor săi cu aceeaşi îndrăzneală ce-ar fi dovedit-o jucîndu-şi viaţa în bătaia puştilor ; pînă în ziua cînd revoluţia din 1830 risipi — pre-

supunînd că cineva ar mai fi păstrat-o — îngrijorarea tuturora, iar pe el, imprudentul căpitan, îl scuti de umilința unei destituiri ce-l pîndea în fiecare zi tot mai de-aproape. Grav rănit în luptele din cursul celor Trei zile[1], renunțase cu dispreț a reintra în serviciu sub noua dinastie de Orléans, pe care o desconsidera cu totul. Iar atunci cind revoluția din Iulie făcu din aceștia stăpînii unei țări ce n-au știut-o păstra, luptele de stradă îl aflară pe căpitan zăcînd în pat de o rană la picior : și-o făcuse dansînd — cu focul cu care ar fi deschis o șarjă — la ultimul bal al ducesei de Berry. Nu mai puțin însă, la primul răpăit de tobe s-a dat jos din pat să se întoarcă la companie, și cum îi fusese cu neputință, din pricina rănii, să-și tragă cizmele, se dusese la revoluție cum s-ar fi dus la bal, în pantofi de lac și ciorapi de mătase ; așa încălțat, luase comanda grenadierilor, în piața Bastiliei, avînd misiunea de-a curăța bulevardul pe toată lungimea lui. Baricadele nefiind încă înălțate, Parisul avea o înfățișare sinistră și de temut. Era complet pustiu. Soarele îl potopea, din vîrful cerului, cu o ploaie de foc, căreia avea să-i urmeze o alta, odată ce toate ferestrele aveau, în curînd, să scuipe moarte de sub masca jaluzelelor... Căpitanul de Brassard și-a rînduit soldații pe două șiruri de-a lungul și, pe cît s-a putut, mai aproape de case, astfel ca fiecare din șiruri să se afle în bătaia numai a puștilor de peste drum — iar el însuși, mai *dandy* ca niciodată, s-a așezat în mijlocul străzii. Țintit din două părți de mii de puști, de pistoale și de carabine, pe toată distanța dintre piața Bastiliei și strada Richelieu, nu-l atinsese totuși nici un glonte, cu toată lățimea pieptului de care era, de altfel, mult prea mîndru, căci căpitanul de Brassard își

[1] *Cele Trei zile (Cele Trei glorioase)*, zilele de 27, 28 și 29 iulie 1830, cînd a avut loc revoluția Parisului împotriva abuzurilor monarhiei, și în urma cărora casa domnitoare de Bourbon a fost înlocuită cu ramura Orléans, promotoare a unui regim de tip constituțional. (N.t.)

oferea pieptul în focul bătăliei, ca o femeie frumoasă la bal, cînd vrea să-și pună sînii în valoare ; odată ajuns însă în dreptul cafenelei Frascati, la colțul străzii Richelieu, și în chiar clipa cînd dădea trupei comanda să se maseze în spatele lui pentru a lua cu asalt prima baricadă înălțată în cale, a primit un glonte în pieptul lui superb și de două ori provocator — și prin lățime, și prin găitanele de argint ce se resfirau scînteind de la un umăr la altul —, iar o piatră azvîrlită i-a fracturat brațul, fapt care însă nu l-a împiedicat să cucerească baricada și să ajungă apoi pînă la biserica Madeleine, în fruntea soldaților aprinși de entuziasm. Aici, două femei ce se pregăteau să fugă din Parisul răsculat, văzînd un ofițer din Gardă rănit, plin de sînge și zăcînd culcat pe mormanele de piatră grămădite în jurul bisericii la care, în acea vreme, se mai lucra încă, i-au pus trăsura la dispoziție și l-au dus pînă la Gros-Caillou, unde se afla mareșalul de Ragusa ; iar Brassard, ca un brav ostaș, i-a spus acestuia : „Mareșale, mai am poate două ore de trăit ; dar pentru aceste două ore, trimiteți-mă oriunde veți crede de cuviință !" Se înșela însă... Mai avea de trăit mai mult de două ore ; glontele care îi străbătuse pieptul nu l-a ucis. Eu l-am cunoscut cincisprezece ani mai tîrziu, cînd susținea sus și tare că, în ciuda medicinei și a medicului, care-i interzisese cu desăvîrșire să bea în tot timpul cît durase febra pricinuită de rană, nu scăpase de la o moarte sigură decît bînd vin de Bordeaux.

Și încă bînd așa cum numai el bea ! căci, ca unul ce era *dandy* în toate, era și în felul de a bea... Brassard bea ca o sugativă. Își făcuse rost de un splendid pahar de cristal de Boemia care măsura — al naibii să fiu dacă mint ! — o sticlă întreagă de Bordeaux ; și îl golea dintr-o sorbitură ! Mai adăuga, după ce-l bea, că pe toate le face la aceeași scară, și zău dacă nu era adevărat ! Dar în vremurile noastre, cînd forța, sub toate formele, slăbește și se împuținează pe zi ce trece, se poate spune că nu este

în aceasta nici un motiv de fală. Brassard era fălos în felul lui Bassompierre[1] şi ţinea la băutură tot ca şi el. L-am văzut deşertînd de cîte douăsprezece ori la şir paharul de Boemia, fără ca nici să-i pese ! L-am mai văzut, de asemenea, la chefuri din acelea cărora oamenii decenţi le zic *orgii*, şi niciodată, nici chiar după ce secase la băutură în dreapta şi în stînga, ca o văpaie nestinsă, nu depăşea acea nuanţată grizerie pe care o numea, cu o graţie puţin soldăţoasă, *„a fi niţeluş făcut"* şi schiţînd în acelaşi timp gestul militarului care-şi înclină capela pe-o ureche. Şi de ce, din moment ce vreau să vă fac a înţelege bine ce soi de om era, în interesul povestiri care urmează, nu v-aş mai spune şi că l-am ştiut avînd în acelaşi timp şapte amante numărate, acest brav *braguard*[2] al veacului al nouăsprezecelea, precum i s-ar fi spus în pitoreasca limbă a celui de-al şaisprezecelea. El şi le denumea, în chip poetic, „cele şapte corzi ale lirei sale", şi fără îndoială că nu sînt de acord cu modul său muzical şi uşuratic de a vorbi de propria imoralitate ! Dar, ce vreţi ? Dacă vicontele de Brassard n-ar fi fost întru totul aşa cum am avut cinstea să vi-l descriu, povestea mea ar fi mai puţin atrăgătoare şi piparată, ba probabil nici nu m-aş fi gîndit să v-o spun.

Sigur este că nu mă aşteptam să dau peste el cînd, la răscrucea castelului Rueil, m-am urcat în diligenţa de ***. Nu ne mai văzusem de multă vreme şi m-am bucurat să întîlnesc, cu perspectiva de a petrece cîteva ore împreună, pe un om din zilele noastre, dar atît de diferit de cei mai mulţi oameni ai zilelor noastre. Vicontele de Brassard, ca unul ce ar fi încăput în armura lui Francisc I şi ar fi putut-o purta cu tot atîta naturaleţe cum îşi purta zveltul frac albastru de ofiţer din Garda regală, nu semăna, nici

---

[1] *François de Bassompierre* (1579—1646), mareşal şi diplomat francez, duşman al cardinalului Richelieu şi închis de acesta la Bastilia. (N.t.)

[2] Bărbat fălos de succesele sale amoroase (arhaic). (N.t.)

la înfățișare, nici la proporții, cu vreunul dintre cei mai cu faimă tineri de astăzi. Acest soare scăpătînd, de-o eleganță grandioasă și atît de îndelung strălucitoare, i-ar fi făcut să apară tare prizăriți și gălbejiți pe mărunțeii crai-noi la modă, toți cîți ne răsar astăzi la orizont! Era frumos, avea frumusețea împăratului Nicolae[1], al cărui bust îl amintea, dar cu un chip mai puțin serafic, cu un profil mai puțin grecesc; purta o barbă tunsă scurt și rămasă, în ciuda vîrstei, neagră curată, dealtfel ca și părul, printr-un mister oarecare și... de nepătruns al organismului sau al toaletei; barba asta îi năpădea pînă sus obrazul colorat viu, bărbătește. O frunte de cea mai înaltă noblețe — o frunte bombată, fără o cută, albă ca un braț de femeie — și pe care căciula de blană purtată de grenadieri, ce de obicei face, ca dealtfel și coiful, să cadă părul, o lăsase puțin descoperită în partea de sus, vădind-o astfel mai înaltă și mai semeață; sub această frunte, viconteîe de Brassard aproape că ascundea, într-atît erau de înfundați sub sprîncene, doi ochi scînteietori, de un albastru foarte închis, dar strălucind puternic în adîncitura lor, punctînd-o parcă cu două ținte de safir! Ochi care nu-și dădeau osteneala de-a scruta, ci pătrundeau drept la țintă. Ne-am strîns mîinile și ne-am așternut pe vorbă. Căpitanul de Brassard vorbea rar, cu o voce vibrantă, ce-o simțeai în stare să umple un întreg cîmp al lui Marte cu comenzile ei. Crescut, cum v-am mai spus, de mic copil în Anglia, gîndea probabil în engleză, dar această lentoare, dealtfel fără pic de poticneală, dădea o intonație foarte deosebită vorbei lui, și chiar glumei, căci căpitanului îi plăcea gluma, ba îi mai plăcea să fie și puțintel deochiată. Era ceea ce se numește slobod la gură. Căpitanul de Brassard mergea întotdeauna *prea departe*, spunea contesa de F..., frumoasa văduvă care, de cînd cu văduvia, se poartă îm-

---

[1] Tatăl *Nicolae I* (1796—1855). (N.t.)

brăcată doar în trei culori : negru, violet și alb. Trebuie că era un prea plăcut om de lume pentru a nu fi adesea socotit drept unul din cea mai proastă. Cînd însă cineva este într-adevăr om de lume, știți și dumneavoastră că în societatea cartierului Saint-Germain i se iartă orice !

Unul dintre avantajele conversației în trăsură este acela că ea poate înceta atunci cînd nu mai este nimic de spus, și fără ca nimeni să se simtă stingherit. Într-un salon, nu ai această libertate. Politețea îți impune datoria de-a vorbi mai departe, și adesea sîntem pedepsiți pentru această nevinovată fățărnicie prin golul și plictiseala unor conversații unde proștii, chiar tăcuți fiind din naștere (există și din aceștia !), se trudesc, se canonesc să spună ceva și să se facă plăcuți. Într-o trăsură publică, toată lumea este în aceeași măsură la ea acasă ca și la alții în vizită — și poți foarte bine, fără a fi necuviincios față de nimeni, să te reîntorci după plac în tăcerea ta, să prelungești conversația în visare... Din păcate, întîmplările oferite de viață sînt îngrozitor de banale, iar odinioară (căci odinioară era), te suiai de cîte douăzeci de ori la șir într-o trăsură publică — cum te sui astăzi de cîte douăzeci de ori la șir într-un vagon de cale ferată — fără să dai peste un partener de conversație vioi și interesant... Vicontele de Brassard și cu mine am schimbat mai întîi cîteva observații iscate de micile incidente ale drumului, de amănuntele peisajului și de unele amintiri despre lumea unde ne întîlneam altădată ; apoi amurgul a așternut între noi tăcerea serii coborîtoare. Noaptea, care la vreme de toamnă pare a pica drept din vîrful cerului, într-atît se lasă de repede, ne-a cuprins cu răcoarea ei, și ne-am înfășurat în mantale, căutînd cu tîmplele un ungher tare, pernă a celor ce călătoresc. Nu știu dacă tovarășul meu de drum a adormit în colțul lui ; eu unul, într-al meu, am rămas treaz. Mi-era atît de cunoscut drumul ce-l străbăteam, de atîtea ori îl bătusem, încît abia de mai acordam vreo atenție peisajului, care

dispărea in goana trăsurii și părea a alerga prin noapte, în sens opus nouă. Am traversat mai multe tîrguri, presărate ici și colo de-a lungul drumului pe care surugiii îl mai numesc și astăzi, în amintirea cozii lor de la perucă — deși de mult și-au tăiat-o — o „panglică" bunișoară. Noaptea s-a indesit, neagră ca o gură de cuptor stins — și, in acea întunecime, tîrgurile necunoscute prin care treceam aveau o înfățișare stranie, ne dădeau impresia de-a fi ajuns la capătul lumii... Acest soi de senzații ce le notez aici, drept amintire a celor din urmă impresii stîrnite de o stare de lucruri dispărută, nu mai există astăzi și nu vor mai apărea niciodată pentru nimeni. Astăzi drumul de fier, cu gările la intrarea în orașe, nu mai dă călătorului putința de-a cuprinde, dintr-o singură ochire, panorama străzilor lor, alergind înapoi în galopul cailor de la diligența ce se va opri, în clipele următoare, pentru a-i schimba și a porni apoi mai departe. În cele mai multe dintre tîrgurile străbătute, felinarele — lux recent — erau prea puține, în juru-le se zărea cu siguranță și mai puțin decît pe drumurile ce le lăsasem în urmă. Căci cel puțin la drum, cerul se desfășoară pe deasupra în toată amploarea-i, iar întinderea spațiilor licăre o vagă lumină; pe cînd aici, apropierea caselor ce par că se ating, sărutîndu-se, umbrele lor umplînd străduțele înguste, frînturile de cer cu stele întrezărite între două rînduri de acoperișuri, totul se adăuga tainei orașului adormit; iar singurul om întîlnit era — în pragul vreunui han — cîte un ajutor de grăjdar, cu felinarul în mînă, care aducea de căpăstru caii de schimb și le închinga curelele de ham, fluierînd ori înjurîndu-i cînd erau nărăvași sau prea focoși... În afară de aceste amănunte și de neîncetata întrebare, mereu aceeași, a cîte unui călător buimac de somn, care cobora geamul și striga în noaptea devenită și mai sonoră din pricina liniștii: „Unde sîntem, poștalion ?", din interiorul trăsurii pline cu oameni adormiți nu se ve-

dea, nu se auzea nimic viind sau mișcînd în tîrgul toropit de somn, de-a lungul căruia cîte-un visător ca mine căuta poate să distingă, prin ferestruica cupeului, fațadele caselor, estompate de întuneric, ori își țintuia privirea și gîndul de cîte-o fereastră încă luminată, în ciuda orei atît de tîrzii pentru aceste orășele cu obiceiuri tacticoase, simple, și pentru care noaptea e făcută mai cu seamă pentru somn. Veghea unei ființe omenești — fie ea și o simplă sentinelă — cînd toate celelalte ființe sînt cufundate în toropeala animalității trudite, are întotdeauna ceva impunător. Iar ignorarea a ceea ce prilejuiește veghea îndărătul unei ferestre cu perdelele lăsate, a cărei lumină semnalează viața și gîndirea trează, adaugă poezia visării la poezia realității. Cel puțin eu unul n-am putut niciodată, trecînd noaptea printr-un oraș adîncit în somn, să văd o fereastră luminată, fără să clădesc în jurul cadrului ei strălucitor o lume întreagă de gînduri, fără să-mi închipui ce intimități, ce drame s-ar putea petrece îndărătul perdelelor... Mai am și acum, după atîția ani, cîteva dintre aceste ferestre în minte, unde mi-au rămas etern și melancolic luminoase, și mă fac să-mi spun adesea atunci cînd, cu gîndul la ele, le văd răsărind din visare : „Ce s-o fi petrecut oare în spatele acelor perdele ?"

Ei bine, una dintre cele ce mi-au rămas mai adînc în memorie (iar mai departe veți înțelege și de ce) este o fereastră de pe o stradă din orașul ***, pe unde treceam în noaptea cu pricina. Era la trei case — vedeți dar cît de limpede mi-este amintirea — mai sus de hanul unde schimbasem caii ; dar am avut răgazul s-o privesc, acea fereastră, mai îndelung decît timpul cît ar fi durat un simplu popas. Se întîmplase un bucluc la una din roțile diligenței și se trimisese după rotar, care trebuia trezit din somn. Or, a trezi un rotar într-un tîrg de provincie adormit, a-l scula ca să vină să strîngă șuruburile unei diligențe care nu are *dublură* pe același

traseu, nu era treabă ușoară, să dureze doar cîteva minute... Căci dacă rotarul dormea tot atît de adînc în patul lui pe cît de adînc se dormea în trăsura noastră, cu siguranță că nu era prea lesne de deșteptat... Din compartimentul meu auzeam, prin despărțitura cupeului, sforăielile celor de dincolo, și niciunul dintre călătorii din imperială, care, după cum se știe, au mania de-a se da jos ori de cîte ori se oprește diligența, pesemne (căci vanitatea francezului își bagă coada peste tot, chiar și în imperiala diligențelor) pentru a-și dovedi îndemînarea la urcare, nici unul deci nu se dăduse jos... Drept este că hanul în fața căruia ne oprisem era închis. Nu aveam să cinăm aici, deoarece se cinase la popasul precedent. Hanul moțăia, ca și noi. Nimic nu tulbura liniștea adîncă a nopții afară de fîșîitul monoton și ostenit, iscat de cineva (bărbat sau femeie... nu-ți puteai da seama, era prea întuneric) care mătura curtea largă a hanului amuțit, a cărui poartă principală rămînea în mod obișnuit deschisă. Fîșîitul tîrșit al măturii pe pavaj părea și el pe jumătate adormit, sau, cel puțin, al naibii de doritor să doarmă! Fațada hanului era întunecată ca a tuturor celorlalte case de pe stradă, unde nu era lumină decît la o singură fereastră... la fereastra pe care am luat-o cu mine, sădită în memorie, și pe care o mai păstrez și astăzi aici, îndărătul frunții... Casa unde această lumină nu se poate spune că strălucea, căci era cernută printr-o perdea dublă, stacojie, a cărei grosime i-o străbătea ca pe o taină, era o casă mare, cu un singur etaj — însă un etaj foarte înalt...

— Curios lucru! făcu vicontele de Brassard, ca și cînd și-ar fi vorbit sieși, s-ar zice că este aceeași perdea!

M-am întors către el, de parcă l-aș fi putut vedea în întunericul cupeului; dar tocmai atunci, lămpașul, prins sub capra trăsurii și folosit pentru a lumina caii și drumul, s-a stins... Credeam că Brassard doarme, dar nu; fusese și el izbit de aspectul ferestrei, dar fiind mai în

temă decît mine, știa pesemne foarte bine de ce arată astfel !

Or, tonul cu care a rostit aceste vorbe — un lucru atît de simplu ! — era atît de nepotrivit cu glasul susnumitului meu viconte și m-a uimit într-atît, încît am vrut pe loc să-mi limpezesc curiozitatea ce m-a prins deodată de-ai vedea fața ; am scăpărat un chibrit, ca și cum aș fi vrut să-mi aprind trabucul. Flăcăruia albastră a despicat întunericul.

Era palid, nu ca un mort... ci ca Moartea însăși.

De ce pălise ?... Fereastra cu aspect atît de straniu, observația lui, paloarea, la un bărbat care nu prea pălea de obicei, căci era sangvin, iar la emoție trebuie să se fi împurpurat ca racul, pînă în creștet ; apoi fiorul ce l-am simțit trecîndu-i prin mușchii trupului vînjos cînd, strînși cum stam în trăsură, l-am atins cu brațul, toate acestea mi-au dat a înțelege că ascunde ceva... ceva ce eu, ca vînător de povești ce mă aflam, puteam, procedînd cu îndemînare și tact, să aflu.

— Va să zică și dumneata, căpitane, priveai fereastra asta, și chiar ai recunoscut-o ? i-am spus eu cu acel ton indiferent ce pare că nu ține a primi vreun răspuns, dar ascunde cu fățărnicie curiozitatea.

— O cunosc, desigur, și încă prea bine ! făcu el, de data asta cu glasul lui obișnuit, sonor și amplu, și apăsînd asupra fiecărui cuvînt.

Își regăsise de îndată calmul, *dandy*-ul nostru, cel mai încăpățînat, cel mai majestuos dintre toți *dandy*-i care — după cum bine știți ! — socotesc orice emoție drept înjositoare și nu consideră, precum netotul de Goethe, că uimirea ar putea reprezenta, în vreo împrejurare, o stare onorabilă pentru spiritul omenesc.

— Nu trec prea des pe aici, urmă deci foarte liniștit vicontele de Brassard, ba chiar mă feresc să trec. Dar există lucruri care nu se pot uita. Cîteva, nu prea multe.

Eu unul cunosc trei din aceste lucruri : prima uniformă pe care ai îmbrăcat-o, prima bătălie la care ai luat parte şi prima femeie pe care ai ţinut-o în braţe. Ei bine, pentru mine, această fereastră este cel de-al patrulea lucru ce nu-l pot uita.

Se opri, coborî geamul din dreptul lui... Poate pentru a vedea mai bine fereastra de care îmi vorbea... Vizitiul se dusese să-l aducă pe rotar şi tot nu se mai întorcea. Caii de schimb întîrziaseră, nu sosiseră încă de la poştă. Cei care ne aduseseră pînă aici, înţepeniţi de oboseală, frînţi, încă nedeshămaţi, cu capul spînzurînd între picioarele dinainte, nu mai aveau putere nici să lovească pavajul cu copita nerăbdării, în timp ce visau la grajdul lor. Diligenţa cufundată în somn semăna cu o trăsură fermecată, împietrită în loc de bagheta magică a zînelor, în luminişul vreunei răscruci din pădurea Frumoasei adormite.

— Fapt este, am spus eu, că pentru un om cu imaginaţie, fereastra asta are un ce deosebit de expresiv.

— Nu ştiu ce anume are, pentru dumneata, a reluat vicontele de Brassard, în schimb ştiu ce are pentru mine. Este fereastra odăii mele din vremea primei garnizoane. Aici am locuit... Pe toţi dracii ! mai ieri s-au împlinit treizeci şi cinci de ani de cînd... îndărătul acestei perdele... care parcă nu s-a schimbat de atîta timp, pe care o regăsesc luminată, luminată absolut la fel ca atunci cînd...

Se opri din nou, stăvilindu-şi gîndul şi vorba ; dar eu ţineam morţiş să i le scot la iveală.

— Cînd studiai principiile tacticii, căpitane, în primele dumitale nopţi de veghe ca sublocotenent ?

— Mă măguleşti, domnule, a răspuns el. Eram într-adevăr sublocotenent la vremea aceea, dar pe atunci nopţile albe nu mi le petreceam aplecat asupra principiilor de tactică, iar dacă stam cu lampa aprinsă pînă la ore mici, cum spun oamenii serioşi, nu o făceam ca să-l citesc pe mareşalul de Saxa.

— Ci, făcui eu la iuțeală, întorcîndu-i mingea, poate totuși ca să-l imiți ?

Îmi aruncă mingea înapoi.

— A, nu ! spuse, nu tocmai în acele momente îl imitam pe mareșalul de Saxa, cel puțin nu așa cum înțelegi dumneata... Acest lucru l-am făcut mult mai tîrziu. Pe atunci, nu eram decît un puștan de sublocotenent, foarte spilcuit în uniforma lui, dar și foarte stîngaci și sfios față de femei, cu toate că ele n-au vrut niciodată să mă creadă cînd le-o spuneam, probabil din pricina afuristei mele de mutre... n-am avut niciodată, din partea-le, vreun cîștig de pe urma timidității. De altminteri, în acele frumoase timpuri, aveam abia șaptesprezece ani. Terminasem proaspăt Școala Militară, de unde se ieșea la vîrsta la care acum se intră, căci dacă Împăratul, acest fioros consumator de oameni, ar mai fi dăinuit, ar fi sfîrșit prin a avea soldați de doisprezece ani, precum au sultanii din Asia Mică odalisce de nouă.

„Dacă se pornește să vorbească despre Împărat și despre odalisce, mi-am spus în sinea mea, apăi n-am să aflu nimic".

— Și totuși, viconte, am reluat, aș putea să pun prinsoare că n-ai păstrat atît de prezentă în minte amintirea ferestrei care lucește acolo sus decît datorită faptului că, pentru dumneata, s-a aflat îndărătul perdelei o femeie.

— Ai cîștiga într-adevăr prinsoarea, domnule, făcu el cu gravitate.

— Poftim, ca să vezi ! i-am zis, eram absolut sigur ! Pentru un bărbat ca dumneata, și într-un astfel de orășel de provincie, pe unde n-ai trecut poate mai mult decît de zece ori de la prima dumitale garnizoană, numai faptul de a fi susținut un asediu sau de a fi cucerit o femeie prin escaladă ar fi fost în stare să consfințească, în propriii ochi, și încă cu atîta putere, fereastra unei case pe care astăzi o regăsești luminată într-un anume fel, în miezul nopții.

— Şi totuşi n-am susţinut aici nici un fel de asediu... cel puţin din punct de vedere militar — răspunse el, cu aceeaşi gravitate, dar tocmai în gravitate sta adesea modul lui de-a glumi, — iar, pe de altă parte, cînd cineva se predă atît de repede, se mai poate oare vorbi de un asediu ?... Cît despre a cuceri o femeie prin escaladă sau altminteri, pe vremea aceea eram perfect incapabil s-o fac, v-am mai spus-o... Astfel încît nu o femeie a fost cucerită aici : ci eu !

I-am adresat un gest de salut ; nu ştiu dacă l-a observat, în întunericul din cupeu.

— Şi Berg-op-Zoom [1] a fost cucerit, i-am spus.

— Iar sublocotenenţii de şaptesprezece ani, a adăugat el, nu sînt, în mod obişnuit, nişte invincibile fortăreţe de cuminţenie şi cumpătare !

— Va să zică, i-am spus cu voioşie, încă o doamnă sau o domnişoară Putifar [2]...

— O domnişoară, întrerupse el cu o bonomie destul de caraghioasă.

— De adăugat la maldărul tuturor celorlalte, căpitane ! Numai că, în cazul de faţă, Iosif era militar... adică un Iosif care nu va fi luat-o la fugă...

— Ba care, dimpotrivă, a luat-o în modul cel mai absolut la fugă, replică el cu deplin sînge rece, numai că prea tîrziu, şi cu o frică ! ! ! Cu o frică ce m-a făcut să înţeleg fraza mareşalului Ney [3], auzită cu urechile mele, o frază care, trebuie să recunosc, rostită de un asemenea om, mi-a adus, mie cel puţin, o oarecare uşurare : „Aş

---

[1] Oraş din Brabant, a cărui fortăreaţă, îndelung asediată de armatele Revoluţiei franceze, a cedat după o crîncenă opoziţie. (N.t.)

[2] Aluzie la un episod biblic privitor la Iosif. Fiind, ca adolescent, slugă în casa lui Putifar, Iosif a fost silit să fugă pentru a scăpa de tentativele stăpînei lui de a-l seduce. Se spune că era atît de frumos, încît atunci cînd slujea la masă, femeile, neputîndu-şi lua ochii de la el, îşi tăiau degetele cu cuţitul. (N.t.)

[3] *Ney, duce de Elchingen, prinţ de Moscova* (1769—1835), mareşal al primului Imperiu, supranumit *Bravul bravilor*. (N.t.)

vrea să-l văd și eu pe c... (și slobozi cuvîntul întreg) acela care pretinde că nu i-a fost niciodată frică !...“

— O poveste în care dumneata ai avut o asemenea senzație trebuie să fie a naibii de interesantă, căpitane !

— Ei hai ! făcu el brusc, uite, pot foarte bine, dacă ești curios să afli, să-ți istorisesc povestea asta, a unui eveniment care a ros din viața mea ca acidul dintr-un oțel și mi-a însemnat pentru totdeauna, cu o pată neagră, plăcerile de pușlama... Ah ! nu ești întotdeauna în cîștig, ca pușlama ! a adăugat cu o melancolie ce m-a frapat la un chefliu de proporțiile lui, pe care-l credeam căptușit cu bronz, ca un bric grecesc.

Și ridică la loc geamul coborît, fie pentru că se temea ca zvonul glasului să nu-i scape în afară și să se audă din stradă cele ce avea să povestească — deși nu se afla nici țipenie de om prin preajma trăsurii neclintite, părăsite parcă ; fie pentru că fîșîitul ritmat într-un regulat du-te-vino al măturii rîcîind atît de insistent pavajul curții interioare a hanului i s-o fi părut un acompaniament prea sîcîitor pentru povestirea sa ; și l-am ascultat — atent doar la glasu-i, la cele mai fine inflexiuni ale glasului, căci fața nu i-o puteam vedea în întunericul compartimentului închis —, iar cu ochii țintă, mai insistent ațintiți ca niciodată, la fereastra cu perdea stacojie care strălucea în aceeași lumină fascinantă și despre care căpitanul avea să-mi vorbească.

— Aveam, va să zică șaptesprezece ani și terminasem de curînd Școala Militară, reluă el. Fusesem numit sublocotenent într-un regiment oarecare de infanterie de linie, care aștepta, cu nerăbdarea bine cunoscută acelor vremi, ordinul de a porni spre Germania, unde Împăratul își purta campania numită de istorie campania din 1813 ; mi-am dat numai răgazul de a-l îmbrățișa pe bătrînul meu tată, în fundul de provincie unde locuia, înainte de a reintegra batalionul din care făceam parte ; căci prizăritul acesta de oraș, cu cel mult cîteva mii de locuitori, nu putea

ține în garnizoană decît primele două batalioane ale regimentului... Celelalte două fuseseră repartizate în tîrgurile vecine. Dumneata, ca unul ce probabil treci pe aici doar în drum spre vestul unde mergi să vînezi, nu poți avea idee de felul cum i se înfățișează acest orășel — sau, cel puțin, cum i se înfățișa acum treizeci de ani — cuiva obligat de împrejurări, precum eram eu pe atunci, să locuiască în el. Era cu siguranță cea mai nenorocită garnizoană unde hazardul — adică, după credința mea, diavolul, care la vremea aceea era ministru de război — m-ar fi putut arunca pentru debutul meu în carieră. Doamne, Dumnezeule ! ce plictiseală ! Nu-mi aduc aminte să fi petrecut, de atunci, pe altundeva, o perioadă de timp mai uricioasă și mai anostă. Atîta doar că, date fiind vîrsta și beția primei uniforme — senzație care dumitale îți este necunoscută, dar pe care cei ce au purtat uniformă o cunosc prea bine —, n-am suferit de fel de ceea ce, mai tîrziu, mi s-ar fi părut de nesuportat.

În fond, ce-mi păsa mie de acest posomorît oraș de provincie ?... Căci, de fapt, trăiam în el mai puțin decît îmi trăiam uniforma — o capodoperă, lucrată de Thomassin și Pied, un vis ! Această uniformă după care eram ca nebun, îmi învăluia, îmi înfrumuseța totul dinaintea ochilor ; și ea era — o să ți se pară exagerat, dar este curatul adevăr ! — această uniformă era, de fapt și literalmente, adevărata mea garnizoană ! Cînd mă plictiseam din cale-afară în orașul încremenit, lipsit de interes și de viață, mă îmbrăcam în uniformă de mare ținută — cu toți eghileții la vedere — și plictisul mi se topea numai cînd îmi priveam grumăjerul ! Eram ca o femeie care cu toată atîta grijă se gătește și cînd e singură și nu așteaptă pe nimeni. Mă găteam și eu... pentru mine. Mă bucuram de unul singur de epoleții și de dragona sabiei scînteind în soare, prin cîte un colț al curții pustii unde luasem obiceiul să mă plimb pe la orele patru, de capul meu, fără să am nevoie de societatea nimănui pentru a fi fericit ;

și-mi creștea inima în piept de aceeași bucurie ca mai tîrziu cînd, pe bulevardul Gand, auzeam în spatele meu, pe cînd duceam la braț cîte-o femeie : „Trebuie să recunoști că silueta ofițerului de colo e grozav de chipeșă !“ Dealtfel, în acest orășel prea puțin avut, unde nu existau nici comerț, nici vreun alt fel de activități, trăiau numai familii vechi, aproape cu totul ruinate, bosumflate pe Împărat din pricina faptului că, după cum și spuneau, nu-i silise a „scoate drace ce-ai furat“ pe tîlharii Revoluției, motiv pentru care se uitau cam chiorîș și la ofițeri. Așa încît, nici tu sindrofii, nici tu baluri, sau serate sau alte petreceri. Cel mult duminicile, cîte o amărîtă de raită pe Corso unde, cînd vremea era frumoasă, mamele mergeau să-și plimbe și să-și arate fetele, între slujba de la amiaz și cea de vecernie de la ora două cînd prima bătaie de clopot aduna stol toate fustele și golea într-o clipită acel nefericit de bulevard. Slujba de amiaz, unde, la început, nu ne duceam niciodată, a devenit, în vremea Restaurației — am văzut faptul cu ochii mei ! — o slujbă militară la care statul-major al regimentelor era obligat să asiste ; astfel apăruse măcar un eveniment în pustia de moarte a vieții de garnizoană ! Pentru niște băieți aflați, ca noi, la vîrsta cînd dragostea, patima după femei, ocupă un loc atît de important în viață, slujba militară era o bună resursă. În afara acelora dintre noi care făceau parte din detașamentul de serviciu armat, tot corpul ofițeresc se risipea prin biserică și se posta, după plac, în diferite unghere ale navei principale. Mai întotdeauna ne plasam în spatele celor mai frumoase femei din cîte veneau la această slujbă, unde se știau privite, și le distrăgeam atenția cît mai mult cu putință, discutînd între noi, cu voce scăzută, dar oricum în așa fel încît să putem fi auziți, despre ceea ce aveau ele mai drăgălaș în figură sau în înfățișare. Ah, ce-a mai fost și cu slujba asta militară ! Cîte romane n-am urmărit înfiripîndu-se acolo ! Cîte bilețele de dragoste n-am văzut strecurîndu-se în

manşoanele pe care fetele, în momentul cînd îngenunchiau alături de mame, le lăsau pe scaune, şi cîte răspunsuri la aceste bileţele nu veneau, pe aceeaşi cale, în duminica următoare ! În vremea Împăratului însă, nu exista încă nici un fel de slujbă militară. Nu era deci chip să te apropii de fetele *„bine"* din orăşelul nostru : ele nu existau pentru noi decît sub forma unor visuri mai mult sau mai puţin ascunse îndărătul unor văluri, şi întrevăzute de la mare depărtare ! Iar daunele acestei pierderi, pentru noi, a celei mai interesante părţi din populaţia oraşului *** nu se puteau nicicum obţine... Acel soi de caravanseraiuri pe care desigur le cunoşti şi despre care nu se cuvine să pomeneşti în societate erau, în orăşelul nostru, ceva îngrozitor. Cafenelele, unde atîtea nostalgii îşi caută uitarea, în lungile, cumplitele răgazuri ale vieţii de garnizoană, arătau în aşa hal încît, dacă îţi respectai cît de cît epoleţii, îţi era cu neputinţă să le calci pragul... Nu se afla pe atunci, în orăşelul unde, ca dealtfel pretutindeni astăzi, luxul a sporit, nici măcar un singur restaurant-pensiune unde, ca ofiţeri, să putem mînca cel puţin într-un mod acceptabil, fără să fim furaţi ca în codru ; aşa încît mulţi dintre noi renunţaseră la viaţa în grup şi se împrăştiaseră prin pensiunile particulare, ţinute de burghezi mai săraci, care le închiriau cîte o cameră — şi cît mai scump cu putinţă ! — mai adăugînd astfel cîte un supliment la obişnuitele lor mese slăbănoage şi la sărăcia veniturilor.

Făceam şi eu parte dintre aceştia. Unul dintre camarazii mei locuia aici, la „Poposul cu cai", unde închiriase o cameră, căci „Popasul cu cai" se afla pe atunci pe această stradă — uite! cîteva uşi în spatele nostru, şi poate, dacă ar fi zi, ai putea să mai zăreşti, pe faţada clădirii, soarele de aur şters, pe jumătate desprins de pe fondul alb de ceruză unde închipuia un cadran, împrejmuit de literele firmei : „LA SOARELE-RĂSARE !" —. Deci unul dintre ca-

marazii mei descoperise pentru mine o cameră în vecini — la fereastra pe care-o vezi, cocoţată sus-sus şi care-mi pare în seara asta a fi tot fereastra mea, ca şi cum totul s-ar fi petrecut ieri ! M-am lăsat găzduit după voia lui. Era mai mare de vîrstă decît mine, mai de mult în regiment şi-i plăcea să îndrume, în primele momente şi amănunte ale vieţii ofiţereşti, lipsa mea de experienţă care era, în acelaşi timp, şi lipsă de orice păs ! Ţi-am mai spus eu, în afara senzaţiei stîrnite în mine de uniforma nouă — şi insist asupră-i pentru că este o senzaţie despre care generaţia dumneavoastră de congrese pentru pace şi de bufonerii filozofico-umanitare nu va mai avea în curînd nici măcar idee ; în afară deci de această senzaţie şi de speranţa de a auzi sforăind cît mai curînd tunurile primei bătălii unde urma să-mi pierd (iartă-mi, te rog, expresia soldăţească !) fecioria militară, nu-mi păsa de nimic ! Nu trăiam decît cu aceste gînduri — cu al doilea mai ales, pentru că întruchipa o nădejde, iar omul trăieşte mai degrabă într-o viaţă pe care nu o are decît în cea pe care-o are. Mă iubeam pentru ziua de mîine, ca zgîrcitul, şi îi înţelegeam prea bine pe bisericoşii care-şi rînduiesc treburile din această lume cum şi-ar rîndui bagajele într-o strîmtoare primejdioasă unde nu au de petrecut decît o noapte. Nu e om să semene mai mult cu un călugăr decît ostaşul, iar eu eram un adevărat ostaş ! Astfel mi-am şi rînduit viaţa în garnizoană. În afara meselor pe care le luam împreună cu persoanele ce-mi închiriaseră camera — îţi voi vorbi îndată despre ele — şi de orele afectate serviciului sau manevrelor zilnice, cea mai mare parte a timpului mi-o petreceam în odaia mea, lungit pe o canapea lată, de marochin albastru-închis — a dracului canapea ! — a cărei răcoare îmi dădea, după exerciţii, senzaţia plăcută a unei băi reci ; şi nu mă ridicam decît pentru a mă duce să mă exersez la spadă sau să fac o partidă de cărţi la prietenul meu de peste drum, Louis de Meung, care era mai puţin trîndav decît mine, căci pescuise prin-

tre ucenicuțele modiste din oraș o fetișcană destul de drăguță ; și-o luase de iubită și o folosea, zicea el, să-și mai treacă timpul... Dar puținele lucruri cîte le știam despre femei nu-mi prea dădeau ghes să-mi imit prietenul. Știam ceea ce învățasem, în modul cel mai vulgar, acolo unde se duc toții elevii de la Saint-Cyr[1], în zilele lor de „liber" ..Apoi mai există și unele temperamente care se trezesc tîrziu... Nu-l-ai cunoscut cumva pe Saint-Rémy, cea mai mare pușlama din orașul lui, el însuși renumit ca oraș de pușlamale ? Îl poreclisem „Minotaurul", și nu din pricina coarnelor, cu toate că purta și coarne, ca unul ce-și ucisese amantul soției, ci din pricina consumului ce-l făcea de... ?

— Da, l-am cunoscut, am răspuns, dar în vîrstă fiind, deși tot incorigibil, tot mai destrăbălat cu fiecare an ce i se adăuga pe umeri. Cum naiba să nu-l fi cunoscut pe Saint-Rémy, *starostele* a toate drăciile, precum se spune în scrierile lui Brantôme[2].

— Era într-adevăr un personaj din Brantôme, reluă vicontele. Ei bine, Saint-Rémy al nostru, la douăzeci și șapte de ani împliniți, nu se atinsese măcar de vreo fustă sau de vreun pahar de băutură ! Poți să-l întrebi dacă nu crezi ! La douăzeci și șapte de ani era, în materie de femei, nevinovat ca un prunc și, cu toate că nu mai sugea la doică, nu băuse nimic altceva decît lapte și apă !

— Dar și cum s-a mai răzbunat apoi pentru tot timpul pierdut ! făcui eu.

Într-adevăr, spuse vicontele, ca și mine dealtfel ! Numai că eu nu am avut atît de mult de răzbunat ! Prima mea epocă de cumpătare n-a depășit timpul petrecut în orășelul *** și, deși nu mă puteam lăuda cu fecioria integrală de care vorbește Saint-Rémy, totuși trăiam, pe

---

[1] Școala militară din vecinătatea Parisului. (N.t.)

[2] *Pierre de Bourdeille senior de Brantôme* (1540—1614), memorialist francez. (N.t.)

legea mea ! ca un adevărat cavaler de Malta, ce şi eram, căci sînt cavaler de Malta *din leagăn*, ca să zic aşa... Ştiai asta ? Aş fi fost chiar succesorul unuia dintre unchii mei, în calitate de comandor al Ordinului, dacă Revoluţia n-ar fi desfiinţat acest Ordin ; dar aşa desfiinţat cum era, tot mi-am îngăduit să port, în cîteva rînduri, panglica cu pricina. Fudulie, ce mai !

Cît despre gazdele ce-mi fuseseră adjudecate prin închirierea camerei, urmă vicontele de Brassard, erau cum nu se poate mai burgheze. Două persoane singure, bărbat şi nevastă, amîndoi în vîrstă, deloc mitocani, ci dimpotrivă. În relaţiile cu mine, arătau chiar o politeţe ce nu se mai află astăzi, în special în clasa lor, parcă o mireasmă de vremuri apuse. Nu eram încă la vîrsta cînd observi pentru simpla plăcere de-a observa, iar ei îmi trezeau prea puţin interes pentru ca să mă fi gîndit a le pătrunde trecutul, trecutul a doi bătrîni, la viaţa cărora participam în modul cel mai superficial, timp de doar două ore pe zi — la amiază şi seara — prînzind şi cinînd cu ei. Nimic din acest trecut nu transpărea în conversaţiile lor de faţă cu mine, care conversaţii se purtau de obicei despre fapte şi persoane din oraş ; mi le aduceau la cunoştinţă şi-mi vorbeau despre ele, bărbatul adăugîndu-le un dram de bîrfă voioasă, iar nevasta, foarte cucernică fiind, cu mai multă rezervă, dar, fără îndoială, cu nu mai puţină plăcere. Mi se pare totuşi că pe el l-am auzit spunînd că, în tinereţe, călătorise pentru nu ştiu ce treburi ale nu ştiu cui şi că se întorsese după aceea, mai tîrziu, să se însoare cu soţia lui... care-l aşteptase. Altminteri, oameni foarte de treabă, cu obiceiuri foarte tihnite şi o soartă foarte liniştită. Nevasta îşi trecea zilele tricotîndu-i lui ciorapi în dungi, iar bărbatul, căpiat după muzică, scîrţîind la vioară lucrări vechi de Viotti, într-o cămăruţă din pod, deasupra odăii mele... Poate fuseseră cîndva mai bogaţi. Poate niscai pagube de bani, pe care voiau să le ţină ascunse, îi siliseră să mă ia în pensiune ; oricum, în afara

acestui fapt, lucrul nu părea vizibil în nici un alt amănunt al vieții lor. Totul în casă respira bunăstarea locuințelor de pe vremuri, îndestulate cu lenjerie mirosind plăcut, cu argintărie masivă, serioasă, cu mobile semănînd mai mult a imobile, într-atît problema de-a le reînnoi nici nu se poate pune ! Mă simțeam bine la ei. Se mînca din belșug, iar eu unul mă bucuram din plin de îngăduința de-a mă ridica de la masă de îndată ce aveam, precum spunea bătrîna Olive care ne servea *„bărbile stoarse de sos"*, mare cinstire să fie numită *„barbă"* mustață cu trei tuleie de mîță a unui puști de sublocotenent ce n-a isprăvit încă de crescut !

Mă aflam așadar la ei cam de șase luni, la fel de liniștit ca și gazdele mele, pe care nu le-am auzit o dată rostind o vorbă despre existența ființei ce aveam s-o întîlnesc în casa lor ; cînd, într-o zi, coborînd eu la cină la ora obișnuită, am zărit într-un colț al sufrageriei o persoană înaltă care, ridicată pe vîrful picioarelor, își atîrna în cuier pălăria cu panglicile înnodate, ca o femeie întoarsă tocmai din oraș acasă. Arcuită din cale-afară de mijloc, cum se înălța să-și atîrne pălăria în cuierul așezat foarte sus, desfășura o talie splendidă de dansatoare aplecată mult pe spate, iar această talie îi era prinsă (și prinsă e cuvîntul potrivit, într-atît era de strîns încinsă) în platoșa lucioasă a unui spențer de mătase verde cu franjurile risipite pe rochia albă, o rochie așa cum se purtau pe vremea aceea, strînse pe șolduri și care nu se sfiau să le scoată în evidență cînd se afla ceva de scos... S-a întors cînd m-a auzit intrînd cu brațele tot ridicate deasupra capului, și-a răsucit gîtul cu o mișcare ce mi-a dezvăluit obrazu-i ; apoi însă și-a isprăvit gestul ca și cum eu nici n-aș fi fost acolo, s-a uitat atent să vadă dacă nu cumva boțise panglicile pălăriei, atîrnînd-o în cuier ; și numai după ce toate aceste gesturi au fost îndeplinite cu încetineală, cu atenție, aproape cu neobrăzare, căci, în definitiv, eu eram acolo, în picioare, așteptînd — pentru a putea s-o salut — ca ea să mă bage

în seamă, mi-a făcut cinstea să mă privească cu ochii ei negri, foarte reci, cărora părul, tuns „à la Titus“ și adunat în bucle deasupra frunții, le dădeau adîncimea întotdeauna subliniată în privire de acel soi de pieptănătură... Habar n-aveam cine putea fi, mai ales la acea oră și în acel loc. Niciodată nimeni nu era invitat la cină la gazdele mele... Totuși ea venise probabil la cină. Masa era pusă cu patru tacîmuri... Dar uimirea mea de-a o vedea acolo a fost cu mult depășită de uimirea de-a afla cine este.. cînd gazdele mele, intrînd în sufragerie, mi-au prezentat-o ca fiind fiica lor, ieșită de la pension și care avea, de-aici înainte, să locuiască cu ei.

Fiica lor ! Cu neputință ca cineva să arate mai puțin a fiica acelor oameni ca fata asta ! Nu doară că cele mai frumoase fete nu se pot naște din tot soiul de oameni. Am mai cunoscut și eu vreo cîteva... cred că și dumneata, nu ? Din punct de vedere fiziologic, ființa cea mai urîtă este desigur în stare să procreeze ființa cea mai frumoasă. Da, dar ea ! între ei și ea era o prăpastie de-o rasă... Dealtfel, tot din punct de vedere fiziologic vorbind — pentru că mi-am permis să mai folosesc odată acest cuvînt pedant din vremea dumitale, nu din a mea ! —, rasa nu se putea observa decît în înfățișarea ei, cu totul stranie la o fată atît de tînără, un soi de aer de nepăsare, foarte greu de definit. De n-ar fi avut acel aer, s-ar fi putut spune : „Iată o fată frumoasă !“ și punct, nimeni nu s-ar fi gîndit mai departe decît te gîndești la orice fată frumoasă întîlnită în cale : spui asta, apoi uiți cu totul de ea. Dar aerul ei... care o deosebea nu numai de părinți, ci de toți ceilalți oameni, ale căror patimi și sentimente ea nu părea a le împărtăși întru nimic, întreaga ei înfățișare te țintuia locului... de uimire. *Infanta cu prepelicarul* de Velasquez ar putea, dacă o știi, să-ți dea o idee despre această înfățișare ce nu era nici mîndră nici disprețuitoare, nici scîrbită, nu, cîtuși de puțin !, ci pur și simplu nepăsătoare, căci înfățișarea mîndră, disprețuitoare sau scîrbită le

spune totuși oamenilor din jur că ei există, din moment ce există și efortul de a-i disprețui sau de a-i respinge ; în vreme ce înfățișarea acelei fete spunea liniștit : „Pentru mine, nici nu existați". Mărturisesc că tocmai această înfățișare m-a făcut să-mi pun, în ziua cu pricina și în altele multe, întrebarea care, pentru mine, a rămas pînă astăzi, fără răspuns : cum de ieșise o asemenea fată din burtă-verdele de tătic rotofei, cu redingota lui galben-verzuie și vesta albă, cu obrazul de culoarea dulcețurilor consoartei, cu un neg uriaș la ceafă, ce i se vedea de sub cravata de muselină brodată, ba încă pe deasupra și bîlbîit ?... Iar dacă bărbatul mă punea mai puțin în încurcătură, căci el contează prea puțin în asemenea împrejurări, mama nu-mi părea nici ea mai în stare a-mi oferi o explicație. Domnișoara Albertine (era numele acestei arhiducese a înălțimilor, picată din cer în cuibul unor burghezi, de parcă cerul ar fi vrut să-și rîdă de ei), domnișoara Albertine, pe care părinții o chemau Alberte ca să scutească din lungimea numelui, dealtfel cu mult mai potrivit figurii și întregii ei persoane, nu părea să fie fiica nici a unuia, nici a celuilalt... La această primă cină, ca și la cele ce-au urmat, mi-a făcut impresia unei fete bine crescute și fără fasoane, tăcută în mod obișnuit, iar cînd vorbea, spunînd cu vorbe măsurate strict cele ce avea de spus, fără însă a depăși niciodată aceste limite... În rest, chiar de va fi fost deșteaptă pe cît habar n-aveam dacă este, n-ar fi găsit nici un fel de prilej să o dovedească în timpul cinelor noastre. Prezența fetei a modificat în mod obligatoriu bîrfelile celor doi bătrînei. Au dat de-o parte micile scandaluri ale orașului. La masă nu se mai vorbea decît, literalmente, despre lucruri deosebit de interesante precum ploaia și vremea bună. Așa încît domnișoara Albertine sau Alberte, care prima dată mă uimise atît de tare cu aerul ei nepăsător, nemaiavînd absolut nimic altceva să-mi ofere, m-a făcut foarte curînd să mă blazez asupra acestui aer... Dacă ar fi fost s-o întîlnesc

în societatea pentru care eram făcut și pe care s-ar fi cuvenit s-o frecventez, nepăsarea ei m-ar fi ațițat, fără îndoială... Pentru mine însă, în situația în care mă aflam, nu era o fată căreia să-i pot face curte... nici măcar din ochi. Poziția mea față de ea, fiind eu în pensiune în casa părinților ei, era delicată și dintr-un nimic putea deveni falsă... Viața nu o așezase de-ajuns de aproape sau de-ajuns de departe ca să reprezinte ceva pentru mine... și foarte curînd, am răspuns nepăsării ei, în mod firesc și fără intenții de nici un fel, prin cea mai completă nepăsare.

Ceea ce nu s-a dezmințit defel, nici dinspre partea ei, nici dinspre a mea. N-a încăput între noi decît politețea cea mai rece, cea mai cumpătată la vorbă. Ea era pentru mine o imagine, pe care abia dacă o vedeam ; iar eu eram pentru ea, nici nu știu de fapt ce anume eram... La masă — căci nu ne întîlneam decît la masă — privea mai atent la dopul sticlei sau la zaharniță decît la mine... Ceea ce spunea, întotdeauna foarte corect, foarte bine spus, dar cu totul neinteresant, nu-mi oferea nici o urmă de cheie pentru firea ce-ar fi putut avea. Și apoi, ce-mi păsa mie ?... Aș fi putut să trăiesc o viață întreagă, fără măcar să mă gîndesc o clipă să arunc o privire înlăuntrul acestei fete calme și arogante, cu atît de nepotrivita-i înfățișare de Infantă... Ca să ajung s-o fac, a trebuit să se petreacă faptul pe care ți-l voi povesti și care m-a lovit ca un trăznet, un trăznet căzut din cer senin !

Într-o seară, cam la o lună după ce domnișoara Alberte se întorsese acasă, trebuia tocmai să ne așezăm la cină. Ea era așezată lîngă mine și într-atît de puțin o băgam în seamă, încît nici nu observasem un amănunt domestic ce ar fi trebuit să-mi sară în ochi : stătea lîngă mine în loc să stea între mama și tatăl ei, cînd, deodată, în clipa cînd îmi despătuream șervetul pe genunchi, ... nu, n-o să-ți pot da nici cea mai vagă idee de senzația, de uluirea mea ! am simțit o mînă care-mi apuca cu îndrăzneală mîna pe

sub masă. Am crezut că aiurez... sau, mai degrabă, n-am crezut nimic... Am avut doar senzaţia năucitoare a îndrăzneţei mîini căutîndu-mi mîna pe sub şervet. Pe cît de neaşteptat, pe atît de uluitor ! Tot sîngele, aprins de strînsoare, mi-a năvălit din inimă în mînă, ca supt, apoi mi s-a suit învolburat, ca împins de-o pompă, înapoi la inimă. Am văzut albastru... urechile îmi ţiuiau, cred că m-am făcut înspăimîntător de alb, ca peretele. Am crezut că sînt cît pe-aci să leşin... că mă topesc în voluptatea de nedescris, stîrnită în trupu-mi de mîna, cam mare şi puternică, parcă de băiat, care-o prinsese pe-a mea. Şi întrucît, cum prea bine ştii şi dumneata, la această vîrstă dintîi a vieţii, voluptatea îşi are spaima ei, am făcut un gest să-mi retrag mîna din mîna smintită care-o apucase, dar care, strîngîndu-mi-o prompt cu autoritatea plăcerii ce era conştientă a dezlănţui în mine, a reţinut-o cu forţa, învinsă precum îmi fusese şi voinţa, a păstrat-o în învăluirea ei caldă, îmbătător de tainică... Sînt de atunci treizeci şi cinci de ani şi-mi vei face, vreau să sper, cinstea să crezi că mîna mi s-a mai blazat în ce priveşte strînsoarea unei mîini de femeie ; şi totuşi mai simt încă, acum cînd mă gîndesc la ea, senzaţia acelei mîini strîngînd-o pe a mea cu un despotism de patimă nebună ! Pradă fiorilor cu care mîna lacomă a Albertinei îmi săgeta înmiit tot trupul tremuram de teamă să nu trădez cumva cele ce simţeam faţă de tatăl, de mama, a căror fiică, sub chiar ochii lor, îndrăznea... Mi-a fost însă ruşine să mă arăt mai puţin bărbat decît curajoasa fată care risca să se compromită şi a cărei rătăcire pătimaşă era învăluită într-un uimitor sînge-rece ; mi-am muşcat buzele pînă la sînge, într-un efort supraomenesc de a stăvili tremurul de dorinţă ce ar fi putut, într-o clipă, să dezvăluie totul bieţilor oameni curaţi de orice bănuială. Şi atunci privirea mea a căutat cealaltă mînă — acele mîini cărora nu le dădusem niciodată atenţie — care însă, în chiar clipa cea mai primejdioasă, răsucea cu un calm perfect cheia unei lămpi ce

fusesc așezată pe masă, căci începea a se însera... Am privit-o... Era, va să zică, geamăna celei ce-o simțeam pătrunzîndu-mi în carne ca un miez de văpaie, de unde radiau, răsfirîndu-mi-se prin vine, nesfîrșite suliți de foc! Mîna aceasta, puțin cam lată, însă cu degete lungi și frumos modelate, în vîrful cărora lumina lămpii, bătînd de sus, aprindea licăriri de transparență trandafirie, nu tremura defel, își urma gestul ei, potrivind fitilul din lampă cu o siguranță în mișcări, o ușurință și o grație potolită de-a dreptul nemaipomenite! Totuși, nu puteam rămîne așa... Aveam nevoie de mîini ca să mîncăm... Așa încît mîna domnișoarei Alberte m-a eliberat din strînsoarea-i; dar în aceeași clipă, piciorul ei, tot atît de grăitor ca și mîna, s-a sprijinit, la fel de hotărît, de pătimaș, de suveran, pe piciorul meu; a rămas astfel tot timpul cît a durat cina aceea prea scurtă, și care mi-a lăsat impresia unei băi din acelea insuportabil de fierbinți la început, însă unde te obișnuiești și te simți pînă la sfîrșit atît de bine, încît ai fi dispus să crezi că osîndiții de pe lumea cealaltă s-ar putea într-o zi simți ca scăldați în răcoare și gingășie pe jăratecul din iadul lor, precum peștii în apă... Cred că-ți închipui cam cît am mîncat eu în seara aceea, cît m-am amestecat în conversația măruntă a nevinovatelor mele gazde, care habar n-aveau, în burgheza lor tihnă, de cumplită și tainică dramă ce se juca în tot răstimpul, pe sub masă. N-au băgat de seamă nimic, dar puteau s-o facă și eu eram chiar îngrijorat pentru ei... pentru ei încă mai mult decît pentru mine și pentru ea. Eram cinstit și generos cum încă mai ești la șaptesprezece ani... Îmi spuneam „O fi nerușinată ? O fi nebună ?". Și o priveam cu coada ochiului pe nebuna care nu și-a lepădat o singură dată, cît a durat masa, aerul ei de principesă asistînd la o festivitate; figura i-a rămas la fel de calmă, ca și cum piciorul ei n-ar fi spus și făcut toate nebuniile ce le poate spune și face un picior — ba încă pe pielea mea! Eram, ți-o mărturisesc, mult mai surprins de sîngele rece decît

de sminteala ei. Citisem o serie de cărţi, din cele uşoare, unde femeia nu e prea cruţată. Fusesem crescut în şcoala militară. În imaginaţie cel puţin, eram un adevărat Lovelace[1] de înfumurare, precum mai mult sau mai puţin sînt toţi puştanii care se cred băieţi frumoşi şi care au păscut sărutări cu stogul de pe buzele cameristei din casa părintească, în dosul uşii sau prin cotloanele scării. Povestea asta însă zdruncina aroganta mea siguranţă de Lovelace de şaptesprezece ani. Mi se părea mai tare decît tot ce citisem, decît tot ce auzisem despre firescul cu care se spune că mint femeile, — despre trăinicia măştii sub care-şi pot ascunde cele mai violente sau cele mai adînci emoţii. Gîndeşte-te numai puţin! Albertine avea optsprezece ani! Poate chiar neîmpliniţi... Ieşise proaspăt dintr-un pension pe care nu aveám motiv să-l suspectez, date fiind moralitatea şi pioşenia mamei ce-l alesese pentru copila ei. Lipsa oricărei fisticeli sau, ca să-i spun pe nume, lipsa totală de pudoare, atît de fireasca stăpînire de sine în timp ce făcea gesturile cele mai nesocotite, cele mai cutezătoare la o fată care niciodată, pînă atunci, nu-l prevenise, printr-un gest ori o privire, pe bărbatul căruia i se preda astfel, prin propuneri atît de monstruoase, toate acestea mi se urcau odată cu sîngele la creier şi-mi apăreau, cu deplină limpezime, în ciuda simţurilor răscolite... Dar nu m-am oprit nici în clipele acelea, nici mai tîrziu, să meditez asupra lor. N-am ţinut, şi nu ţin, să-mi atribui o falsă oroare faţă de purtarea unei fete atît de precoce în păcat. De altminteri, nu eram — şi încă multă vreme nu am fost! — la vîrsta cînd socoteşti depravată pe o femie ce, dintr-o singură privire, ţi se aruncă în braţe. Dimpotrivă, orice bărbat este aproape înclinat să socotească faptul drept foarte firesc, iar dacă îţi spui: „Biata de ea!“ se cheamă că există totuşi multă

[1] Personaj din romanul *Clarisse Harlowe* de S. Richardson (1747), tipul seducătorului cinic şi fără scrupule. (N.t.)

modestie în această compătimire ! Iar dacă, în sfîrșit, eram timid, nu voiam să fiu și nărod ! Motiv capital pentru francezi să se simtă autorizați a face, fără remușcări, lucrurile cele mai păcătoase. Desigur, știam prea bine și fără nici o umbră de îndoială că ceea ce fata simțea pentru mine nu era dragoste. Dragostea nu acționează atît de impudic și de nerușinat ; și mai știam tot atît de bine că nici ceea ce mă făcea ea pe mine să simt nu era dragoste. Numai că, dragoste ori nedragoste... ce-o fi fost ! voiam și eu același lucru !... Cînd m-am ridicat de la masă, eram hotărît... Mîna acestei Alberte, la care nu mă gîndisem nici o clipă înainte ca ea s-o cuprindă pe-a mea, sădise adînc în străfundurile ființei mele dorința de-ai cuprinde întreg trupul, precum mîna ei îmi cuprinsese mîna !

Am urcat în cameră ca scos din minți, iar după ce, tot reflectînd la întreaga poveste, mintea mi s-a mai limpezit puțin, mi-am pus întrebarea ce să fac pentru a *lega* de-a binelea o *intrigă*, cum se spune în provincie, cu o fată atît de diabolic de provocatoare. Știam destul de vag — ca unul ce nu căutasem să aflu mai în amănunțime — că-și însoțea pretutindeni mama ; că, de obicei, lucra alături de ea, în fața aceluiași coș de cusut, în dreptul ferestrei din sufrageria ce le slujea de salon ; că n-avea nici o prietenă în oraș, care să vină s-o vadă, și că nu ieșea din casă decît duminica, la slujba de amiaz și la vecernie, împreună cu părinții. Ce părere ai ? cele ce știam nu erau prea încurajatoare...

Începeam să mă căiesc de-a nu fi trăit mai aproape de acești doi oameni de treabă, față de care mă purtasem, e drept, fără aroganță, dar cu politețea indiferentă și uneori distrată arătată celor ce nu prezintă decît un interes cu totul secundar pentru viața noastră ; mi-am spus însă că nu-mi puteam modifica atitudinea față de ei fără să risc a le dezvălui sau a-i face să bănuiască ceea ce voiam să le ascund... Pentru a-i vorbi domnișoarei Al-

berte, nu puteam folosi decît întîlnirile pe scară, cînd urcam în cameră sau cînd coboram ; or, pe scară, puteam fi văzuţi sau auziţi... Singurul mijloc la îndemînă, în casa atît de rînduită şi de strîmtă, unde stăteam cu toţi înghesuiţi unul în coasta altuia, era să-i scriu, şi odată ce mîna cutezătoarei fete se pricepea atît de bine să o caute pe-a mea sub masă, aceeaşi mînă nu ar fi făcut probabil prea multe fasoane să ia scrisorica ce i-o voi fi strecurat. Aşa încît i-am scris. Scrisoarea potrivită împrejurărilor, rugătoare, poruncitoare, îmbătată, scrisă de un om care a băut prima gură de fericire şi care cere să i se mai dea... Numai că, pentru a i-o strecura, a trebuit să aştept prînzul de a doua zi, şi timpul mi s-a părut nespus de lung ; în sfîrşit a sosit şi faimosul prînz ? Mîna aţîţătoare, a cărei atingere o simţeam de douăzeci şi patru de ore pe mîna mea, n-a întîrziat să vină, ca în ajun, să-mi caute mîna pe sub masă. Domnişoara Alberte a simţit bileţelul strecurat şi l-a luat într-un chip foarte firesc, aşa cum şi prevăzusem. Ceea ce însă nu prevăzusem a fost faptul că, păstrînd acelaşi aer de Infantă sfidînd totul din înălţimea nepăsării ei, l-a strecurat în despicătura decolteului, schiţînd, dintr-o mişcare scurtă, gestul de a-şi îndrepta o dantelă boţită, totul cu atîta naturaleţe şi iuţeală, încît maică-sa, care servea supa, cu privirea aplecată asupra trebii ce-o făcea, nu a băgat de seamă absolut nimic ; cît despre netotul de taică-său, care era întotdeauna cu gîndul „*zburat*“ la vioara lui, atunci cînd nu cînta din ea, faptul s-a petrecut ca şi cum n-ar fi văzut, de asemenea, nimic.

— Cu toţii păţim la fel, căpitane : ca şi cum n-am fi văzut nimic, îl întrerupsei eu cu voioşie, căci povestea lui mi se părea a înclina cam prea repede spre a aventură deochiată de soldat în garnizoană ; dar nu bănuiam nimic din ce avea să urmeze ! Uite ! nu mai demult decît acum cîteva zile, se afla la Operă, într-o lojă vecină cu a mea, o femeie cam de soiul domnişoarei dumitale. Nu-i vorbă, avea mult peste optsprezece ani ; dar, îţi dau cuvîntul meu

de onoare, rar am văzut o femeie de-o mai impunătoare decență. Tot timpul spectacolului a stat pe scaun neclintită, ca pe un soclu de granit. O dată nu s-a întors, nici la dreapta nici la stînga ; fără îndoială însă că vedea cu umerii, ce-i avea dezgoliți și foarte frumoși, căci în loja mea, deci în spatele și al ei și al meu, se mai afla un tînăr care părea la fel de indiferent ca și ea la tot ce nu se petrecea pe scenă. Sînt gata să jur că tînărul n-a făcut nici una din obișnuitele zîmbre pe care bărbații le fac femeilor în localurile publice, și care se pot numi declarații de la distanță. Cînd însă spectacolul s-a terminat, iar în tumultul general al lojilor ce se golesc, doamna s-a ridicat în picioare în loja ei să-și încheie mantoul, am auzit-o spunîndu-i bărbatului cu cel mai conjugal, mai autoritar și mai limpede glas din lume : „Henri ! ridică-mi gluga de pe jos !" ; iar în clipa următoare, peste spinarea încovoiată a lui Henri, care se repezise cu capul în jos, a întins brațul și a luat din mîna tînărului un bilețel, la fel de simplu și de firesc cum și-ar fi luat, din mîna bărbatului, evantaiul sau buchetul de flori. El, sărmanul, s-a ridicat de jos, ținînd gluga în mînă — o glugă de mătase roșie ca focul, mai puțin roșie însă decît obrazu-i, și pe care, cu riscul unei apoplexii, o pescuise pe sub scaune... Pe legea mea ! după ce am asistat la asemenea scenă, am plecat gîndindu-mă că, în loc să i-o dea înapoi nevestii, ar fi putut să păstreze gluga pentru el, să-și ascundă sub ea capul și podoaba ce-i crescuse, într-o clipă, pe creștet !

— E bună povestea dumitale, spuse vicontele cu oarecare răceală ; în orice alt moment, aș fi gustat-o poate mai mult ; te rog, însă, lasă-mă s-o termin pe-a mea. Mărturisesc că, avînd de-a face cu o asemenea fată, nu m-am neliniștit nici o clipă pentru soarta bilețelului meu. Oricît ar fi fost ea cusută de fustele maică-si, avea cu siguranță să găsească un mijloc de a-l citi și de a-mi

răspunde. Mă bizuiam chiar, pentru o viitoare și prelungită conversație în scris, pe discreta poștă pe sub masă ce-o inaugurasem ; cînd, a doua zi, intrînd eu în sufragerie cu certitudinea, mîngîiată în taină, că voi căpăta pe loc un răspuns foate categoric la bilețelul din ajun, am căzut ca din pod văzînd că tacîmul fusese schimbat și că domnișoara Alberte era așezată acolo unde ar fi trebuit să stea mereu, între maică-sa și taică-su... De ce această schimbare ?... Se petrecuse oare ceva ce eu nu știam ?... Să fi bănuit ceva vreunul dintre părinți ? Domnișoara Alberte sta în fața mea și o priveam țintă, cu intenția omului care vrea să se facă înțeles. Aveam douăzeci și cinci de semne de întrebare în priviri ; a ei era la fel de calmă, de mută, de nepăsătoare ca de obicei. Mă privea ca și cum nu m-ar fi văzut. N-am pomenit vreodată priviri să te scoată mai tare din sărite decît lungile ei priviri neclintite, care picau asupra celor din jur ca asupra unor obiecte. Fierbeam de curiozitate, de nemulțumire, de neliniște, de toate soiurile de sentimente, învîrtejite și dezamăgite... și nu înțelegeam cum de această femeie, atît de stăpînă pe sine încît s-ar fi putut crede că sub pielea-i delicată în loc de nervi are tot atîția mușchi ca și mine, nu îndrăznește să-mi facă nici măcar un semn prin care să-mi dea de știre, să mă facă să pricep, să-mi spună, oricît de pe fugă, că sîntem înțeleși, că sîntem de conivență și complici întru același mister, fie el de dragoste sau nici măcar de dragoste !... Într-adevăr, să nu-ți vină a crede că era vorba de aceeași femeie cu mîna cutezătoare, cu gestul piciorului pe sub masă, cu bilețelul primit în ajun și strecurat cu atîta naturalețe în decolteu, sub privirea părinților, de parcă ar fi fost o floare ! După toate cîte le făcuse, nu cred să-i fi fost prea greu a-mi arunca o privire. Și totuși, nu ! N-am primit nimic. Prînzul s-a desfășurat, de la un capăt la altul, fără această privire pe care o pîndeam, o așteptam, pe care voiam s-o aprind la privirea mea și care nu s-a aprins nici

măcar o secundă ! „O fi găsit vreun alt mijloc să-mi răspundă !“ mi-am zis ridicîndu-mă de la masă și întorcîndu-mă în odaia mea ; nu puteam concepe ca o asemenea ființă să dea înapoi după ce s-a avîntat atît de departe, nu admiteam că s-ar fi temut de ceva, că ar fi voit să cruțe ceva sau pe cineva, fiind la mijloc o toană a ei și, să fiu al naibii ! sincer îți spun, nu puteam crede că nu reprezint pentru ea cel puțin o toană !

„Dacă părinții nu au nici o bănuială, îmi mai spuneam, dacă tacîmurile au fost schimbate astăzi dintr-o simplă întîmplare, mîine am să fiu din nou așezat lîngă ea...“ Dar nici a doua zi, nici în următoarele, n-am mai fost așezat lîngă domnișoara Alberte, care și-a păstrat mai departe aceeași expresie indescifrabilă și același ton nemaipomenit de degajat pe cînd rostea nimicurile și măruntișurile obișnuite ce se spuneau în fiecare zi la masa lor de mici burghezi. Îți poți închipui cam cum o studiam, fiind interesat în măsura în care eram de toată povestea ! Părea cum nu se poate mai mulțumită, în vreme ce eu eram cumplit de nemulțumit — pînă la furie ! — o furie care mă rodea pe dinăuntru și pe care mai trebuia s-o și ascund ! Iar expresia ei, ce n-o părăsea nici o clipă, mă arunca la o distanță și mai mare decît latul mesei dintre noi ! Eram atît de scos din fire, încît, de la o vreme, nu mă mai temeam că o compromit privind-o, și-i țintuiam ochii mari, de nepătruns, care rămîneau de gheață, sub greutatea amenințătoare și învăpăiată a privirilor mele ! Să fi fost oare purtarea ei o manevră ? O cochetărie ? Ori poate o nouă toană, urmînd celeilalte... sau pur și simplu prostie ? Am avut de-a face, de atunci, cu unele femei de soiul acesta, mai întîi cu totul răvășite de răscoala simțurilor, apoi însă, de-a dreptul proaste ! „Dacă am ști exact clipa!“ spunea Ninon[1] ! Să fi trecut oare, clipa aceea a lui

[1] *Ninon de Lenclos* (1620—1705), scriitoare mondenă franceză ; salonul ei era frecventat de toate spiritele luminate ale vremii. Vezi și vol. I, nota de la p. 93. (N.t.)

Ninon ? Totuşi, mai aşteptam încă... Ce anume ? Un fleac de nimica, un semn, o vorbă strecurată cu voce scăzută pe cînd ne ridicam de la masă, în zgomotul scaunelor împinse ; cum însă nu se ivea nimic, m-am repezit asupra gîndurilor nebuneşti, asupra celor mai mari absurdităţi de pe lume. Mi-am vîrît în cap că, din pricina tuturor stavilelor ce ne înconjurau în casă, are să-mi scrie prin poştă ; că va fi destul de şmecheră ca, ieşind odată împreună cu mama ei, să strecoare un plic în cutia de scrisori ; şi, stăpînit de acest gînd, îmi schingiuiam cu regularitate sufletul, de două ori pe zi, cîte un ceas înainte de sosirea poştaşului... De cîte zece ori în decursul acelui ceas, îi spuneam cu glasul sugrumat bătrînei Olive : „Este vreo scrisoare pentru mine, Olive ?", iar ea îmi răspundea de fiecare dată, cu un calm imperturbabil : „Nu, domnule, nu este nimic !" Ah ! pînă la sfîrşit enervarea a ajuns să mă doară. Am început s-o urăsc pe Alberte şi, din această ură a dorinţei înşelate, să-mi explic purtarea ei faţă de mine prin motive de natură a mă face s-o dispreţuiesc cît mai mult cu putinţă, căci ura e setoasă de dispreţ. Dispreţul este pentru ea, pentru ură, un adevărat nectar ! „Ticăloasă şi laşă ce este, se teme de o scrisoare !" îmi ziceam. Vezi deci că ajunsesem s-o înjur. O insultam în gînd şi nu credeam că, insultînd-o, o defăimez. Ba m-am străduit chiar să nu mă mai gîndesc la ea, o copleşeam cu epitetele cele mai grosolane şi mai soldăţeşti, vorbindu-i despre ea lui Louis de Meung ; căci, pînă la urmă, i-am vorbit despre ea, da ! exasperarea la care mă adusese ştersese în mine orice urmă de purtare cavalerească, şi i-am povestit toată aventura mea prietenului Louis, care m-a ascultat înfăşurîndu-şi pe deget mustaţa lui lungă şi bălaie, iar apoi mi-a spus, pe şleau şi fără pic de sfială, căci în regimentul 27 oamenii nu erau cîtuşi de puţin moralişti : „Fă ca mine ! Cui pe cui se scoate ! Ia-ţi o iubită dintre *ucenicuţele* din oraş şi nu te mai gîndi la îndrăcita asta de fată !".

N-am urmat însă sfatul lui Louis. Eram prea prins de toată povestea. Dacă ea ar fi putut afla cumva că mi-am luat o iubită, aş fi făcut-o numai ca să-i biciui inima sau vanitatea cu şfichiul geloziei. Dar n-avea cum să afle... A aduce o femeie la mine în cameră, cum făcea Louis, care locuia la „Hanul Poştei", ar fi însemnat să stric relaţiile cu oamenii cumsecade la care locuiam, iar ei mi-ar fi cerut de îndată să-mi caut aiurea altă locuinţă ; şi nu voiam să renunţ, în schimbul numai al unei aventuri, la posibilitatea de-a regăsi într-o zi piciorul sau mîna acestei diavoliţe ispititoare de Alberte care, după toate cîte îndrăznise să le facă, rămînea mai departe preaînalta Domnişoară Impasibilă.

„Zi-i mai bine imposibilă !" spunea Louis de Meung bătîndu-şi joc de mine.

O lună încheiată a trecut astfel şi, în ciuda hotărîrilor mele de-a mă arăta la fel de indiferent şi de lipsit de memorie ca Alberte, de-a opune răceală răcelii şi stanei de piatră, o stană de piatră, viaţa mea nu mai era decît o lungă şi tensionată pîndă — şi urăsc pînda chiar şi cînd e vorba de vînătoare ! Da, domnule, zilele nu-mi mai erau, de la un capăt la altul, decît o nesfîrşită pîndă ! Pîndă cînd coboram la masă şi speram s-o găsesc singură în sufragerie, ca prima dată. Pîndă la masă, cînd privirea-mi o ţintea pe-a ei, drept în faţă, sau dintr-o parte, şi cînd i-o întîlneam, mereu clară, infernal de calmă, nici ocolindu-mi privirea, dar nici răspunzîndu-i ! Pîndă după masă, cînd mai rămîneam cîteva clipe să le privesc pe doamne reluîndu-şi lucrul în dreptul ferestrii, pîndind dacă *ea* nu lasă cumva să-i cadă degetarul, foarfecele, vreo petică, ceva ce să pot aduna de pe jos şi să i-l dau înapoi, ca să-i ating mîna — mîna aceea care-mi sta acum înfiptă parcă de-a curmezişul creierului ! Pîndă cînd urcam înapoi, de la masă, în odaia mea, unde credeam într-una că aud păşind de-a lungul coridorului piciorul cu care mă călcase atît de voluntar şi atotstăpînitor ! Pîndă pînă şi pe scară, unde speram s-o

pot întîlni, şi unde bătrîna Olive m-a surprins într-o zi, spre marea mea ruşine, stînd de strajă ! Pîndă la fereastră — la fereastra asta pe care-o vezi de aici ! — unde mă postam ori de cîte ori ea trebuia să iasă în oraş cu maică-sa, şi de unde nu mă clinteam pînă nu se întorcea, iar totul era la fel de zadarnic. Cînd ieşea în oraş, înfăşurată în şalul ei tineresc — un şal cu dungi roşii şi albe (precum vezi, n-am uitat nimic !) presărat cu flori negre şi galbene pe fiecare din dungi —, o dată nu-şi întorcea bustul trufaş, iar cînd se întorcea acasă, tot alături de maică-sa, o dată nu ridica nici capul, nici privirea, către fereastra unde stam în aşteptare ! Ca să vezi la ce josnice manevre mă condamnase ! Desigur, ştiu prea bine că femeile ne fac pe toţi, mai mult sau mai puţin, să le slugărim, dar chiar pînă-ntr-atît !? Bătrînul crai înfumurat din mine — care ar trebui să fie mort hăt de cînd ! — se mai revoltă şi astăzi ! Ah ! de mult nu-mi mai sta gîndul la bucuria uniformei ! După ce-mi terminam serviciul de zi — manevre sau trecere în revistă — mă întorceam fuga acasă, dar nu ca să citesc teancurile de memorii sau de romane, singurele mele lecturi din acea vreme. La Louis de Meung nu mă mai duceam. De floretă nu mă mai atingeam. Şi n-aveam nici resursa fumatului, care amorţeşte agitaţia cînd ea devine mistuitoare, şi pe care voi, ceilalţi, urmaşii mei în viaţă, o aveţi din plin ! Nu se fuma pe atunci în regimentul 27 ; doar soldaţii fumau, între ei, în camera corpului de gardă, la cîte-o partidă de barbut pe dosul tobei... Din punct de vedere fizic deci, eram cu totul inactiv, şi-mi rodeam... nu ştiu ce, poate inima, lungit pe canapeaua care nu-mi mai dădea senzaţia de răcoare, altădată atît de plăcută, ori plimbîndu-mă între patru pereţi şi în cei doisprezece metri pătraţi ai camerei, ca un leu în cuşcă atunci cînd îi miroase a carne fragedă în apropiere.

Toate acestea se petreceau ziua, dar şi o bună parte din noapte. Mă culcam tîrziu. Nu mai puteam adormi. Mă ţinea

treaz îndrăcita de Alberte, îmi aprinsese focul gheenei în vine, apoi se îndepărtase, ca incendiatorul care nu întoarce nici măcar capul pentru a privi cum arde focul aprins în urma lui ! Lăsam perdeaua, aceeaşi perdea stacojie pe care o vezi lăsată în seara asta — cu aceste vorbe, vicontele îşi trecu mănuşa peste geamul lîngă care sta aşezat în trăsură, ca să şteargă aburul ce începuse să se aştearnă asupră-i peste aceeaşi fereastră unde nici atunci, cum nici acum, nu erau jaluzele, pentru ca vecinii, mai curioşi în provincie decît oriunde altundeva, să nu poată cotrobăi cu privirea în adîncul odăii. Era o odaie ca de pe vremea aceea, în stilul Imperiului, cu parchet model unguresc, fără covoare, cu ornamente de bronz placate pretutindeni pe mobila din lemn de mălin, cîte un cap de sfinx în cele patru colţuri şi labe de leu în locul celor patru picioare ale patului; apoi, pe fiecare din sertarele scrinului şi ale biroului, cîte o camee tot cu cap de leu, ţinînd în botul inverzit un inel de aramă de care trăgeai cînd voiai să le deschizi. O masă pătrată, de asemenea din lemn de mălin, dar mai trandafiriu, ceva mai deschis decît restul mobilierului, cu tablă de marmoră cenuşie şi picioarele unite printr-o împletitură de aramă, sta la perete, în faţa patului, între fereastră şi uşa unui cabinet mare de toaletă ; iar faţă în faţă cu căminul, vasta canapea de marochin albastru, despre care ţi-am vorbit pînă acum destul... În fiecare din unghiurile acestei camere, foarte înaltă şi spaţioasă, se aflau colţare din imitaţie de lac chinezesc, iar pe unul dintre ele se putea vedea, albind tainic în întunecimea ungherului, un vechi bust al Niobei, o copie după originalul antic, lucru de mirare în casa unor burghezi de rînd. Dar oare Alberte cea întru totul de neînţeles nu era un lucru şi mai de mirare ? Pe pereţii acoperiţi pînă la jumătate cu lambriuri şi vopsiţi în ulei de-un alb-gălbui, nici tablouri, nici gravuri. Îmi atîrnasem doar armele, culcate pe nişte scoabe lungi de aramă aurită. Cînd închiriasem scorbura asta mare de odaie — precum îi spunea locotenentul Louis de

Meung, ca unul ce nu poetiza deloc lucrurile — așezasem în mijloc o masă mare, rotundă, pe care-o acoperisem cu hărți militare, cărți și hîrțoage : acesta îmi era biroul. Aici scriam cînd aveam cîte ceva de scris... Ei bine ! într-o seară sau mai degrabă într-o noapte, împinsesem canapeaua lîngă masă și desenam, la lumina lămpii, nu ca să scap de unicul gînd ce mă obseda de o lună în șir, ci ca să mă las mai adînc absorbit de el, căci desenam tocmai capul enigmaticei Alberte, figura acestei șerpoaice de femeie de care eram posedat, precum spun popii că ești posedat de diavol. Era tîrziu. Strada — pe unde în fiecare noapte treceau, ca și astăzi, două diligențe în cele două sensuri, una la unu fără un sfert, cealaltă la două și jumătate, amîndouă oprindu-se la „Hanul Poștei" ca să schimbe caii — strada, deci, era tăcută ca un fund de puț. S-ar fi putut auzi musca ; dar, în caz că s-ar fi aflat vreuna în odaia mea, probabil că dormea prin vreun colț de geam sau în canelurile cutate ale perdelei din mătase groasă, țesută în patru ițe, pe care o desfăcusem din agățătoarea ei și care cădea în dreptul ferestrei în falduri grele, neclintite. Singurul zgomot ce se auzea în preajmă, în liniștea adîncă și desăvîrșită, îl făceam eu, cu creionul și estompa. Da, domnule, pe ea o desenam, și numai Dumnezeu știe cu ce mînă mîngîioasă, cu ce arzătoare atenție lucram ! Deodată, fără ca nici un zgomot de cheie în broască să mă fi prevenit, ușa de la cameră s-a deschis scrîșnind cu acel sunet al ușilor ale căror țîțîni sînt neunse, și a rămas întredeschisă, ca și cum s-ar fi temut de sunetul produs ! Am ridicat ochii, crezînd că am închis-o prost și că s-a deschis de la sine, fără veste, scoțînd acel sunet jalnic în stare să-i facă a tresări în noapte pe cei ce veghează și a-i trezi pe cei cufundați în somn. M-am ridicat de la masă s-o închid ; dar ușa întredeschisă s-a deschis mai mult, și tot foarte încet... însă reîncepînd să scîrțîie cu același zgomot scrîșnit, care s-a risipit ca o tînguire prin casa cufundată în liniște : și am văzut apărînd în pragul ei, în clipa cînd s-a deschis de tot

pe Alberte ! — pe Alberte care, în ciuda precauţiilor dictate de o spaimă ce trebuie să fi fost cumplită, nu putuse împiedica nenorocita de uşă să scîrţîie !

Ah ! mii şi mii de draci ! cînd te gîndeşti că superstiţioşii vorbesc de vedenii ; mie însă vedenia cea mai supranaturală nu mi-ar fi produs uimirea, surprinderea, acel pumn în inimă, pe care l-am simţit apoi repercutat într-o dezlănţuire de palpitaţii nebuneşti, cînd am văzut-o înaintînd spre mine, din uşa deschisă, pe Alberte, înspăimîntată de zgomotul uşii, de zgomotul care avea să reînceapă cînd să o închidă ! Adu-ţi, te rog, din nou aminte că aveam optsprezece ani neîmpliniţi ! Alberte mi-a măsurat probabil groaza după groaza ei : a oprit pe loc, cu un gest energic, strigătul de uimire ce era gata să-mi scape — şi mi-ar fi scăpat cu siguranţă dacă ea n-ar fi făcut acest gest — şi a închis uşa, dar de data asta nu încet, căci încetineala o făcuse să scîrţîie. ci repede, ca să evite scrîşnetul ţîţînilor, pe care însă n-a izbutit să-l evite, şi care a reînceput, şi mai limpede, şi mai plin, prelung şi din cale-afară de ascuţit ; iar odată uşa închisă. a stat îndelung cu urechea lipită de ea, ascultînd dacă un alt zgomot, ce-ar fi fost mai îngrijorător, mai cumplit. nu răspunde cumva zgomotului uşii... Mi s-a părut că o văd clătinîndu-se pe picioare... M-am repezit şi am primit-o în braţe.

— Dar ştiu că nu se încurcă, Alberte a dumitale, i-am spus căpitanului.

— Crezi poate, a continuat el. ca şi cum n-ar fi luat în seamă ironica mea observaţie, că mi s-a prăbuşit în braţe de spaimă, de pasiune, sau pentru că-şi pierduse capul, ca una ce era, sau putea fi, urmărită, ca una care nu mai ştie ce face cînd săvîrşeşte nebunia de pe urmă, cînd se lasă pradă demonului ce zace, spune-se, în toate femeile şi care demon ar avea întotdeauna cîştig de cauză, dacă în ele n-ar mai sălăşlui şi alţii doi — Laşitatea şi Ruşinea — în stare să i se împotrivească. Ei bine, nu ! nu mi s-a prăbuşit în braţe ! Te-ai înşela amarnic dacă ai crede

asta !... Alberte nu cunoştea nici una dintre aceste temeri, deopotrivă vulgare şi prea îndrăzneţe... Mai degrabă m-a cuprins ea pe mine în braţe decît eu pe ea... Primul ei gest a fost să mi se arunce, cu capul plecat, la piept, dar şi-a ridicat fruntea şi m-a privit în ochi, cu ochii ei larg deschişi — nesfîrşiţi ! ca şi cum ar fi vrut să se asigure că eu eram acela pe care-l ţinea îmbrăţişat ! Era înfiorător de palidă, cum n-o mai văzusem niciodată ; dar trăsăturile princiare nu i se clintiseră, rămăseseră la fel de ferme, de imobile ca cele ale unei medalii. Atîta doar că asupra gurii cu buze uşor bombate rătăcea freamătul parcă al unui delir, dar nu al delirului patimii împlinite sau care îşi va găsi împlinirea în clipa următoare ! Iar acest freamăt, într-un moment ca acela ce-l trăiam, avea ceva atît de întunecat, de ameninţător, încît, ca să nu-l mai văd, i-am strivit frumoasele buze roşii şi aţîţătoare sub sărutul fulgerător şi brutal al dorinţei învingătoare, atotstăpînă ! Buzele i s-au întredeschis... dar ochii negri, cu adînca lor întunecime, şi ale căror gene prelungi îmi atingeau aproape pleoapele, nu s-au închis — nici n-au clipit măcar ; ci în depărtarea lor adîncă am zărit, ca şi asupra buzelor, palpitînd nebunia. Am purtat-o în braţe, aşa lipită de mine, prinsă în sărutul de foc, ca sorbită, ca smulsă de la pămînt de buzele ce-i pătrundeau gura aspirată de răsuflarea mea, am purtat-o pînă la canapeaua de marochin albastru — care era pentru mine un soi de grătar al sfîntului Laurenţiu, de o lună şi mai bine de cînd mă zvîrcoleam între pernele-i, tot gîndindu-mă la ea ; iar marochinul a prins să trozenească de voluptate aţîţată sub spinarea ei goală, căci Alberte era pe jumătate goală. Venise de-a dreptul din pat şi... n-ai să mă crezi ! ca să ajungă la mine, fusese silită să străbată camera unde dormeau mama şi tatăl ei ! O străbătuse orbecăind prin întuneric, pipăind cu mîinile întinse, să nu se izbească de vreo mobilă care ar fi făcut zgomot şi i-ar fi trezit.

— Ei da ! făcui eu, nici în tranșee nu se poate dovedi mai mult curaj. Era demnă de-a fi amanta unui ostaș !

— Și a și devenit amanta mea, încă din noaptea aceea, reluă vicontele. S-a arătat la fel de pătimașă, de dezlănțuită ca și mine, și îți jur că eram pătimaș, nu glumă ! Da, numai că a existat și o revanșă ! Nici Alberte, nici eu n-am putut uita o singură clipă, în toiul celor mai nebunești îmbrățișări, înspăimîntătoarea situație în care ea ne pusese pe amîndoi. Pe cea mai înaltă culme a fericirii ce venise deopotrivă să afle și să-mi dăruiască, se arăta ca năucită de ceea ce săvîrșea, dealtfel cu o voință atît de neclintită, cu o îndîrjire atît de crîncenă. Nu-mi era nici mie de mirare. Parcă eu nu eram năucit ? Nu i-am spus, nu i-am arătat nimic, dar ce cumplită groază purtam în piept, pe cînd ea mă strîngea să mă înăbușe ! Pîndeam, printre suspinele, printre sărutările ei, în liniștea de groază ce apăsa asupra casei adormite în tihna-i încrezătoare, să nu cumva să se petreacă acel lucru îngrozitor : să se trezească maică-sa, să se scoale taică-său ! Și mă uitam pe deasupra trupului ei, în spatele canapelei, ca nu cumva ușa, a cărei cheie o lăsase în broască de teama zgomotului ce l-ar fi putut face, să se deschidă din nou, iar în prag să mi se arate, livizi de indignare, ca două capete gemene ale Meduzei [1], cei doi bătrîni, pe care-i batjocoream cu o lașitate atît de cutezătoare, răsăriți deodată din întunericul nopții precum chipurile înseși ale ospitalității violate și Judecății ! Pînă ce și scîrțîitul voluptos al marochinului albastru, care mai adineaori îmi sunase ca trîmbița deșteptării zeului Amor, mă făcea să tresar de spaimă !... Inimile noastre băteau strivite una de cealaltă, și-și răspundea ca într-un ecou... Primejdia ne îmbăta și ne dezbăta totodată, însă cît era de cumplit ! Mai tîrziu m-am obișnuit cu toate acestea. Tot înfăptuind, și nepedepsit, această imprudență fără margini, m-am liniștit și m-am împăcat cu ea. Tot

[1] Monstru mitologic ucis de Perseu (fiul lui Zeus), întemeietorul legendar al orașului Micene. (N t.)

trăind în primejdia de-a fi surprins, m-am blazat asupra ei. Nu m-am mai gîndit la ea, ci numai să fiu fericit. Încă din acea primă noapte de groază, care ar fi trebuit s-o înspăimînte pentru toate cele ce aveau să urmeze. Alberte a hotărît să vină o noapte din două la mine, din moment ce eu nu mă puteam duce la ea, dormitorul ei de fată neavînd altă ieșire decît prin camera părinților : și a venit cu sfințenie odată la două nopți. Dar nici un moment nu s-a obișnuit cu senzația — nu și-a pierdut groaza năucită a primei dintre ele ! Timpul n-a avut asupra ei efectul ce l-a avut asupra mea. Nu s-a călit la primejdia înfruntată noapte după noapte. Rămînea mereu, pînă și în brațele-mi, tăcută, abia rostind cîte o vorbă, căci, altminteri, îți închipui prea bine cît era de grăitoare ; și cînd, mai tîrziu, eu mi-am găsit în sfîrșit calmul, tot înfruntînd primejdia și tot mereu izbîndind, cînd îi vorbeam, precum vorbești unei iubite, despre ceea ce pentru noi doi însemna deja un trecut, despre răceala ei inexplicabilă, acum dezmințită, acum cînd o țineam în brațe, și care urmase primelor gesturi cutezătoare din parte-i ; în sfîrșit, cînd o copleșeam cu acele dece-uri neostoite ale iubirii (căci, în fond, iubirea nu este poate decît o adîncă curiozitate), ea nu-mi răspundea niciodată decît prin prelungi îmbrățișări. Gura ei îndurerată rămînea mută în toate... afară de sărutări ! Există femei care-ți spun : „Mă compromit pentru tine“ ; altele : „Ai să mă disprețuiești“ ; sînt feluri și feluri de-a exprima fatalitatea iubirii. Ea însă nu spunea nimic ! nu scotea o vorbă... Straniu lucru ! Și încă mai stranie ființă ! Îmi lăsa senzația unei lespezi dure și grele de marmoră, arzînd încinsă într-o văpaie de dincolo de ea... Nădăjduiam să vină un moment cînd marmora să plesnească, în sfîrșit, de puterea dogoarei, dar marmora nu și-a pierdut nici o clipă rigida-i densitate. În nopțile cînd a venit la mine, nu a fost nici mai încrezătoare, nici mai deschisă, nici mai vorbăreață, și, mi-aș îngădui să folosesc termenul bisericesc, a fost la fel de *greu de spovedit* ca și în prima noapte.

N-am putut să scot nimic în plus de la ea... Cel mult cîte o monosilabă, smulsă cu de-a sila buzelor ei splendide de care eram cu atît mai înnebunit cu cît le văzusem mai reci și mai nepăsătoare în timpul zilei ; cîte o monosilabă și încă din cele ce nu puteau face lumină asupra firii acestei fete care-mi părea a fi un sfinx mai enigmatic decît laolaltă toți sfincșii ale căror imagini roiau în jurul meu, în camera mobilată în stilul Imperiului.

— Totuși, căpitane, îl întrerupsei eu din nou, toate acestea au avut și ele un sfîrșit, nu ? Doar ești bărbat în toată puterea cuvîntului, în vreme ce sfincșii sînt niște lighioane imaginare. În viață nu se află așa ceva, încît sigur că, pînă la urmă, ți-ai dat seama, ce dracu ! de ce avea drăcoaica noastră, în gușă !

— Un sfîrșit, da ! Într-adevăr, a existat și un sfîrșit, făcu vicontele de Brassard, coborînd brusc geamul cupeului, ca și cum i s-ar fi gîtuit răsuflarea în pieptul uriaș și ar fi simțit nevoia de aer pentru a isprăvi ceea ce mai avea de povestit. Numai că cele ce ascundea în gușă, precum spui, fata asta stranie, nu mi s-au dezvăluit nici măcar atunci. Iubirea noastră, sau legătura, sau intriga — cum vrei s-o numești — ne-a dat, sau mai bine zis, *mi-a* dat *mie*, senzații cum cred că n-am mai încercat de-atunci cu nici o altă femeie, fie ea mai pătimaș iubită decît această Alberte care poate nici nu mă iubea, pe care poate n-o iubeam nici eu ! N-am izbutit să înțeleg ce simțeam de fapt pentru ea, nici ce simțea ea pentru mine, și totuși povestea a durat mai bine de șase luni de zile ! De-a lungul acestor șase luni, am înțeles doar atît — că trăiam un soi de fericire pe care nu o poți cunoaște la tinerețe. Am înțeles fericirea celor ce se ascund. Am înțeles desfătarea ce ți-o poate da misterul complicității, o fericire atît de puternică încît, chiar în lipsa, oricărei nădejdi de a izbuti, e în stare să nască năravul fără de leac al conspirației. Alberte, la masă cu părinții săi ca și pretutindeni, era

aceași Prea Înaltă Infantă care mă uimise atît de tare prima dată cînd o văzusem. Fruntea ei de statuie antică, cu părul bătînd în albastru de negru ce era, răsucit în cîrlionți aspri ce-i coborau pînă la sprîncene, nu lăsa să se ghicească nimic din vinovăția nopții precedente, nu vădea nici o roșeață. Iar eu, care mă străduiam să rămîn la fel de nepătruns ca și ea, dar care, sînt ferm convins, m-aș fi dat de gol de nenumărate ori dacă aș fi avut de-a face cu oameni pricepuți să observe, mă desfătam în schimb cu mîndrie, într-un mod aproape senzual, în adîncul ființei mele, la gîndul că toată această superbă nepăsare a ei îmi aparține de fapt mie și că pentru mine se coborîse pînă la tot ceea ce se coboară pasiunea, admițînd că pasiunea s-ar putea vreodată coborî ! Afară de noi, nimeni pe lume nu mai știa acest lucru... și un asemenea gînd era de-a dreptul îmbătător ! Nimeni, nici măcar Louis de Meung, prietenul meu, față de care, de cînd eram fericit, devenisem discret ! El ghicise desigur totul, căci era la fel de discret ca și mine. Nu-mi punea întrebări. Îmi reluasem cu el, fără pic de efort, obiceiurile comune și intime, plimbările pe Corso, în ținută de gală sau obișnuită, partidele de cărți, de scrimă și de punci ! Cum dracu să nu fie așa ? cînd știi sigur că fericirea, sub înfățișarea unei fete frumoase pe care dorința o *mănîncă* pe inimă, vine să te viziteze nesmintit o dată la două nopți și la aceeași oră, cred și eu că viața în timpul zilei devine simplă și firească !

— Bine, bine, dar, ce Dumnezeu, dormeau ca cei șapte Adormiți [1], părinții Albertei dumitale ? spusei eu batjocoritor, retezînd scurt cu această glumă cugetările fostului *dandy*, și pentru a nu părea prea captivat de povestea lui, care mă captiva cu adevărat ; căci atunci cînd e vorba de un *dandy*, nu ai alt mijloc decît gluma pentru a-l face să te respecte cît de cît.

---

[1] Legendă orientală despre șapte copii creștini zidiți, drept pedeapsă, într-o peșteră, dar care nu au murit, ci au dormit o sută de ani, pînă în ziua cînd au fost găsiți și eliberați. (N.t.)

— Crezi poate că născocesc vrute și nevrute ca să scot efecte de povestitor în afara realității? spuse vicontele. Uiți că eu unul nu sînt romancier! Uneori, Alberte nu venea. Ușa, ale cărei țițîni unse erau acum mute, ca învelite în vată, uneori nu se deschidea noaptea întreagă, ceea ce însemna că maică-sa o auzise și o strigase, ori că taică-său o zărise strecurîndu-se sau orbecăind prin cameră. Numai că Alberte, cu sîngele ei rece și mintea limpede ca oțelul, scornea de fiecare dată cîte un pretext. Ba se simțea rău... ba căuta zaharnița pe întuneric, pentru a nu trezi pe nimeni...

— Astfel de sînge rece și de minte clară nu sînt chiar atît de rare pe cît pari a crede, căpitane! îl întrerupsei eu din nou. (Eram, într-adevăr sîcîitor!) La urma-urmei, Alberte a dumitale n-a fost cu nimic mai vajnică decît acea fată care își primea iubitul pe fereastră, în fiecare noapte, chiar în odaia bunică-sii adormite după perdelele patului, și care, în lipsa canapelei de marochin albastru, se instala cum da Dumnezeu, pe covor... Știi și dumneata povestea. Într-o noapte, un suspin mai puternic decît celelalte, scăpat, pare-se, din pieptul fetei fericite, a deșteptat-o pe bătrînă, care a strigat de după perdele un „Ce-i cu tine, fetițo?" de s-o facă să leșine în brațele iubitului ei: fata însă a răspuns pe loc, fără să-și piardă nici o clipă cumpătul, fără să se miște: „M-a sugrumat corsetul cînd m-am aplecat să caut acul pe covor, bunico, a căzut pe jos și nu-l mai găsesc!"

— Da, cunosc povestea, relua vicontele de Brassard, pe care crezusem a-l umili, în persoana Albertei sale, prin această comparație. Fata de care vorbești făcea parte, dacă mi-amintesc eu bine, din familia de Guise [1]. S-a arătat, în împrejurarea cu pricina, demnă de numele ce-l

[1] Familie nobilă franceză, care a jucat un rol însemnat în politica Franței veacului al XVI-lea, în special în perioada războaielor religioase, ca apărătoare a intereselor catolicismului. (N.t.)

purta ; însă ai uitat să spui că, incepînd din acea noapte, nu i-a mai deschis fereastra amantului său, care era, mi se pare, domnul de Noirmoutier, în vreme ce Alberte revenea a doua zi chiar după o asemenea spaimă straşnică şi se expunea cu şi mai multă cutezanţă aceleiaşi primejdii, de parcă în ajun nu s-ar fi întîmplat nimic. Pe vremea aceea eram, fără doar şi poate, un sublocotenent destul de neştiutor într-ale matematicii şi fără dorinţa de-a şti cîte ceva dintr-însele ; dar oricum era limpede pentru oricine e cît de cît în stare a face un calcul al probabilităţilor, că într-o zi... ori într-o noapte... va exista totuşi un deznodămînt :

— A, da ! exclamai eu, amintindu-mi de cuvintele sale, rostite înainte de a-şi începe povestea, deznodămîntul care avea să te facă să afli ce e frica, nu, căpitane ?

— Întocmai, spuse el cu un glas deosebit de grav, izbitor de contrastant cu tonul meu uşuratic. Ţi-ai dat fără îndoială seama de faptul că, din clipa cînd îmi apucase mîna pe sub masă, pînă în clipa cînd îmi apăruse în plină noapte, ca o nălucă, în pragul uşii deschise, Alberte nu mă scutise de emoţii. Îmi strecurase şi pînă atunci în suflet tot soiul de fiori, tot soiul de spaime : dar toate acestea n-au fost decît sentimentul ce ţi-l dau gloanţele şuierînd în preajmă-ţi, sau suflul ghiulelelor : te înfiori, dar mergi mai departe. Ei bine, atunci însă n-a mai fost numai asta. A fost frică adevărată, absolută, frică în toată puterea cuvîntului, şi nu frică pentru Alberte, ci pentru mine şi numai pentru mine ! Ceea ce am simţit atunci a fost într-adevăr acea senzaţie care parcă îţi face inima la fel de palidă ca şi faţa ; acea panică ce pune pe goană regimente întregi. Eu am văzut, cum mă vezi şi cum te văd, tot regimentul Chamboran luînd-o la fugă, o fugă dintr-acelea cu frîiele smulse, abia mai atingînd pămîntul, am văzut eroicul regiment Chamboran tîrîndu-şi colonelul şi toţi ofiţerii în tălăzuirea-i înspăimîntată ! Dar la vremea cînd

se petrece povestea mea, nu văzusem încă acest lucru : am aflat atunci... ceea ce credeam că nu este cu putinţă.

Iată cum a fost... Era într-o noapte. Cu viaţa pe care-o duceam noi nu putea fi, desigur, decît într-o noapte... o noapte lungă de iarnă. N-aş spune că una dintre cele mai liniştite. Pentru că toate nopţile noastre erau acum liniştite. Le liniştise fericirea. Dormeam culcaţi pe un tun încărcat, gata să tragă. Nu mai aveam acum nici o teamă făcînd dragoste pe un tăiş de sabie aşezat de-a curmezişul unei prăpăstii, precum podul infernului la turci ! Alberte venise, în noaptea cu pricina, mai devreme decît de obicei, pentru a putea rămîne mai mult cu mine. Cum sosea, primul meu gest de iubire, prima mea mîngîiere era să-i încălzesc picioarele ; nu-şi mai punea papucii verzi sau violeţi — cochetărie care mă înnebunea —, ci ajungea la mine desculţă, ca să nu facă zgomot, cu picioarele îngheţate de drumul străbătut pe carelajul de piatră al coridorului dintre camera părinţilor şi camera mea, situată în partea opusă a casei. Îngheţate din cauza mea, pentru mine, iar eu mă străduiam să i le încălzesc, căci aşa cum venea ea, de-a dreptul din căldura patului s-ar fi putut alege cu cine ştie ce cumplită boală de piept... Ştiam bine ce trebuie să fac pentru a readuce căldura şi înviora în trandafiriu picioarele ei reci şi palide ; dar în noaptea cu pricina, toate mijloacele mele au dat greş... Buzele-mi n-au izbutit să reînvie pe minunata gleznă mlădioasă rozeta sîngerie care îmi plăcea s-o văd împodobindu-i-o... În noaptea aceea, Alberte a fost, în toiul elanurilor ei de dragoste, mai tăcută ca niciodată. Îmbrăţişările ei erau lîncede şi totodată puternice de parcă prin ele mi-ar fi vorbit, şi încă într-un chip atît de grăitor, încît, dacă eu îi vorbeam într-una, spunîndu-i toată nebunia, toată beţia de care eram cuprins, ei nici nu-i mai ceream să-mi răspundă cu vorbe. O simţeam, o înţelegeam după felul cum mă îmbrăţişa. Deodată însă n-am mai simţit-o. Braţele au încetat să mă mai strîngă la pieptu-i, şi am crezut că e

vorba de o sincopă, cum i se întîmpla adesea să aibă, cu toate că, de obicei, în aceste sincope, păstra toată forța încordată a îmbrățișării... Nu sîntem, nici unul, nici altul niște mironosițe. Sîntem doi bărbați în toată puterea cuvîntului și putem vorbi între noi ca atare... Eram obișnuit cu spasmele de voluptate ale Albertei și cînd o cuprindeau, nu-mi încetam mîngîierile. Rămîneam strîns lipit de ea, așteptînd să se trezească din paroxismu-i, și cu orgolioasa certitudine că-și va reveni în simțiri datorită îmbrățișărilor mele, că trăznetul ce-o doborîse avea s-o reînvie, repetîndu-se... Dar așteptarea mi-a fost de data aceea înșelată. O priveam cum era culcată pe canapeaua albastră, strîns înlănțuită de brațele mele, și pîndeam clipa cînd ochii, acoperiți de pleopele imense, aveau să mi se arate din nou în minunata lor strălucire de catifea neagră și văpaie ; clipa cînd dinții, care se încleștau și scrîșneau să le crape smalțul la fiecare sărut strivit pe gît și prelungit îndelung pînă pe umeri, aveau să se întredeschidă și să-i descătușeze răsuflarea. Dar nici ochii nu i s-au deschis, nici dinții nu i s-au descleștat... Frigul de gheață i se suise pînă la buze, pînă pe buzele mele... Cînd am simțit acel frig cumplit, m-am ridicat pe jumătate și am privit-o mai atent ; m-am smuls brusc din brațele ei, dintre care unul i-a recăzut pe piept, iar celălalt a rămas spînzurînd în jos, pe marginea canapelei unde era culcată. Înspăimîntat, dar păstrîndu-mi încă luciditatea, i-am pus mîna pe inimă... Nimic ! nu se simțea nimic, nici pulsul, nici tîmplele, nici carotidele, nu aveau nici cea mai slabă zvîcnire, nimic... decît moartea ce cuprinsese deja totul cu înfricoșătoarea ei înțepenire.

Eram sigur de moarte... dar nu voiam cu nici un chip să cred în ea ! Mintea omenească e în stare de încăpățînări din acestea stupide împotriva chiar a absolutului evidenței și sorții. Alberte era moartă. Din ce cauză ?.. Habar nu aveam. Nu eram medic. Era totuși moartă ; și deși mi-era clar ca lumina zilei la amiază că orice

aș fi făcut era zadarnic, am încercat tot ceea ce mi se părea atît de cumplit de zadarnic. Lipsit cum eram de orice mijloace, de cunoștințe, de instrumente, de resurse, mai întîi i-am deșertat pe frunte toate sticluțele cu parfum de pe masa mea de toaletă. Am bătut-o zdravăn pe mîini, chiar cu riscul de-a stîrni zgomot în casa aceea unde cel mai mic zvon ne făcea altădată să ne cutremurăm de spaimă. Auzisem pe unul din unchii mei, șef de escadron în regimentul patru dragoni, că scăpase într-o zi de la moarte prin apoplexie pe unul din prietenii lui : îl sîngerase pe loc cu un *jungher* din acelea folosite la cai pentru a le lăsa sînge. Aveam în cameră arme cu duiumul. Am luat un pumnal și i-am crestat Albestei brațul la îndoitura cotului. I-am sfîrtecat brațul splendid, și nici măcar n-a curs sînge. Cîteva picături doar, care s-au coagulat. Se închegase tot. Nici sărutări, nici mușcături, nici supturi n-au putut însufleți trupul țeapăn, devenit cadavru sub mîngîierile buzelor mele. Nici nu mai știam bine ce fac ; în cele din urmă, m-am culcat peste trupul ei, după metoda folosită — se spune în poveștile vechi — de taumaturgii [1] reînvietori, fără să mai nădăjduiesc a trezi în el viața, dar acționînd ca și cum aș mai fi nădăjduit ! Cum stam culcat peste trupul de gheață, un gînd, abia desprins din haosul în care mă azvîrlise moartea cutremurătoare a Albertei, un gînd mi s-a ivit cu limpezime în minte... și atunci mi s-a făcut frică !

Doamne!... dar ce frică... o frică cumplită ! Alberte murise la mine în odaie, iar moartea ei dezvăluia totul. Ce avea să se aleagă de mine ? Ce trebuia să fac ?... La gîndul acesta, am simțit mîna, într-adevăr mîna fizică a fricii hidoase, cum mi se strecoară prin părul care mi s-a făcut măciucă pe cap ! Șira spinării mi s-a muiat ca un sloi de tină, și am vrut, am vrut să lupt împotriva acestei sen-

---

[1] *Taumaturgi*, vraci ai populațiilor primitive, care, conform tradiției, posedau știința de-a reînvia morții. (N.t.)

zației înjositoare — dar a fost zadarnic ... Mi-am spus că trebuie să-mi păstrez sîngele-rece... că sînt bărbat, nu cîrpă... că sînt ostaș. Mi-am prins capul în miini și, in vreme ce-mi simțeam creierul vijiind, mă trudeam să reflectez la îngrozitoarea situație în care mă aflam... să opresc în loc, pentru a le întoarce pe toate fețele, gîndurile ce-mi biciuiau învîrtejate mintea, ca o vîrtelniță nebună și care, la fiecare rotire, veneau toate să se izbească de cadavrul din odaia mea, de trupul neînsuflețit al acelei Alberte, care nu mai putea să se întoarcă în dormitorul ei, pe care mama ei avea s-o găsească a doua zi în *camera ofițerului*, moartă și pîngărită ! Gîndul la mama, căreia îi ucisesem poate fiica necinstind-o, îmi atîrna mai greu pe inimă decît chiar cadavrul Albertei... Moartea nu putea fi ascunsă ; dar oare necinstirea, care ar fi fost de îndată dovedită prin prezența cadavrului în odaia mea, nu putea să fie cumva tăinuită ?... Asta mă tot întrebam, era ținta către care căutam să-mi îndrept gîndul. Pe măsură ce încercam s-o cîntăresc, dificultatea creștea pînă la proporțiile unei absolute imposibilități. Ce halucinații înspăimîntătoare ! erau momente cînd mi se părea că văd cadavrul Albertei crescînd, umplînd toată camera de unde nu mai putea ieși. Ah ! dacă dormitorul ei n-ar fi fost de cealaltă parte a camerei părinților, aș fi cărat-o, cu orice risc, și aș fi dus-o la loc în patul ei ! Dar puteam eu să mă aventurez, și încă purtînd în brațe un trup mort, să fac ceea ce făcea ea, dealtfel cu atîta imprudență, să străbat o cameră pe care n-o știam, în care nu intrasem niciodată, și unde dormeau, cu somnul lor ușor de oameni bătrîni, tatăl și mama nenorocitei de Alberte ? !... Și totuși, starea minții mele era într-un asemenea hal, frica de ce avea să se întîmple a doua zi, de acel cadavru găsit la mine, mă călărea cu atîta sălbăticie, încît tocmai gîndul acesta, smintit, nebunesc, de-a o duce pe Alberte înapoi în camera ei s-a instăpînit asupră-mi ; mi se părea unicul mijloc de-a salva reputația

bietei fete și de a mă scăpa pe mine de rușinea reproșurilor ce mi-ar fi adus părinții, într-un cuvînt, de-a ieși din toată acea grozăvie. Nu știu dacă ai să mă crezi ! Și mie îmi vine greu să cred acum, cînd îmi aduc aminte ! Am avut totuși puterea să ridic cadavrul Albertei și, săltîndu-l în brațe, să mi-l pun in spinare. Înspăimîntător veșmînt, mai greu, crede-mă ! decît cel al osîndiților din infernul lui Dante ! Numai cel ce a purtat, cum am purtat eu pe umeri, acest veșmînt de trup omenesc, care, doar, cu o oră mai devreme, făcea să mi se învolbure sîngele de dorință și care acum mă împietrea de spaimă, numai acela poate pricepe !... Am deschis ușa, cu încărcătura în spinare și, desculț ca și Alberte, pentru a face cît mai puțin zgomot, am pornit-o pe coridorul ce ducea spre camera părinților, a cărei ușă se afla în celălalt capăt ; mă opream la fiecare pas, clătinîndu-mă pe picioare, ca să ascult liniștea din casa cufundată în somn, dar n-o mai auzeam din pricina bătăilor bezmetice ale inimii ! Drumul a fost lung. Nu s-auzea nici o mișcare... Un pas și încă unul... Numai că, odată ajuns în dreptul groaznicei uși de la camera părinților — pe care trebuia s-o străbat și la care Alberte, cînd venise, nu închisese de tot ușa, pentru a o putea găsi la întoarcere întredeschisă —, cînd am auzit respirațiile gemene, prelungi și liniștite, ale celor doi bieți bătrîni dormind în tihna lor încrezătoare, n-am îndrăznit !... N-am mai îndrăznit să trec pragul căscat spre întunecimea camerei... Am dat înapoi ; am luat-o aproape la fugă, cu povara mea cu tot ! M-am întors în odaie ; eram din ce în ce mai îngrozit. Am culcat la loc trupul Albertei pe canapea și, chircit pe genunchi lîngă ea, am reînceput să-mi pun aceleași întrebări imploratoare : „Ce să fac ? Ce-o să se întîmple ?..." În toată prăbușirea ce se produsese în mine, gîndul dement și sălbatic de-a arunca trupul frumoasei fete — iubita mea de șase luni ! — pe fereastră, mi-a țîșnit ca fulgerul în minte. Mă disprețuiești, nu-i așa ? Am deschis fereastra... am dat de-o

parte perdeaua pe care-o vezi... și am privit în hăul de întuneric, în fundul căruia se afla strada, căci era o noapte foarte întunecoasă. Pavajul nu se zărea. „Se va crede că a fost o sinucidere", m-am gîndit ; și am ridicat din nou trupul Albertei, l-am luat în brațe... Dar deodată o străfulgerare de rațiune a săgetat nebunia ! „De unde să se fi sinucis ? De unde să se fi aruncat, dacă va fi găsită mîine sub fereastra mea ?..." m-am întrebat. Din nou m-a pălmuit în obraz imposibiltatea de-a face ceea ce voiam ! Am închis la loc fereastra, căreia i-a scîrțîit cremona. Am tras perdeaua : eram mai mult mort decît viu de frica tuturor zgomotelor ce le făceam. De altminteri, oriunde aș fi vrut să las sau să arunc cadavrul, — pe stradă, pe scară. în coridor — profanarea acestui nedezmințit acuzator ar fi fost oricum zadarnică. Cercetarea cadavrului ar fi dezvăluit totul, iar privirea mamei, atît de cumplit de ageră. ar fi descoperit ceea ce medicul sau judecătorul ar fi voit să-i tăinuiască... Cele ce simțeam deveniseră de nesuportat și în starea de lașă prăbușire a cugetului *demoralizat* (o vorbă de-a Împăratului pe care numai tîrziu am priceput-o !), gîndul de-a pune capăt la toate cu un singur foc de pistol mi-a străbătut mintea în fugă, pe cînd priveam armele strălucitoare de pe pereții camerei. Da. dar ce vrei ?... Uite, am să-ți spun deschis : aveam șaptesprezece ani și iubeam... spada. M-am făcut ofițer din vocație și din tradiție de familie. Nu văzusem niciodată o bătălie, și voiam cu tot dinadinsul să văd una. Aveam năravul armatei. La regiment, glumeam pe socoteala lui Werther [1], un erou al vremii aceleia, care ne stîrnea milă, nouă. ofițerilor ! Gîndul care m-a împiedicat să mă scap, prin sinucidere, de abjecta frică ce mă stăpînea în continuare, m-a purtat către un altul ; mi s-a părut că aflu adevărata

---

[1] Personajul principal al romanului *Suferințele tînărului Werther* de Goethe (1774), tipul eroului romantic ; s-a sinucis din pricina iubirii sale nefericite pentru Charlotte. (N.t.)

mîntuire din impasul unde mă zvîrcoleam! „Şi dacă m-aş duce să-l caut pe colonel?" mi-am spus. La armată, colonelul este ca şi părintele nostru; m-am îmbrăcat într-un suflet, ca atunci cînd se sună adunarea generală, la o alarmă... Mi-am luat şi pistoalele, precauţie de ostaş! Cine ştie ce mi se mai putea întîmpla?... Am mai sărutat o dată, cu acel sentiment ce-l ai la şaptesprezece ani — cînd tot omul e sentimental — gura mută, dintodeauna mută, a frumoasei mele Alberte moartă, care mă copleşise timp de şase luni cu îmbătătoarele daruri ale trupului ei... Am coborît în vîrful picioarelor scara casei, lăsînd în urma mea moartea... Gîfîind ca un om care evadează, mi-a trebuit o oră (mi s-a părut că mi-a trebuit o oră!) să desfac zăvoarele uşii de la stradă şi să învîrtesc cheia grea în enorma broască, apoi, după ce am închis uşa la loc, cu precauţii de adevărat hoţ, am alergat ca un dezertor pînă la colonel.

Am sunat la uşă ca la incendiu. Am făcut o zarvă ca de trîmbiţă, de parcă duşmanul era pe cale să captureze drapelul regimentului! Am îmbrîncit pe toată lumea, pînă şi pe ordonanţa care a vrut să mă împiedice să intru la o asemenea oră în camera stăpînului său; iar odată colonelul trezit din pricina gălăgiei de uragan ce-o făcusem, i-am spus tot. M-am spovedit dintr-o suflare, pînă în străfundul sufletului, şi cum timpul mă zorea, l-am implorat cu tot curajul meu să mă salveze...

Ce om şi colonelul! A văzut dintr-o ochire in ce prăpastie groaznică mă aruncasem... I-a fost milă de cel mai tînăr dintre *copiii lui*, cum m-a numit, şi cred că în acel moment eram cu adevărat într-o stare demnă de mila oricui! Mi-a spus, după ce a slobozit cea mai curat franţuzească dintre înjurături, că, pentru început, trebuie s-o şterg imediat din oraş şi că el se va ocupa de tot restul... că se va duce să-i vadă pe părinţii fetei de îndată ce eu voi fi plecat, dar că neapărat să plec urgent, să iau diligenţa care avea să se oprească peste zece minute pentru

a schimba caii la „Hanul Poștei", să ajung într-un oraș — pe care mi l-a indicat el — și acolo îmi va scrie... Mi-a dat bani, căci uitasem să iau de acasă, mi-a ștampilat cordial obrajii cu mustățile lui bătrîne și cenușii ; iar la zece minute după această întrevedere, eu mă cocoțam (alt loc nu mai era) pe imperiala diligenței care mergea pe același traseu ca și asta în care călătorim acum, și am trecut în galopul cailor pe sub fereastra (nu-ți mai spun ce priviri am aruncat într-acolo) camerei funebre, unde o lăsasem pe Alberte moartă : și fereastra era luminată la fel ca în astă-seară.

Vicontele de Bassard se opri ; vocea lui puternică se frînsese parcă. Nu-mi mai ardea să glumesc. Tăcerea dintre noi n-a durat însă prea mult.

— Și pe urmă ? l-am întrebat.

— Ei, asta-i ! răspunse el, nu există nici un pe urmă. Tocmai acest lucru a zgîndărit multă vreme curiozitatea mea ațîțată. Am urmat orbește instrucțiunile colonelului. Am așteptat cu nerăbdare o veste despre ceea ce făcuse el, despre cele ce se întîmplaseră după plecarea mea. Am așteptat cam o lună ; dar după această lună. am primit. nu o scrisoare de la colonel, care nici nu prea scria de felul lui decît cu sabia și pe obrazul dușmanului, ci ordinul de mutare într-un alt corp. Mi se ordona să integrez regimentul 35, care avea să pornească în campanie, și trebuia ca în termen de douăzeci și patru de ore să mă aflu la cartierul general al corpului căruia îi aparțineam acum. Nenumăratele preocupări ale unei campanii și încă prima din viața mea ! — bătăliile la care am participat, oboseala și, de asemenea, aventurile de dragoste ce le-am așezat vraf peste prima, m-au făcut să neglijez a-i scrie colonelului și mi-au întors gîndul de la amintirea cruntă a poveștii cu Alberte, fără însă a putea să mi-o șteargă din minte. Am păstrat-o ca pe un glonte care s-a înfipt în carne și nu mai poate fi scos... Îmi tot spuneam

că într-o bună zi am să-l întîlnesc pe colonel, că el mă va pune la curent cu cele ce doream să aflu, dar colonelul a fost ucis în fruntea regimentului lui, la Lipsca... Şi Louis de Meung fusese ucis, cu o lună înainte... E un lucru ruşinos, adăugă căpitanul, dar toate sfîrşesc prin a se îngropa, chiar în cugetul cel mai viguros, şi poate tocmai pentru că este viguros... Curiozitatea arzătoare de-a afla ce s-a petrecut după plecare m-a lăsat pînă la urmă în pace. Aş fi putut, după trecerea atîtor ani, şi aşa schimbat cum sînt, să mă întorc în acest orăşel fără ca nimeni să mă recunoască şi să mă informeze despre ceea ce se ştie, despre ceea ce a putut transpira din tragica mea poveste. Ceva însă, un nu ştiu ce, desigur nu respectul faţă de opinia publică, de care puţin mi-a păsat toată viaţa, ceva ce seamănă cu frica pe care n-am vrut cu nici un chip s-o mai simt a doua oară, m-a împiedicat întotdeauna.

Şi a tăcut din nou, *dandy*-ul nostru. cel ce-mi povestise fără pic de fasoane de *dandy* o poveste atît de zguduitor de reală. Am căzut pe gînduri sub înrîurirea poveştii şi am înţeles atunci că strălucitorul viconte de Brassard, floare a florii celui mai mîndru *dandysm*, grandiosul băutor de *claret*-[1] — pe tipicul englezesc ! — este, ca mulţi alţii, un om mai profund decît pare. Îmi revenea în minte vorba ce mi-o spusese, începîndu-şi povestea, despre *pata neagră* care îi umbrise, de-a lungul întregii vieţi, plăcerile de puşlama... cînd, deodată, pesemene ca să rămîn şi mai nedumerit decît eram, mă prinse brusc de braţ :

— Uită-te ! îmi spuse, priveşte perdeaua !

Umbra zveltă a unei siluete de femei se desenă o clipă, trecînd prin dreptul ferestrei !

— Umbra Albertei ! rosti căpitanul. Hazardul îşi cam bate joc de mine în seara aceasta, adăugă cu amărăciune.

[1] Vin de Bordeaux (engl.). (N.t.)

Perdeaua rămăsese din nou încadrată în patratul ei gol, roşu şi luminos. Dar rotarul, care în timp ce vicontele povestea, lucrase de zor la piuliţa lui, îşi terminase tocmai treaba. Caii de schimb erau puşi la ham şi tropăiau, scăpărînd scîntei cu copita. Conductorul diligenţei, cu căciula de astrahan trasă peste urechi, cu registrul călătorilor în dinţi, apucă frîiele în mînă şi se săltă pe capră ; apoi, cocoţat pe locul lui, strigă, cu glas limpede în noapte, comanda de plecare :

— Dă-i drumul !

Şi i-am dat drumul, iar curînd am trecut de misterioasa fereastră pe care o văd mereu apărînd în visările mele, înveşmîntată în perdeaua ei stacojie.

Traducere de IRINA BĂDESCU

RĂZBUNAREA UNEI FEMEI

Fortiter[1]

Aud mereu vorbindu-se despre îndrăzneala literaturii moderne ; personal, însă, n-am dat niciodată crezare faptului. Acuzaţia nu este decît o paradă... de moralitate. Literatura, socotită atîta amar de vreme ca o expresie a societăţii, nu o prezintă de fapt deloc — ba chiar dimpotrivă ; iar cînd un autor, mai înfipt ca ceilalţi, încearcă să fie mai îndrăzneţ, Dumnezeule ! ce ţipete dezlănţuie ! Într-adevăr, dacă privim lucrurile cu atenţie, literatura nu redă nici jumătate din crimele pe care societatea le săvîrşeşte în taină, şi neprimejduită, în fiece zi, cu o frecvenţă şi o uşurinţă de-a dreptul fermecătoare. Întrebaţi-i pe toţi duhovnicii — care ar fi cei mai mari romancieri ai lumii dacă

[1] Cu putere (lat.). (N.t.)

ar povesti toate cîte li se picură în ureche la spovedanie. Întrebaţi-i (de pildă) cîte incesturi rămîn îngropate în familiile cele mai mîndre şi mai de vază, şi veţi vedea dacă literatura, cît este ea de acuzată de cutezanţă imorală, a îndrăznit vreodată să le povestească, fie şi numai de dragul de-a speria lumea! Dincolo de uşoara adiere — dar numai o adiere — abia strecurată — ca şi o adiere — în *René*[1] al lui Chateaubriand — al drept-credinciosului Chateaubriand — nu ştiu să existe vreo carte unde incestul, atît de obişnuit în societatea noastră — înaltă sau de jos, şi poate chiar mai mult în cea înaltă decît în cea de jos — să fi alcătuit subiectul, abordat deschis, al unei povestiri care ar putea scoate din el efecte de morală cu adevărat tragică. A îndrăznit oare vreodată literatura noastră modernă, a cărei mironosealâ morală nu face decît să dea cu pietre, să abordeze povestea Mirrei[2], a Agripinei[3] şi a lui Oedip[4], poveşti, vă rog să mă credeţi! veşnic şi perfect reale, căci n-am trăit niciodată — cel puţin pînă acum — în alt infern decît în infernul social, unde am întîlnit, întrucît mă priveşte, destule Mirre şi Agripine şi destui Oedipi; sub camuflajul vieţii personale şi al prevederilor, al temerilor şi al ipocriziei, lucrurile nu se petrec niciodată în realitate ca la teatru sau ca într-o povestire. Dar prin transparenţa suprafeţelor sociale, a prevederii, a temerilor şi ipocriziei, se pot totuşi întrezări... Cunosc eu bine — şi tot Parisul cunoaşte — o oarecare doamnă

[1] Nuvelă cu caracter autobiografic de Chateaubriand (1802). (N.t.)

[2] *Mirra*, personaj din tragedia cu acelaşi nume de Alfieri. (N.t.)

[3] Împărăteasa romană (16—59), mama lui Nero; s-a căsătorit a treia oară cu unchiul ei Claudius, pentru a-i asigura fiului ei moştenirea tronului. (N.t.)

[4] Nerecunoscîndu-şi părinţii, Oedip s-a căsătorit cu mama sa, Iocasta, după ce şi-a ucis tatăl, pe Laios, rege al Tebei. (N.t.)

Henric al III-lea [1], care poartă la cingătoare, pe rochiile-i de catifea albastră, şiraguri de hîrci mititele, montate în aur, şi care se flagelează, adăugînd astfel voluptăţii penitenţelor sale voluptăţile plăcerilor de alt soi ale lui Henric al III-lea. Or, cine s-ar încumeta să scrie povestea acestei femei, scriitoare de cărţi pioase, şi despre care preoţii iezuiţi cred că este (drăguţ amănunt, şi de tot hazul !) un bărbat, ba chiar un sfînt ?!... Nu sînt mulţi ani de cînd întreg Parisul a cunoscut-o pe o altă femeie din societatea cartierului Saint-Germain, aceasta luîndu-i maică-sii amantul şi, turbată de a-l vedea că se întoarce la maică-sa, care, deşi bătrînă, ştia mai bine decît ea a se face iubită, furînd scrisorile foarte pătimaşe ale acesteia către bărbatul preaiubit, dîndu-le la multiplicat şi împrăştiindu-le apoi cu miile peste spectatori, de la galeria numită *paradis* — şi foarte potrivit numită pentru un asemenea gest — a sălii Operei, într-o zi de premieră. [2] A scris cineva povestea acestei femei ?... Biata literatură nici n-ar şti măcar de unde să apuce asemenea fapte, darămite să le povestească.

Iată, aşa ceva ar trebui să facem dacă am avea într-adevăr îndrăzneală. Istoria îşi are ici un Tacit, colo un Suetoniu [3]. Romanul n-are pe nimeni — cel puţin dacă ne menţinem în sfera elevată şi morală a adevăratului talent şi a adevăratei literaturi. E drept şi că limba latină sfidează buna cuviinţă, ca una ce este cu adevărat păgînă, în vreme ce limba noastră a fost botezată împreună cu Clovis în cristelniţa sfîntului Rémy, de unde i s-a tras o indestructibilă pudoare, căci această bătrînă hardughită mai

---

[1] *O doamnă Henric al III-lea*, titlul uneia dintre *Diabolicele* proiectate, dar nerealizate. Este vorba probabil de o contemporană a autorului. (N.t.)

[2] Probabil un episod contemporan autorului. Motivul este identic cu cel din două dintre *Diabolice (Cea mai frumoasă iubire a lui Don Juan — Dedesubtul cărţilor unei partide de vist)*, şi reluat în romanul *Ceea ce nu moare* (N.t.)

[3] *Suetoniu* (69—125), istoric latin, autor al *Vieţilor celor doisprezece Cezari*. (N.t.)

roşeşte încă şi acum ! Totuşi, dacă *am îndrăzni să îndrăznim*, ar putea exista şi un Tacit sau un Suetoniu romancieri, căci Romanul este cu deosebire istoria moravurilor, redată sub formă de povestire sau dramă, precum este adesea istoria însăşi. Şi nici o altă diferenţă nu există între ele în afara acestora : anume că unul (Romanul) redă moravurile societăţii punîndu-le sub pavăza unor personaje inventate, pe cînd cealaltă (Istoria) dă nume şi adrese exacte. Atîta doar că Romanul scormoneşte mai adînc decît Istoria. Romanul ţinteşte către un ideal, Istoria nu are ideal; ci este ţinută în frîu de realitate. Romanul rămîne şi mai îndelungă vreme în scenă. Lovelace, din opera lui Richardson, dăinuie mai mult decît Tiberiu [1] din opera lui Tacit. Iar dacă Tiberiu, la Tacit, ar fi zugrăvit la fel de amănunţit ca Lovelace la Richardson, credeţi cumva că Istoria ar avea ceva de pierdut, şi oare Tacit n-ar apărea mai înfricoşător ?... Nu-i vorbă, nu mi-e teamă să afirm aici că Tacit — ca pictor — nu se află la înălţimea modelului Tiberiu, şi că, în ciuda geniului său, modelul îl striveşte.

Iar asta nu este încă tot. La această slăbiciune a literaturii, inexplicabilă, dar izbitoare, în comparaţia dintre ceea ce este în realitate şi reputaţia ce o are, mai adăugaţi şi înfăţişarea pe care a căpătat-o crima în epoca noastră de inefabile şi încîntătoare progrese ! Civilizaţia dusă la extrem răpeşte crimei înfricoşătoarea ei poezie şi nu-i îngăduie scriitorului să i-o redea. Ar fi prea oribil, spun fiinţele doritoare să înfrumuseţeze totul, chiar şi oroarea. Cine cîştigă? filantropia: nişte criminalişti imbecili micşorează penalitatea, iar alţi moralişti nesăraţi micşorează crima, ba încă n-o micşorează decît pentru a da cîştig de cauză penalităţii. Şi totuşi, crimele civilizaţiei extreme sînt cu siguranţă mai cumplite decît cele ale extremei barbarii, prin rafinamentul şi corupţia ce le presupun, prin gradul lor su-

---

[1] *Tiberiu* (42 î.e.n. — 37 e.n.), împărat roman, tiran sîngeros şi impopular. (N.t.)

perior de intelectualizare. Inchiziţia era conştientă de acest lucru. Într-o vreme cînd credinţa şi instituţiile publice erau puternice, Inchiziţia, acest tribunal care judeca gîndirea, această înaltă instituţie a cărei simplă idee zgîndăre nervii noştri slăbănogi şi ne face chisăliţă creierele de păsărică, Inchiziţia ştia prea bine că cele mai mari crime sînt cele spirituale, deci le pedepsea ca atare... Şi fapt este că aceste crime, adresîndu-se mai puţin simţurilor, se adresează cu atît mai mult gîndirii; iar gîndirea este, pînă la sfîrşit, ceea ce avem mai profund în noi. Există, deci, pentru romancier, o întreagă categorie de tragic necunoscut ce se poate extrage din aceste crime mai mult intelectuale decît fizice, care, pentru superficialitatea vechilor societăţi materialiste, par a fi mai puţin criminale, deoarece se înfăptuiesc fără vărsare de sînge, iar măcelul nu se săvîrşeşte decît în domeniul sentimentelor şi al moravurilor... Tocmai din această categorie de tragic am voit să dăm aici o mostră, relatînd povestea unei răzbunări de cea mai înspăimîntătoare originalitate, răzbunare unde nu s-a vărsat sînge, nu s-a folosit nici arma, nici otrava; într-un cuvînt, o *crimă civilizată*, în care nici un amănunt nu aparţine închipuirii celui ce povesteşte, afară doar de felul de-a o povesti.

Către sfîrşitul domniei lui Ludovic-Filip, un tînăr bătea într-o seară strada Basse-du-Rempart [1], la vremea aceea cu drept cuvînt numită Joasă, căci se afla mai jos decît nivelul bulevardului şi se înfăţişa ca o excavaţie întotdeauna prost luminată şi întunecoasă, către care se cobora, din bulevard, pe două scări aşezate spate-n spate, dacă se poate spune aşa ceva despre două scări. Această excavaţie, care astăzi nu mai există şi care se întindea în-

[1] În traducere, strada-din-josul-zidurilor. A fost demolată în timpul lucrărilor de sistematizare a Parisului, sub prefectul Haussman. (N.t.)

tre străzile Chaussée d'Antin și Caumartin, iar în dreptul celei din urmă revenea la nivelul normal, acest soi de rîpă întunecoasă, unde abia îndrăzneai să treci ziua, era, la căderea nopții, bîntuită de figuri foarte dubioase. Diavolul este Principele întunecimilor. Aici își avea el unul dintre principate. Cam prin mijlocul excavației, mărginită de-o parte de terasa închipuită de bulevard, de alta de case mari, tăcute, cu porți înalte, și de cîteva magazine cu obiecte vechi, se afla un pasaj îngust, descoperit, unde vîntul, cît de puțin să fi bătut, răsuna ca într-un flaut, și care ducea, de-a lungul unui zid și al unor case în construcție, pînă la strada Neuve-des-Mathurins. Tînărul nostru, dealtfel foarte bine îmbrăcat, apucase pe acest drum, care pentru el trebuie că nu era tocmai drumul neabătut al virtuții, pentru simplul motiv că urmărea o femeie ce se scufundase, fără șovăială și fără stînjenire în întunecimea suspectă a pasajului. Era, tînărul nostru, un elegant, un *gant-jaune*[1], cum se spunea pe vremea aceea despre eleganți. Cinase îndelung și tihnit la Café de Paris și venise apoi, cu scobitoarea între buze, să se rezeme de balustrada joasă, desființată astăzi, de la Tortoni, și să tragă cu ochiul la femeile ce treceau pe bulevard. Femeia cu pricina trecuse de cîteva ori prin fața lui ; și cu toate că acest fapt, cum și ținuta ei prea țipătoare, și mersul legănat din șolduri, puneau asupră-i o etichetă suficient de clară, cu toate că tînărul, care se numea Robert de Tressignies, era cumplit de blazat și se întorsese tocmai din Orient — unde cunoscuse toate soiurile de rase și specii ale animalului femeie —, la a cincea trecere a plimbăreței nocturne, se luase după ea... *cîinește*, cum singur spunea, bătîndu-și joc de el-însuși — căci avea darul de a se privi acționînd și de a se judeca pe sine pe măsură ce acționa, fără ca judecata, foarte adesea opusă acțiunii, să o împiedice, sau ca acțiunea să dăuneze judecății : cumplită asimptotă omenească!

---

[1] Mănușă galbenă. (N.t.)

Tressignies avea ceva peste treizeci de ani. Își trăise acea primă tinerețe năroadă, care face din om jucăria propriilor senzații și pentru care prima venită este un adevărat magnet. Trecuse de această fază. Devenise un desfrînat rece și foarte întortocheat al epocii noastre pozitiviste, un desfrînat superintelectual, meditase îndeajuns asupra senzațiilor sale pentru a nu se mai putea lăsa înșelat de ele, cum nici teamă sau scîrbă nu avea de niciuna. Ceea ce văzuse, sau crezuse a vedea îi insuflase doar curiozitatea de-a merge pînă în străfundul unei senzații noi. Așadar își părăsise balustrada și pornise în urmărire... foarte hotărît să meargă pînă la capătul foarte vulgarei aventuri ce-o întrevedea. Într-adevăr, pentru el, femeia care mergea înainte, revărsîndu-se legănat ca o undă, nu era decît una de cea mai joasă speță ; dar era de o asemenea splendoare, încît te putea prinde mirarea cum de frumusețea n-o clasase mai sus, cum de nu găsise un amator s-o salveze de josnicia trotuarului, căci la Paris, cînd Dumnezeu răsădește cîte o femeie drăguță, Diavolul, drept replică, răsădește numaidecît și el un nătărău s-o întrețină.

Și apoi mai avea, acest Robert de Tressignies, și un alt motiv să se țină după ea, altul decît regeasca frumusețe de care poate parizienii nici nu-și dădeau seama, fiind ei atît de puțin cunoscători în materie de adevărată frumusețe și avînd un simț estetic democratizat ca și toate celelalte, lipsit cu deosebire de elevație. Femeia era pentru el o asemănare. Era pasărea ironică ce face pe privighetoarea și despre care cu atîta melancolie vorbește Byron în *Memoriile* sale. Îi amintea de-o altă femeie, văzută altundeva... Era sigur, absolut sigur că nu era ea, dar îi semăna pînă la confuzie, dacă într-adevăr confuzia nu ar fi fost cu neputință. Și, dealtfel, asemănarea îl atrăgea mai mult decît îl surprindea, căci avea destulă experiență, ca un observator ce se afla, pentru a ști că există de fapt mult mai puțin varietate, decît s-ar crede printre chipurile omenești, ale căror trăsături sînt supuse unei geometrii re-

strînse şi statornice şi care se pot reduce la cîteva tipuri generale. Frumuseţea este una. Singură urîţenia este multiplă, şi chiar şi multiplicitatea ei este repede epuizată. Dumnezeu a vrut ca infinită să fie numai expresia, căci expresia este o ţîşnire a sufletului ce se străvede printre liniile regulate sau asimetrice, pure sau chinuite, ale chipului. Toate acestea le spunea Tressignies către sine, destul de încîlcit în gîndurile-i, în vreme ce-şi potrivea pasul după cel al femeii care mergea de-a lungul bulevardului, şerpuind, tăindu-l ca o seceră, mai semeaţă decît regina din Saba a lui însuşi Tintoretto[1] în rochia ei de mătase şofranie cu ape aurii — culoarea preferată a tinerelor romane — căreia, mergînd, făcea să-i sticlească şi să-i foşnească cutele rigide şi lucitoare, ca o chemare la luptă ! Din cale-afară de cambrată în talie, aşa cum rar sînt femeile în Franţa, părea îmbrăţişată strîns de un minunat şal turcesc cu dungi late, albe, roşu-aprins şi aurii ; iar pana roşie de pe pălăria albă — splendidă în lipsa ei de gust ! — îi atîrna fremătînd pînă la umăr. Îmi amintesc că, pe vremea aceea, femeile purtau, înclinate peste borul pălăriilor, pene numite *ram de salcie plîngătoare*. Dar în înfăţişarea acestei femei nu plîngea nimic ; iar pana exprima cu totul altceva decît melacolia. Tressignies credea că ea o va lua pe strada Chaussée d'Antin, scinteind din miile-i de felinare ; dar văzu cu surprindere cum tot luxul ei zgomotos de curtezană, toată semeţia sfruntată de prostituată îmbătată de trupu-i şi de mătăsurile ce le tîra după ea, se afundă pe strada Basse-du-Rempart, ruşinea bulevardului în acele timpuri ! Iar elegantul cu cizme de lac, mai puţin viteaz decît femeia, a şovăit o clipă înainte de a se băga şi el *înlăuntru*... Dar numai o clipă... Rochia de aur, pierdută o secundă din ochi în întunecimile fundăturii negre, după ce trecu de unicul felinar care parcă o tatua cu un punct luminos,

---

[1] *Jacopo Robusti Tintoretto* (1518—1594), celebru pictor venețian, autor de lucrări pe teme istorice sau religioase. (N.t.)

sclipi din nou undeva mai departe, iar el se repezi s-o ajungă din urmă. Nu i-a fost prea greu ; căci ea îl aştepta, sigură că va veni ; şi atunci chiar, în clipa cînd o ajunse, ea îi proiectă chipul în plină faţă, pentru ca el să-l poată evalua, şi-şi implîntă ochii în ochii lui, cu toată neruşinarea ce i-o dase meseria. Tressignies fu literalmente orbit de splendoarea obrazului împăstat de fard, dar pirguit auriu ca aripile unor insecte, şi pe care lumina lividă, prelingîndu-i-se asupra ca un firişor anemic din felinar, nu izbutea să-l decoloreze.

— Eşti spaniolă? făcu Tressignies, recunoscînd dintr-o ochire unul dintre cele mai frumoase exemplare ale acestui popor.

— *Si*, răspunse ea.

Pe vremea aceea, era mare lucru să fii spaniolă ! Calitate cu deosebită căutare. Romanele epocii, teatrul Clarei Gazul[1], poeziile lui Alfred de Musset[2], dansurile cuplului Mariano Camprubi şi Dolores Serral [3] făceau ca la cel mai mare preţ să fie femeile bronzate portocaliu, cu obraji de rodie — iar cele care se lăudau a fi spaniole nu prea erau întotdeauna, dar cu acest lucru te puteai într-adevăr lăuda. Numai că femeia din faţa lui nu părea a ţine la calitatea ei de spaniolă mai mult decît la oricare altă podoabă pe care ar fi făcut-o să sclipească în ochii bărbatului : şi apoi, în franţuzeşte :

— Hai, vii ? îi zise, fără ocolişuri, tutuindu-l ca cea din urmă prostituată din strada Poulies, care mai exista încă şi ea pe atunci. Vă amintiţi ? O adevărată cloacă !

Intonaţia, vocea deja răguşită; familiaritatea încă nelalocul ei, tutuirea atît de sublimă — paradisul însuşi ! —

[1] Ciclu de piese de Prosper Mérimée (1825), publicate ca fiind opera unei autoare spaniole. (N.t.)

[2] Este vorba de volumul intitulat *Povestiri din Spania şi Italia* (1830). (N.t.)

[3] Dansatori spanioli care au lansat în Franţa contemporană lui Barbey dansul de caracter. (N.t.)

pe buzele unei femei iubite, devenită însă cea mai cruntă batjocură în gura unei ființe pentru care nu ești decît un trecător, ar fi fost suficiente să-l dezmeticească cu scîrbă pe Tressignies, dar Diavolul apucase să-l prindă în gheară. Curiozitatea, ațîțată de poftă, care-l mușcase văzînd această prostituată ce reprezenta pentru el mai mult decît o splendidă carne înghesuită în mătăsuri, îl adusese în stare de a înghiți orice, nu numai mărul Evei, dar și toate broaștele rîioase dintr-o broscărie [1] !

„Pe toți dracii ! zise el, auzi, dacă viu ! Ca și cum s-ar mai putea îndoi ! Am să mă despăduchez mîine și gata", se gîndi.

Erau în capătul pasajului pe unde se trece spre strada Mathurins ; pe acolo au și luat-o. Printre blocuri enorme de piatră ce zăceau aruncate, printre clădiri în construcție, o singură casă mai rămăsese în picioare, fără vecine, o casă îngustă, urîtă, strîmbă, cocoșată, care părea să fi fost martoră, pe toate etajele zidăriei ei delabrate, la multe vicii, la multe crime, și poate fusese lăsată acolo să mai vadă și altele ; se profila în sus, mai întunecată pe cerul înnoptat. O prăjină lungă de casă oarbă — căci niciuna din ferestre (și ferestrele sînt ochii caselor!) nu era luminată — ce părea că te agață pe pipăite prin întuneric! Această casă groaznică avea caracteristica ușă întredeschisă a localurilor dubioase, iar în capătul unui gang dezgustător, scara tot atît de caracteristică, din care se văd cîteva trepte, luminate de sus de o licărire meschină și murdară... Femeia apucă pe gangul strîmt, umplîndu-l cu lățimea umerilor și cu faldurile fremătătoare, învoalte, ale rochiei ; și cu un pas ce vădea obișnuința unor asemenea ascensiuni, urcă încet scara în spirală — imaginea este aici foarte potrivită, căci scara era murdară și vîscoasă ca melcul... Lucru neobișnuit însă în astfel de maghernițe, oribila scară, pe măsură ce urca, se lumina : nu mai era

[1] În franceză *avaler des crapauds* are sensul de-a face concesii, a înghiți gălușca. (N.t.)

licărirea păstoasă a lămpii puțind a gaz, ce se tîra pe pereții primului etaj, ci o lumină adevărată, care, la etajul al doilea, se desfășura și înflorea pînă la strălucire. Două gheare de bronz, încărcate cu lumînări și prinse în perete, luminau ciudat de sărbătorește o ușă cu aspect obișnuit, pe care era lipită, ca să știi la cine mergi, cartea de vizită cu numele prostituatei; aceasta pentru ca, dacă cumva femeia avea ceva renume sau oarecare frumusețe, firma să ascundă marfa. Surprins de luxul atît de nepotrivit cu un asemenea loc, Tressignies acordă mai multă atenție candelabrelor, de un stil aproape măreț, modelate de mîna viguroasă a unui adevărat artist, decît cărții de vizită și numelui femeii, pe care n-avea nevoie să-l citească, din moment ce-o însoțea. Privind candelabrele — în vreme ce ea învîrtea cheia în broasca ușii atît de bizar ornamentate și potopite de lumină — i-au revenit în minte acele *surprize*[1] ale caselor de întîlniri amoroase din vremea lui Ludovic al XV-lea. „Femeia asta trebuie că a citit, gîndi el, ceva romane sau memorii din vremea respectivă și o fi avut fantezia să aranjeze un apartament drăguț, plin de voluptuoase cochetării, acolo tocmai unde n-ai putea niciodată bănui..." Dar ceea ce a văzut în apartament, odată ușa deschisă, i-a mărit pesemne mirarea — numai că de data aceasta, în sens invers.

Într-adevăr, nu era nimic altceva decît caracteristicul apartament trivial și dezordonat al tuturor prostituatelor... Rochii aruncate ici și colo la nimereală, peste mobile, și un pat lat — cîmpul de manevre — cu nerușinatele oglinzi în fundul și pe tavanul alcovului; toate arătau limpede în casa cui te afli... Pe placa șemineului, sticluțele căror uitase să le pună dopul înainte de a pleca din nou în campania de seară își amestecau parfumurile în atmosfera călduță a camerei unde vigoarea bărbătească trebuie

[1] În vremea lui Ludovic al XV-lea, nobilimea de curte organiza orgii secrete în diferite case particulare din Paris. (N.t.)

să se fi topit încă de la primele respirații... Două candelabre aprinse, de același stil cu cele de la ușă, ardeau în laturile căminului. Pretutindeni blănuri de animale întinse pe jos formau un al doilea covor, pe deasupra covorului. Totul fusese prevăzut. În sfîrșit, o ușă deschisă lăsa să se vadă, dincolo de draperii, un tainic budoar, sacristia acestui soi aparte de preotese.

Dar toate amănuntele camerei, Tressignies nu le-a văzut decît mai tîrziu. Mai întîi n-a văzut-o decît pe prostituata la care venise. Știind unde se află, n-a avut nici cea mai mică reținere. S-a trîntit *sans façons* [1] pe canapea, atrăgînd-o între genunchi pe femeia care-și scosese pălăria și șalul și le aruncase pe un fotoliu. A cuprins-o de talie, ca și cum ar fi cetluit-o cu amîndouă mîinile împreunate și a privit-o astfel de jos și pînă sus, ca un degustător care-și ridică în lumină, înainte de a-l bea, paharul ce-l va da de dușcă ! Impresia sa de pe bulevard nu fusese mincinoasă. Pentru un degustător de femei, pentru un bărbat blazat, dar vînjos, era cu adevărat splendidă. Femeia învedera, în continuare, sub lumina constantă, asemănarea atît de izbitor de puternică remarcată la licăririle fugare și întretăiate de umbră ale bulevardului. Numai că *cea la care* îl făcea să se gîndească nu vădea, pe figura cu trăsături atît de asemănătoare încît păreau identice, expresia de mîndrie hotărîtă, aproape încrîncenată, pe care Diavolul, părinte șugubăț al tuturor anarhiilor, refuzînd-o unei ducese, o dăruise în schimb — nu se știe pentru ce anume — unei femei de stradă. Cu capul acum descoperit, cu părul ei negru, cu rochia galbenă și cu umerii lați, depășiți încă în lățime de șolduri, ea amintea de Judita lui Vernet (un tablou al vremii), dar trupul îi era cu deosebire făcut pentru dragoste, iar chipul mai sălbatic. Aerul de sumbră sălbăticie provenea poate dintr-o cută adîncită între sprîncenele frumoase, prelungi

[1] Neprotocolar, fără mofturi. (N.t.)

pînă spre tîmple, cum văzuse Tressignies la unele asiatice din Turcia, iar ea şi le apropia într-una, ca dintr-o preocupare atît de constantă, încît ai fi zis că le are îmbinate. Uluitor contrast ! prostituata aceasta avea trupul făcut pentru meseria ei ; nu însă şi chipul. Trupul de curtezană chemînd atît de elocvent : Ia-mă ! — cupă de iubire cu pîntecul rotunjit ce ispiteşte mîna şi buzele — era dominat de o figură care, prin trufia expresiei, ar fi fost în stare să stăvilească orice dorinţă, să împietrească în respect voluptatea cea mai arzătoare... Din fericire, surîsul voit mlădiat al curtezanei, cu care ştia să pîngărească arcuirea sublimă de dispreţ a buzelor, îi readucea de îndată înapoi în braţele-i pe toţi cei pe care cruzimea mîndră a chipului i-ar fi înspăimîntat. Pe bulevard, femeia îşi plimbă acest surîs aţîţător etalat cu neruşinare pe buzele roşii ; acum însă, cînd Tressignies o ţinea în picioare între genunchi, surîsul dispăruse, era gravă, iar figura îi vădea o expresie stranie atît de necruţătoare, încît nu-i mai lipsea decît sabia încovoiată în mînă pentru ca filfizonul de Tressignies să se poată crede, fără îngîmfare, un Holofern [1].

I-a luat atunci mîinile, mîini însă neinarmate, confirmîndu-şi sieşi frumuseţea lor regească. Ea îl lăsa să-i facă acest lung examen al fiinţei ei în tăcere, privindu-l la rîndu-i, dar nu cu acea curiozitate superficială sau meschin interesată a femeilor de teapa ei, care te cîntăresc cu privirea ca pe un ban calp... În mod vădit, se gîndea la altceva decît la cîştigul ce avea să-l obţină sau la plăcerea ce avea s-o ofere. În nările-i dilatate, la fel de grăitoare ca şi ochii, şi prin care pasiunea, ca şi prin ochi dealtfel, trebuie să fi aruncat văpăi, se vădea o hotărîre supremă, ca a unei crime de înfăptuit. „Dacă acest chip necruţător înseamnă, întîmplător, o dragoste şi nişte simţuri la fel de necruţătoare, ce pleaşcă pentru ea şi pentru mine, în vre-

---

[1] General al lui Nabucodonosor, ucis de Iudita în timp ce asedia oraşul natal al acesteia. (N.t.)

murile noastre vlăguite !" gîndi Tressignies care, înainte de a-şi face cheful, o cerceta cu de-amănuntul, ca pe un cal de rasă... El, experimentatul, exigentul critic în materie de femeie, care se tocmise pentru cele mai frumoase fete de pe piaţa din Adrianopole şi ştia cît valorează un trup de femeie cu o asemenea culoare şi carnaţie, azvîrli, preţul a două ore cît avea să guste din el, un pumn de ludovici într-o cupă de cristal albastru, aşezată la îndemînă pe o consolă, şi unde probabil nu se adunase niciodată atîta bănet.

— A, va să zică îţi plac ?... exclamă ea cu îndrăzneală şi gata de orice, sub înrîurirea gestului lui Tressignies ; ori poate nerăbdătoare de examenul în care curiozitatea părea mai puternică decît dorinţa, ceea ce pentru ea însemna o pierdere de timp sau o obrăznicie. Lasă-mă să-mi scot toate astea, a adăugat, ca şi cînd rochia ar fi apăsat-o, şi îşi desfăcu primii doi nasturi ai corsajului...

Se smulse dintre genunchi lui pentru a se duce în buduarul de alături... Prozaic amănunt ! voia pesemne să-şi *cruţe* rochia ? Rochia este unealta de lucru a acestor muncitoare... Tressignies, care prinsese a visa dinaintea chipului ei la nesaţul Mesalinei, recăzu deodată în cea mai anostă banalitate. Simţi din nou că se află în camera unei prostituate — o prostituată ca toate celelalte ale Parisului, în ciuda frumuseţii sublime a figurii ce contrasta brutal cu destinul posesoarei. „De ! gîndi el, ce să-i faci, poezia n-o afli la aceste tîrfe decît în piele şi nu trebuie s-o cauţi decît acolo unde există."

Astfel încît şi-a promis s-o caute unde spunea, însă a mai aflat-o şi altundeva — undeva unde cu siguranţă nu se aştepta să se afle poezie! Pînă acum, urmărind femeia, nu dăduse ascultare decît unei neînfrînate curiozităţi şi unui capriciu lipsit de nobleţe ; cînd însă cea care i le stîrnise cu atîta uşurinţă a ieşit din buduarul unde se dusese să se dezbrace de toate catrafusele de seară şi a venit din nou către el, în ţinuta — care numai ţinută nu

era! — a gladiatoarei pregătite de luptă, Tressignies rămase literalmente trăsnit în fața unei frumuseți pe care ochiul său expert, ochi de sculptor, dăruit cu deosebire *bărbatului tuturor femeilor,* nu o știuse ghici în întregime pe bulevard, dincolo de unduirile revelatoare ale rochiei și ale mersului. Dacă în locul ei ar fi intrat deodată pe ușa aceea însuși trăsnetul cerului, Tressignies n-ar fi rămas mai trăsnit... Nu era complet goală ; era mai rău! Era cu mult mai nerușinată — cu mult mai revoltător de *nerușinată* decît dacă ar fi fost goală de-a binelea. Statuile de marmoră sînt goale, și goliciunea lor e castă. Mai mult încă, goliciunea reprezintă curajul castității. Dar această prostituată, ticălos de impudică, care s-ar fi aprins pe sine, asemenea uneia dintre torțele vii ale grădinilor lui Nero, ca să ațîțe și mai tare văpaia simțurilor bărbătești, pe care fără îndoială meseria o învățase cele mai josnice precepte ale corupției, această femeie combinase, cu talentul și prostul gust al unei cumplite desfrînări, transparența insinuantă a vălurilor cu îndrăzneala góliciunii — căci, cine nu știe acest lucru ? în desfrîu, prostul gust se înfățișează ca o forță... Amănuntele ținutei, monstruos de provocantă, îi aminteau lui Tressignies de o statuetă, cu neputință de descris, în fața căreia se oprise de cîteva ori, cum se afla expusă în vitrinele tuturor negustorilor de bronzuri din Parisul de altădată, și pe soclul căreia se puteau citi aceste cuvinte tainice : „Doamna Husson". Un vis obscen, și cît de primejdios ! Visul devenise aici realitate. Dinaintea acestei realități ațîțătoare, a acestei frumuseți absolute, lipsită însă de răceala cel mai adesea dată în parte frumuseții absolute, Tressignies, *proaspăt întors din Turcia,* chiar de-ar fi fost cel mai blazat dintre pașalele cu trei tuiuri, și-ar fi recăpătat pe loc poftele de creștin, ba chiar de pustnic. Așa încît, în clipa cînd, foarte sigură de tulburarea ce era obișnuită a stîrni, se apropie năvalnic de el și-i întinse către buze, ca pe tavă, splendorile savuroase ale bustului, refăcînd gestul curtezanei ce-l ispitește pe

sfîntul din tabloul lui Paolo Veronese [1], pe Robert de Tressignies, care nu era un sfînt, îl apucă pofta după... ceea ce i se oferea și cuprinse în brațe pe sălbatica ispititoare. cu o înflăcărare împărtășită desigur și de ea, căci i se aruncase la piept. Oare se va fi fost aruncat astfel în toate brațele ce-o cuprindeau ? Cît ar fi fost de meșteră în meseria sau în arta ei de curtezană, ea a vădit în seara aceea atîta violență în ardoarea și gemetele ei aprige de iapă sălbăticită, încît nici chiar pornirea dezlănțuită a unui temperament deosebit sau bolnav nu ar fi fost de ajuns pentru a o justifica. Să se fi aflat oare numai la începutul cumplitei vieți de prostituată, de-o trăia cu asemenea furie ? Pentru că, într-adevăr, avea ceva atît de sălbatic și de înverșunat, încît s-ar fi spus că în fiecare din îmbrățișările ei vrea să-și lepede întreaga viață sau s-o soarbă pe-a celuilalt. La vremea aceea, femeile de teapa ei din Paris, găsind că numele, drăguț dealtfel, de „lorete", pe care li-l dăduse literatura și-l nemurise Gavarni [2], nu este suficient de serios, își ziceau, după moda orientală, „pantere". Ei bine, nici una n-ar fi fost mai îndreptățită ca ea să poarte acest nume... În seara cu pricina, a fost întru totul în suplețea, încolăcirea, țîșnirile, zgîrieturile și mușcăturile ei, o adevărată panteră. Tressignies și-a putut confirma sieși că nici una din femeile care-i trecuseră pînă atunci prin brațe nu-i dăduse nemaipomenitele senzații ce le dădu această creatură, nebună de desfrîu și în stare să molipsească pe oricine cu nebunia ei ; și doar Tressignies iubise destul în viața lui ! Vedeți însă, și nu știu dacă trebuie s-o spunem spre cinstea sau spre rușinea firii omenești, există în ceea ce se numește, poate cu mult dispreț, plăcere trupească, abisuri la fel de necuprinse ca și în

---

[1] *Paolo Caliari Veronese* (1528—1588), pictor din școala venețiană. Tabloul la care se face aluzie se intitulează *Ispita sfîntului Anton.* (N.t.)

[2] Desenator și caricaturist care a publicat în 1841, în jurnalul *Charivari*, o suită de schițe intitulată *Lorete.* (N.t.)

iubire. Poate în astfel de abisuri să-l fi tîrît ea, precum tîrăște marea pe un înotător încercat ?! Depășea, și încă de la mare distanță, amintirile sale de crai cele mai vinovate, pînă și plăsmuirile unei imaginații ca a lui, totdeodată violentă și pervertită. Tressignies uită de tot — și ceea ce era ea, și pentru ce venise, aici, și casa, și apartamentul de care, cînd intrase, i se făcuse aproape greață. Pur și simplu femeia i-a sorbit sufletul în trupul ei... I-a îmbătat pînă la delir simțurile ce cu greu se mai lăsau amețite. În sfîrșit, l-a copleșit cu asemenea voluptăți încît a venit o clipă cînd acestui ateu în dragoste, acestui sceptic în toate, i-a trecut prin minte gîndul nebunesc, al unui capriciu încolțit în femeia ce-și vindea trupul. Da, Robert de Tressignies, călit cum era pînă aproape la răceala de oțel a sfintului lui protector, Robert Lovelace, a crezut totuși că stîrnise cel puțin un capriciu în splendida prostituată ; căci era cu neputință ca ea să se comporte în același fel cu toți ceilalți bărbați, ar fi murit în curînd, mistuită ca de foc ! Și de-a lungul a cîteva minute, a crezut astfel, bărbatul nostru cel tare, a crezut ca un imbecil ! Dar tocmai vanitatea ce o stîrnise în el cu văpaia unor plăceri usturătoare ca iubirea, a simțit deodată, între două îmbrățișări, fiorul ușor al unei bruște îndoieli... Un glas i-a strigat din străfundul ființei : „În tine, ea nu pe tine te iubește !“, căci tocmai o surprinse într-un moment cînd era cu desăvîrșire panteră, cu totul mlădiată, incolăcită pe trupul lui, nedîndu-i însă nici o atenție, furată de contemplarea captivantă a unei brățări ce-o purta la mînă și pe medalionul căreia Tressignies zări un portret de bărbat. Cîteva cuvinte în limba spaniolă, pe care el, necunoscînd-o, nu le înțelese, învălmășite printre strigătele ei de bacantă, îi păruseră a fi adresate portretului respectiv. În acea clipă, gîndul că *trece drept un altul* — că se află aici în locul altuia —, faptul acesta, din nenorocire atît de obișnuit în moravurile noastre păcătoase, din pricina stării de supraexcitare și desfrîu al imaginațiilor, despăgu-

bire pentru acel imposibil din sufletele aprinse de patimă, care nu pot ajunge să stăpînească obiectul dorinței și se aruncă asupra aparenței lui, gîndul acesta i se înstăpîni brutal în minte și i-o înghețà de turbare. Într-unul din acele accese de gelozie absurdă și de orgoliu sălbatic asupra cărora omul nu mai este stăpîn, îi smuci cu violență brațul și-i ceru să vadă brățara pe care ea o privea cu o ardoare dăruită, e limpede ! altcuiva decît lui, deși în asemenea momente, totul în această femeie se cuvenea să-i fie dăruit lui.

— Arată-mi portretul ! îi spuse pe un ton mai brutal încă decît îi fusese gestul.

Ea a înțeles ; dar apoi, fără pic de orgoliu :

— Nu poți fi gelos pe o tîrfă ca mine, i-a spus. Ba nu, spre stupoarea lui Tressignies, și-a dat ea însăși numele cu rimă în *vă*, ca un hamal care ar fi înjurat-o. Vrei să-l vezi ! a adăugat. Foarte bine, privește !

Și își mlădie în dreptul ochilor lui brațul sculptural, aburind încă de sudoarea îmbătătoare a plăcerii căreia i se lăsaseră amîndoi pradă.

Era portretul unui bărbat urît, slăbănog, cu obrazul măsliniu, cu ochi negri și vii, foarte sumbru, dar nu lipsit de noblețe ; un chip de bandit sau de *grande* [1] de Spania. Și trebuie să fi fost într-adevăr un grande de Spania, căci avea la gît colanul Lînei de Aur [2].

— De unde l-ai luat ? făcu Tressignies, care în același moment se gîndi : „O să-mi scornească vreo poveste. O să-mi trîntească istoria binecunocută a seducerii, romanul *primului...*, istoria clasică înșirată de toate la momentul potrivit..."

---

[1] Membru al celei mai înalte nobilimi spaniole ; granzii erau socotiți egali ca noblețe cu regele. (N.A.)

[2] Ordin întemeiat în 1421 în amintirea lînei de aur cucerită de Argonauții din mitologie ; de la Carol Quintul, se acordă doar marilor nobili. (N.t.)

— Luat ? replică ea, revoltată. *Por Dios !* chiar el mi l-a dat !

— Care el ? amantul tău, desigur ! spuse Tressignies. Pesemne l-ai înșelat, el te-a gonit, iar apoi ai decăzut pînă ai ajuns aici.

— Nu e amantul meu, făcu ea rece, nepăsătoare ca bronzul în fața presupunerii insultătoare.

— Poate acum să nu mai fie, zise Tressignies. Tu însă îl mai iubești încă : te-am văzut adineaori, după ochi.

Femeia a început să rîdă cu amărăciune.

— Ah, habar n-ai nici de dragoste, nici de ură, a exclamat. Cum să-l iubesc pe acest om ? îl urăsc din suflet ! E soțul meu.

— Soțul tău !

— Da, soțul meu, spuse ea, cel mai de seamă senior al tuturor Spaniilor, de trei ori duce, de patru ori marchiz, de cinci ori conte, grande de Spania cu mai multe ranguri, purtător al Lînei de Aur. Eu sînt ducesa de Arcos de Sierra-Leone.

Tressignies, doborît la pămînt de aceste cuvinte de necrezut, nu avu nici cea mai mică îndoială asupra adevărului uluitoarei afirmații. Era sigur că prostituata nu mințea. O recunoscuse. Asemănarea care-l izbise atît de puternic pe bulevard se dovedea îndreptățită.

O întîlnise o dată, și nici măcar cu prea multă vreme în urmă ! O întîlnise la Saint-Jean-de-Luz, într-un an cînd se dusese să-și petreacă vara la băi. Tocmai în anul acela, cea mai înaltă societate spaniolă își dăduse întîlnire pe coasta franceză, în micul orășel ce se află atît de aproape de Spania, încît ți-ai putea închipui că te găsești chiar acolo, iar spaniolii cei mai îndrăgostiți de peninsulă pot veni aici în vilegiatură fără a se socoti necredincioși față de țara lor. Duceasa de Sierra-Leone locuise o vară întreagă în acest tîrgușor, atît de profund spaniol prin moravurile, caracterul, înfățișarea și vestigiile sale istorice ; căci, să nu uităm, aici s-a sărbătorit căsătoria lui Ludovic

al XIV-lea, singurul rege al Franței care, în paranteză fie spus, s-a asemănat cu regii Spaniei, și tot aici a eșuat, după naufragiu, și cu catargul frînt, măreţul destin al principesei des Ursins [1]. Ducesa de Sierra-Leone era pe atunci, după cîte se spuneau, în luna de miere a căsătoriei ei cu cel mai mare și mai bogat senior al Spaniei. Cînd Tressignies, la rîndul lui, a sosit în cuibul de pescari ce a dat lumii pe cei mai cumpliţi corsari, ducesa desfășura un fast cum nu se mai văzuse pe acolo din vremea lui Ludovic al XIV-lea și, printre femeile basce care, în materie de frumusețe, nu se tem a fi întrecute de nimeni — cu talia lor de canefore antice și ochii de acvamarin, de-un atît de stins albastru-verzui — făcea să triumfe o frumusețe care o punea totuși pe a lor în umbră. Atras tocmai de această frumusețe, și avînd dealtfel o origine și o avere ce-i îngăduiau să pătrundă în orice societate, Robert de Tressignies se străduise să ajungă pînă la ea, dar cercul spaniolilor, a cărui suverană era ducesa, închis cu strictețe în anul acela, nu se deschisese pentru nici unul dintre francezii ce-și petreceau vara la Saint-Jean-de-Luz. Ducesa, întrezărită din depărtare, fie printre dunele de pe malul mării, fie la biserică, plecă înapoi în Spania fără ca Tressignies să fi ajuns s-o cunoască, și, din această pricină, ii rămăsese în amintire ca unul dintre acei meteori ce ni se păstrează cu atît mai scînteietori în memorie cu cît duși au fost și nu-i vom mai revedea niciodată ! Tînărul călătorise mult după aceea : cutreierase întreaga Grecie și o parte din Asia ; nici una însă dintre cele mai splendide ființe ale acelor ținuturi, unde frumusețea ocupă un loc atît de însemnat încît paradisul nu poate fi conceput înafara ei, nu i-a putut șterge din minte stăruitoarea și invăpăiata imagine a ducesei.

---

[1] *Principesa des Ursins* (1642—1722), principesă franceză, doamnă de onoare a reginei Spaniei ; din pricina unor intrigi politice, a căzut în dizgrație și a fost exilată la Saint-Jean-de-Luz. (N.t.)

Şi iată că acum, printr-o întîmplare stranie şi de neînţeles, această ducesă, admirată o clipă şi apoi dispărută, se reîntorcea în viaţa lui pe drumul cel mai incredibil cu putinţă! Făcea o meserie înjositoare; iar el o cumpărase. Fusese a lui. Nu mai era acum decît o prostituată, şi încă din prostituţia cea mai de jos, căci există o ierarhie pînă şi în lucrurile josnice... Trufaşa ducesă de Sierra-Leone, la care visase, pe care o iubise poate — căci visul stă, în sufletele noastre, atît de aproape alături cu dragostea! — nu era decît... să fie oare cu putinţă? decît o tîrfă de pe trotuarele Parisului!!! Ea era aceea care se tăvălise în braţele lui acum doar cîteva clipe, după cum probabil se tăvălise în ajun în braţele altuia — primul-venit, ca şi el — şi după cum se va tăvăli în braţele unui al treilea, mîine, sau, cinè ştie? poate numai peste o oră! Ah, Doamne, descoperirea cumplită îl izbise în creştet şi în piept cu o măciucă de gheaţă. Bărbatul din el, care, acum numai un minut, ardea în vîlvătăi — iar în toiul delirului credea că zăreşte limbi de foc alergînd pînă şi pe cornişa tavanului, incendiat de văpaia senzaţiilor lui, rămăsese amorţit pe loc, trezit brutal din beţie, strivit. Gîndul, certitudinea că această femeie e într-adevăr ducesa de Sierra-Leone nu-i reînsufleţise dorinţa, stinsă la fel de scurt ca o lumînare în care sufli, şi nu-l îndemna să-şi îndrepte din nou buzele, cu şi mai nestinsă sete decît prima dată, spre izvorul de foc pîrjolitor de unde sorbise cu atîta nesaţ. Dezvăluindu-se, ducesa o alungase pînă şi pe curtezană! Rămăsese, în faţa lui şi pentru el, numai ducesa; dar în ce hal era! terfelită, prăbuşită, pierdută, o femeie care se duce la fund, prăvălindu-se mai de sus încă decît de pe stînca Leucadei[1] într-o mare de noroi, scîrnavă şi dezgustătoare, să-ţi fie silă s-o salvezi. O ţintea cu o privire îndobitocită cum sta aşezată, dreaptă şi sumbră,

[1] *Leucada*, una dintre insulele mării Ionice; de pe piscurile ei erau aruncaţi trădătorii. (N.t.)

preschimbată cu totul, devenită de-a dreptul tragică ; transformată brusc din Mesalina într-un soi de tainică Agripină, acolo, la marginea canapelei pe care se zvîrcoliseră amîndoi ; și îi pierise orice dorință s-o atingă, fie și numai cu vîrful degetului, pe această ființă căreia, acum cîteva clipe, îi frămîntase cu mîinile-i pîngăritoare formele puternice, s-o atingă fie și numai pentru a se încredința că este același trup care-l făcuse să clocotească spumegînd — că nu e o iluzie, că nu visează, că nu e nebun ! Ducesa, răsărind deodată din prostituată, îl doborîse la pămînt.

— Da, îi spuse el cu o voce ce și-o smulse parcă din gîtlej, unde-i era ca împietrită, într-atît cele ce auzise îl sugrumaseră ! *vă* cred (și deja n-o mai tutuia !), căci vă recunosc. V-am văzut la Saint-Jean-de-Luz acum trei ani.

La auzul numelui pomenit, o licărire se strecură pe fruntea potopită, odată cu incredibila mărturisire, de o întunecime atît de nemaipomenită pentru mintea lui.

— Ah ! zise ea, înfiorată de licărul amintirii, trăiam atunci în vîltoarea tuturor bețiilor vieții, iar acum...

Deja pîlpîirea se stinsese, însă ea nu-și plecă fruntea îndărătnică.

— Iar acum ? spuse Tressignies, ca un ecou.

— Acum, răspunse ea, nu mai trăiesc decît beția răzbunării... Dar o voi face să fie atît de adîncă, adăugă cu o violență stăpînită, încît să mor înăuntrul răzbunării, scufundată în ea, ca acei *mosquitos* [1] din țara mea, care mor, ghiftuiți de sînge, în rana ce au pricinuit-o.

Și apoi, citind pe figura lui Tressignies :

— Dumneata nu înțelegi, îi spuse. Dar am să-ți explic. Știi cine sînt, dar nu știi tot despre ceea ce sînt. Vrei să știi ? Vrei să-mi afli povestea ? Vrei ? reluă ea cu insistentă exaltare. Eu aș vrea s-o spun tuturor celor care vin

---

[1] Țînțari (sp.). (N.t.)

aici ! Aş vrea s-o spun lumii întregi ! ca astfel să fiu şi mai josnică, dar şi mai adînc răzbunată !

— Spuneţi-o ! făcu Tressignies, sfredelit de curiozitate şi de interes, într-o asemenea măsură cum nu mai simţise niciodată, nici în viaţă, nici la teatru, nici în romane. Îi era limpede că această femeie avea să-i povestească nişte lucruri cum nu mai auzise pînă acum. Nu se mai gîndea la frumuseţea ei. O privea ca şi cum ar fi dorit să asiste la autopsia propriului ei cadavru. Oare avea să i-l reînvie dinaintea ochilor ?...

— Da, reluă ea, am vrut pînă acum de nenumărate ori s-o povestesc celor care urcă pînă aici ; dar ei nu vin, precum şi recunosc, ca să asculte poveşti. Cînd începeam să le-o spun, mă întrerupeau sau plecau de îndată, ca nişte brute ce sînt, sătule de ceea ce veniseră să-mi ceară ! Indiferenţi, batjocoritori, insultători, mă numeau mincinoasă sau nebună. Nu mă credeau, pe cînd dumneata trebuie să mă crezi. Dumneata m-ai văzut la Saint-Jean-de-Luz, în toată gloria mea de femeie fericită, pe cea mai înaltă culme a vieţii, purtînd ca pe o diademă numele de Sierra Leone, pe care acum îl tîrăsc de coada rochiilor prin toate noroaiele, cum se tîra altădată prin praf, legat de coada unui cal, blazonul unui cavaler dezonorat. Numele acesta, pe care-l urăsc, cu care mă împodobesc numai pentru a-l terfeli, mai este încă purtat de primul dintre seniorii tuturor Spaniilor, şi cel mai orgolios dintre toţi cei ce posedă privilegiul de-a nu se descoperi dinaintea maiestăţii-sale regele, căci el se crede de zece ori mai nobil decît regele. Într-adevăr, ce sînt pentru ducele de Arcos de Sierra Leone toate casele cele mai strălucite cîte au domnit asupra Spaniilor : Castilia, Aragon, Transtamare, casa de Austria şi de Bourbon ?... El este, precum spune, de viţă mai veche decît toate. El se trage din vechii regi goţi, iar prin Brunhilda, se înrudeşte cu Merovingienii[1] Franţei.

[1] Prima dinastie de regi franci care au domnit asupra Franţei (sec. V—VIII). (N.t.)

Se laudă că în vinele lui nu curge decît acel *sangre azul*[1] din care cele mai vechi neamuri, degradate de atîtea mezalianțe, nu mai păstrează astăzi decît cîteva picături... Cît despre *don* Cristobal de Arcos, duce de Sierra-Leone, *i otros ducados*[2], el unul n-a făcut o mezalianță căsătorindu-se cu mine. Eu sînt născută Turre-Cremata, din vechea familie Turre-Cremata italiană, ultimă odraslă a unui neam ce se va stinge odată cu mine, dealtfel demnă purtătoare a acestui nume ce înseamnă turn ars, căci arsă sînt acum de toate văpăile infernului. Marele inchizitor Torquemada, care, la origine, se trăgea și el din neamul Turre-Cremata, a aplicat mai puține torturi, în toată lunga lui viață, decît cele ce sfîșie sînul meu blestemat. Trebuie să știi că cei din neamul Turre-Cremata nu sînt mai puțin mîndri decît cei din neamul Sierra-Leone. Împărțiți în două ramuri, la fel de ilustre, au fost, veacuri de-a rîndul, atotputernici în Italia și în Spania. În veacul al XV-lea, sub pontificatul lui Alexandru al VI-lea, cei din familia Borgia, care voiau, îmbătați de măreața soartă a demnității papale a acestuia, să se dovedească rude cu toate casele regale din Europa, s-au proclamat neam și cu noi ; dar familia Turre-Cremata a respins cu dispreț pretenția lor, iar doi dintre membrii ei au plătit cu viața îndrăzneața noastră semeție. Au fost, pe cît se spune, otrăviți de Cesare Borgia. Căsătoria mea cu ducele de Sierra-Leone a fost o afacere pusă la cale de cele două neamuri. Nici din partea lui, nici din a mea n-a încăput vreun sentiment în această unire. Era cît se poate de firesc ca o Turre-Cremata să se căsătorească cu un Sierra-Leone. Era cît se poate de firesc, chiar și pentru mine, care fusesem crescută în crîncena etichetă a vechilor case spaniole, etichetă ce o reeditează pe cea a Escorialului[3], dură și apăsătoare, în stare să îm-

---

[1] Sînge albastru (sp.). (N.t.)

[2] Și alte ducate (sp.). (N.t.)

[3] *Escorial*, palat și mînăstire la nord de Madrid, construite în secolul al XVI-lea. Reședință a regilor Spaniei. (N.t.)

piedece și inimile să bată, dacă inimile n-ar fi mai puternice decît acest corset de fier. O asemenea inimă am avut și eu... L-am iubit pe *don* Esteban. Înainte să-l întîlnesc, căsnicia mea, lipsită de fericire sufletească (nici nu știam măcar că există așa ceva pe lume), era un lucru de adîncă gravitate, precum a fost odinioară pretutindeni în ceremonioasa și catolica Spanie și cum astăzi nu mai este decît, în mod excepțional, în cîteva familii foarte nobile, păstrătoare ale vechilor datini. Ducele de Sierra-Leone era prea spaniol pînă în măduva oaselor pentru a nu păstra obiceiurile trecutului. Toate cîte le-ai auzit spunîndu-se în Franța despre gravitatea spaniolă, despre această țară trufașă, tăcută și sumbră, se regăseau în firea ducelui, și încă însutit... Prea mîndru pentru a trăi în vreo societate și altundeva decît pe domeniile lui, locuia într-un castel feudal, aproape de granița portugheză, și se înfățișa, în toate clipele și obiceiurile vieții, mai feudal încă decît însuși castelul. Trăiam alături de el, între duhovnic de-o parte și cameriste de alta, o viață fastuoasă, monotonă și apăsătoare, în care s-ar fi fărîmițat de plictis orice suflet mai slab ca al meu. Fusesem însă crescută pentru a fi ceea ce eram, soția unui înalt senior spaniol. Dealtfel, nutream un cult pentru rangul meu, eram aproape tot atît de nepăsătoare și rece ca portretele străbunelor mele, ce împodobesc galeriile și sălile castelului Sierra-Leone ; le puteai vedea acolo zugrăvite, cu figurile lor prelungi și severe, în ținuta rigidă a infantelor cu corset de oțel. Eu nu reprezentam decît o generație adăugată tuturor acelor generații de femei maiestuoase și fără pată, cărora mîndria le stătuse strajă virtuții, precum stă un leu strajă fîntînii miraculoase. Singurătatea în care trăiam nu-mi apăsa asupra sufletului împăcat, liniștit ca și rocile de marmoră roșie ce înconjoară castelul. Nu bănuiam că în sînul marmorei zace adormit un vulcan. Trăiam în neființa dinainte de naștere, dar aveam să mă nasc curînd și să primesc, dintr-o singură privire bărbătească, botezul focului. *Don* Esteban, marchiz de

Vasconcellos, portughez de origine și văr cu ducele, veni într-o zi la castel ; și dragostea, despre care abia dacă aveam idee, și încă doar din cărțile mistice, se năpusti asupră-mi ca un uliu ce se năpustește săgeată asupra unui copil și-l ridică în gheare, iar copilul țipă... Am țipat și eu. Nu degeaba sînt o spaniolă de viță veche. Mîndria mi se răzvrătea împotriva a ceea ce simțeam în prezența primejdiosului Esteban și se instăpînea asupră-mi cu o forță de nesuportat. I-am spus ducelui să-l gonească sub un motiv sau altul, să-l facă să părăsească în cel mai scurt timp castelul..., că am observat că-mi poartă o dragoste care mă jignește ca o neobrăzare. *Don* Cristobal însă mi-a răspuns precum ducele de Guise cînd i s-a spus că Henric al III-lea vrea să-l asasineze : „N-ar îndrăzni !" Dispreț sfidător azvîrlit Destinului, care s-a răzbunat împlinindu-și hotărîrea. Aceste vorbe m-au aruncat în brațele lui Esteban...

Se opri o clipă ; iar Tressignies îi asculta vorbirea aleasă, care ar fi fost de ajuns, dacă ar mai fi încăput vreo îndoială, să mărturisească faptul că femeia era într-adevăr ceea ce spunea că este : ducesa de Sierra-Leone. Ah ! tîrfa de bulevard dispăruse acum cu totul. Dispăruse ca o mască lepădată, iar în locu-i se ivise figura adevărată, adevărata persoană. Atitudinea trupului, adineaori dezlănțuit, devenise castă. În timp ce vorbea, întinsese mîna la spate, către un șal uitat pe marginea canapelei, și se înfășurase în el... Își acoperise cu cutele-i moi sînul *blestemat*, cum îl numise — căruia prostituția nu izbutise să-i răpească rotunjimea perfectă și feciorelnică. Pînă și vocea își pierduse din răgușeala ce-o avea pe stradă... Să fi fost doar o iluzie produsă de cele ce spunea ? lui Tressignies i se părea că avea chiar un timbru mai pur — că își recăpătase noblețea.

— Eu nu știu, urmă ea, dacă celelalte femei sînt ca mine. Dar trufașa neîncredere a lui *don* Cristobal, calmul și disprețuitorul lui răspuns : „N-ar îndrăzni !" în legătură cu bărbatul pe care-l iubeam mi-au fost o insultă pentru

el, pentru cel ce, în străfundul ființei mele, se înstăpînise asupră-mi ca un Dumnezeu. „Dovedește-i că vei îndrăzni !" l-am spus chiar în acea seară, mărturisindu-i că-l iubesc. Nici n-aş fi avut nevoie s-o fac. Esteban mă adorase de cum mă văzuse. Iubirea noastră a fost simultană, ca două focuri de armă trase în același timp, și ucigătoare amîndouă... Datoria de femeie spaniolă mi-o făcusem, prevenindu-l pe *don* Cristobal. Lui nu-i eram datoare decît cu viața, ca una ce-i eram soție, căci inima nu iubește decît ce îi este sortit ; iar viața mi-ar fi luat-o, fără îndoială, dacă l-ar fi gonit pe Esteban de la castel, așa cum ii cerusem. În nebunia inimii dezlănțuite, aș fi murit să nu-l mai văd, și totuși mă expusesem cumplitului risc. Odată însă ce ducele, soțul meu, nu mă înțelesese, crezîndu-se mult deasupra lui Vasconcellos, părîndu-i-se cu neputință ca acesta să îndrăznească a ridica ochii pînă la mine și a-mi închina iubirea-i, n-am împins mai departe eroismul conjugal în lupta împotriva unei iubiri care mă supunea... N-am să încerc să-ți zugrăvesc imaginea exactă a acestei iubiri. Poate că nu m-ai crede, chiar și dumneata ai ajunge să nu mă crezi... Dar, de fapt, ce-mi pasă ce-ai să gîndești ! Poți să mă crezi, poți să nu mă crezi, a fost o iubire deopotrivă castă și arzătoare, o iubire ca de roman, cavalerească, aproape ideală, aproape mistică. Drept este că aveam abia douăzeci de ani împliniți și că ne trăgeam amîndoi din colțul de lume care i-a născut pe Bivar [1], pe Ignațiu de Loyola [2] și pe sfînta Tereza [3]. Ignațiu, cavaler al Fecioarei, n-a iubit-o pe Regina cerurilor mai neprihănit decît m-a iubit pe mine Vascon-

---

[1] *Rodrigo Diaz de Bivar* (zis *Cidul Campeador*) (1043—1099), cavaler spaniol vestit pentru izbînzile împotriva maurilor. Este personajul principal al unei serii de opere literare, printre care *Cidul* lui Corneille. (N.t.)

[2] *Ignațiu de Loyola* (1491—1556), călugăr spaniol, întemeietor al ordinului iezuiților. (N.t.)

[3] Călugăriță spaniolă reformatoare (sec. XVI). (N.t.)

cellos ; iar eu, la rîndul meu, nutream pentru el o dragoste întrucîtva asemănătoare iubirii extatice a sfintei Tereza pentru Mirele ceresc. De adulter nici nu putea fi vorba ! Cum să ne fi trecut prin minte urma măcar a gîndului că am putea săvîrși un adulter ? Inima bătea atît de înalt în piepturile noastre, trăiam într-o atmosferă de simțăminte transcendente atît de curate, încît nu simțeam în noi nici una din dorințele josnice, din senzualitățile iubirilor de rînd. Trăiam pe culmile azurului ceresc ; atîta doar că cerul ne era ca de ecuator, iar azurul de văpaie. Cum să dureze o asemenea stare de suflete ? Cum ar fi putut să dureze ? Oare nu ne jucam amîndoi, fără să știm, fără măcar să bănuim, de-a cel mai primejdios joc pentru ființele omenești, și nu se cuvenea să fim prăbușiți, cînd ceasul avea să sosească, de pe acele piscuri ale neprihănirii ?... Esteban era cucernic ca un preot, ca un cavaler portughez din vremea lui Albuquerque [1] ; eu eram, desigur, mai prejos, dar credeam în el și în curăția iubirii lui cu o tărie care-mi înflăcăra propria iubire. Mă păstra în inimă ca pe o madonă în firida ei de aur — și cu o candelă arzîndu-i la picioare, o candelă nestinsă. Îmi iubea sufletul de dragul sufletului. Era dintre rarii îndrăgostiți care-și vor iubita preamărită. Mă voia demnă, devotată, eroică, o mare femeie a acelor timpuri cînd Spania era mare. Ar fi preferat mai degrabă să mă vadă făcînd un gest nobil decît să valseze cu mine strînsă la pieptu-i. Dacă îngerii s-ar putea iubi dinaintea tronului lui Dumnezeu, ar trebui să se iubească precum ne iubeam noi... Eram atît de topiți unul în celălalt încît petreceam ceasuri în șir împreună, singuri, mînă în mînă, ochi în ochi, putînd să fi făcut orice, odată ce eram singuri, însă atît de fericiți încît nu ne doream nimic mai mult. Uneori, această fericire imensă, care ne covîrșea cu totul, ne durea de cît era

---

[1] *Alfonso de Albuquerque* (1453—1515), navigator, portughez ; a întemeiat coloniile portugheze din India. (N.t.)

de intensă, și am fi dorit atunci să murim, dar unul lîngă celălalt, sau unul pentru celălalt ; și astfel ajungeam să pătrundem vorbele sfintei Tereza : *Mor de-a nu-mi fi dat să mor !*, dorință a ființei mărginite și doborîte de o iubire fără margini, care crede că moartea și năruirea cărnii pot deschide în ea mai mult loc torentului iubirii nemărginite. Eu am ajuns acum cea din urmă dintre ființele tăvălite în noroi ; dar crede-mă că, la acea vreme, niciodată buzele lui Esteban nu mi-au atins buzele, iar o sărutare strecurată de el între petalele unui trandafir și culeasă de gura mea dintre ele mă făcea să leșin ! Din străfundul prăpastiei de josnicie unde m-am aruncat cu bună știință, îmi readuc în fiecare clipă în minte, ca să-mi sporesc chinul, dumnezeieștile bucurii ale iubirii neprihănite pe care le trăiam amîndoi, pierduți, rătăciți, și probabil atît de transparenți în nevinovăția acestei pasiuni sublime, încît lui *don* Cristobal nu i-a fost prea greu să-și dea seama că ne adorăm. Trăiam cu capul în cer. Cum dar să fi băgat de seamă că ducele e gelos, și încă ce soi de gelozie ! Unicul soi de gelozie de care era în stare : gelozia din orgoliu. Nu ne-a surprins. Nu poți surprinde decît pe cineva care se ascunde. Iar noi nu ne ascundeam. De ce am fi făcut-o ? Eram fără vină, și limpezi ca o flacără în plină zi, care strălucește în chiar miezul zilei, și, pe de altă parte, fericirea se revărsa din noi cu prea multă putere ca să nu fie văzută ; iar ducele a văzut-o, într-adevăr ! Această strălucire de pasiune i-a sărit în sfîrșit în ochii orbiți de orgoliu, și l-a lovit ! Aha ! deci Esteban *îndrăznise !* Iar eu la fel ! Într-o seară, stam ca de obicei, singuri unul cu celălalt, cum ne petreceam viața de cînd începusem a ne iubi, alături, uniți numai în priviri ; el, așezat la picioarele mele, ca dinaintea sfintei Fecioare, pierdut într-o contemplare atît de adîncă, încît nu aveam nevoie de mîngîieri. Deodată a intrat ducele, însoțit de doi negri aduși de el din coloniile spaniole, al căror guvernator fusese mulți ani în șir. Nici nu i-am observat, răpiți cum

eram de contemplarea divină ce ne înălța sufletele, contopindu-le, cînd, deodată, capul lui Esteban mi s-a rostogolit greu în poală. Sugrumat ! Negrii i-au aruncat în jurul gîtului acel cumplit lasso cu care sînt sugrumați în Mexic taurii sălbatici. A fost ca un fulger ! Pe mine însă fulgerul nu m-a ucis. N-am leșinat, n-am strigat. Nici o lacrimă nu mi-a țîșnit din ochi. Am rămas mută, stană de piatră, pironită de o groază fără nume, din care m-a smuls o sfîșiere a întregii mele ființe. Am simțit că mi-a fost sfîrtecat pieptul și că mi se scoate inima afară. Dar, vai, Dumnezeule ! nu mie mi-au scos-o : ci lui Esteban, cadavrului lui Esteban care-mi zăcea la picioare, sugrumat, cu pieptul despicat, scotocit ca un sac, de mîinile monștrilor ! Simțeam, într-atît devenisem în iubire una cu el, ceea ce ar fi simțit Esteban dacă ar mai fi fost viu. Simțeam durerea ce n-o mai simțea cadavrul lui, durerea ce mă smulsese groazei în care împietrisem în clipa cînd mi l-au ucis. M-am aruncat asupra lor : „E rîndul meu !" am urlat. Voiam să mor de aceeași moarte, mi-am oferit capul lațului înspăimîntător. Erau cît pe ce să mi-l petreacă după gît. „Nimeni *să nu se atingă de regină"*, a spus ducele, ducele cu orgoliul lui de-a se crede mai presus decît regele, și i-a gonit la distanță cu o plesnitură a biciului de vînătoare. „Nu, doamnă, veți trăi, mi-a spus, dar numai ca *să vă gîndiți neîncetat* la cele ce veți vedea..." Și a fluierat. Doi cîini sălbatici, uriași, s-au năpustit în odaie. „Dați-le cîinilor, a spus el, să mănînce inima mișelului !" Ah ! la auzul acestor vorbe, ceva, nu știu ce, s-a răzvrătit în mine : „A, nu-i de ajuns ! Hai, răzbună-te mai bine ! i-am spus. Mie trebuie să mi-o dai s-o mănînc !"

A rămas ca trăsnit de grozăvia gîndului meu...

„Îl iubești chiar cu atîta furie ?" a întrebat. Ah, da ! îl iubeam, iar ducele îmi ațîțase iubirea pînă la exasperare. Îl iubeam într-atît încît nu mi-era nici teamă, nici scîrbă de inima sîngerîndă, plină de mine, caldă încă de mine ; aș fi vrut s-o ascund, inima asta, în inima inimii

mele... I-am cerut-o în genunchi, cu mîinile împreunate, l-am implorat ! Voiam să cruţ această inimă nobilă, adorată, de pîngărirea nelegiuită, de sacrilegiu... M-aş fi cuminecat cu ea, ca şi cu o ostie. Oare nu mi-era el Dumnezeu ?... Amintirea Gabriellei de Vergy [1], a cărei poveste o citisem de atîtea ori împreună, Esteban şi cu mine, mi se trezise acum în minte. O invidiam !... O socoteam fericită de-a fi făcut din sînu-i un mormînt viu bărbatului iubit. Dar o asemenea iubire a încrîncenat fioroasa necruţare a ducelui. Cîinii lui au sfîşiat inima lui Esteban în faţa mea. M-am aruncat între ei, să le-o smulg ; m-am luptat cu cîinii. N-am izbutit să le-o iau. M-au muşcat toată, cu sălbăticie, şi-au tăvălit, şi-au şters de rochia mea boturile şiroind de sînge.

Se întrerupse. Devenise lividă de amintirea scenei... gîfîia... se ridică deodată, cutremurîndu-se, ca scoasă din minţi, trase de mînerul de bronz al unui sertar de la scrin şi-i arătă lui Tressignies o rochie sfîşiată bucăţi, pătată pe alocuri de sînge :

— Uite, îi spuse, e sînge din inima bărbatului pe care-l iubeam ; şi n-am putut-o smulge cîinilor ! Cînd rămîn o clipă singură cu viaţa mîrşavă pe care-o duc, cînd mă cuprinde sila de ea, cînd noroiul mi se suie în gît şi mă sufocă, cînd duhul răzbunării din mine slăbeşte, cînd fosta ducesă iese din nou la suprafaţă şi prostituata mă înspăimîntă, mă înfăşor în rochia aceasta, îmi tăvălesc trupul înjosit în cutele ei pătate, care îmi ard carnea, şi răzbunarea se aprinde la loc. Zdrenţele acestea însîngerate îmi sînt un talisman ! Cînd le simt pe mine, turbarea răzbunării mă cuprinde pînă în măruntaie, şi-mi pare că recapăt putere pentru o veşnicie !

Tressignies se înfiorase tot în faţa cumplitei femei. De gesturile, de vorbele, de figura ei, preschimbată

[1] Personaj din tragedia cu acelaşi nume de Belloy (1777) : subiectul este preluat dintr-o povestire medievală. (N.t.)

parcă intr-o figură de Gorgonă[1]; i se părea că vede jucindu-i în jurul capului şerpii ce-i avea încuibaţi în suflet. Şi incepea să înţeleagă — se ridica vălul enigmei! — sensul cuvîntului *răzbunare* pe care ea îl rostea intr-una — care-i ardea într-una pe buze!

— Răzbunarea, da! reluă ea, acum înţelegi ce înseamnă răzbunarea mea! Ah! am ales-o între toate, cum alegi între toate felurile de pumnale pe cel făcut să aducă suferinţa cea mai mare, cricul zimţat cel mai bine făcut să sfirtece fiinţa urîtă pe care vrei s-o ucizi. N-am vrut să-l ucid pur şi simplu şi dintr-o singură lovitură pe acest om, o, nu! Ce, el l-a ucis pe Vasconcellos cu spada, ca pe un gentilom? Nu! şi-a pus slugile să-l ucidă. A pus să-i fie aruncată inima la cîini, iar trupul în groapa comună, pesemne! Asta nu mai ştiu. Niciodată n-am putut afla. Iar eu să-l ucid, pentru toate acestea? Nu! ar fi fost prea uşor, prea repede! Trebuia ceva mai lent, mai sălbatic... Dealtfel, ducele e viteaz. Nu se teme de moarte. Cei din neamul Sierra-Leone au înfruntat-o generaţie după generaţie. Orgoliul lui însă, imensul lui orgoliu, e laş cînd e vorba de dezonoare. Trebuia deci lovit şi răstignit în orgoliul lui. Trebuia să-i fie dezonorat numele, de care e atît de mîndru. Ei bine, mi-am jurat ca acest nume să-l mînjesc cu cel mai scîrnav noroi, să-l schimb în ruşine, în putregai, în excremente! şi pentru asta m-am făcut ceea ce sînt, — o femeie de stradă — prostituata Sierra-Leone care te-a agăţat astăzi pe bulevard!...

Rosti aceste din urmă vorbe, pe cînd ochii începeau să-i sclipească de bucuria loviturii bine ţintite.

— Dar, spuse Tressignies, el, ducele, ştie ce-aţi ajuns?...

— Dacă n-a aflat incă, într-o zi tot va afla, răspunse ea, cu deplina siguranţă a cuiva care s-a gîndit la toate,

---

[1] Numele generic al celor trei monştri, cu şerpi în loc de plete, dintre care unul, Meduza, a fost ucis de Perseu. (N.t.)

a cumpănit fiecare lucru, care este liniștit dinspre partea viitorului. Zvonul despre ceea ce fac îl poate ajunge de pe o zi pe alta, să-l împroaște cu rușine ! Oricare dintre cei ce vin aici poate să-i scuipe în obraz dezonoarea soției lui, un scuipat care nu se mai șterge în veci ; dar aceasta nu ar fi decît o simplă întîmplare, și pentru nimic în lume nu mi-aș încredința răzbunarea întîmplării ! Am hotărît să mor din răzbunare, ca s-o fac mai sigură ; încheind-o, moartea mea o va statornici.

Tressignies se simțea cu totul străin de înțelesul nedeslușit al ultimelor ei cuvinte ; dar ea, mai departe, i-l lumină cu o străfulgerare grozavă :

— Vreau să mor acolo unde se duc să moară toate prostituatele ca mine, reluă. Adu-ți minte !... A existat un om, în vremea lui Francisc I, care s-a dus să ia de la una ca mine o groaznică și scîrnavă boală, i-a dat-o apoi soției lui, pentru a-l otrăvi pe rege, căruia aceasta îi era amantă ; și s-a răzbunat astfel pe amîndoi... N-am să mă las mai prejos decît omul din poveste. Cu viața mea mîrșavă de fiecare noapte, cu siguranță că, de la o vreme, putregaiul dezmățului va cuprinde și va măcina pînă la sfîrșit trupul prostituatei, care se va duce să și-l lepede bucăți bucăți, și să se sfîrșească în cine știe ce spital de rușine ! Ah ! atunci da, viața îmi va fi răscumpărată ! adăugă ea, cu elanul celei mai cutremurătoare nădejdi ; atunci va sosi timpul ca ducele de Sierra-Leone să afle cum soția lui, ducesa de Sierra-Leone, va fi trăit și va fi murit !

Tressignies nu putuse coborî cu mintea pînă în asemenea abisuri ale unei răzbunări ce depășea tot ceea ce istoria îl învățase. Memoria lui nu afla nici în Italia veacului al XVI-lea, nici în Corsica tuturor timpurilor, țări vestite pentru cruzimea neiertătoare a răzbunărilor, vreun exemplu de combinație mai adînc cugetată, mai cumplită, decît acela al femeii care făcea din sine, din trupul, din

sufletul, din toată ființa ei o răzbunare ! Era înspăimîntat de acest sublim al ororii, căci intensitatea sentimentelor, împinsă la o asemenea culme, este cu adevărat sublimă. Sublimă, da, dar sublimul infernului.

— Și chiar dacă el nu va ști, reluă ea, luminîndu-și tot mai în adîncime sufletul, parcă de fulgere repetate, voi ști eu ! Voi ști ce fac în fiecare seară — că beau tot acest noroi, și că nu e noroi, ci nectar curat, pentru că astfel mă aflu răzbunată !... Oare nu mă desfăt în fiecare clipă de bucuria gîndului că sînt ceea ce sînt ?... Oare în clipele cînd îl dezonorez pe trufașul duce, nu păstrez în străfundul cugetului meu gîndul îmbătător că îl dezonorez ? Nu văd oare limpede în mintea mea cît și cum ar suferi dacă ar ști ?... Ah ! simțăminte ca ale mele sînt gemene cu nebunia, dar tocmai nebunia le bucură ! Cînd am fugit de la castel, am luat cu mine portretul ducelui, ca să-i pun în fața ochilor, cum i le-aș fi pus omului însuși, rușinea și mîrșăvia vieții mele ! De cîte ori i-am spus, ca și cum m-ar fi putut vedea și auzi : „Uită-te ! Uită-te bine !" Și cînd mă apucă groaza în brațele voastre, ale tuturora — căci mă apucă întotdeauna : nu mă pot obișnui cu gustul de scîrnă ! — mă ajut cu brățara — și-și înălță splendidul braț într-un gest tragic ; cu cercul acesta de jar, care mă arde pînă în măduvă, dar pe care-l păstrez mai departe la mînă, cu tot chinul de a-l purta, pentru ca niciodată să nu-l uit pe călăul lui Esteban, iar chipul lui să-mi ațîțe pornirile, porniri de ură răzbunătoare pe care bărbații sînt de ajuns de proști și de înfumurați încît să le creadă stîrnite de voluptatea ce sînt în stare a dărui ! Nu știu cine și ce ești dumneata, dar, cu siguranță, nu ești un oarecine printre toți ceilalți ; și totuși ai crezut, acum numai cîteva clipe, că mai sînt încă o ființă omenească și că mai există în mine o coardă care să vibreze ; iar în mine nu mai există decît gîndul de a-l răzbuna pe Esteban împotriva monstrului al cărui chip, iată-l ! Ah !

chipul lui este pentru mine ca pintenul de-un lat de spadă pe care călărețul arab îl înfige în burta calului pentru a-l sili să străbată deșertul. Eu, una, aveam mai întinse spații de rușine să străbat, să înghit, și-mi înfigeam chipul acesta odios în ochi, în inimă, ca să tresalt mai avîntat sub povara trupului dumitale, adineaori, cînd mă țineai în brațe... Portretul e ca și ducele însuși ! ca și cum ne-ar vedea cu ochii lui pictați !... Cît de bine înțeleg acum vrăjile din vremurile cînd se făcea vrăjitorie ! Cît de bine înțeleg bucuria nebună de-a înfige cuțitul în inima chipului zugrăvit al celui ce voiai să-l ucizi ! Pe vremea cînd eram credincioasă, înainte să-l iubesc pe acest Esteban care mi l-a înlocuit pe Dumnezeu, aveam nevoie să privesc un crucifix ca să mă pot gîndi cu mai multă tărie la Cel Răstignit ; iar dacă, în loc de-al iubi, l-aș fi urît, dacă aș fi fost o nelegiuită, tot aș fi avut nevoie de crucifix ca să-l pot mai bine huli și insulta ! Vai, însă ! urmă ea, schimbînd tonul și trecînd de la violența celor mai sălbatice sentimente la dulceața sfîșietoare a unei melancolii de nedescris, nu am portretul lui Esteban. Nu mi-l pot privi decît în suflet... și poate că este spre bine, adăugă. Dacă l-aș avea în fața ochilor, mi-ar înălța nenorocita de inimă, m-ar face să roșesc de nedemnele mîrșăvii ale vieții ce-o duc. M-aș căi, și nu l-aș mai putea răzbuna !...

Gorgona devenise înduioșătoare, dar nici o lacrimă nu-i umezea ochii. Tressignies, cuprins de-o emoție de cu totul alt soi decît cele prin care ea îl purtase pînă acum, luă mîna femeii pe care avea tot dreptul s-o disprețuiască și i-o sărută cu respect și totdeodată cu compătimire. Atîta nefericire și atîta tărie o înălțaseră în ochii lui : „Ce femeie ! gîndea. Dacă, în loc de-a fi ducesă de Sierra-Leone, ar fi fost marchiză de Vasconcellos, ar fi putut, cu puritatea și înflăcărarea iubirii ei pentru Esteban, să ofere admirației neamului omenesc o imagine comparabilă și

egală ca măreție cu cea a vestitei marchize de Pescaire[1] Numai că, adăugă în sinea-i, nu ar fi vădit, și nimeni n-ar fi aflat vreodată, ce prăpăstii de profunzime și de voință zac în ea." În ciuda scepticismului — care era al epocii —, a obiceiului lui de-a se privi săvîrșind fiecare gest și de a-și bate joc de ceea ce săvîrșește, Robert de Tressignies nu se simți cu nimic ridicol pe cînd săruta mîna femeii pierdute ; mai departe însă nu mai știa ce să-i spună. Poziția lui față de ea era ciudată și neclară. Aruncîndu-și povestea între ei doi, ea retezase, cu securea parcă, legăturile de-o clipă ce abia se înfiripaseră. Tressignies nutrea în sinea lui un amestec nenumit de admirație, groază și dispreț ; dar s-ar fi socotit pe sine cu totul lipsit de gust dacă s-ar fi arătat sentimental sau moralist față de această femeie. Își bătuse adesea joc de moraliștii fără mandat și autoritate, care mișunau în acele vremi cînd, sub înrîurirea unor drame și a unor romane, unii și alții își dădeau aere, vrînd să ridice din noroi, ca pe niște ghivece de flori răsturnate, femeile decăzute. Așa sceptic cum era, avea totuși destul bun-simț ca să-și dea seama că singur preotul — preotul Dumnezeului răscumpărării — poate înălța o ființă dintr-o asemenea decădere... și încă, pe cît socotea, preotul însuși, izbindu-se de sufletul acestei femei, s-ar fi sfărîmat, chiar și el. Gînduri dureroase se adunau ghem în el și tăcerea apăsa mai mult asupra lui însuși decît asupra femeii. Pe cînd ea, prinsă cu totul de vîrtejul sălbatic al gîndurilor și amintirilor, urma să povestească :

— Ideea de a-l dezonora în loc de a-l ucide, pe omul pentru care onoarea, așa cum o înțelege lumea, e mai presus decît viața, nu mi-a venit de îndată în minte... Ci numai după vreme îndelungată. După moartea lui Vasconcellos, despre care poate nici nu s-a aflat la castel,

[1] Vittoria Colonna, soția unuia dintre căpitanii lui Carol Quintul, citată ca model de iubire conjugală și înălțime morală. (N.t.)

căci corpul i-a fost probabil aruncat în vreo groapă zidită, odată cu cele ale negrilor ucigaşi, ducele nu mi-a mai adresat cuvîntul, dealtfel scurt şi ceremonios, decît de față cu slugile, căci soția Cezarului nu se cuvine să fie niciodată pusă sub bănuială, iar eu trebuia să rămîn în ochii tuturor ireproşabila ducesă de Arcos de Sierra-Leone. Dar cînd ne aflam amîndoi singuri, odată n-a rostit un singur cuvînt, n-a făcut cea mai mică aluzie la cele petrecute ; doar tăcerea, tăcerea urii ce se hrăneşte din propria-i substanță şi n-are nevoie de vorbe. *Don* Cristobal şi cu mine ne întreceam în a ne ține tari şi mîndri. Îmi striveam lacrimile, îmi înghițeam plînsul. Sînt o Turre-Cremata. Am în fire tăria prefăcătoriei moştenite din neamul meu de origine italiană, şi mă împietream pînă în priviri, ca el să nu poată bănui toate cîte dospeau dincolo de roca frunții, unde începuse a colcăi gîndul răzbunării. La adăpostul prefăcătoriei, ce-a zidit pe rînd toate ieşirile pe unde taina mea ar fi putut răzbate, mi-am pregătit fuga din castelul ale cărui ziduri mă striveau şi unde răzbunarea nu mi s-ar fi putut înfăptui decît prea în apropierea mîinii ducelui — care, cu siguranță, s-ar fi ridicat de îndată asupră-mi. Nu m-am destăinuit nimănui. Cum ar fi îndrăznit doamnele de companie sau cameristele mele să ridice ochii asupra ochilor mei ca să afle ce gîndesc ? Am plănuit mai întîi să mă duc la Madrid ; dar în Madrid, ducele era atotputernic, şi m-aş fi prins în capcana spionilor lui la numai un semn din parte-i. M-ar fi găsit cu mare uşurință şi, odată prizonieră, m-ar fi azvîrlit în *in-pace* [1]-le vreunei mînăstiri, să mă sufoc acolo, sugrumată între două uşi, ruptă de lume, de această lume de care aveam nevoie spre a mă răzbuna !... Parisul îmi părea mai sigur. Am ales Parisul. Era o tarabă mai potrivită pentru a-mi afişa înjosirea şi răzbunarea ; şi cum țineam ca, într-o bună zi, totul să iasă bubuind la lumină,

[1] În pace (lat.). Temniță subterană din castelele feudale. (N.t.)

cu trăsnetul, ce loc putea fi mai nimerit decît acest oraş, centru al tuturor veştilor, pe unde se perindă toate naţiile pămîntului ? M-am hotărît să-mi trăiesc aici viaţa de prostituată — care nu mă înspăimînta —, aici să mă cobor pînă la a mă număra printre cele din urmă femei pierdute ce se vînd, pentru cîţiva bani, chiar şi ţopîrlanilor ! Credincioasă cum eram înainte să-l cunosc pe Esteban, care mi-l smulsese pe Dumnezeu din inimă pentru a i se aşeza, în loc, se întîmpla adesea să mă scol noaptea şi să merg singură, fără a mai chema cameristele, să mă rog Fecioarei negre din capela castelului. De aici am fugit, într-o noapte, şi am răzbit vitejeşte pînă în defileul Sierrelor. Am luat cu mine cît am putut din bijuterii, din averea mea personală. Cîtva timp, am stat ascunsă la nişte ţărani, care m-au condus apoi pînă la graniţă. Am sosit la Paris. Şi aici m-am înhămat, fără şovăire, la această răzbunare care este toată viaţa mea. Sînt atît de turbată de setea răzbunării, încît în cîteva rînduri m-am gîndit să-i sucesc capul vreunui tînăr curajos şi să-l împing apoi să se ducă la duce, pentru a-l încunoştinţa de degradarea mea ; dar am sfîrşit de fiecare dată prin a înlătura acest gînd, pentru că nu vreau, asupra numelui *lui* şi memoriei mele, să adun numai cîţiva metri de gunoi, ci o piramidă, o adevărată piramidă de scîrnă. Cu cît voi fi răzbunată mai tîrziu, cu atît voi fi mai adînc, mai bine răzbunată...

Se opri. Din lividă, se făcuse purpurie. Sudoarea îi şiroia pe tîmple. Glasul îi răguşise. Poate gîtuit de ruşine ?... Apucă cu un gest nervos o carafă de pe scrin şi-şi umplu un pahar uriaş cu apă, pe care-l dădu pe gît.

— Greu se dumică ruşinea ! spuse ea ; dar pînă la urmă, trebuie înghiţită. Cîtă am dumicat eu de trei luni încoace, ca să ajung s-o pot înghiţi !

— Sînt, va să zică, trei luni de cînd durează ? — (nu îndrăznea să spună ce anume) — făcu Tressignies, al cărui

fel de-a vorbi neprecis era mai sinistru decît orice precizare.

— Da, răspunse ea, trei luni. Dar ce sînt trei luni ? adăugă. Va trebui să treacă timp pînă să se coacă și răscoacă această mîncare a răzbunării pe care i-o pregătesc și care va răscumpăra refuzul lui de a-mi da inima lui Esteban s-o mănînc...

Rosti ultimele vorbe cu o patimă încrîncenată și, în același timp, cu o sălbatică melancolie. Tressignies nu-și închipuise vreodată că poate zace într-un suflet de femeie un asemenea amestec de adorație și cruzime. Niciodată nimeni n-a privit o operă de artă cu o atenție mai concentrată decît privea el la strania și atotputernica artistă a răzbunării ce i se înfățișa dinaintea ochilor. Ceva însă ce el însuși se mira a resimți, se afla amestecat în contemplarea lui de estet. El, care credea a fi isprăvit odată pentru totdeauna cu sentimentele spontane și a cărui judecată lucidă, cu rînjetul ei crunt, îi mușca fiecare senzație, precum am văzut pe unii căruțași mușcîndu-și caii de ureche pentru a-i face ascultători și docili, simțea că respiră, în preajma acestei femei, un duh primejdios. Camera, saturată de atîta amar de patimă fizică și haină, îl asfixia pe civilizatul nostru. Avea nevoie de o gură de aer curat, și se gîndi că trebuie să plece, chit că mai pe urmă se va întoarce.

Femeia văzu că el vrea să se ducă. Dar mai avea să-i arate și alte laturi ale capodoperei ei.

— Și asta ce e ? făcu, recăpătîndu-și trufia, gestul de ducesă și arătînd către cupa de sticlă albastră, umplută de el cu monezi de aur. Ia-ți banii înapoi, îi spuse. Ce poți să știi ? Poate sînt mai bogată decît dumneata. Aurul nu are ce căuta aici. Nu primesc aur de la nimeni. Și cu mîndria înjosirii, care era întreaga-i răzbunare, adăugă : Sînt numai o tîrfă de cinci franci.

Vorba fu spusă așa cum fusese și gîndită. O ultimă trăsătură a sublimului răsturnat, a sublimului de infern, al

cărui spectacol i-l desfăşurase dinainte şi despre care cu siguranţă marele Corneille, în străfundul cugetului său tragic, nici habar nu avea ! Dezgustul acestor din urmă vorbe îi dădu lui Tressignies puterea de a se ridica să plece. Adună din mers monezile de aur, lăsînd în cupă doar cît îi ceruse ea. „Dacă aşa vrea ! îşi spuse, am să apăs asupra pumnalului ca să se afunde şi mai adînc, şi am să adaug şi stropitura mea de noroi, odată ce de noroi e însetată." Ieşi din apartament, pradă unei stări de nervi ajunse la limită. Candelabrele inundau în continuare într-un torent de lumină uşa, atît de obişnuită ca aspect, pe unde intrase. Şi înţelese de ce erau puse aici numai cînd privi cartea de vizită, firma acestei dughene de carne femeiască. Sta scris pe cartonaş cu litere mari :

DUCESA DE ARCOS DE SIERRA-LEONE

Iar dedesubt, un cuvînt trivial pentru meseria ce-o făcea.

În acea seară, Tressignies se întoarse acasă după incredibila lui aventură într-o stare de tulburare atît de adîncă, încît îi era aproape ruşine de el. Proştii — adică aproape toată lumea — cred că întinerirea ar fi o minunată descoperire a naturii omeneşti ; însă cei ce cunosc viaţa ştiu mai bine ce cîştig ar reprezenta ea. Tressignies îşi spuse cu spaimă că s-ar putea descoperi pe sine cu mult prea tînăr... şi iată de ce îşi făgădui să nu mai calce pe la ducesă, în ciuda interesului, sau mai degrabă din pricina interesului pe care nemaipomenita femeie îl răscolea în el. „De ce, îşi spuse, m-aş întoarce în acest loc îmbolnăvit de putreziciune, în miasmele căruia o fiinţă născută nobilă s-a azvîrlit cu bună ştiinţă ? Mi-a povestit toată viaţa ei şi-mi pot închipui, fără nici o greutate, amănuntele care nu au cum să fie altele, ale cumplitei ei existenţe de fiecare zi." Aceasta a fost deci hotărîrea lui Tressignies, luată cu toată energia în singurătatea camerei, la gura sobei. Un timp a stat închis în casă, ferindu-se de întîmplările

dinafară și de tot ceea ce-l putea distrage, singur cu impresiile și amintirile unei seri pe care mintea-i nu se putea împiedeca să le deguste ca pe un poem straniu și atotcuprinzător, fără pereche nici în opera lui Byron, nici în cea a lui Shakespeare, cei doi poeți favoriți ai săi. Astfel își petrecu el ceasuri de-a șirul, rezemat de brațul fotoliului, cufundat în visare, frunzărind paginile mereu deschise în el ale acestui poem de o cumplită vigoare. Și care i-a fost ca o floare de lotus ce l-a făcut să uite de saloanele Parisului — patria lui. Ba chiar a trebuit să-și dea pinteni voinței ca să reînceapă a le frecventa. Ireproșabilele ducese regăsite în societate i-au părut cam lipsite de sare... Și cu toate că Tressignies al nostru nu era un mironosit, cum nici prietenii săi nu erau, nu le-a suflat totuși nici o vorbă despre aventura cu pricina, dintr-o pornire de delicatețe pe care-o socotea, dealtfel, absurdă, căci oare nu ducesa însăși îi ceruse să spună unuia și altuia povestea ei și s-o răspîndească cît de departe se putea ?... El, dimpotrivă, a păstrat-o pentru sine. A strîns-o și a pecetluit-o în ungherul cel mai tainic al ființei lui, cum ar fi astupat cu grijă o sticluță cu parfum foarte rar, din care s-ar putea irosi ceva dacă ar fi dat să-l miroase și alții. Lucru curios, pentru un om cu firea lui ! La Café de Paris, la club, în toate locurile unde bărbații se adună și-și spun cîte toate, odată nu și-a întîlnit unul sau altul dintre prieteni fără să nu-l încerce teama de a-l auzi povestind, ca pe un fapt lui întîmplat, aventura pe care el însuși o trăise ; și acest lucru, ce se putea petrece în fiecare clipă, trezea în el niște perspective care, în primele zece minute ale unei conversații, îi dădeau un ușor tremur interior. Totuși, s-a ținut de cuvînt și nu s-a mai dus, nu numai pe strada Basse-du-Rempart, dar nici pe bulevard. N-a mai adăstat, rezemat ca toți ceilalți *gants jaunes*, *dandy*-i ai vremii, de balustrada de la Tortoni. „Dacă cumva i-aș vedea fluturînd blestemăția de rochie galbenă, își spunea, s-ar putea să mai fiu încă

destul de prost să mă iau după ea." Toate rochiile galbene zărite în cale îl lăsau visător... Acum îi plăceau rochiile galbene, cînd altădată nu le putea suferi. „Mi-a pervertit gustul" își zicea : și astfel *dandy*-ul batjocorea în el omul. Ceea ce însă doamna de Staël[1], ca una ce le cunoștea prea bine, numește undeva *gîndurile Diavolului*, erau încă mai puternice decît omul și chiar decît *dandy*-ul din el. Tressignies deveni sumbru. În lume se arătase altădată sprinten la minte, de o veselie plăcută și în același timp de temut — așa cum și trebuie să fie veselia în această lume a noastră, care ar disprețui pe cel ce, distrînd-o, nu o face puțintel și să tremure. Vorba-i își pierdu din vervă... „Să fie cumva îndrăgostit ?" ziceau țațele aristocrației. Bătrîna marchiză de Clérambault, care credea că este ceva între Tressignies și nepoata ei, proaspăt ieșită de la pensionul Sacré-Coeur și romanțioasă pe cît putea fi atunci o fată, îi spunea cu necaz : „Nu pot să te sufăr cînd faci mutra asta *à la Hamlet*". Din posomoreală, Tressignies dădu într-un fel de boală. Obrazul i se veșteji ca cenușa. „Ce-o fi avînd oare domnul de Tressignies ?" se tot întreba lumea ; și era probabil pe cale de a-i diagnostica, precum lui Bonaparte la stomac, un cancer în piept, cînd, într-o bună zi, Tressignies reteză scurt toate presupunerile și anchetele asupra persoanei sale, strîngîndu-și calabalîcul, ca un ofițer, în doi timpi și trei mișcări, și dispărînd ca în gaură de șarpe.

Încotro ? Cine să se sinchisească ? A stat plecat mai bine de un an, apoi s-a întors la Paris și a intrat din nou la hamalîcul vieții mondene. Se afla într-o seară la ambasadorul Spaniei unde, între paranteze fie spus, era adunată grămadă lumea cea mai strălucită din Paris... Era tîrziu. Tocmai se anunțase supeul. Îmbulzeala de la bufet golise saloanele. Doar în salonul de joc, cîțiva bărbați mai

[1] *Germaine Necker, baroană de Staël* (1766—1827), scriitoare franceză, autoare de romane și studii care au contribuit la răspîndirea romantismului în Franța. (N.t.)

întîrziau încă la o partidă încăpățînată de vist. Deodată partenerul lui Tressignies, frunzărind un carnețel cu coperți de baga unde scrisese miza fiecărui *robber*, dădu peste ceva ce-l făcu să exclame : „Aha !", ca atunci cînd regăsești un lucru uitat...

— Domnule ambasador, spuse el amfitrionului, care sta privind jocul, cu miinile incrucișate la spate, mai există oare vreun membru din familia de Sierra-Leone la Madrid ?

— Sigur, cum să nu ! făcu ambasadorul. În primul rînd, există ducele, neam și egal cu cei mai mari dintre Granzi.

— Cine este dar această ducesă de Sierra-Leone moartă de foarte curînd la Paris, și ce rudă este cu ducele ? reluă interlocutorul.

— Nu i-ar putea fi decît soție, răspunse liniștit ambasadorul, dar ducesa este ca și moartă de aproape doi ani. A dispărut, fără să se poată afla nici de ce, nici cum : adevărul este o taină adîncă ! Căci nu trebuie pierdut din vedere faptul că maiestuoasa ducesă de Sierra-Leone nu era o femeie a timpurilor noastre, o femeie din acelea cu hachițe, care să se lase răpită cu una cu două de vreun amant. Era o femeie pe puțin la fel de trufașă ca și ducele, soțul ei, de departe cel mai orgolios dintre toți *Ricos hombres*[1] ai întregii Spanii. Pe deasupra, era și credincioasă, de o cucernicie aproape monahală. A trăit tot timpul la castelul Sierra-Leone, o pustie de marmoră roșie, unde vulturii, dacă cumva sînt vulturi pe acolo, se prăbușesc, cred, de pe piscuri la pămînt, asfixiați de plictis ! Într-o bună zi, ducesa a dispărut și nu i s-a mai putut da niciodată de urmă. Începînd din acel moment, ducele, un om ca de pe vremea lui Carol Quintul, căruia nimeni pe lume nu a îndrăznit vreodată să-i pună o întrebare, s-a așezat cu locuința la Madrid și n-a mai suflat o vorbă despre

[1] Oameni bogați (sp.) ; nume dat granzilor. (N.t.)

soția lui, despre dispariția ei, ca și cum nici n-ar fi existat vreodată. Ea era, de neam, o Turre-Cremata, ultima din familie, din ramura ei italiană.

— Deci chiar aceasta este, întrerupse jucătorul. Şi privi atent la ce scrisese pe una din foile carnețelului de bagă. Ei bine, adăugă el solemn, domnule ambasador al Spaniei, am onoarea să aduc la cunoştința excelenței-voastre că ducesa de Sierra-Leone a fost înmormîntată azi-dimineață și, lucru pe care cu siguranță nu-l veți putea bănui nici o clipă, a fost înmormîntată în cimitirul Salpêtrière[1], ca una ce a murit internată în azilul stabilimentului respectiv !

La auzul acestor cuvinte, jucătorii își întoarseră cărțile pe față și și le trîntiră pe masă dinainte, privind, rînd pe rînd, buimăciți, către cel care-i vorbea ambasadorului.

— Da, da ! spuse jucătorul, cizelînd *senzația stîrnită*, acest lucru atît de plăcut francezilor ! Treceam azi-dimineață pe acolo și, pe cînd mergeam de-a lungul zidurilor, am auzit un bubuit prelung de muzică bisericească, atît de maiestuos, încît am intrat în lăcașul prea puțin obișnuit cu asemenea sărbătoare... și am căzut ca din pod cînd, trecînd de portalul drapat în negru și acoperit cu blazoane, am dat, în cor, peste catafalcul cel mai strălucitor cu putință. Biserica era aproape goală. Se mai aflau, pe banca săracilor, cîțiva cerșetori, iar ici și colo, cîteva femei, dintre oribilele leproase ale spitalului de alături, cel puțin dintre acelea care nu sînt încă de tot nebune și se mai pot ține pe picioare. Surprins de-a vedea un asemenea public alături de un asemenea catafalc, m-am apropiat și am citit pe căpătîi, scrisă cu litere mari de argint pe fond negru, această inscripție pe care am copiat-o, pe legea mea ! de uimire și de teamă să n-o uit :

[1] In vremea lui Barbey, spital și azil, ținut de călugărițe, pentru săraci și pentru femeile de stradă (N.t.)

AICI ODIHNEŞTE
SANZIA—FLORINDA—CONCEPCION
DE TURRE—CREMATA
DUCESĂ DE ARCOS DE SIERRA—LEONE
PROSTITUATĂ POCĂITĂ
RĂPOSATĂ LA SALPÉTRIÈRE, LA...
REQUIESCAT IN PACE![1]

Jucătorii nu se mai gîndeau la partida lor. Cît despre ambasador, cu toate că un diplomat n-are dreptul să se mire de nimic, cum nici un ofiţer să se teamă, simţi că uimirea-i îl putea compromite :

— Şi n-aţi cerut informaţii ? făcu el, ca şi cum ar fi vorbit unui subaltern.

— Nu, nimănui, excelenţă, răspunse jucătorul. Nu erau acolo decît săraci ; iar preoţii, care poate m-ar fi putut informa, oficiau slujba. Dealtfel, mi-am amintit că voi avea cinstea să vă întîlnesc pe dumneavoastră în seara aceasta.

— Voi avea mîine toate datele, făcu ambasadorul. Şi partida urmă pînă la sfîrşit, dar întretăiată de exclamaţii, şi fiecare jucător fiind atît de absorbit de propriile gînduri, încît toţi aceşti *aşi ai vistului* făcură greşeli una după alta, şi nimeni nu băgă în seamă paloarea lui Tressignies care-şi puse pălăria şi plecă, fără a-şi lua rămas bun de la nimeni.

A doua zi, în zori, era la Salpêtrière. Întrebă de capelan — un moşneag de preot foarte cumsecade — iar acesta îi dădu toate informaţiile solicitate despre „numărul 119" în care se transformase ducesa de Arcos de Sierra-Leone. Nefericita se sfîrşise acolo unde şi prevăzuse că avea să se prăbuşească... Din cumplitul joc pe care-l jucase, se molipsise de cea mai îngrozitoare boală. În numai cîteva luni, spuse bătrînul preot, se găunoşise pînă la măduvă... Unul dintre ochi îi zbucnise într-o zi din orbită şi-i picase

---

[1] Odihnească-se în pace (lat.). (N.t.)

la picioare, ca un bănuţ... Celălalt i se topise, se scursese pe obraz... Murise — însă cu stoicism — în chinuri înspăimîntătoare... Averea ce mai păstra încă, bani şi bijuterii, o lăsase în întregime bolnavilor, printre care se numărase şi ea, din spitalul unde fusese primită ; ceruse, de asemenea, să i se facă o înmormîntare fastuoasă. „Atîta doar că, spre a se pedepsi pentru desfrîul ei, spuse bătrînul preot, care nu pricepuse o iotă din această femeie, spre căinţă şi penitenţă, a cerut să se scrie pe sicriu şi pe mormînt, în urma titlurilor ei de nobleţă, că este o PROSTITUATĂ... POCĂITĂ. Ba chiar, adăugă capelanul, ca unul ce luase drept cu totul altceva spovedania ducesei, din umilinţă creştinească, nu voia să punem nici măcar «pocăită».

Tressignies prinse să zîmbească amar în faţa preotului atît de cumsecade, dar respectă iluziile sufletului său naiv.

Căci el unul ştia prea bine : ducesa nu se căise nici o clipă, iar această umilinţă înduioşătoare nu era de fapt decît, pînă şi dincolo de moarte, tot răzbunare !

Traducere de IRINA BĂDESCU

ERCKMANN — CHATRIAN

Nume sub care şi-au publicat operele, scrise în colaborare, Émile Erckmann (Phalsbourg, 21 mai 1882 — Lunéville, 14 mart. 1899) şi Alexandre Chatrian (Grand—Soldat, 18 dec. 1826 — Villemomble, 3 nov. 1890).

Principalele opere : ***L'Illustre Docteur Mathéus (Ilustrul Doctor Mathéus)***, 1859 ; ***Contes des bords du Rhin (Povestiri de pe malurile Rinului)***, 1862 ; ***Madame Thérèse (Doamna Thérèse)***, 1863 ; ***L'Ami Fritz (Prietenul Fritz)***, 1864, dramă ; ***Histoire d'un conscrit de 1813 (Povestea unui recrut din 1813)***, 1864 ; ***Waterloo***, 1865 ; ***Histoire d'un paysan (Povestea unui ţăran)***, 1868—1870 ; ***Le Juif polonais (Evreul polonez)***, 1869, dramă ; ***Les Rantzau (Familia Rantzau)***, 1882, comedie.

Sînt cunoscuţi în primul rînd ca autori de romane realiste de inspiraţie patriotică şi rustică, acţiunea celor mai multe dintre ele petrecîndu-se în Alsacia. Înainte însă de a scrie acest fel de romane, publicaseră un mare număr de povestiri fantastice în genul celor ale lui Hoffmann, caracteristice pentru pitorescul foarte mare

cat ai descrierilor (cadrul lor este cu precădere valea Rinului sau ținutul munților Vosgi), precum și pentru o notă caricaturală în prezentarea personajelor.

•

CABALISTUL HANS WEINLAND

Profesorul nostru de metafizică Hans Weinland era ceea ce cabaliștii numesc un *arhetip*. Era înalt, slab, cu tenul plumburiu, părul roșcat, nasul coroiat, ochii cenușii, gura ironică și pe deasupra ei o mustață lungă, tăiată după moda prusacă.

Ne minuna pe toți prin evoluțiile logicei sale, prin înlănțuirea strînsă a argumentelor, prin spiritele sale batjocoritoare, înțepătoare, care păreau că se tot nasc la el atît de spontan ca spinii pe o tufă de mărăcini.

În ciuda tuturor tradițiilor universitare, acest om ciudat purta de obicei o pălărie în formă de pîlnie pe care era înfiptă o pană de cocoș, o redingotă cu brandenburguri, pantaloni foarte largi, și cizme de husar, prevăzute cu pinteni mici de argint, ceea ce îi dădea un aer destul de belicos.

Într-o dimineață, jupîn Hans, care mă iubea foarte mult și mă numea uneori, clipind din ochi în chip ciudat, „fiul Zeului albastru“, jupîn Hans intră în camera mea și-mi spuse :

— Christiane, te previn că-ți poți căuta un alt profesor de metafizică : plec peste o oră la Paris.

— La Paris !... Și ce o să faceți la Paris ?

— Am să argumentez, să discut, să tai firul în patru... mai știu eu ce ? răspunse el ridicînd din umeri.

— Păi atunci, mai bine rămîneți aci.

— Nu, se pun la cale lucruri mari... și dealtfel am motive cum nu se poate mai temeinice s-o iau din loc.

Apoi, ducîndu-se să întredeschidă ușa și să se uite dacă ne putea auzi cineva, el se înapoie și-mi spuse la ureche :

— Află că azi dimineața i-am străpuns burta maiorului Kranz cu o spadă de trei coți.

— Dumneavoastră ?

— Da. Închipuie-ți că dobitocul acesta a mers cu îndrăzneala pînă la a susține ieri, față de toată lumea, la berăria Gambrinus, că sufletul e doar o chestie de imaginație. I-am spart, bineînțeles o halbă în cap ; drept care azi dimineață, ne-am dus într-un loc retras aproape de rîu și acolo i-am servit un argument materialist de prim ordin.

Mă uitam la el uluit.

— Și plecați la Paris ? am spus eu după o clipă de tăcere.

— Da. Mi-am încasat leafa pe trimestrul în curs acum trei-patru zile și acești bani îmi vor ajunge pentru drum. Dar nu trebuie să pierd nici o clipă... știi cît sînt de aspre legile referitoare la duel... în cel mai bun caz n-ar fi exclus să petrec vreo doi-trei ani la răcoare ; și, zău, prefer să-mi iau tălpășița.

Aceste lucruri Hans Weinland mi le povestea stînd așezat pe marginea mesei și răsucindu-și o țigară cu degetele sale lungi și subțiri. Îmi mai dădu apoi cîteva amănunte în legătură cu duelul său cu maiorul Krantz și, în cele din urmă, îmi spuse că a venit să-mi ceară pașaportul, știind că făcusem de curînd o scurtă călătorie prin Franța.

— E drept că am vreo opt sau zece ani mai mult ca tine, spuse el in încheiere, dar sîntem amîndoi foarte roșcovani și foarte slabi : va trebui numai să-mi rad mustața.

— Maestre Hans, îi răspunsei eu tare emoționat, aș vrea să vă pot face serviciul pe care mi-l cereți, dar lucrul nu e cu putință : se bate cap în cap cu principiile mele filozofice. Pașaportul se află în sertarul de la măsuța mea de lucru, lîngă *Critica Rațiunii pure* a lui Kant.. Mă duc să fac o plimbare prin Piața Salcîmilor...

— Bine, bine ! zise el, înțeleg scrupulele tale, Christiane ; ele îți fac cinste, deși nu le împărtășesc. Hai să ne îmbrățișăm... ...cît despre rest, mă privește !

Cîteva ore mai tîrziu, tot orașul află cu uimire că profesorul de metafizică Hans Weinland ucisese pe maiorul Krantz, administrîndu-i o puternică lovitură de spadă. Poliția porni de îndată în căutarea ucigașului ; răscoli din pod și pînă în pivniță mica lui locuință din strada Ciocîrliilor, dar toate aceste cercetări se dovediră zadarnice.

Maiorul fu înmormîntat cu toate onorurile cuvenite gradului său și timp de șase săptămîni nu se vorbi prin berării decît despre acest duel ; apoi încetul cu încetul totul reintră în normal. . .

La vreo cincisprezece luni după această stranie întîmplare, vrednicul meu unchi, prorectorul Zacharias, mă trimise să-mi desăvîrșesc studiile la Paris ; dorea să mă vadă urmîndu-i în înalta funcție pe care o deținea, nimic nu i se părea prea scump ca să facă din mine, după cum spunea, o făclie a științei.

Am plecat așadar la sfîrșitul lunii octombrie 1831.

Pe malul stîng al Senei, între Panthéon, Val-de-Grâce și Jardin des Plantes se întinde un cartier aproape singuratic ; casele sale sînt înalte și dărăpănate, străzile noroioase, locuitorii zdrențăroși.

Cînd întîmplarea își duce pașii pe aceste meleaguri, oamenii se opresc la colțul străzilor ca să te privească ; alții ies în pragul jalnicelor lor cocioabe ; alții își scot capetele pe ferestruicile lor. Te privesc cu toții cu un aer hrăpăreț, iar privirile lor se afundă pînă în adîncul buzunarelor tale.

La marginea acestui cartier, pe strada Copeau, se înalță o casă îngustă, împrejmuită în niște ziduri străvechi deasupra cărora, se întind crengile negre ale unor ulmi seculari.

Intrarea în această casă se face printr-o ușă joasă, boltită ; deasupra ușii strălucește, noaptea, un felinar atîrnat de o bară de fier ; iar deasupra felinarului, trei ferestre urduroase pîlpîie în umbră ; mai sus, alte trei... și așa mai departe pînă la al șaselea.

Acolo, la doamna Genti, văduva domnului Genti, fost brigadier în garda regală, am pus să mi se ducă cufărul și cărțile, în urma recomandației exprese a domnului decan Van den Bach, care locuise în acest hotel pe vremea imperiului.

Mă mai cutremur și acum gîndindu-mă la tristele zile petrecute în această groaznică locuință, șezînd iarna lîngă micul meu cămin ce răspîndea mai mult fum decît căldură, abătut, bolnav și înnebunit de cicălelile doamnei Genti care mă exploata cu o lăcomie cu adevărat de necrezut.

Îmi voi aminti întotdeauna că, după vreo șase luni de negură, de ploaie, de noroi și de zăpadă, pătrunzînd într-o dimineață cu puțin soare în Jardin des Plantes și văzînd primele frunze ieșind din muguri, emoția care mă cuprinse fu atît de puternică încît mă podidiră lacrimile ca pe un copil și am simțit nevoia să mă așez pe o bancă.

Aveam totuși pe atunci douăzeci și doi de ani, dar mă gîndeam la brazii verzi ai Pădurii Negre ; auzeam fetele noastre cîntînd cu o voce veselă :

„Tra, ri, ra, vara vine iar !" iar eu eram la Paris... nu mai vedeam soarele ; mă simțeam singur, părăsit în orașul uriaș !... Inima lui era în sfîrșit copleșită de emoție, nu mă mai puteam stăpîni ; acest pic de verdeață mă răscolise pînă în adîncul sufletului. Tare-i dulce să plîngi gîndindu-te la țara ta !

După cîteva clipe de slăbiciune, mă întorsei acasă, înviorat de speranță, și mă apucai din nou de lucru cu curaj : un aflux de tinerețe și de viață îmi iuțise bătăile inimii. Îmi ziceam : „Dacă m-ar putea vedea unchiul Zacharias, ar fi mîndru de mine !"

Aci se situează însă o întîmplare groaznică, misterioasă, a cărei amintire mă face să mă înfior și care încă mai seamănă neorînduiala printre ideile mele filosofice. De o sută de ori am vrut să mi-o explic fără să izbutesc vreodată.

De cealaltă parte a străzii, drept în fața micii mele ferestre se afla între două cocioabe înalte, un loc viran pe care creșteau din belșug tot felul de buruiene — scaieți, mușchi, urzici înalte și mărăcinii — cărora le place umbra.

Cinci sau șase pruni se lăfăiau în această incintă umedă, închisă în partea din față de un zid vechi din pietre puse unele peste altele, fără tencuială.

Deasupra zidului dărăpănat se înălța o tăbliță de lemn pe care sta scris :

TEREN DE VÎNZARE
425 metri
A SE ADRESA LUI JUPÎN TIRAGO, NOTAR etc., etc.

Apa din streșinile vecine se aduna într-un butoi vechi, crăpat și putred, din care se răspîndea apoi pe iarbă. Mii de insecte cu aripi străvezii, de țînțari, de efemere se învolburau deasupra acestei bălți verzui ; iar cînd, din întîmplare, printre acoperișuri, o rază de soare aluneca deasupra ei, vedeai viața mișunînd ca o pulbere de aur ; două broaște uriașe își arătau atunci la suprafață nasul lor cîrn, tîrîndu-și picioarele lungi și filiforme peste mătasea-broaștei și se îndopau cu insectele ce se rătăceau cu miile în gușa lor.

În sfîrșit, în partea din fund a cloacei se lăsa, asemenea unei viziere, un acoperiș din scînduri umede și putrede, pe care se plimba o pisică mare și roșcată ce asculta vrăbiile zburînd în copaci, se îndoia din spate și-și scotea cu un aer melancolic ghearele.

Privisem adeseori, cu un fel de teroare, acest colț de lume.

„Totul trăiește... totul se înmulțește... totul se devoră ! îmi spusesem eu. Care o fi oare izvorul acestui fluviu ne-

secat de existenţe, începînd cu atomul ce se învîrteşte într-o rază de soare şi încheind cu steaua pierdută în adîncurile infinitului ?... Ce anume principiu ne-ar putea oferi explicaţia acestei risipe neîncetate, veşnice, fără margini, dezlănţuită de o cauză iniţială ?"

Şi, cu fruntea în palme, mă cufundam în abisurile necunoscutului.

Dar, într-o seară de iunie, către ora unsprezece, pe cînd visam astfel rezemat în coate la fereastra mea, mi s-a părut că văd o formă nedeslușită strecurîndu-se pe lîngă zidul de piatră, apoi o uşă deschizîndu-se şi cineva trecînd prin bălării spre a ajunge sub acoperişul de scînduri.

Toate acestea aveau loc la umbra proiectată de cocioabele înconjurătoare : era poate o simplă iluzie a simţurilor mele. Dar a doua zi, încă de la ora cinci, privind cloaca, am văzut într-adevăr, un individ înalt venind din fundul magherniţei şi uitîndu-se la mine cu braţele încrucişate pe piept.

Era atît de lung, de slab, hainele sale erau atît de zdrenţuite, pălăria atît de ciuruită, încît nu m-am îndoit o clipă că am de-a face cu un tîlhar, ascuns aci pe timpul zilei, spre a scăpa de poliţie, şi care ieşea noaptea din vizuina sa spre a prăda şi chiar a ucide oamenii.

Dar mare mi-a fost uimirea cînd acest om îmi strigă, scoţîndu-şi pălăria :

— Bună ziua Christiane, bună ziua !

În timp ce rămîneam nemişcat, cu gura căscată, el străbătu curticica, deschise poarta şi înaintă pe strada pustie.

Atunci numai am observat că ţinea în mînă o bîtă groasă şi m-am bucurat că vorbeam cu el de la distanţă.

De unde mă putea cunoaşte acest individ ?... Şi ce voia de la mine ?

Ajuns în dreptul ferestrei mele îşi ridică braţele lungi şi slabe cu un aer patetic şi spuse :

— Coboară, Christiane, coboară şi vino să te îmbrăţişez... hai nu mă lăsa să mă sting de dorul tău !

Vă închipuiţi că nu m-am prea grăbit să dau urmare invitaţiei sale. Atunci el începu să rîdă, arătîndu-mi nişte dinţi splendizi şi albi sub mustaţa sa roşcată ; apoi îmi spuse :

— Nu-l mai recunoşti, aşadar, pe Hans Weinland, profesorul tău de metafizică ?... Trebuie oare să-ţi arăt paşaportul tău ?

— Hans Weinland !... este cu putinţă ?... Hans Weinland cu asemenea obraz scofîlcit... cu asemenea ochi în fundul capului !... Hans Weinland îmbrăcat în zdrenţe !

Totuşi, privindu-l mai atent, îl recunoscui ; un simţămînt de milă cu neputinţă de definit, mă cuprinse.

— Cum ! Dumneavoastră sînteţi scumpul meu profesor!

— Chiar eu ! Coboară, Christiane, vom sta mai uşor de vorbă.

N-am stat pe gînduri şi am coborît ; doamna Genti nu era încă sculată ; am tras eu însumi zăvorul şi Hans Weinland mă strînse călduros la piept.

— A ! scumpul meu maestru, exclamai eu, cu ochii plini de lacrimi, în ce stare vă regăsesc !

— Lasă dragă, răspunse el, principalul e că sînt sănătos.

— Dar o să vă urcaţi în odaia mea, să puneţi alte haine...

— La ce ? Mă găsesc încîntător aşa... Ha ! Ha ! Ha !

— Poate vă este foame.

— Nicidecum, Christiane, nicidecum. Vreme îndelungată m-am hrănit la Flicoteau cu capete de iepure de casă şi cu picioare de cocoş : un gen de noviciat pe care ni-l impunea zeul Foametei. Azi, încercările mele au luat sfîrşit, stomacul meu atrofiat a devenit un simplu mit, o simplă ficţiune ; nu îmi mai cere nimic, ştiind prea bine că revendicările sale sînt zadarnice ; nu mai mănînc... fumez din cînd în cînd o lulea... asta-i tot... Bătrînul fakir Ellora ar putea crăpa de invidie ! Şi, cum îl priveam cu aerul că mă cam îndoiesc, urmă : Te miră ! află că iniţierea întru

misterele lui Mithra ne impune asemenea mărunte încercări, mai înainte de a ne investi cu o formidabilă putere.

Tot vorbind așa, mă ducea spre Jardin des Plantes. Tocmai se deschiseseră porțile și cînd ne văzu apropiindu-ne sentinela păru atît de mirată de înfățișarea bietului meu maestru, încît, o clipă, încercă să ne oprească : dar, ca și cum nu i-ar fi observat gestul, Hans Weinland își urmă liniștit drumul.

Grădina mai era pustie. Trecînd pe lîngă cușca șerpilor, Hans mi-o arătă cu bîta lui, șoptindu-mi :

— Niște animale tare drăguțe, Christiane ; am avut întotdeauna o predilecție pentru acest gen de reptile : ele nu se lasă călcate pe coadă fără să muște.

Apoi, luînd-o la dreapta, mă conduse pe aleile întortocheate ale păduricii prin care trecea drumul ce urca spre cedrul din Liban.

— Să ne oprim aci, îi spusei eu, la picioarele acestui copac.

— Ba nu, ne urcăm pînă la foișor ; de acolo vederea se întinde foarte departe ; îmi place atît de mult să văd Parisul și să respir aer curat, încît mi se întîmplă foarte adesea să petrec ore de-a rîndul în acest observator. La drept vorbind, asta mă face să nu părăsesc cartierul tău. Ce să-i faci, Christiane ? Tot omul are micile sale slăbiciuni.

Ajunseserăm la foișor, și Hans Weinland se așezase pe una din cele două mari pietre fosile înfipte în pămînt. Eu unul stam în picioare în fața lui.

— Ia spune, Christiane, reluă el, ce faci acum ? Urmezi cursurile la Sorbona și la Collège de France, nu-i așa ? Păi, tot te mai amuză metafizica ?

— De... nu prea mult.

— Hm ! Bănuiam asta... bănuiam. Da păi și ce cursuri ! ce cursuri ! Unul se preocupă exclusiv de *formă*, și se crede *idealist*, căci frumosul, frumosul ideal rezidă în formă... hm ! hm ! hm !... Celălalt vorbește despre substanță ;

pentru el *substanța* este o idee a priori... Înțelegi tu asta, Christiane : substanța o idee a priori ? Proști mai trebuie ei să fie ! Cel mai tare dintre ei e un băiat care nu e lipsit de oarecari merite : și-a alcătuit un mic sistem burghez, din bucățele adunate ici și colo, întocmai așa cum se confecționează un costum de măscărici, drept care, francezii, foarte tari la metafizică, l-au supranumit Platonul modern!

Și, întinzîndu-și picioarele sale lungi de lăcustă, Hans Weinland se porni pe un rîs nervos ; apoi, redevenit calm deodată, spuse :

— Vai ! sărmanul meu Christian ! sărmanul meu Christian ! unde sînt glorioasele școli ale lui Albert cel Mare, ale lui Raymond Lulle, Bacon, Armand de Villeneuve, Paracelsius ? Ce a devenit microcosmosul ? Ce-au devenit cele trei principii : intelectual, celest, elementar ? aplicațiile unor oameni ca Patrice-Tricasse, Coclès, André Cornu, Goglénius, Jean de Hâgen Moldenates, Savonarola și atîția alții ? dar curioasele experiențe ale unor savanți ca Glaser, Le Sage, Vigoureux ?

— Da bine, scumpe maestre, ăștia sînt niște otrăvitori ! exclamai eu.

— Otrăvitori ? ! Sînt cei mai mari astrologi ai timpurilor moderne, singurii urmași ai *Kabalei !* Adevărații, singurii otrăvitori sînt șarlatanii aceia a căror învățătură consistă exclusiv în sofisme și ignoranță. Oare nu știi că toate secretele *Kabalei* încep să fie aplicate ?... Presiunea aburilor, principiul electricității, descompunerile chimice, cui trebuiesc atribuite aceste admirabile descoperiri, de nu astrologilor ? — Cît despre psihologii și metafizicienii noștri ce lucruri utile, aplicabile, adevărate au descoperit ei ca să-i trateze de ignoranță pe ceilalți și să-și atribuie lor înșiși titlul de înțelepți ?.. Dar să lăsăm asta, că mi se înfierbîntă fierea.

Și chipul său, pînă atunci impasibil, luă o expresie de sălbatecă ferocitate.

— Trebuie să pleci, Christiane, spuse el brusc, trebuie să te întorci la Tübingen.

— De ce ?

— Pentru că se apropie ora răzbunării.

— Despre ce răzbunare... e vorba ?...

— Despre a mea.

— Și pe cine vreți să vă răzbunați ?

— Pe lumea întreagă !... A ! Și-au bătut joc de mine... l-au huiduit pe Maha-Devi... l-au alungat din școli... m-au tratat de nebun... de vizionar... au renegat *zeul albastru* ca să-l slăvească pe *zeul galben*... Ei bine ! blestemată fie această rasă de sensualiști !

Și, ridicîndu-se, îmbrățișă cu privirea uriașul oraș ; ochii săi cenușii sclipiră ; zîmbi.

Cîteva vapoare coborau încet pe Sena ; grădina se înverzea ; carele încărcate cu mărfuri, cu vin, căruțele cu legume, turmele de boi, de oi, de porci, făceau să se ridice în adîncul zării praful drumurilor. Orașul se auzea bîzîind ca un stup ; niciodată un spectacol mai splendid și mai măreț nu se înfățișase privirilor mele.

— Paris ! oraș străvechi, oraș sublim, exclamă Weinland cu o ironie sfîșietoare ; Paris ideal, Paris sentimental, cască-ți fălcile tale mari ! iată că vin din toate colțurile zării, lichide și solide ca să-ți împrospăteze *duhurile animale* [1]. Mănîncă, privește, cîntă și nu te sinchisi de rest ; Franța întreagă se secătuiește pentru a te hrăni !

Muncește de dimineața pînă seara, această spirituală națiune ca să-ți procure *odihnă* plăcută. Ce îți lipsește oare ? Ea îți trimite vinurile ei de calitate, turmele, trufandalele sale în fiecare din cele patru anotimpuri, frumoasele ei fete strălucind de tinerețe, tinerii ei cutezători, și nu-ți cere în schimb decît revoluții și gazete.

---

[1] Entități fiziologice concepute de Descartes spre a explica acțiunea sufletului asupra trupului (și invers), în ceea ce privește mișcările și sentimentele. (N.t.)

Scumpul meu Paris ! centru al luminilor, al civilizației etc., etc. ; Paris !... patria necontestată a paradoxului... Ierusalim ceresc al filistenilor... Sodomă intelectuală... capitală generală a sensualismului și a *zeului galben !...* fii mîndru de destinele tale ; tușești : pămîntul se cutremură ! Te agiți : lumea se înfioară ! Caști : Europa ațipește! Ce reprezintă *Spiritul* pe lîngă forța materială întrupată ? Nimic !... Sfidezi puterile nevăzute... îți bați joc de ele... dar așteaptă... așteaptă... unul din fiii lui Maha-Devi și al zeiței Kâli îți va da o lecție de metafizică !

Așa grăia Hans Weinland cu o însuflețire crescîndă. Nu mă îndoiam că mintea i se tulburase de mizerie.

Ce rău îi putea face un biet om Parisului ?

După aceste amenințări, redevenit calm deodată și văzînd cîteva persoane care se plimbau, urcînd pe aleele întortocheate, îmi făcu semn să-l urmez. Părăsirăm grădina.

— Christiane, îmi spuse el pe drum, vreau să-ți cer ceva.

— Ce anume ?

— Tu cunoști bîrlogul meu... acolo am să-ți spun totul. Dar trebuie să-mi juri pe cinstea ta că ai să îndeplinești întocmai ordinele mele.

— Bine... dar cu o condiție... și anume...

— O ! fii pe pace, asta nu privește conștiința ta.

— În cazul acesta vă făgăduiesc.

— În regulă.

Ajunserăm în fața locului împrejmuit ; împinse ușa și intrarăm.

Mi-ar fi greu să descriu simțămîntul de groază ce mă cuprinse cînd, trecînd prin ierburile înalte ale bîrlogului, descoperii sub acoperișul de scînduri o sumedenie de oseminte îngrămădite în umbră.

Aș fi vrut s-o iau la fugă, dar Hans Weinland mă observa.

— Stai jos acolo ! îmi spuse el pe un ton poruncitor, indicîndu-mi o piatră mare ce se afla între stîlpii ce susţineau acoperişul.

Îl ascultai.

Scoţînd atunci din buzunar o mică lulea de lut o îndesă cu nu ştiu ce substanţă gălbuie şi incepu să tragă încet din ea ; se aşeză în faţa mea, cu picioarele intinse şi cu bîta sa groasă între genunchi.

— Christiane, murmură el, în timp ce o contracţie muşchiulară abia perceptibilă îi adîncea zbîrciturile feţii şi-i ridica nările oblic, ascultă-mă bine : ca să-mi poţi aduce la îndeplinire intenţiile, trebuie neapărat să-ţi explic una din tainele noastre.

Tăcu. Ochii i se întunecaseră, fruntea i se încreţise, buzele îi erau atît de strînse încît nu li se mai vedeau marginile.

— Da, urmă el, cu o voce înfundată, trebuie să cunoşti una din tainele lui Mithra ! — vezi tu Christiane, lucrul cel mai straniu din astă lume e faptul că una din jumătăţile globului se află în plină lumină, iar cealaltă în beznă : asta înseamnă că jumătate din fiinţele vii dorm pe cînd cealaltă jumătate veghează. Ei bine, natura care nu face nimic în zadar, natura care simplifică totul şi ştie să obţină astfel infinita varietate în unitatea absolută, natura hotărînd ca orice fiinţă vie *să rămînă* adormită, jumătate din timp, a decis prin aceasta însăşi că un singur suflet ajunge pentru două trupuri... Drept care, Sufletul acesta se transportă dintr-o emisferă în cealaltă cu iuţeala gîndului, şi duce rînd pe rînd două existenţe deosebite. Cît timp sufletul este la antipod, fiinţa doarme ; facultăţile ei bat cîmpii, materia se odihneşte. Cînd sufletul se întoarce ca să reia conducerea organismului, fiinţa se trezeşte de îndată ; materia e nevoită să se supună spiritului.

N-am nevoie să-ţi spun mai mult. Asta nu face parte din cursurile tale de filozofie, căci e ştiut că profesorii tăi sînt foarte savanţi fără să înţeleagă nimic ; în schimb asta

îți explică ideile stranii care adesea îți bîntuie creierul, bizareria visurilor, cunoașterea intuitivă a lumilor pe care nu le-ai văzut nicicînd, precum și mii de alte fenomene de acest gen. Ceea ce numim catalepsie, leșin, extaz, luciditate magnetică, pe scurt, ansamblul fenomenelor care constituie somnul sub toate formele sale, derivă din aceeași lege. M-ai înțeles, Christiane ?

— Foarte bine... iată într-adevăr o descoperire sublimă.

— E cea mai neînsemnată dintre tainele lui Mithra, spuse el cu un zîmbet ciudat, e prima treaptă a inițierii. Dar ascultă consecințele care decurg, întrucît mă privește, din acest principiu : sufletul care-mi dă mie viață aparține deopotrivă unuia din sectanții lui Maha-Devi, care locuiește la poalele Muntelui Abuji, în provincia Sirohi, la hotarul de miazăzi a Jundpurului : e un Agori, sau, dacă preferi, Aghorapanti, celebru prin austeritățile, omorurile și sfințenia lui. El este, ca și mine, un inițiat de gradul trei. Cînd doarme, eu veghez... cînd veghează, dorm eu. M-ai înțeles ?

— Da, răspunsei eu, înfiorîndu-mă.

— Ei bine, iată ce îți cer : trebuie ca sufletul meu să petreacă două zile de-a rîndul la Deésa, în peștera zeiței Kâli. Așa am hotărît ! În vederea acestui scop, trupul meu trebuie să rămînă inert. În clipa aceasta fumez opiu... Deja pleoapele mi se îngreunează... în curînd sufletul meu mă va părăsi... Dacă mă trezesc cumva mai-nainte de sorocul stabilit... auzi... în aceeași clipă ai să-mi dai o nouă doză de opiu. Mi-ai jurat asta... Vai de tine dacă...

N-avu nici timpul să încheie și se cufundă brusc într-o adîncă torpoare.

Îl întinsei, cu capul la umbră, cu picioarele în iarbă. Respirația lui, rînd pe rînd rapidă și înceată, făcea să mă treacă fiorii ; iar taina pe care omul acesta mi-o revelase, certitudinea că sufletul său străbătuse spații uriașe în mai puțin de o secundă, îmi inspira un fel de teamă misteri-

oasă, ca şi cînd toată această lume necunoscută s-ar fi deschis privirilor mele. Simţeam cum deveneam palid la faţă ; degetele mele se agitau şi tremurau fără voia mea ; fluidul vital mă pătrundea pînă la rădăcina părului.

Dacă mai adăugaţi şi căldura de la amiază îngrămădită între aceste vechi cocioabe, emanaţiile putride ale mlaştinei vecine, orăcăitul celor două broaşte care-şi începeau duetul lor melancolic în mocirla verzuie, zumzetul uriaş al insectelor dansîndu-şi veşnica lor horă, veţi înţelege impresiile sinistre care se succedară în mintea mea în acea zi, de dimineaţă, pînă seara.

Priveam uneori faţa palidă a lui Weinland, în întregime acoperită de o uşoară transpiraţie, şi nu ştiu ce spaimă bruscă mă cuprindea atunci. Mi se părea că sînt complicele unei înspăimîntătoare crime şi, în ciuda făgăduielii mele, scuturam cu tărie trupul adormit, dar acesta rămînea inert, sau se apleca într-altă parte. Uneori răsuflarea sa căpăta accente ciudate şi scăpa şuierînd, asemeni unui rînjet diabolic.

Mi s-a întîmplat, în timpul acestor ore, să mă gîndesc la tainele lui Mithra. Îmi spuneam că, după toate probabilităţile, prima treaptă a iniţierii cuprinde viaţa animalică cea de a doua, esenţa şi funcţiunile sufletului — cea de a treia, pe Dumnezeu ! Dar care om ar putea avea îndrăzneala să-şi aţintească privirea asupra fiinţei necreate, necum orgoliul s-o explice ?

Timpul se scurgea într-aceste meditaţii ; de-abia la asfinţit, după ce orologiul bisericii Saint-Étienne-du-Mont sunase orele opt, m-am urcat în odaia mea să mă odihnesc cîteva ceasuri.

Nu mă mai îndoiam nici o clipă că somnul letargic al lui Hans Weinland îşi va urma liniştit cursul pînă a doua zi.

Într-adevăr, ducîndu-mă să-l văd în ziua următoare, către ora şase dimineaţa, îl găsii în aceiaşi poziţie ; mi se păru chiar că respiraţia lui era mai regulată.

Ce să vă spun, dragi prieteni ? atît ziua aceea cît și noaptea următoare trecură în aceleași visări, în aceeași neliniște ca și în ajun.

La capătul celei de-a doua zile, către orele șase seara, răzbindu-mă oboseala și foamea, am dat o fugă pînă la schitul Saint-Benoit, ca să mănînc ceva. Am rămas la maestrul Ober, ospătarul meu, pînă către orele șapte. Întorcîndu-mă, prin strada Clovis, mi se păru că mă urmărește cineva, dar privind în urmă, constatai cu surprindere că nu era nimeni.

Deși ziua era pe sfîrșite, căldura copleșitoare apăsa greu asupra orașului tăcut ; nici o ușă deschisă nu sorbea prima răcoare a nopții ; nici un chip nu se zărea în depărtare pe caldarîm ; nici o mișcare, nici un zgomot nu vestea viața în întinsul cartier Jardin-des-Plantes.

Grăbind pasul, mă găsii în curînd la poarta locului împrejmuit, pe care o împinsei cu mîna ; ea se deschise fără zgomot și era să pășesc pe iarbă, cînd Hans Weinland, mai palid decît un mort, țîșni în întîmpinarea mea strigîndu-mi:

— Fugi, Christiane, fugi !...

Cele două mîini ale sale mă împingeau înapoi : fața lui, contractată, ochii săi sticloși, freamătul buzelor sale, totul exprima cea mai mare teroare.

Am fost azvîrlit înapoi în stradă.

— Vino !... Vino !... îmi striga el. Ascunde-te !

Doamna Genti, văduva, care ieșise în grabă pe pragul casei, țipa cît o ținea gura, crezînd pesemne, că Weinland vroia să mă prade ; el însă, dîndu-o la o parte cu cotul și năpustindu-se în alee împreună cu mine, se porni pe un rîs diabolic.

— Ei, ei, ei !... bătrîna... bătrîna o să plătească pentru tine... Du-te sus, Christiane... repede !... Monstrul a și ajuns în stradă... îl simt !

Am suit scara, cîte patru trepte deodată, ca și cum spectrul morții și-ar fi întins ghearele asupra mea. Nici nu mai atingeam pămîntul ; zburam ; ușa odăii mele se

deschise și se închise în urma noastră, iar eu mă prăbușii într-un jilț de parcă m-ar fi lovit trăsnetul.

— Doamne ! Doamne ! strigai eu cu mîinile încrucișate pe obraz, ce se întîmplă ? Toate acestea sînt îngrozitoare !

— Ce să se întîmple, spuse Weinland cu răceală, se întîmplă că vin de departe : peste douăzeci de mii de kilometri în două zile ! Da, da, Christiane, vin de pe malurile fluviul Gange și aduc de acolo un prea frumos tovarăș... Ascultă, ascultă, ce se petrece afară.

Atunci, ciulind urechile, auzii lume multă coborînd în fugă strada Copeau, apoi strigăte confuze.

În aceeași clipă privirea mea o întîlni pe aceea a lui Hans : o bucurie sumbră, infernală o lumina.

— Holera albastră ! spuse el cu glas scăzut, groaznica holeră albastră ! Apoi, însuflețindu-se deodată : De pe culmile muntelui Abuji, strigă el, pe deasupra verzilor panașuri ale palmierilor, ale rodiilor, ale tamarinilor, în fundul faliei în care se tîrăște bătrînul Gange, am văzut-o plutind ușor deasupra unui stîrv, printre vulturi. I-am făcut semn... ea a venit... iat-o că se pune pe lucru : privește !

Un fel de fascinație mă făcu să arunc o privire în stradă : — un om din popor, cu umerii goi, cu părul creț, transporta în goană o femeie, cu capul pe spate, cu picioarele bălăbănindu-i, cu brațele atîrnînd inerte. Cînd trecu pe sub fereastra mea urmat de un mare număr de oameni, văzui că fața acestei nenorocite bătea în albastru.

Era tînără de tot ; holera o secerase într-o clipă.

Mă-ntorsei, tremurînd din cap pînă în picioare : Hans Weinland dispăruse !

În ziua aceea, fără măcar să-mi fac bagajele, avînd doar grijă să iau cu mine banii necesari, alergai la mesageriile din strada Notre-Dame-des-Victoires.

O diligență sta să plece spre Strasbourg. Mă urcai în ea, așa cum se aruncă pe colacul de salvare omul în primejdie de a se îneca.

Plecarăm.

Călătorii rîdeau, cîntau ; nimeni nu aflase încă de invazia holerei în Franța.

Aplecîndu-mă pe fereastra deschisă întrebam ori de cîte ori se schimbau caii :

— Holera n-a ajuns pe aci ?

Toată lumea rîdea.

— Bietul băiat e nebun, spuneau tovarășii mei de drum.

Și făceau mare haz.

Cînd însă, trei zile după aceea, am avut fericirea să mă arunc în brațele unchiului meu Zacharias și cînd, pe jumătate înnebunit de groază, i-am povestit în amănunte straniile evenimente întîmplate, el m-a ascultat cu un aer grav și mi-a spus :

— Bine ai făcut că ai venit, dragă Christiane, da, tare bine ai făcut. Uită-te la ziarul acesta : o mie două sute de persoane au și murit ; e groaznic !

Traducere de PAUL DINOPOL

VILLIERS DE L'ISLE-ADAM

(Jean-Marie-Mathias-Philippe-Auguste conte de)
(Saint-Brieuc, 7 nov. 1838 — Paris, 19 aug. 1889)

Principalele opere: ***Premières poésies (Primele poezii)***, **1859**; *Isis*, 1862; *Axel*, 1872—1886 (apărut postum); ***Contes cruels (Povestiri crude)***, **1883**; ***L'Ève future (Viitoarea Evă)***, **1886**; ***L'Amour suprême (Iubirea supremă)***, **1886**; ***Tribulat Bonhomet***, **1887**; ***Histoires insolites (Povestiri insolite)***, **1888**; ***Nouveaux Contes cruels (Noi povestiri crude)***, **1888**.

Villiers de l'Isle Adam vrea să creeze, într-un moment în care în Franța există un mare interes pentru opera lui Poe și cea a romanticilor germani, o povestire în care „visul să se bazeze pe logică". Unele dintre reușitele sale sînt caracteristice pentru o proză fantastică în sensul strict al termenului (conform definiției din *Prefață*).

VÉRA

Doamnei contesc d'Osmoy

Pentru un corp, forma e mai esențială ca substanța.
Fiziologia modernă

Dragostea e mai puternică ca Moartea, a spus Solomon: într-adevăr, puterea ei tainică e fără margini.

Era la Paris, acum cîțiva ani, în pragul unei seri de toamnă. Trăsurile, cu felinare aprinse, alunecau, întîr-

ziate, după o plimbare prin Bois de Boulogne, spre sumbrul cartier Saint-Germain. Una din ele se opri în fața portalului unui vast palat senioral înconjurat de grădini seculare ; pe arcada porții era înălțat un scut de piatră cu armele vechii familii a conților d'Athol, adică : *cîmp de azur cu o stea de argint în mijloc*, cu deviza : *PALLIDA VICTRIX* [1], sub coroana cu bonetă princiară căptușită cu hermină. Grelele porți batante se deschiseră. Un bărbat de treizeci pînă la treizeci și cinci de ani, în doliu, cu figura de o paloare mortală, coborî. Pe peron, servitorii tăcuți țineau făcliile ridicate. Fără a le arunca vreo privire, el urcă treptele și intră. Era contele d'Athol.

Clătinîndu-se, tînărul urcă scările albe ce duceau spre camera unde, chiar în dimineața aceea, o culcase într-un sicriu de catifea, înecat în violete, în valuri de batist, pe doamna voluptăților lui, pe palida lui soție, pe Véra, disperarea lui.

Sus, ușa camerei alunecă ușor pe covor ; contele ridică draperiile.

Toate obiectele erau acolo unde contesa le lăsase în ajun. Moartea subită, căzuse ca trăsnetul. Cu o noapte înainte, iubita lui se amețise în voluptăți atît de profunde, se pierduse în îmbrățișări atît de delicioase, încît inima ei frîntă de plăceri cedase, iar buzele i se umeziseră de purpura morții. De abia a mai avut timp să dea soțului ei un sărut de adio, surîzînd, fără o vorbă : apoi lungile-i gene coborîseră ca niște văluri de doliu peste superba noapte a ochilor ei

Ziua aceasta de nespus trecuse.

Spre prînz, după îngrozitoarea ceremonie din cavoul familiei, contele d'Athol concediase, la cimitir, toată neagra escortă. Apoi, închizîndu-se singur cu cea îngropată, între cei patru pereți de marmură, trăsese după el ușa metalică a mausoleului. Tămîia se consuma pe un trepied

---

[1] Victorioasa palidă (lat.). (N.t.)

în fața sicriului : o cunună de lămpi aprinse la căpătîiul tinerei defuncte ardea ca o constelație.

El rămăsese acolo, toată ziua, în picioare, cufundat în gînduri, posedat doar de iubirea lui fără speranță. Pe la orele șase, în amurg, ieșise din lăcașul sfînt. Închizînd mormîntul, smulsese din broască cheia de argint și înălțîndu-se pe ultima treaptă a pragului o aruncase ușor în interiorul cavoului. O azvîrlise pe lespezile dinăuntru, prin trefla ce se înălța deasupra intrării. — De ce ?... Desigur, după ce luase în taină hotărîrea de a nu se mai întoarce acolo niciodată.

Și acum, revedea camera pustie. Fereastra, în dosul marilor draperii de cașmir mov lucrate cu fir de aur, era deschisă : o ultimă rază a apusului ilumina portretul defunctei într-o ramă de lemn vechi. Contele văzu alături rochia aruncată în ajun pe un fotoliu ; pe cămin, bijuteriile, colierul de perle, evantaiul pe jumătate închis, grelele flacoane de parfum pe care *Ea* nu avea să le mai miroasă. Pe patul de abanos, cu colonete răsucite, rămas desfăcut, lîngă perna pe care urma capului ei divin și adorabil se vedea încă în mijlocul dantelelor, contele zări batista roșită de pete de sînge, în care fragedul suflet al moartei bătuse din aripi o clipă ; pianul deschis, pe care stăruia o melodie pe veci neterminată ; florile din Indii culese de ea din seră și care expirau în vazele vechi de Saxa ; iar la picioarele patului, pe o blană neagră, micii papuci de velur oriental pe care strălucea zglobie deviza Vérei : *Qui verra Véra l'aimera* [1]. Picioarele goale ale iubitei se jucaseră în ele, sărutate de puful de lebădă, la fiecare pas, ieri dimineață ! Și, acolo, în beznă, pendula al cărei resort contele îl distrusese ca să nu mai bată și alte ore.

---

[1] Joc de cuvinte : Cine o va vedea pe Vera o va iubi. (N.t.)

Aşadar Véra plecase !... *Unde* !... Să-şi continue viaţa de acum înainte ? Ce să facă, ce ?... Era imposibil, era absurd.

Contele se cufundă în gînduri nemaiincercate.

Reflecta la toată existenţa lor trecută. Şase luni se scurseseră de la nunta lor. O văzuse pentru prima oară în străinătate la balul unei ambasade... Da. Clipa aceea se trezea în ochii lui foarte limpede. Véra apărea acolo în toată strălucirea. În seara aceea privirile lor se întîlniseră. Îşi dăduseră seama, în adînc, că aveau aceeaşi fire şi că trebuiau să se iubească pe veci.

Conversaţia lamentabilă, surîsurile care spionează, insinuările, toate dificultăţile pe care lumea le provoacă pentru a întîrzia inevitabila fericire a celor ce-şi aparţin dispăruseră în faţa certitudinii neclintite pe care cei doi au dobîndit-o, unul despre celălalt, chiar în acea clipă.

Véra, excedată de atmosfera fadă şi ceremonioasă a anturajului ei, venise direct la el, chiar de la prima împrejurare ce o contrariase, simplificînd astfel într-un mod august demersurile banale în care oamenii îşi pierd timpul preţios al vieţii.

Oh ! de la primele cuvinte, vanele aprecieri ale indiferenţilor la adresa lor li s-au părut un stol de păsări de noapte întorcîndu-se în întuneric ! Cum şi-au zîmbit unul altuia ! Ce îmbrăţişare de nespus !

Şi, totuşi, firile lor erau dintre cele mai stranii, într-adevăr ! Erau două fiinţe înzestrate cu nişte simţuri miraculoase, dar exclusiv terestre. Senzaţiile se prelungeau în ele cu o intensitate îngrijorătoare. Încercîndu-le, uitau de propriile lor fiinţe. Şi, dimpotrivă, anumite idei, de pildă sufletul, Infinitul, *Dumnezeu chiar*, erau ca şi voalate în înţelegerea lor. Credinţa unui mare număr de muritori în lucruri supranaturale nu era, pentru ei, decît un subiect de vagi mirări : era o taină de care

nu se preocupau, neavînd calitatea să o condamne sau să o justifice. De aceea, recunoscînd că lumea le era străină, se izolaseră, imediat după căsătorie, în palatul acesta vechi și sumbru, unde profunzimea grădinilor înăbușea zgomotul din afară.

Acolo, cei doi amanți se cufundară în oceanul voluptăților languroase în care spiritul se îmbină cu misterele trupului. Epuizară violența dorințelor, fiorii și iubirea nebună. Unul devenise palpitul ființei celuilalt. În ei, spiritul pătrundea atît de desăvîrșit trupul, încît formele li se păreau intelectuale, iar sărutările îi înlănțuiau într-o ideală fuziune, ca o urzeală de flăcări. Fu o lungă orbire ! Deodată, farmecul se rupse ; accidentul teribil îi despărțea ; brațele li se desfăceau. Ce umbră îi răpise pe iubita lui moartă ? Moartă ! Nu. Oare sufletul unui violoncel se duce o dată cu țipătul corzii ce se rupe ?

Orele trecură.

Contele d'Athol privea, prin fereastră, noaptea care se ridica pe cer : pînă și Noaptea i se înfățișa ca o *ființă aevea* ; — i se părea o regină mergînd melancolic în exil, în timp ce agrafa de diamanat a tunicii ei de doliu, Luceafărul, strălucea în singurătate, pe deasupra arborilor, pierdut pe fondul azurului.

— E Véra, gîndi tînărul.

La numele acesta, pronunțat foarte încet, el tresări ca un om ce se deșteaptă ; apoi, ridicîndu-se, privi în jur.

În cameră, obiectele erau luminate de pîlpîierea, pînă atunci imprecisă, a unei candele ce palidifica întunericul și pe care noaptea ajunsă sus, pe firmament, o făcea să apară aici ca o altă stea. Era candela cu miros de tămîie a unui iconostas, relicvariu familial al Vérei. Un triptic din lemn vechi și prețios era suspendat într-o ramă de împletituri rusești, între oglindă și portret. Un reflex de aur cădea din interiorul său, tremurînd, pe colier, printre bijuteriile de pe cămin.

Nimbul întreg al unei madone în vestminte de culoarea cerului strălucea ca o rozetă a crucii bizantine, ale cărei contururi roşii şi delicate umbreau cu o nuanţă de sînge luciul perlelor aprins în felul acesta. Din copilărie, Véra deplîngea cu ochii ei mari chipul matern şi neprihănit al Madonei strămoşeşti şi, cum din cauza firii ei nu-i putea consacra decît o dragoste *superstiţioasă*, ea i-o oferea, naivă, în gînd, de cîte ori trecea pe dinaintea candelei.

În faţa acestei imagini, contele, emoţionat pînă în adîncul sufletului de dureroasele amintiri, se ridică, suflă repede în flacăra sfîntă şi, apoi, bîjbîind prin întuneric, întinse mîna după un ciucure şi sună.

Apăru un servitor : era un bătrîn îmbrăcat în negru : aducea o lampă pe care o aşeză în faţa portretului contesei. Cînd se întoarse spre stăpînul său, fu cuprins de o spaimă superstiţioasă văzîndu-l în picioare şi surîzător, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Raymond, zise liniştit contele, în *seara aceasta contesa şi cu mine sîntem copleşiţi de oboseală ;* ne vei servi cina pe la orele zece. Şi, tot în legătură cu asta : ne-am hotărît să ne izolăm şi mai mult aici, de mîine. Nici unul dintre servitorii mei în afară de tine nu trebuie să mai rămînă noaptea în palat. Ai să le dai leafa pe trei ani, şi să plece. Apoi să tragi bara de la intrare ; să aprinzi făcliile jos, în sufragerie ; ne vei fi suficient tu ; în viitor nu mai primim pe nimeni.

Bătrînul tremură şi-l privi cu atenţie.

Contele îşi aprinse o havană şi coborî în grădină.

În prima clipă, servitorul se gîndi că durerea prea mare, prea disperată, îl făcuse pe stăpînul său să-şi piardă minţile. Îl cunoştea din copilărie ; înţelesese deci numaidecît că şocul unei treziri prea bruşte putea fi fatal acestui somnambul. Datoria sa era în primul rînd să respecte secretul.

Servitorul își plecă fruntea. Să se facă complicele devotat al acestui sacru vis ? Să asculte... Să continue *să-i servească* fără a ține seama de Moarte ! — Ce idee bizară... Cît o să țină, o noapte ?... Și mîine, vai ! mîine !. Ah ! Cine știe ? Poate !... La urma urmei, era un plan miraculos ! Cu ce drept să mai stea în cumpănă ?...

Ieși, așadar, din cameră, execută cu strictețe ordinele — și încă din seara aceea o ciudată existență începu.

Trebuia înjghebat un teribil miraj.

Penibilul primelor zile dispăru repede. Mai întîi cu stupoare, apoi dintr-un soi de deferență și afecțiune, Raymond izbutise așa de bine să se comporte firesc, încît nu au trecut nici trei săptămîni și, în unele clipe, începu să se simtă aproape înșelat el însuși de buna lui voință. Toate convingerile lui de mai nainte păleau ! Uneori, încercînd un fel de amețeală, simțea nevoia să-și spună că tînăra contesă murise efectiv. Intrase în jocul acesta macabru și uita în fiecare clipă realitatea. Curind începu să aibă nevoie de cîtva timp de gîndire ca să se lase convins și să-și vină în fire. Își dădu seama că va sfîrși prin a se abandona în întregime îngrozitorului magnetism pe care contele d'Athol îl făcea să pătrundă cu încetul in atmosfera din jurul lor. Raymond era cuprins de teamă, de o teamă nedefinită, dulce.

D'Athol trăia, în fapt, în absoluta nerecunoaștere a morții iubitei sale ! El nu putea decît să o considere mereu prezentă, într-atita forma tinerei femei era amestecată cu a sa. Cîteodată, pe o bancă din grădină, în zilele cu soare, citea cu voce tare poeziile care-i plăceau ei ; alteori, seara, lîngă foc, cu cele două cești de ceai așezate pe o măsuță, stătea de vorbă cu surîzătoarea *Iluzie*, așezată, în ochii săi, pe celălalt fotoliu.

Astfel au zburat zilele, nopțile, săptămînile. Nici unul, nici celălalt nu mai știa ce face. Și începură să se producă fenomene stranii, în care era greu să distingi punctul în

care imaginarul și realul se suprapuneau. O prezență flutura prin aer: o formă se străduia să transpară, să se urzească în spațiul devenit indefinisabil.

D'Athol ducea o viață dublă, ca un iluminat. Un chip dulce și palid, întrevăzut ca un fulger, între două clipiri din ochi, un slab acord auzit brusc pe clapele pianului, un sărut care-i închidea gura în clipa cînd voia să spună ceva, afinitatea de gînduri *feminine* ce se trezeau în el, ca răspuns la ceea ce zicea, o dedublare a propriei sale ființe într-asemenea măsură încît simțea în preajma lui, ca o ceață fluidă, parfumul amețitor de dulce al iubitei sale — iar noaptea, între veghe și somn, unele cuvinte auzite în șoaptă : totul îl avertiza. Era o negare a Morții ridicată, în sfîrșit, la o putere necunoscută !

O dată, d'Athol o simți și o văzu atît de bine lîngă el pe Véra, încît o luă în brațe ; dar mișcarea aceasta o făcu să dispară.

— Fetița mea ! murmură el zîmbind.

Și adormi din nou, ca un amant pe care-l necăjește iubita lui surîzătoare și somnoroasă.

De ziua *ei*, puse în glumă siminoc în buchetul pe care îl aruncă pe perna Vérei.

— Din moment ce se crede moartă, zise el.

Grație profundei și atotputernicei voințe a domnului d'Athol, care prin iubire dădea viață soției sale și o făcea prezentă în palatul singuratic, existența lui deveni de un farmec sumbru și plin de certitudine. Însuși Raymond nu mai simțea nici o teamă, căci se obișnuise treptat cu aceste impresii.

O rochie de catifea neagră zărită la cotitura unei alei ; o voce veselă care-l chema în salon ; o sonerie dimineața la sculare, ca și altădată ; toate acestea îi deveniseră familiare : s-ar fi zis că moartea se juca de-a v-ați ascunselea asemeni unui copil. Ea se simțea doar atît de iubită ! Era deci cît se poate de *firesc*.

Un an se scursese.

În seara Aniversării, contele, așezat lîngă foc, în camera Vérei, tocmai îi citea o poveste florentină : *Callimaco*. Închise ochii, apoi, turnîndu-și ceaiul, spuse :

— Dușka, îți mai amintești de Valea Trandafirilor, pe malul rîului Lhan, și de castelul Celor Patru Turnuri ?... Povestea asta nu ți-a adus aminte de ele ?

Se ridică și, în oglinda albăstruie, se văzu mai palid decît de obicei. Luă o brățară de perle dintr-o cupă și le privi cu atenție. Véra nu o scosese de pe braț chiar înainte de a se dezbrăca ? Perlele erau călduțe încă și strălucirea lor mai îndulcită parcă de căldura trupului ei. Și opalul colierului siberian căruia îi plăceau atît de mult sînii Vérei, încît pălea de suferință în cutia din împletituri de aur, cînd tînăra contesă îl uita mai mult timp acolo !... De aceea ea ținuse pe vremuri la piatra aceasta credincioasă... ! În seara aceasta, opalul strălucea ca și cum frumoasa defunctă l-ar fi părăsit de curînd și magnetismul ei subtil îl pătrundea încă. Punînd la loc colierul și piatra prețioasă, contele atinse din întîmplare batista pe care stropii de sînge erau umezi și roșii ca niște garoafe în zăpadă !... La pian, cine întorsese pagina finală a melodiei de altă dată ? Ia te uită, candela sfîntă se aprinsese în relicvariu ! Da, flacăra aurie lumina mistic chipul cu ochii închiși al Madonei ! Și mîna cui pusese acolo florile orientale, proaspăt culese, care înfloreau în vazele vechi de Saxa ! Camera părea veselă și însuflețită într-un fel mai intens și mai semnificativ ca de obicei. Dar nimic nu-l putea surprinde pe conte ! Totul i se părea atît de normal, încît nici nu băgă de seamă că ora bătea în pendula oprită de un an de zile.

În seara aceasta s-ar fi zis totuși că Véra se străduia într-un mod adorabil să se reîntoarcă din adîncul tenebrelor în odaia aceasta plină de mireasma ființei sale ! Doar lăsase acolo atita din propria ei persoană ! Tot ce constituise existența ei o trăgea într-acolo. Farmecul ei plutea în aer, lungile sforțări pe care le făcuse voința

pătimașe a soțului ei trebuia să fi dezlegat legăturile vagi din juru-i — ale Invizibilului !...

Ea *trebuia* să fie acolo. Tot ceea ce iubea se afla în camera aceea.

Véra trebuia să simtă dorința de-a veni să-și vadă din nou surisul în oglinda misterioasă în care-și admirase de atîtea ori fața lilială ! Desigur că adorabila defunctă tresărise, acolo, sub violete, sub lămpile stinse ; divina moartă fremătase singură în cavou privind cheia de argint aruncată pe lespezi. Și ea voia să vină la el. Iar voința i se pierdea în ideea morții și a izolării. Moartea nu e o circumstanță defintivă decît pentru cei care nădăjduiesc în lumea de dincolo ; dar pentru ea, Moartea, Lumea de dincolo, Viața, ce altceva puteau însemna decît propriile lor îmbrățișări ? Și sărutul văduvit al soțului ei îi atrăgea, din umbră, buzele. Iar sunetul din trecut al melodiilor, cuvintele înflăcărate de altădată, stofele care-i acopereau trupul și-i păstraseră parfumul, nestematele magice, care în obscura lor simpatie o *doreau* — și mai cu seamă imensa și categorica impresie a prezenței ei, adică o părere împărtășită pînă la urmă și de lucruri, totul o chema acolo, o trăgea de atîta vreme, și într-un mod atît de insensibil, încît, vindecată în sfîrșit de somnul Morții, nu mai lipsea *decît Ea !*

Ideile sînt ființe vii !... Contele plăsmuise în aer un gol pentru forma iubirii sale ; trebuia neapărat ca acest vid să se umple cu singura ființă care-i era omogenă, altfel s-ar fi prăbușit tot Universul. Și tînărul avu în acel moment impresia definitivă, simplă, absolută, că *Ea trebuie să fie acolo, în cameră !* De acest fapt era tot atît de sigur ca de propria lui existență, și toate lucrurile din juru-i erau saturate de această convingere. Toți o vedeau acolo ! Și, *cum nu mai lipsea decît însăși Véra,* tangibilă și exterioară, *trebuia să fie și ea acolo,* iar marele Vis al Vieții și al Morții să-și deschidă pentru o clipă porțile infinite. Prin credință, drumul resurecției duce pînă la ea !

Un hohot clar de rîs muzical făcu să strălucească de bucurie patul nupţial : contele se întoarse. Şi, acolo, înaintea ochilor, plăsmuită din voinţă şi din amintire, contesa Véra îl privea pe jumătate adormită, fluidă, de o frumuseţe ucigătoare, rezemată într-un cot pe perna de dantelă, susţinîndu-şi părul greu şi negru cu o mînă, cu gura întredeschisă delicios într-un surîs înzeuat de voluptăţi !

— Roger !... zise ea cu o voce venită de departe.

Contele d'Athol se lipi de ea. Buzele li se uniră într-o fericire divină — nemuritoare — care-i făcea să uite totul !

Şi, *atunci*, îşi dădură seama că într-adevăr nu erau *decît o singură fiinţă.*

Orele nu mai atingeau decît cu un zbor de pe altă lume extazul lor în care pentru întîia dată se amestecau pămîntul şi cerul.

Dar deodată, contele d'Athol tresări, parcă lovit de o fatală reminiscenţă.

— Ah, acum mi-aduc aminte !... făcu el. Ce m-a apucat ? Doar tu eşti moartă.

Chiar în clipa în care a pronunţat aceste cuvinte, candela mistică din iconostas se stinse. Lumina palidă a dimineţii — a unei dimineţi banale, cenuşii, ploioase — se strecură printre perdele în încăpere. Lumînările pîlpîiră şi se stinseră, lăsînd mucurile înroşite să fumege cu vrăjmăşie; focul dispăru sub un strat de cenuşă caldă ; florile se ofiliră şi se uscară în cîteva secunde, pendula ceasului căzu treptat în neclintire. *Certitudinea* tuturor obiectelor dispăru dintr-o dată. Opalul, mort, încetă să mai strălucească ; petele de sînge se uscară şi ele pe batistă, lîngă el, — şi, topindu-se în braţele disperate ale lui Roger, ce voiau în van s-o mai reţină, vedenia arzătoare şi albă se reîntoarse în văzduh şi se pierdu în el. Un suspin slab de adio, distinct, îndepărtat, ajunse pînă la sufletul contelui. Tînărul se ridică în picioare ; îşi dăduse seama că e singur. Visul

lui pierise dintr-o dată ; printr-un singur cuvînt rupsese firul magnetic al țesăturii lui de raze. Atmosfera era, acum, cea a morților.

Ca picăturile de sticlă, agregate ilogic și totuși atît de solid incît o lovitură de ciocan dată în partea lor cea mai groasă nu le fărimă, dar care se transformă subit într-un praf impalpabil dacă le spargem extremitatea mai fină decît vîrful unui ac — totul se făcuse nevăzut.

— Oh, murmură el, va să zică s-a terminat ! — Pierdută !... Singură ! — Pe ce drum să ajung acum la tine ? Arată-mi calea ce mă poate duce la tine !...

Și, deodată, ca un răspuns, un obiect strălucitor căzu cu zgomot metalic din patul nupțial pe blana neagră : o rază a îngrozitoarei lumini terestre îl făcu să strălucească !... Cel părăsit se aplecă, îl luă, și un surîs sublim îi lumină fața în clipa în care recunoscu obiectul : era cheia cavoului.

Traducere de ALEXANDRU GEORGE

SEMNUL

Domnului abate Victor de Villiers de l'Isle-Adam

Într-o seară de iarnă, mă aflam într-o societate de oameni inteligenți cu care îmi luam ceaiul în jurul unui foc bun, la un prieten comun, baronul Xavier de la V*** (un tînăr palid, pe care excesivele eforturi ale unei cariere militare începută prea de timpuriu în Africa îl făcuseră de o debilitate de temperament și de o cruzime a moravurilor cu totul neobișnuite). Conversația căzu pe un subiect dintre cele mai sumbre : era vorba de *natura* acelor

coincidențe extraordinare, stupefiante, misterioase, ce survin în existența unor oameni.

— Ascultați, ne spuse el, o poveste pe care n-am s-o însoțesc de nici un comentariu. E o poveste reală. Poate că o s-o găsiți impresionantă.

Ne-am aprins țigările și am ascultat următoarea povestire :

În 1876, la solstițiul de toamnă, într-o vreme în care numărul din ce în ce mai mare de înmormîntări efectuate în grabă — în sfîrșit, mult prea precipitat — începuseră să scandalizeze Burghezia pariziană și să o pună în stare de alarmă, într-o seară, deci, pe la orele opt, m-am simțit, ajuns acasă, invadat de acel *spleen* ereditar a cărui neagră obsesie dejoacă și reduce la zero toate eforturile Facultății de Medicină.

În zadar m-am îmbătat, la instigația medicilor, cu băutura lui Avicena : degeaba am asimilat, prin tot soiul de formule, chintale de fier și, călcînd în picioare toate plăcerile, am făcut, asemeni unui nou Robert d'Arbrissel [1], ca mercurul pasiunilor mele arzătoare să coboare pînă la temperatura samoyezilor [2], nimic nu m-a ajutat. Pare-se că sînt, hotărît, un personaj taciturn și posac ! Dar, probabil că, sub aparența unui om nervos, sînt totuși un tip foarte zdravăn, cum se spune, din moment ce mai sînt capabil să contemplu stelele, după atîta doftoriceală.

În seara aceea, după ce am ajuns în camera mea și mi-am aprins havana la sfeșnicul oglinzii, mi-am dat seama că sînt palid ca un mort ! M-am cufundat într-un fotoliu amplu, o veche mobilă capitonată cu catifea grena, în care zborul orelor mi se pare mai ușor în cursul nesfîrșitelor mele reverii. Accesul de *spleen* devenea penibil, făcin-

[1] Călugăr și teolog francez (1047—1117), întemeietor al ordinului din Fontevrault, unde a introdus reguli ascetice extrem de severe. (N.t.)

[2] *Samoyezi*, populație care locuiește în regiunea de nord-est a Siberiei, în apropierea Cercului Polar. (N.t.)

du-mă să mă simt bolnav, copleșit ! Și considerînd că mi-e cu neputință să alung umbrele răului cu vreo distracție mondenă — mai ales în mijlocul oribilelor preocupări ale capitalei — m-am hotărît să caut să plec din Paris, să fac o cură de aer, undeva departe, să mă dedau unor exerciții înviorătoare, de exemplu unor salubre partide de vînătoare, pentru a incerca o oarecare schimbare.

Chiar în clipa în care mi-a venit gîndul acesta, chiar în momentul în care m-am hotărît să urmez această linie de conduită, mi-a trecut prin minte numele unui vechi prieten, abatele Maucombe, pe care-l uitasem de ani de zile.

— Abatele Maucombe !... mi-am zis cu glas scăzut.

Ultima mea întrevedere cu savantul preot data din ziua plecării lui într-un lung pelerinaj în Palestina. Știrea întoarcerii sale îmi parvenise mai de mult. Abatele locuia într-un umil presbiteriu în Bretania de Jos.

Maucombe dispunea, probabil, de vreo cameră, de vreun colțișor retras ? Fără îndoială că adunase din călătoriile lui unele cărți vechi ? unele curiozități din Liban ? Iazurile din preajma castelelor din regiune ascundeau rațe sălbatice, să faci rămășag pe ele ?... Ce altceva mi s-ar fi potrivit mai bine !... Iar dacă voiam să mă bucur, înainte de stricarea vremii, de partea a doua a feericei luni octombrie, între stîncile împurpurate, și dacă ținem să nu scap lungile seri de toamnă ce strălucesc pe culmile împădurite, trebuia să mă grăbesc !

Pendula bătu orele nouă.

M-am ridicat ; am scuturat scrumul havanei. Apoi, foarte hotărît, mi-am pus pălăria, pelerina și mănușile ; mi-am luat valiza și pușca ; am suflat în luminări și am ieșit — încuind de trei ori, cu mare abilitate, închizătoarea veche, cu secret, ce constituie orgoliul ușii mele.

Peste trei sferturi de oră, un tren cu direcția Bretania mă ducea spre micul sat Saint-Maur, unde slujea abatele Maucombe ; avusesem chiar timpul să expediez de la gară

o scrisoare creionată în grabă, în care-l preveneam pe tata de plecarea mea.

A doua zi de dimineață eram la R***, de unde nu e decît o distanță de aproximativ două leghe pînă la Saint-Maur.

Dorind să-mi asigur o noapte de somn (ca să pot ieși cu pușca, a doua zi, dis-de-dimineață), și cum orice siestă după-masă mi se părea că ar fi putut să-mi strice mai apoi somnul, mi-am consacrat întreaga zi mai multor vizite pe la foști colegi de școală, ca să mă pot menține treaz în ciuda oboselii. După ce mi-am îndeplinit aceste datorii, spre orele cinci după-amiază am pus șaua pe cal, la hanul „Soarele de aur" unde descinsesem și, la lumina crepusculului, am ajuns la intrarea în acel cătun.

Pe drum, îmi rememorasem figura preotului la care aveam de gînd să mă opresc cîteva zile. Intervalul care se scursese de la ultima noastră întîlnire, călătoriile, evenimentele petrecute între timp și obișnuința singurătății trebuie să-i fi modificat caracterul și persoana. Probabil că aveam să-l găsesc încărunțit. Dar cunoșteam conversația fortifiantă a savantului rector — și-mi puneam mari speranțe în serile pe care urma să le petrecem împreună.

— Abatele Maucombe ! îmi repetam eu încet, fără încetare — excelentă idee !

Întrebînd de adresa lui pe niște oameni care păşteau vitele de-a lungul șanțurilor, m-am convins că preotul — ca un desăvîrșit slujitor al Dumnezeului milelor — își cîștigase temeinic afecțiunea enoriașilor săi. Mi s-a arătat drumul spre presbiteriul, destul de depărtat de aglomerația de case vechi și colibe care formează satul Saint-Maur, și m-am îndreptat într-acolo.

Am ajuns.

Aspectul rustic al casei, ferestrele cu jaluzelele lor verzi, cele trei trepte de gresie, iedera, clematitele și trandafirii ce se cățărau pe ziduri pînă la acoperiș, de unde, pe un mic horn cu morișcă, ieșea un nouraș de fum, mi-au dat o sen-

zaţie de reculegere, de sănătate şi de adîncă pace. Arborii unei livezi vecine îşi arătau prin împletitura gardului împrejmuitor frunzele lor ruginite de toamna aceasta exasperantă. Cele două ferestre ale micului etaj străluceau de văpăile apusului ; între ele era săpată o firidă în care se afla chipul unui sfînt. Am descălecat în tăcere : am legat calul de oblonul ferestrei şi am apucat mînerul clopoţelului, aruncînd o privire în zare, în urma mea, ca un turist.

Dar orizontul strălucea atît de intens în pădurea de stejari şi de pini sălbatici din depărtare, în care ultimele păsări se ridicau în zborul lor de seară, şi, mai departe, apele unui iaz copleşit de trestii reflectau atît de solemn cerul, iar natura era aşa de frumoasă în atmosfera calmă a cîmpiei pustii, în clipa în care se lăsă tăcerea, încît am rămas mut, cu mîna agăţată de mînerul clopoţelului.

O, mă gîndeam, tu care n-ai nici un azil al viselor, tu pentru care pămîntul făgăduinţei nu apare nicicînd în mijlocul aurorelor cu palmierii şi apa lui vie, după ce ai rătăcit atîta sub stelele ostile, tu care ai pornit atît de vesel în viaţă şi eşti acum atît de sumbru — suflet făcut pentru altfel de exiluri decît cele pe care le împarţi în amărăciune cu duşmanii tăi semeni, — priveşte ! Aici poţi să te odihneşti pe piatra melancoliei ! Aici visele defuncte învie, prevestind clipa morţii ! Dacă vrei să capeţi adevăratul dor de moarte, apropie-te : aici viziunea cerului exaltă inima pînă la uitare.

Eram în acea stare de oboseală în care nervii sensibilizaţi vibrează la cele mai mici excitaţii. O frunză căzu lîngă mine ; foşnetul ei scurt mă făcu să tresar. Şi orizontul fermecat al acestor locuri îmi invadă privirea ! M-am aşezat, singur, în faţa porţii.

După cîteva clipe însă, răcoarea serii, pe care începusem s-o simt, mă făcu să revin la realitate. M-am ridicat în grabă, am pus mîna din nou pe mînerul clopoţelului aruncînd o privire casei surîzătoare.

Numai că de-abia mi-am fixat asupra ei privirea și am fost obligat să mă opresc din nou, întrebîndu-mă de data aceasta dacă nu cumva sînt victima unei halucinații.

Cum? Casa asta era realmente cea pe care o mai văzusem cu cîteva clipe înainte? Crăpăturile zidurilor, vizibile printre frunzele palide, nu-i trădau oare abia *acum* vechimea? Clădirea avea un aer straniu; dalele iluminate de razele agonice ale serii străluceau de o lumină intensă; portalul ospitalier, cu cele trei trepte, mă invita să intru; dar uitîndu-mă cu atenție la lespezile acestea cenușii, mi-am dat seama că ele fuseseră lustruite, că pe ele rămăseseră litere sculptate, și am înțeles atunci că proveneau de la cimitirul din vecinătate — ale cărui negre cruci îmi apăreau acum, dintr-o parte, la vreo sută de pași. Și casa mi se părea schimbată înspăimîntător, iar ecourile lugubrului clopot, pe care, cuprins de emoție l-am făcut să sune, s-au auzit în interiorul acestei locuințe ca vibrațiile unui clopot funebru.

Genul acesta de *viziuni* se risipesc iute, căci sînt mai curînd de ordin spiritual decît fizic. Da, fără îndoială, eram victima acelei depresiuni sufletești de care am pomenit. Grăbit să văd chipul cuiva, care să mă ajute cu omenescul lui să-mi risipesc reminiscențele depresiunii, am apăsat pe clanță, fără să mai aștept. Am intrat.

Ușa, pusă în mișcare de un mecanism de pendulă, se închise singură în urma mea.

M-am aflat într-un coridor lung, la capătul căruia Nanon, menajera preotului, bătrînă și plină de voie bună, cobora cu o lumînare în mînă.

— Domnul Xavier!... exclamă ea veselă, recunoscîndu-mă.

— Bună seara, buna mea Nanon! i-am răspuns eu, încredințîndu-i imediat valiza și pușca.

(Pelerina mi-o uitasem în camera de la „Soarele de aur".)

Am urcat. Peste un minut îl stringeam în brațe pe vechiul meu prieten.

Emoția afectuoasă a primelor cuvinte și sentimentul de melancolie a trecutului ne-au făcut un timp pe amîndoi să ne simțim stingheri. Nanon ne-a adus lampa și ne-a anunțat că cina e gata.

— Dragă Maucombe, i-am spus eu apucîndu-l de braț ca să coborîm la masă, prietenia intelectuală e un lucru de cînd lumea și văd că noi împărtășim acest sentiment.

— Există creștini pe care o înrudire de ordin divin îi face să se apropie unul de celălalt, îmi răspunse el. Da. În lumea asta există o serie de credințe mai puțin „raționale", care găsesc totuși partizani dispuși să-și sacrifice pentru ele viața, fericirea, datoriile lor. Sînt niște fanatici! încheie el cu un surîs. Să ne alegem drept credință pe cea mai utilă, din moment ce avem această libertate și devenim ceea ce noi înșine credem.

— Fapt e, i-am răspuns eu, că e deja un adînc mister că doi și cu doi fac patru.

Am trecut în sufragerie. În timpul mesei, părintele, după ce mi-a reproșat cu blîndețe faptul că-l uitasem atîta vreme, m-a pus la curent cu treburile satului.

Mi-a vorbit despre acele locuri, mi-a povestit două sau trei anecdote despre castelanii din împrejurimi.

Mi-a pomenit de isprăvile lui de vînător, de marile succese la pescuit: într-un cuvînt a fost de o afabilitate și de o căldură pline de farmec.

Nanon, ca o mesageră agilă, se agita, se învîrtea în jurul nostru, încît boneta ei enormă bătea parcă din aripi.

Văzînd că-mi răsucesc o țigară în timp ce-mi luam cafeaua, Maucombe, care era un fost ofițer de dragoni, făcu același lucru; liniștea primelor fumuri ne-a surprins cufundați în gînduri, așa că m-am apucat să-l observ cu atenție pe prietenul meu.

Preotul era un bărbat înalt, de vreo patruzeci şi cinci de ani. Părul lung şi încărunţit îi încadra cu buclele sale răsucite figura uscată şi puternică. Ochii îi străluceau de o mistică inteligenţă. Trăsăturile lui erau regulate şi austere : corpul, zvelt, rezistase încercărilor vremii : ştia cum să poarte lunga-i sutană. Cuvîntele pline de înţelepciune şi de blîndeţe erau pronunţate cu o voce bine timbrată, ce ieşea din nişte plămîni în stare excelentă. Omul părea, în sfîrşit, de o sănătate viguroasă : anii nu-l atinseseră decît prea puţin.

Mă conduse în micul său salon-bibliotecă.

Lipsa de somn în timpul unei călătorii predispune la frisoane : seara era un frig pătrunzător, ce anunţa iarna. Aşa că în clipa în care un braţ de vreascuri începu să ardă înaintea genunchilor mei, între doi sau trei butuci, m-am simţit mai bine.

Cu picioarele pe un suport, rezemaţi în fotoliile noastre de piele cafenie, am început să discutăm despre Dumnezeu, fireşte.

Eu eram obosit : ascultam fără să răspund.

— În încheiere, îmi spuse Maucombe, ridicîndu-se, noi existăm pe acest pămînt ca să putem dovedi — prin faptele noastre, prin gîndurile şi cuvintele noastre, prin lupta împotriva naturii — *că însemnăm ceva.*

Şi termină cu un citat din Joseph de Maistre : „Între Om şi Dumnezeu nu se interpune decît Trufia".

— Cu toate acestea, i-am spus eu, nu avem onoarea de a trăi (noi, copiii răsfăţaţi ai Naturii) în veacul luminii?

— Să-i preferăm Lumina din veac, răspunse abatele cu un surîs.

Am ajuns sus, cu luminările în mînă.

Un coridor lung, paralel cu cel de jos, despărţea camera ce-mi era destinată de cea a amfitrionului meu ; chiar el a stăruit să mă instalez acolo. Am intrat ; abatele s-a uitat să vadă dacă nu-mi lipseşte ceva, şi cînd ne-am

apropiat ca să ne dăm bună seara și să ne stringem miinile, un reflex viu al luminării mele căzu pe fața lui. De data aceasta am tresărit !

Lîngă patul meu stătea în picioare un om parcă în agonie. Figura insului din fața mea nu era, nu putea să fie a celui cu care cinasem ! Sau, măcar, dacă o recunoșteam, totuși, in mod vag, mi se părea că n-o văzusem în realitate decît în acest moment. O singură clipă de gîndire m-a făcut să înțeleg : abatele îmi dădea prin persoana sa *a doua* senzație, pe care, printr-o obscură corespondență. și locuința lui mă făcuse s-o încerc.

Figura pe care o contemplam era gravă, foarte palidă, de o paloare cadaverică, iar pleoapele erau coborîte. Uitase oare de prezența mea ? Se ruga ? Ce-l făcea să stea astfel ? Ființa lui se investise cu o atît de bruscă solemnitate, incit am închis ochii. Cînd, după o clipă, i-am redeschis, bunul abate se afla tot acolo — dar acum îl recunoșteam ! Minunat ! Surîsul lui amical a risipit în mine orice neliniște. Impresia nu durase nici cît să-i pun o întrebare. Fusese o emoție violentă — un soi de halucinație.

Maucombe îmi ură, pentru a doua oară, noapte bună și se retrase.

Rămas singur, mi-am spus :

— Un somn adînc, asta-mi trebuie !

Fără voie m-am gîndit la Moarte ; mi-am înălțat sufletul spre Dumnezeu și m-am vîrît în pat.

Una din ciudățeniile oboselii excesive e imposibilitatea de a adormi imediat. Toți vînătorii au încercat acest inconvenient. E un lucru binecunoscut.

M-am așteptat să adorm repede și profund. Îmi pusesem mari speranțe într-un somn bun. Dar după zece minute a trebuit să recunosc că jena aceea nervoasă nu era dispusă să cedeze. Auzeam tic-tacuri, trosnete scurte ale lemnăriei și ale pereților. Fără îndoială, erau cariile. Toate zgomotele imperceptibile ale nopții se repercutau în întreaga mea ființă printr-un fel de șoc electric.

Ramurile negre se izbeau unele de altele în curte, la bătaia vîntului. În fiecare clipă, iedera lovea în geam cu zgomot. Şi, mai ales, simţul auzului îmi devenise de o acuitate asemănătoare cu auzul celor care mor de foame.

„Am băut două ceşti de cafea, gîndii ; asta e !"

Proptindu-mă în pernă, am început să privesc cu obstinaţie lumina luminării de pe măsuţa de lîngă mine. O priveam fix, printre gene, cu atenţia aceea intensă pe care o dă privirii absoluta distracţie a gîndurilor.

Un mic aghiazmatar de porţelan colorat, cu o ramură de merişor, era suspendat la căpătîiul meu. Mi-am muiat, imediat, pleoapele cu apă sfinţită ca să mi le răcoresc, apoi am stins luminarea şi am închis ochii. Somnul era pe aproape : febra mi se domolea.

Eram pe punctul de a adormi.

Trei bătăi uşoare şi seci, imperative, se auziră în uşă.

„Ei ?" mi-am spus, ridicîndu-mă.

Atunci mi-am dat seama că de fapt aţipisem. Nu mai ştiam unde mă aflu. Mă credeam la Paris. Uneori somnul provoacă asemenea ridicole uitări. Şi, cum pierdusem din vedere cauza principală pentru care mă trezisem, m-am întins cu voluptate în pat, într-o desăvîrşită inconştienţă a situaţiei.

„Dar mi-am spus eu deodată : a bătut totuşi cineva ? Ce vizită ar putea ?..."

La acest punct al frazei îmi apăru în minte noţiunea confuză şi obscură că nu mai eram la Paris, ci într-un presbiteriu din Bretania, la abatele Maucombe.

Într-o clipă, eram în mijlocul camerei.

Prima mea impresie, o dată cu senzaţia de frig la picioare, a fost aceea a unei lumini vii. În dreptul ferestrei, luna plină strălucea pa deasupra bisericii şi-şi risipea razele ei de lumină pustie şi palã pe parchet, prin perdelele albe.

Era miezul nopţii.

Ideile mele deveniseră morbide. Ce însemnau toate acestea ? Umbra era nemaipomenită.

Cînd m-am apropiat de ușă, o pată ca de jăratic, scăpată prin gaura închizătorii, mi se rătăci pe mînă și pe mînecă.

Era cineva la ușă : cineva bătuse, într-adevăr.

La doi pași de zăvor, totuși m-am oprit brusc.

Mi se păru surprinzător un lucru : *caracterul* petei care-mi alerga pe mînă. Era o lucoare glacială, însîngerată, fără strălucire. Apoi, cum se făcea că nu vedeam nici o dîră de lumină pe sub ușă, pe coridor ? Și, de fapt, ceea ce ieșea din gaura cheii îmi făcea impresia privirii fosforescente a unei bufnițe !

În momentul acela, afară, în turnul bisericii, în vîntul nopții, bătu ora.

— Cine e ? am întrebat încet.

Lumina se stinse, mă apropiam...

Dar ușa se deschise, larg, încet, în tăcere.

Înaintea mea, pe coridor, se afla o siluetă înaltă și neagră — un preot cu tricornul pe cap. Luna îl lumina de sus pînă jos, cu excepția figurii : nu-i vedeam decît flacăra pupilelor, care mă priveau cu o solemnă fixitate.

Un suflu al lumii de dincolo îl înconjura pe vizitator, atitudinea lui îmi apăsa sufletul. Paralizat de o teamă care crescu brusc pînă la paroxism, mă uitam la dezolantul personaj, în liniște.

Deodată preotul întinse cu greutate o mînă spre mine. Îmi arătă ceva greu și nedefinit. Era o pelerină. O pelerină de voiaj, o pelerină mare, neagră. Mi-o întindea ca și cum mi-ar fi oferit-o !...

Am închis ochii ca să nu mai văd scena. Oh, nu voiam să o văd ! Dar o pasăre de noapte, cu un țipăt îngrozitor, trecu printre noi, și aerul mișcat de aripile ei, atingîndu-mi pleoapele, mă făcu să deschid ochii. Simțeam cum pasărea zboară prin cameră.

Atunci — cu un horcăit de groază, căci n-aveam putere să strig — am împins ușa cu miinile întinse și crispate și am răsucit cu violență cheia, tremurînd și cu părul măciucă !

Ciudat lucru ! mi s-a părut că toate acestea nu făceau nici un zgomot.

Era mai mult decît putea suporta organismul meu. M-am trezit. Eram lungit în pat, cu brațele întinse înainte ; mă simțeam ca gheața : fruntea mi-era înecată în sudori ; inima îmi bătea în piept cu lovituri puternice și înfundate.

— Ah, mi-am spus, ce vis oribil !

Și cu toate acestea, anxietatea mea de neînvins nu dispăruse. Mi-au trebuit mai multe minute pînă să îndrăznesc să mișc brațul ca să caut chibriturile : mă temeam să nu simt o mînă apucînd-o pe a mea în întuneric și strîngînd-o prietenește.

Am avut un spasm nervos cînd am auzit chibriturile trosnind între degetele mele, în cutia de tablă a sfeșnicului. Am aprins lumina.

Numaidecît m-am simțit mai bine ; lumina, vibrația aceasta divină risipește atmosfera funebră și dă tărie împotriva spaimelor rele.

M-am hotărît să beau un pahar cu apă rece ca să-mi revin cu totul, și am coborît din pat.

Trecînd prin fața ferestrei, am observat un lucru : luna era exact aceea din visul meu, cu toate că n-o văzusem înainte de a mă sui în pat ; și mergînd cu lumînarea în mînă ca să examinez închizătoarea ușii, am constatat că și cheia fusese întoarsă *pe dinăuntru*, ceea ce eu nu făcusem înainte de a adormi.

Descoperind toate acestea, am aruncat o privire în juru-mi. Am început să găsesc că toată întîmplarea capătă un caracter cu totul insolit. M-am culcat din nou, m-am rezemat în perne și am încercat să-mi ofer argumente,

să-mi dovedesc singur că totul nu fusese decît un acces de somnabulism foarte lucid. Numai că, cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît izbuteam să mă conving mai puțin. Între timp, oboseala m-a cuprins ca un val, mi-a legănat negrele gînduri și m-a făcut să adorm brusc, stăpînit de groază.

Cînd m-am trezit, razele unui soare vesel se jucau prin cameră.

Era o dimineață strălucitoare. Ceasornicul agățat la căpătîiul patului arăta orele zece. Or, pentru a mă reconforta, ce-mi mai trebuia decît lumina zilei, soarele radios ? Mai ales cînd se simțea mireasma de afară și cîmpul plin de o adiere proaspătă, trecînd printre arbori, prin desișul pădurilor cu hățișuri, peste vîlcelele pline de flori și înrourate, sub strălucirea dimineții !

M-am îmbrăcat în grabă, uitînd de sumbrul debut al nopții.

Complet revenit în fire de spălatul insistent cu apă rece, am coborît.

Abatele Maucombe era în sufragerie : așezat la masa pusă, citea un ziar, așteptîndu-mă.

Ne-am strîns mîinile :

— Ei, Xavier, ai dormit bine azi-noapte ? mă întrebă el.

— Excelent, i-am răspuns eu distrat (din obișnuință și fără să acord cea mai mică atenție vorbelor pe care le debitam).

Adevărul e că aveam mare poftă de mîncare : asta era totul.

Nanon apăru, aducîndu-ne micul dejun.

În timpul mesei, conversația noastră a fost veselă și în același timp reculeasă : numai cel care trăiește în sfințenie știe să fie vesel și poate comunica și altora buna lui dispoziție.

Deodată, mi-am amintit visul.

— Apropó, părinte, mi-am adus aminte de un vis neobișnuit, pe care l-am avut azi-noapte — un vis de o bizarerie... cum să-ți spun ? impresionantă, uluitoare, îngrozitoare ? Spune-i cum vrei ! Judecă și dumneata.

Și, curățîndu-mi un măr, am început să-i povestesc în toate amănuntele sumbra halucinație pe care o avusesem la începutul nopții.

Dar în clipa în care am ajuns la *gestul* preotului care-mi oferea pelerina, și *înainte de a începe fraza*, ușa sufrageriei s-a deschis deodată și Nanon a intrat, în mijlocul conversației, cu familiaritatea aceea specifică menajerelor de preoți. Întrerupîndu-mă, ea îmi întinse o hîrtie :

— O scrisoare „foarte urgentă", pe care poștașul mi-a dat-o acum o clipă pentru domnul ! spuse ea.

— O scrisoare ! Deja ! am exclamat eu, *uitînd de povestire*. E de la tata. Cum așa ? Dragă părinte, îmi dai voie s-o citesc, nu ?

— Bineînțeles ! răspunse abatele Maucombe, pierzînd și el din vedere povestea și fiind molipsit și el, ca printr-un magnetism, de interesul pe care-l acordam scrisorii : bineînțeles !

Am desfăcut plicul.

În felul acesta, intervenția lui Nanon, prin neașteptatul ei, ne-a abătut atenția în altă parte.

— Ia te uită, părinte, am spus, ce neplăcere : de abia am venit și sînt silit să plec.

— Cum așa ? mă întrebă abatele Maucombe, punînd jos ceașca, fără să soarbă.

— Mi-a scris să mă întorc acasă în mare grabă, în legătură cu o afacere, cu un proces de o importanță dintre cele mai grave. Mă așteptam ca el să aibă loc abia prin decembrie ; or, sînt încunoștiințat că se va judeca în viitoarele cincisprezece zile. Și cum numai eu pot să pun în ordine ultimele piese ce trebuie să ne dea cîștig de cauză, sînt obligat să plec. Ce treabă neplăcută !

— Într-adevăr, e neplăcut ! spuse abatele ; ce neplăcere !... Promite-mi cel puţin că atunci cînd termini... Vezi, marea noastră afacere e mîntuirea : speram ca eu să contribui cu puţin la mîntuirea dumitale — şi, iată că-mi scapi din mînă ! Socoteam că bunul Dumnezeu te-a trimis la mine...

— Părinte dragă, am exclamat eu, îţi las puşca. Peste trei săptămîni mă întorc. Şi de data asta, pentru trei săptămîni, dacă vrei !

— Du-te în pace ! rosti Maucombe.

— Ei, doar e vorba de întreaga mea avere ! am murmurat eu.

— Averea noastră e Dumnezeu ! spuse cu simplitate preotul.

— Şi, cum am să trăiesc, mai tîrziu, dacă...

— Nimeni nu trăieşte mai tîrziu, răspunse el.

Ne-am sculat numaidecît de la masă, puţin consolaţi în această încurcătură de promisiunea formală pe care i-o făcusem, că am să mă întorc.

Ne-am dus să ne plimbăm prin livadă, să vizităm atenansele presbiteriului.

În cursul întregii zile, preotul îmi prezentă, nu fără complezenţă, sărmanele lui tezaure campestre. Apoi, în timp ce el s-a dus să citească cartea de rugăciuni, m-am plimbat de unul singur prin împrejurimi, respirînd cu delicii aerul viu şi pur. Întorcîndu-se, Maucombe a început să-mi povestească cîte ceva din călătoria lui la Locurile Sfinte ; aşa ne-a apucat apusul soarelui.

A venit şi seara. După o cină frugală, am spus abatelui Maucombe :

— Prietene, expresul pleacă la orele nouă fix. De aici pînă la R*** am de făcut un drum de o oră şi jumătate. Îmi mai trebuie o jumătate de oră ca să plătesc hanul şi să duc calul ; în total două ore. E şapte : trebuie să te părăsesc numaidecît.

— Te conduc puțin, zise preotul : *plimbarea asta are să-mi facă bine.*

— Apropó, i-am spus eu, preocupat, uite adresa tatălui meu (la care locuiesc la Paris), dacă va trebui să ne scriem.

Nanon a luat cartea mea de vizită și a vîrît-o în rama oglinzii.

Peste trei minute, abatele și cu mine părăseam presbiteriul și înaintam pe șosea. Eu țineam bineînțeles calul de căpăstru.

Curînd, ne-am transformat în două umbre.

La cinci minute de la plecare, o burniță pătrunzătoare, o ploaie măruntă și foarte rece, adusă de un vînt violent, ne lovi mîinile și fețele.

M-am oprit brusc :

— Dragă prietene, am spus eu abatelui, nu ! nu pot admite asta. Viața dumitale e prețioasă și vîntul acesta înghețat e foarte nesănătos. Întoarce-te ! Îți repet : ploaia poate să te ude rău de tot. Te rog, întoarce-te.

După o clipă, abatele, gîndindu-se la credincioșii lui, îmi dădu dreptate.

— Mă întorc prietene, îmi spuse el, dar ducînd cu mine promisiunea pe care mi-ai făcut-o !

Și, cum îi întinsesem mîna, adăugă :

— Stai o clipă ! mă gîndesc că ai de mers cam mult — și burnița asta e, într-adevăr, pătrunzătoare.

Pe părintele Maucombe îl trecu un fior. Ne aflam unul lîngă celălalt, nemișcați, privindu-ne fix ca doi călători grăbiți.

În clipa aceea, deasupra brazilor, în spatele colinelor răsări luna, iluminînd cîmpia și pădurea din zare. Strălucirea ei tristă și pală, flacăra ei pustie și lividă ne invadă deodată. Siluetele noastre și cea a calului se desenară pe șosea gigantice. Și, din direcția crucilor vechi de piatră — a vechilor cruci în ruină care se înalță în cantonul acesta din Bretania, din scorburile copacilor unde-și fac culb păsările

funeste scăpate din pădurea Muribunzilor — am auzit în depărtare un *țipăt* îngrozitor : țipătul strident și rău prevestitor al Corbului. O cucuvea cu ochi de fosfor, al cărei luciu tremura pe ramura lungă a unui stejar, își luă zborul și trecu printre noi, prelungind țipătul.

— Hai, continuă abatele Maucombe, eu ajung acasă într-un minut așa că *ia* — hai, *ia pelerina asta !* Țin mult !... Mult ! adăugă el, cu un ton pe care nu pot să-l uit. Ai să mi-o trimiți prin băiatul de la han care vine în sat, în fiecare zi... *Te rog.*

Pronunțînd aceste cuvinte, Moucombe îmi întinse pelerina lui neagră. Nu-i vedeam fața, din cauza umbrei pe care o proiecta marele lui tricorn : dar îi distingeam ochii *care mă priveau cu o solemnă fixitate.*

Îmi aruncă pelerina pe umeri, mi-o prinse cu o agrafă, cu un aer afectuos și grijuliu, în timp ce eu, sleit de puteri, închisesem pleoapele. Și, profitînd de tăcerea mea, abatele se îndreptă în grabă spre casă. La o cotitură a drumului, dispăru.

Datorită prezenței mele de spirit — și oarecum și mașinal — am sărit pe cal. Am rămas apoi în nemișcare.

Eram acum singur pe șosea. Auzeam miile de zgomote ale cîmpului. Deschizînd din nou ochii, am văzut imensul cer livid, pe care aluneca mulțimea de nori terni, ascunzînd luna — natura solitară. Cu toate acestea, mă țineam în șa drept și cu putere, măcar că trebuie să fi fost alb ca o rufă.

„Haida-de ! mi-am zis, să-mi păstrez calmul ! Am febră și sînt somnambul. Asta e tot."

M-am chinuit să-mi înalț umerii : o greutate tainică mă împiedica.

Și iată că, venit din adîncurile zărilor, din fundul pădurilor blestemate, un stol de vulturi trecu peste capul meu cu mare zgomot de aripi și scoțînd oribile țipete necunoscute. Ei se abătură pe acoperișul presbiteriului și pe clo-

potnița din depărtare : vîntul mi-aducea țipete lugubre. Pe onoarea mea, m-a cuprins frica. De ce ? cine-mi va explica vreodată aceasta ? Am văzut moartea în față, mi-am încrucișat spada cu a altora, nervii mei sînt mai căliți decît cei ai celor mai flegmatici și calmi oameni : și, totuși, mărturisesc că în clipa aceea mi-a fost într-adevăr frică. Și de atunci am conceput o mai mare stimă față de inteligența mea. Căci frică de asemenea lucruri nu-i e dat să aibă oricui ar voi.

În tăcere, am lovit cu pintenii pînă la sînge coastele bietului cal și, cu ochii închiși, cu frîul liber, cu degetele crispate pe coamă, cu pelerina fluturînd la spate, ținîndu-mă drept, îmi dădeam seama că animalul galopa cît putea de repede ; calul zbura cu burta la pămînt : din cînd în cînd, mormăitul meu surd la urechea lui îi comunica, desigur și prin instinct, groaza superstițioasă de care tremuram fără să vreau. În felul acesta, am ajuns în mai puțin de o jumătate de oră. Zgomotul pavajului de la periferia orașului mă făcu să-mi înalț capul și să respir !

— În sfîrșit ! vedeam case ! prăvălii luminate ! figuri de oameni în dosul ferestrelor ! Vedeam trecători !... Ieșisem de pe tărîmul coșmarurilor !

La han m-am așezat în fața unui foc zdravăn. Conversația unor cărăuși mă aruncă într-o stare vecină cu extazul. Scăpasem de Moarte. Priveam flăcările printre degete. Am dat pe gît un pahar de rom. Începusem să-mi recapăt, în sfîrșit, controlul asupra facultăților mele.

Mă simțeam reîntors la viața reală.

Eram chiar — să zic — puțin rușinat de teama mea.

De aceea, cu cît calm am îndeplinit comisionul pe care mi-l dăduse abatele Maucombe ! Și cu ce surîs monden am examinat pelerina neagră, pe care am predat-o hangiului ! Halucinația se risipise. Aș fi putut face, cu dragă inimă, pe „băiatul de viață“ cum ar spune Rabelais.

Pelerina în chestiune nu mi s-a mai părut că oferă privirii ceva extraordinar ; nici măcar ceva special —

afară de faptul că era extrem de veche și chiar cîrpită, țesută, căptușită, cu un soi de bizară afecțiune. Profunda milă a abatelui Maucombe îl făcea să cheltuiască pe pomeni costul unei pelerine noi : eu, cel puțin, așa îmi explicam lucrurile.

— E în regulă ! îmi spuse hangiul : băiatul trebuie să se ducă în sat chiar acum : o să plece și în trecere o să-i ducă abatelui Maucombe pelerina, înainte de ora zece.

O oră mai tîrziu, în compartimentul de tren, cu picioarele pe calorifer, înfășurat în pelerina mea regăsită, îmi ziceam, aprinzîndu-mi o havană și ascultînd fluieratul locomotivei :

„Hotărît lucru, e mult mai plăcut țipătul ei decît cel al bufniței."

Și am regretat puțin, trebuie s-o mărturisesc, că făgăduisem să mă întorc.

În acea clipă am adormit și l-am tras, în sfîrșit, un somn bun, uitînd cu desăvîrșire de întîmplarea aceea pe care aveam s-o consider o simplă coincidență, fără importanță.

A trebuit să mă opresc șase zile la Chartres, pentru a-mi verifica piesele care, mai apoi, mi-au adus cîștig de cauză în procesul nostru.

În cele din urmă, cu creierul împuiat de chestiuni în legătură cu hîrțăgoria și cu șicanele — și abătut de plictiseala mea maladivă — m-am întors la Paris exact în seara în care se împlineau șapte zile de cînd părăsisem presbiteriul.

Am ajuns fără nici un ocol acasă pe la orele nouă. Am urcat. L-am găsit pe tata în salon. Ședea la o măsuță luminată de o lampă. În mînă ținea o scrisoare desfăcută.

Și, după cîteva cuvinte, îmi spusese :

— Sînt sigur că nu știi ce noutate îmi aduce scrisoarea asta ! Bătrînul nostru abate, bunul Maucombe, a murit după plecarea ta.

Am simțit o adevărată comoție la auzul acestor cuvinte.

— Cum ? am răspuns.

— Da, a murit — alaltăieri, pe la miezul nopții — la trei zile după plecarea ta din presbiteriu — dintr-o răceală pe care a contractat-o pe drum. Scrisoarea asta e scrisă de bătrîna Nanon. Biata femeie pare să fi fost așa de buimăcită, că repetă de două ori fraza... ciudată... în legătură cu o pelerină... Ia citește-o și tu !

Tata îmi întinse scrisoarea în care mi se anunța, într-adevăr moartea sfîntului părinte, și în care am citit aceste rînduri simple :

„Era foarte fericit — mărturisea abatele în ultimele lui clipe — că-și dădea duhul și va fi înmormîntat în pelerina pe care o adusese din pelerinajul său la Locurile Sfinte și care atinsese SFÎNTUL MORMÎNT !"

Traducere de ALEXANDRU GEORGE

SECRETUL EȘAFODULUI

Domnului Edmond de Goncourt

Recentele execuții mi-au amintit o întîmplare ieșită din comun pe care o redau mai jos :

În seara de 5 iunie 1864, pe la orele șapte, doctorul Edmond-Désiré Couty de La Pommerais, de curînd transferat din închisoarea La Conciergerie în închisoarea La Roquette, stătea pe un scaun, îmbrăcat în cămașa de forță, în celula condamnaților la moarte.

Tăcut, el se rezemase de spătarul scaunului, cu privirea fixă. Pe masă, o candelă îi lumina fața de o paloare glacială. La doi pași, un gardian, lipit de perete, se uita la el cu brațele încrucișate.

Aproape toți deținuții sînt obligați să îndeplinească o muncă zilnică pentru salariul lor, în care administrația reține în primul rînd, în caz de deces, costul lințoliului mortuar, pe care nu li-l furnizează niciodată. Numai condamnații la moarte nu au de făcut nimic.

Deținutul era unul dintre acei oameni care nu joacă cărți : în privirea lui nu se putea citi nici teamă, nici nădejde.

Treizeci și patru de ani ; brun ; de talie mijlocie, dar cu o siluetă de oarecare eleganță ; tîmplele începuseră să-i albească ; avea privirea ageră, dar în același timp plină de mister ; o frunte de intelectual ; voce mată și tăioasă, mîini saturnice ; fizionomie stăpînită a oamenilor puțin volubili ; maniere de o distincție studiată : — astfel apărea condamnatul.

(Să amintim că în fața curții cu jurați a Tribunalului Senei, pledoaria, foarte concentrată de data aceasta, a Maestrului Lachaud n-a putut anihila în conștiința juraților triplul efect produs de dezbaterile procesului, de concluziile doctorului Tardieu și de rechizitoriul domnului Oscar de Vallée, încît domnul de La Pommerais, recunoscut culpabil de a fi administrat într-un scop cupid și cu premeditare o doză mortală de digitalină unei doamne prietenă a sa — doamna de Pauw — a trebuit să asculte pronunțîndu-se împotriva sa pedeapsa capitală, prin aplicarea articolelor 301 și 302 din Codul penal.)

În seara aceea de 5 iunie, el ignora încă respingerea cererii de casare a sentinței, precum și refuzul oricărei audiențe de grație solicitată de rudele lui. Numai avocatul său a fost ascultat, cu vădită nepăsare, de Împărat. Venerabilul abate Crozes care, cu ocazia tuturor condamnărilor la moarte, se zbate cu tot soiul de rugăminți la palatul Tuileries, se întorsese de acolo fără nici un răspuns. Într-o asemenea împrejurare, a comuta pedeapsa cu moartea nu însemna implicit a o aboli ? Procesul trebuia să fie un

exemplu. După aprecierea Parchetului, respingerea recursului nu mai ridica nici un dubiu şi înainte de a primi, dintr-o clipă într-alta, notificarea domnul Hendreich fusese însărcinat să ia în primire pe condamnat în ziua de 9 la orele cinci dimineaţa.

Deodată, un zgomot făcut de paturile puştilor răsună pe lespezile coridorului ; zăvorul scrîşni cu toată greutatea ; uşa se deschise ; baionetele străluciră în penumbră ; directorul închisorii La Roquette, domnul Beauquesne, se ivi in prag întovărăşit de un vizitator.

Ridicîndu-şi fruntea, domnul de La Pommerais recunoscu dintr-o privire, în persoana vizitatorului, pe ilustrul chirurg Armand Velpeau.

La un semn al celui ce avea dreptul să-l facă, paznicul ieşi, iar domnul Beauquesne, după o mută prezentare, se retrase şi el, aşa că cei doi colegi s-au aflat deodată singuri, stînd în picioare faţă în faţă şi uitîndu-se unul la celălalt.

Fără o vorbă, La Pommerais arătă doctorului scaunul pe care stătuse el însuşi şi se aşeză apoi pe patul din care cei ce dorm în el sînt de cele mai multe ori treziţi brusc din somn şi din viaţă. Cum în celulă era întuneric, marele chirurg se trase mai aproape de... pacient, ca să-l poată observa mai bine şi să-i poată vorbi cu voce coborîtă.

•

În anul acela, Velpeau împlinise şaizeci de ani. La apogeul celebrităţii, moştenitor al fotoliului lui Larrey la Institut, profesor prim de clinică chirurgicală al Facultăţii din Paris, iar prin lucrările sale, de o rigoare a deducţiei atît de netă şi de vie, una din luminile ştiinţei patologice actuale, emeritul practician se impusese ca una din somităţile acestui secol.

După o clipă de linişte glacială, el spuse :

— Domnule, între noi medicii să lăsăm deoparte inutilele condoleanţe. Dealtfel o afecţiune a prostatei (de care

am să sfîrşesc peste doi ani sau doi ani şi jumătate) mă clasează şi pe mine, peste cîteva luni, în categoria condamnaţilor la moarte. Să ajungem deci la fapte, fără nici un fel de preambuluri.

— Aşadar, după dumneavoastră, doctore, situaţia mea juridică... e disperată ? îl întrerupse La Pommerais.

— Mă tem că da, răspunse cu simplitate Velpeau.

— Ceasul execuţiei mele a fost fixat ?

— Nu ştiu ; dar cum nu s-a hotărît încă nimic cu privire la dumneata, poţi cu siguranţă să contezi că mai ai de trăit cîteva zile.

La Pommerais îşi şterse fruntea lividă cu mîneca cămăşii sale de forţă.

— Fie. Mulţumesc. Am să fiu gata : de fapt eram gata — de acum înainte, cu cît mai repede, cu atît mai bine !

— Recursul nefiind încă respins, cel puţin pînă în clipa de faţă, reluă Velpeau, propunerea pe care am să ţi-o fac este doar condiţionată. Dacă salvarea dumitale survine, cu atît mai bine !... Dacă nu...

Marele chirurg se opri.

— Dacă nu ?... întrebă La Pommerais.

Fără să răspundă, Velpeau scoase din buzunar o mică trusă, o deschise, scoase din ea o lansetă şi, despicînd cămaşa în dreptul încheieturii mîinii stîngi a tînărului condamnat, îi luă cu degetul mijlociu pulsul.

— Domnule La Pommerais, spuse el, pulsul dumitale trădează un sînge rece şi o tărie sufletească rară. Demersul pe care-l fac pe lîngă dumneata (şi pe care trebuie să-l păstrezi secret) are ca scop un soi de ofertă care, adresată chiar unui medic de energia dumitale, unui spirit călit în convingerile pozitive ale Ştiinţei noastre şi perfect eliberat de temerile fantastice ale Morţii, ar putea părea totuşi de o extravaganţă şi de un ridicul criminal. Dar, îmi închipui că amîndoi ştim cine sîntem ; deci vei lua în con-

siderație cu toată atenția această propunere, oricît de tulburătoare ți s-ar părea la prima vedere.

— Atenția mea vă aparține, domnule, răspunse La Pommerais.

— Ești departe de a ignora, reluă Velpeau, că una dintre cele mai interesante probleme ale fiziologiei moderne e de a se ști dacă vreun licăr de memorie, de reflecție, de sensibilitate *reală* persistă în creierul unui om după tăierea capului ?

Față de această neașteptată introducere, condamnatul tresări ; apoi, revenindu-și, răspunse :

— Cînd ați intrat, doctore, eram tocmai foarte preocupat de această chestiune, pentru mine de două ori importantă, dealtminteri.

— Ești la curent cu studiile scrise asupra acestei probleme, de la cele ale lui Sommerling, ale lui Süe, ale lui Sédillot și ale lui Bichat, pînă la cele ale autorilor moderni ?

— Ba chiar am asistat pe vremuri la unul din cursurile dumneavoastră de disecție făcut pe cadavrul unui decapitat.

— Ah !... Atunci să mergem înainte : dumneata ai o părere precisă, din punct de vedere chirurgical, despre ghilotină ?

După ce s-a uitat cu atenție la Velpeau, la Pommerais răspunse calm :

— Nu, domnule.

— Eu am studiat cu toată atenția mașina aceasta, chiar azi, continuă fără să se emoționeze doctorul Velpeau : e, recunosc, un instrument perfect.

Cuțitul-spadă, acționînd deopotrivă ca o pană, ca o coasă și ca un ciocan, intersectează, oblic, gîtul pacientului într-o *treime* de secundă. Sub lovitura acestei căderi fulgerătoare, decapitatul nu mai poate deci resimți vreo durere, cum nu simte un soldat pe cîmpul de bătălie, cînd su-

fiul unei ghiulele îi smulge un braţ. Din cauza lipsei de timp, senzaţia e nulă şi nelămurită.

— Dar nu cumva e *durerea ulterioară* ; nu rămîne durerea celor două plăgi ? Iulia Fontenelle s-a întrebat, bazîndu-se pe unele argumente, dacă nu cumva însăşi viteza aceasta nu are urmări mai dureroase decît execuţia cu sabia sau cu securea.

— A fost de-ajuns intervenţia lui Bérard ca să ruineze o asemenea ipoteză ! răspunse Velpeau.

Întrucît mă priveşte şi bazat pe o sută de experienţe, precum şi pe observaţiile mele speciale, am convingerea că tăierea instantanee a capului produce chiar în acea clipă, în individul decapitat, leşinul anesteziant cel mai desăvîrşit.

Numai sincopa, instantanee, provocată de pierderea a patru sau cinci litri de sînge care ţîşnesc din vasele sanguine — şi, adesea, cu o forţă de proiecţie circulară cu un diametru de un metru — ar fi suficient să calmeze în această privinţă pe cei mai temători. Cît despre tresăririle inconştiente ale maşinii carnale, oprită prea brusc în procesul ei, ele nu constituie o dovadă de suferinţă... mai mult decît bălăbănirea unui picior tăiat, de pildă, ai cărui muşchi şi nervi se contractă, dar a căror suferinţă n-o mai simţim. Eu susţin că febra nervoasă a incertitudinii, solemnitatea fatalelor preparative şi trezirea bruscă din zori reprezintă în cazul de faţă culmea acestei pretinse suferinţe. Amputarea neputînd fi decît *imperceptibilă*, durerea *reală* nu e decît *închipuită*. Cum adică ? O lovitură atît de violentă în cap nu numai că nu e resimţită, dar nu lasă nici măcar conştiinţa şocului, — aşa cum simpla leziune a vertebrelor aduce după sine insensibilitatea ataxică — iar decapitarea provoacă sciziunea şirei spinării ; oare întreruperea legăturilor organice dintre inimă şi creier să nu fie suficentă ca să paralizeze, în cea mai profundă parte a fiinţei umane,

orice senzație, oricît de vagă, de durere ? Imposibil ! Inadmisibil ! Și dumneata știi asta ca și mine.

– Eu cel puțin sper asta, domnule, și încă mai mult decît dumneavoastră ! răspunse La Pommerais. De aceea, în realitate, nu mă tem de o mare și rapidă durere *fizică* (abia înregistrată în haosul de senzații și foarte iute înăbușită de Moartea ce survine), nu, vă spun că nu de asta mă tem. Ci de altceva.

– Vrei să încerci să formulezi clar ? spuse Velpeau.

— Ascultați-mă, murmură La Pommerais după o oarecare tăcere. În definitiv, organele memoriei și ale voinței (dacă ele sînt cumva circumscrise la om în aceiași lobi în care le-am constatat la... cîini, de exemplu), aceste organe *sînt lăsate intacte de trecerea cuțitului !*

Am constatat în trecut prea multe echivocuri, pe cît de neliniștitoare pe atît de neînțelese, ca să mă las convins așa de ușor de inconștiența simultană a unui decapitat. După cum ne spun unele legende, cîte capete, fiind interpelate, nu s-au întors înspre cel care le chema ? Memoria nervilor ? Mișcări reflexe ? Vorbe goale !

Amintiți-vă de capul acelui matelot din clinica din Brest, care la *o oră și un sfert după decapitare* a tăiat în două cu o strîngere a maxilarelor — probabil voită — un creion pus între ele !... Ca să nu aleg decît exemplul acesta, dintr-o mie, problema ar fi deci de a ști dacă *eul* acestui om a impresionat sau nu mușchii capului său *fără sînge*, după încetarea hematozei.

— Eul nu există decît în totalitatea corpului, zise Velpeau.

— Măduva spinării e o prelungire a cerebelului, răspunse domnul La Pommerais. Prin urmare, *unde* se află ansamblul senzitiv ? Cine ar putea să ne-o spună ?

— Peste opt zile, eu am s-o știu, desigur ! și am s-o uit.

— Depinde de dumneata ca Omenirea să-și facă o idee definitivă despre această chestiune, răspunse încet Vel-

peau, privind în ochi pe interlocutorul său. Şi, ca să vorbim deschis, de aceea am şi venit aici.

Sînt delegat din partea unei comisii formate din cei mai eminenţi colegi ai noştri de la Facultatea de Medicină din Paris, şi iată aprobarea de a veni la dumneata, dată de Împărat. Ea posedă puteri suficient de mari ca să amîn, la nevoie, însuşi ordinul de execuţie care te priveşte.

— Explicaţi-vă... nu vă mai înţeleg, răspunse stupefiat La Pommerais.

— Domnule La Pommerais, în numele Ştiinţei care ne pasionează în permanenţă şi care îşi are printre noi nenumăraţi martiri cu sufletul mare, vin la dumneata (în ipoteza, pentru mine mai mult decît îndoielnică, că vreo experienţă, aranjată de noi, ar fi cu putinţă) să reclam de la întreaga dumitale fiinţă cea mai mare cantitate de energie şi de hotărîre ce s-ar putea pretinde de la o fiinţă omenească. Dacă cererea dumitale de graţiere va fi respinsă, vei deveni, *în calitate de medic*, un pacient competent prin sine însuşi în operaţia supremă la care vei fi supus. Concursul dumitale va fi deci de nepreţuit în cadrul tentativei de... *a comunica*. Evident, cu toată bunăvoinţa pe care ţi-o propui să mi-o dovedeşti, totul pare de la început să nu ducă la vreun rezultat pozitiv ; dar, în sfîrşit, în cazul dumitale (mereu în ipoteza că această experienţă nu e absurdă în principiu), ea ne oferă o şansă la zece mii de a lumina, ca să zic aşa, printr-un miracol, Fiziologia modernă. Ocazia nu trebuie deci scăpată, şi în cazul unui oarecare semn de înţelegere schimbat între noi după execuţie, ca o izbîndă, vei lăsa un nume a cărui glorie ştiinţifică va şterge pentru totdeauna amintirea catastrofei dumitale de ordin social.

— Aha — murmură La Pommerais devenit palid, dar cu un surîs de om hotărît — aha ! încep să înţeleg !... De fapt, execuţiile ne-au relevat deja fenomenul digestiei, după cum afirmă Michelot... Şi... de ce natură va fi expe-

rienţa dumneavoastră ?...! Un şoc galvanic ?... Incitaţie a muşchiului ciliar ?... Injectare de sînge arterial ?... Toate acestea nu sînt decît prea puţin concludente !

— Se înţelege de la sine că, imediat după trista ceremonie, cadavrul dumitale va odihni în pace în pămînt şi nici un bisturiu nu te va atinge, reluă Velpeau. Nu !... Dar la căderea cuţitului, voi fi acolo, în picioare, în faţa dumitale, lîngă ghilotină. Capul dumitale va trece, cît de repede îmi va fi cu putinţă, din mîinile călăului în mîinile mele. Şi atunci — experienţa neputînd fi concludentă şi serioasă decît graţie repeziciunii însăşi cu care se va produce — îţi voi striga cît mai clar la ureche : „Domnule Couty de la Pommerais, în amintirea înţelegerii noastre din timpul vieţii, poţi, *în clipa aceasta, să cobori, de trei ori pe rînd*, pleoapa ochiului drept, ţinîndu-l pe stîngul deschis ?" Dacă, *în acea clipă*, indiferent de celelalte contractări faciale, vei putea să mă avertizezi prin această triplă clipire că m-ai auzit şi că m-ai înţeles şi să mi-o dovedeşti, impresionînd printr-un act de memorie şi de voinţă permanentă muşchiul palpebral, nervul zigomatic şi conjuctiva — dominînd groaza şi agitaţia celorlalte impresii din fiinţa dumitale — acest fapt ar fi suficient ca să lumineze Ştiinţa, ca să ne revoluţioneze convingerile. Iar eu, să nu ai nici o îndoială, voi şti să-l fac cunoscut în aşa fel încît în viitor vei lăsa amintirea unui erou, nu a unui criminal.

La aceste insolite cuvinte, domnul de La Pommerais păru atins de o emoţie aşa de profundă, încît rămase timp de un minut tăcut şi pietrificat, cu pupilele ochilor mărite şi fixate asupra chirurgului. Apoi, fără să scoată o vorbă, se ridică, făcu cîţiva paşi cufundat în gînduri şi spuse clătinînd din cap cu tristeţe :

— Violenţa groaznică a loviturii mă va scoate din fire. Să mai fac ce mi-aţi propus depăşeşte voinţa şi putinţa oricărui om. Dealtfel, se spune că *şansele* de viaţă nu sînt

aceleași pentru toți ghilotinații. Cu toate acestea... veniți din nou, domnule, în dimineața execuției. Vă voi răspunde dacă mă pretez sau nu la această încercare îngrozitoare, revoltătoare și iluzorie. Dacă nu, contez pe discreția dumneavoastră, nu-i așa ? și veți lăsa ca sîngele să se scurgă în liniște din capul meu, odată cu ultimele semne de viață, în găleata de tablă în care va cădea.

— Deci, pe curînd, domnule de La Pommerais ? spuse Velpeau, ridicîndu-se și el. Gîndește-te.

Amîndoi se salutară.

În clipa următoare, doctorul Velpeau ieșea din celulă : paznicul se întoarse, iar condamnatul se lungi resemnat în patul său, ca să doarmă sau ca să reflecteze.

•

Patru zile mai tîrziu, pe la orele cinci și jumătate dimineața, domnul Beauquesne, abatele Crozes, domnul Claude și domnul Potier, grefier al Curții Imperiale, pătrundeau în celulă. Trezit de vestea că a sosit ora fatală, domnul de La Pommerais se ridică extrem de palid în picioare și se îmbrăcă în grabă. Apoi se întreținu timp de zece minute cu abatele Crozes, ale cărui vizite le mai primise de cîteva ori : se știe că sfîntul părinte era dotat cu acel mir al inspiraților, care dă tărie în ceasul din urmă. Apoi, văzînd că apare și doctorul Velpeau, zise :

— N-am stat degeaba. Ia priviți !

Și în timpul citirii sentinței, condamnatul își ținu închisă pleoapa dreaptă, privind fix pe chirurg cu ochiul stîng deschis.

Velpeau se înclină adînc, apoi întorcîndu-se spre domnul Hendreich, care intra cu ajutoarele sale, schimbă foarte repede un semn de complicitate cu călăul.

Toaleta fu extrem de rapidă : s-a remarcat că, în timp ce i se tăia cu foarfecele părul, fenomenul albirii instantanee a acestuia nu s-a produs. O scrisoare de adio din

partea soției sale, citită cu voce scăzută de preot, făcu să i se umezească ochii, pe care duhovnicul său îi șterse pios cu o bucată din gulerul tăiat al cămășii. Stînd drept și cu redingota aruncată pe umeri, fu nevoie să i se scoată cătușele de la mîini. Apoi, refuză paharul cu țuică — și escorta se puse în mișcare pe coridor. Ajungînd în pragul ușii și întîlnindu-l pe colegul său, condamnatul îi șopti:

— Pe curînd ! și, adio.

Apoi cele două enorme canaturi ale ușii metalice se deschiseră încet înaintea lui.

Adierea dimineții pătrunse în închisoare ; erau zorii zilei : marea piață se desfășura în depărtare, încadrată de un dublu cordon de cavalerie : în față, la zece pași, într-un semicerc de jandarmi călare, ale căror săbii, trase din teacă la apariția conadamnatului, vîjîiră — se înălța eșafodul. La o distanță de cîțiva pași, se aflau reprezentanții presei, dintre care unii își scoaseră pălăriile.

Și, mai departe, dincolo de arbori, se auzea rumoarea mulțimii agitate, enervată de noapte. Pe acoperișurile cîrciumilor, la ferestre, cîteva fete fanate, livide, în mătăsuri stridente — unele ținînd încă în mîini cîte o sticlă de șampanie — se aplecau să privească în tovărășia vreunui trist chefliu. În aerul dimineții, cîteva rîndunici zburau de ici colo, prin piață.

Doar ghilotina, umplînd spațiul și mărginind cerul, părea că-și prelungește pe linia orizontului umbra celor două brațe întinse, între care, sus, în depărtare, în paloarea dimineții se vedea strălucind steaua din urmă.

În fața acestei viziuni funebre, condamnatul fu scuturat de un fior, apoi păși cu hotărîre spre locul rămas liber... Urcă mai întîi treptele. Acum lama triunghiulară strălucea pe negrul șasiu, acoperind luceafărul. În fața fatalei scînduri, după ce sărută crucifixul, el atinse cu buzele o șuviță din propriul său păr strîns după tăiere, pe care o trimetea ca pe o mesageră, prin abatele Crozes : „Pentru *ea* !..." zise condamnatul.

Siluetele celor cinci personaje se detaşau pe eşafod ; tăcerea, în clipa aceea, deveni aşa de profundă, încît zgomotul unei ramuri rupte, în depărtare, de greutatea unui curios, ajunse pînă la tragica trupă, împreună cu un ţipăt şi cîteva vagi hidoase hohote de rîs. În clipa aceea, în timp ce bătea ora al cărei ultim sunet domnul de La Pommerais n-avea să-l mai audă, el văzu în faţa sa, pe cealaltă parte a ghilotinei, pe straniul experimentator care-l privea atent, cu o mînă pe platformă!... Condamnatul se reculese o clipă şi închise ochii.

Brusc, bascula se aplecă, inelul se coborî, piedica cedă şi fulgerul cuţitului căzu. O lovitură teribilă zgudui platforma ; caii se cabrară la mirosul magnetic al sîngelui şi, iată că, în timp ce ecoul zgomotului vibra încă, capul însîngerat al victimei palpita deja în mîinile impasibile ale chirurgului de la spitalul Pitié, înroşindu-i în valuri degetele, manşetele şi hainele.

Era o faţă sumbră, oribil de albă, cu ochii deschişi şi parcă distraţi, cu sprîncenele strîmbate, cu un rictus crispat ; bărbia, la extremitatea maxilarului inferior, fusese afectată...

Velpeau se aplecă în grabă asupra acestui cap şi articulă in urechea dreaptă întrebarea convenită. Cît de calm era omul acesta şi totuşi rezultatul îl făcu să tresară de o spaimă îngheţată : ***pleoapa ochiului drept se coborî, în timp ce ochiul stîng, destins îl privea.***

— În numele Domnului însuşi şi al fiinţei noastre, încă de două ori semnul acesta ! strigă chirurgul disperat.

Genele se deslipiră parcă sub un efort dinăuntru ; dar pleoapa nu se mai ridică. Faţa, din clipă în clipă, devenea rigidă, rece, imobilă. Se sfîrşise.

Doctorul Velpeau dădu capul mort domnului Hendrich, care, deschizînd coşul, îl aşeză conform obiceiului între picioarele corpului devenit inert.

Marele chirurg își șterse mîinile într-una din gălețile destinate spălării mașinii, operație care și începuse. În jurul lui, mulțimea se scurgea mohorîtă, fără să-l recunoască. Medicul își ștergea mîinile, păstrînd în continuare tăcerea.

Apoi cu pași lenți și cu fruntea îngîndurată și gravă, se întoarse la trăsura lui care rămăsese în colțul închisorii. În timp ce se urca în ea, zări furgonul justiției ce se îndrepta spre Montparnasse în trapul grăbit al cailor.

Traducere de ALEXANDRU GEORGE

CUPRINSUL

Lector : CORNEL SIMIONESCU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 31.03.82. Coli ed. 13,94. Coli tipar 9.

Comanda nr. 20 035
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

proză fantastică franceză

«Fantasticul este ezitarea încercată de către o ființă, care nu cunoaște decît legile naturale, față de un eveniment în aparență supranatural.»

TZVETAN TODOROV

«Fantasticul este, într-o primă aproximare, un mod de a contesta banalitatea realului, de a-i dezvălui și actualiza potențialitățile ascunse, de a-l descoperi mai complex și mai nuanțat. Nu e nici o incompatibilitate între nivelul observației realiste și capacitatea de fantazare, chiar cînd aceasta depășește realitatea comună...
Nu e de aceea o întîmplare că mulți dintre marii scriitori realiști au fost ispitiți de fantastic, uzînd firesc de dreptul de a-și alege subiectele pe care tocmai realismul îl justifica, dar și de propria lor capacitate de fantazare, care-i împingea să depășească realismul strict.»

ALEXANDRU GEORGE

Lei 8

editura minerva